

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Adam af Bremens Kirkehistorie.

Adam af Bremen

om

Menigheden i Norden

under Erkesædet i Bremen og Hamborg

(788—1072).

Tilligemed sammes Beskrivelse af de nordiske Lande.

Oversat af

P. W. Christensen.

Kjøbenhavn 1862.

Karl Schønbergs Forlag.

G. S. Wibe's Bogtrykkeri.

Fortale.

Dette Værk er nu snart 800 Aar gammelt, og i al den Tid har det vist ingenfinde været nogen Hemmelighed for dets Læsere, at Forfatteren hedder Adam. Vel har nemlig denne i selve Bogen ikke navngivet sig anderledes end ved i Tilsegnelsen til Erkebiskop Liemar at undertegne sig A. Men at han, langtfra at ville skjule sig under dette Mærke, tvertimod kun har brugt det i den Forvisning, at dette hans Navns Begyndelsesbogstav var tilstrækkeligt til at gjøre ham kjendelig, baade for nysnævnte Erkebisp og for Bogens øvrige Læsere i det ellefte Aarhundrede; det seer man tydeligt, saavel af den Maade, hvorpaa han henvender sig til Liemar, som og af de mangfoldige Steder i Bogen, hvor han, om end ikke med den Udførlighed, vor Videlyst attraaer, saa dog med al ønskelig Uforbeholdenhed, omtaler sig selv, sin Stilling i Bremen og sit Forhold til Erkebiskop Adalbert, saavelsom til den danske Konge, Svend Estridsøn. Samtiden har altsaa ikke været uvidende om Betydningen af hans Navnemærke. Og hvad den efterfølgende Tid angaaer, da har Slavernes Krønike-Skriver Helmold, fra det tolvte Aarhundrede, itide oplyst os om

VI

Forfatterens fulde Navn*). Helmolds Ord ere disse: „Min Hjemmel er Mester Adam, han som med saa stor Veltalenhed har skildret de hamborgske Erkebiskoppers Virksomhed.“ At Helmold dermed sigter til vor Bog, hvoraf han desuden har udfrevet adskillige Steder ordret, er indlysende; og at hans Angivelse af Forfatterens Navn er rigtig, har man ei alene ingen Grund til at omtvile, deels fordi Helmold er gammel nok til at kunne give sikker Bæstid i saa Henseende, og deels fordi hans Oplysning passer til Mærket A; men til yderligere Bekræftelse foreligger desuden et gammelt Brevskab af utvivlsom Egthed, nemlig et Gavebrev, udstedt af Erkebiskop Adalbert i Bremen under 11te Juni 1068, samt underskrevet af 27 Bitterlighedsvidner, og deriblandt af Helmolds „Mester Adam“. Dette i flere Henseender mærkelige Brevskab har de Værde vel ikke undladt, i denne Anledning at fremdrage; dog har de ingenlunde stjænkhet det al den Opmærksomhed, det fortjener. Vi maa derfor betragte det lidt nøiere, ikke just for Indholdets Skjld, som baade i sig selv er ubetydeligt og den her omhandlede Gjenstand uvedkommende, men desmere med Hensyn til Underskrifterne og til dets øvrige Udseende**).

Brevskabet er altsaa fra 11te Juni 1068. Og dette

*) Helmold I. 14: Testis est Magister Adam, qui gesta Hammenburgensis ecclesiae pontificum disertissimo sermone conscripsit.

***) Staphorst, Hamburgische Kirchen-Geschichte I. 1 pag. 437—438. Lappenberg, Hamburg. Urfundenbuch Tom. I. Nr. 101. (Sidstnævnte Værk har jeg dog ikke kunnet afbenytte).

stemmer ypperligt med vor Forfatters Udsagn i nærværende Bog, at han kom til Bremen i Erkebiskop Adalberts 24de Embedsaar, altsaa Aar 1067.

Den paagjældende Underskrift lyder nu saaledes: „Seg Adam, Overlærer (magister scholarum) har skrevet og underskrevet.“ Dette viser ikke blot, at Helmold, ved at nævne „Mester Adam“ som Forfatter til vor Bog, ganske vist har udpeget den Kette; men heraf sees man tillige, at Adam var Overlærer i Bremen, samt at han i denne Egenstaaelse nød den Ære at være Hs. Høiarværdigheds, Hr. Erkebiskop Adalberts fortrolige Haandskriver, altsaa hvad man nutildags vilde kalde Cabinetssecretair eller Geheimarchivar. Til Forstjæl fra det særegne Mærke: „skrevet og underskrevet“ er nemlig det staaende Udtryk for de 14 foregaaende Underskrifter dette: „Seg N. N. har været tilstede og underskrevet“; medens de 12 efterfølgende Underskrifter ere affattede saaledes: „Seg N. N. har underskrevet“.

Endvidere maa vi lægge Mærke til den Plads, Adams Underskrift indtager i Rækken af de øvrige Underskrifter. Deri skal vi nemlig see et Bink om den Rang eller Stilling, der har været Adam som Overlærer anvist i Kredsen af Hr. Adalberts Mænd. Skrivelsen er undertegnet af 2 Biskopper, 1 Abbed, 9 Domprovster og 2 Dekaner; dernæst af Overlæreren, endelig af 4 Præster og 8 Diaconer.

I Forbindelse hermed skal jeg endelig endnu blot gjøre opmærksom paa, at skjøndt Bogen ikke omtaler Adam som Overlærer, saa oplyser den os dog i høist mærkelig

VIII

Overensstemmelse med Understrifternes Følge om en Overlærers Værdighed. I Tillæg 55 fortælles der nemlig om Adelberts Formand i Embedet, Alebrand, at han paa Hamborgs Ringmuur vilde reise tolv Taarne, hvoraf det første var bestemt for Biskoppen, det andet for Fogeden, det tredie for Provsten, det fjerde for Dekanen, det femte for Overlæreren. Altsaa igjen Overlæreren næst efter Dekanen.

I Betragtning af den ophøiede Stilling, Mester Adam, ifølge det her Anførte, har indtaget i Bremen, saavelsom af den Omstændighed, at han var en hædret Gæst i den danske Konges Gaard, tør vi altsaa nok kalde det et urimeligt og latterligt Indfald af de Værde, at de har villet betegne denne Mand, i hvem de dog er meget villige til at see en Laugsbroder, som „Skoleholder, Degn og Klokker“ i Bremen*). Fordi Adam er beskeden eller underdanig nok til at kalde sig „et uværdigt Medlem (matricularius) af Guds Menighed i Bremen“, eller „det hellige Bremerstifts ringeste Klerk“, samt fordi hans Embedstitel: magister scholarum, tilsteder den smagløse Fordansknig: „Skolemester“ eller „Skoleholder“; derfor er det jo dog lige dist, at saadanne Talemaader ikke tør tages altfor bogstaveligt, og at en høitstaaende Embedsmand og videnskabelig Pennesfører ikke ret vel kan have Bestilling som Klokker.

Idet vi altsaa hermed lade baade Degnen og Klokker

*) Mader i Fortalen til sin Udgave af Adam. Suhm, Danmarks Historie IV. 486 f.

IX

keren fare, ville vi blive staaende ved — Skoleholderen. Nu ja, Skoleholder i Bremen, eller maaskee rettere, i Bremer = Stiftet, det var Mester Adam jo rigtignok i visse Maader; omtrent som Madvig var Skoleholder i Kjøbenhavn, dengang han, foruden at være Professor, tillige var Cultus = minister.

Der var i Bremen en Høiskole, som maaskee endog var oprettet samtidig med selve Bispestolen. Thi hvor et Bispefæde reisste sig, der udeblev Anlæggelsen af Skoler aldrig ret længe. Tilmed var Bispefædet jo blevet reist af Keiser Karl den Store, hvis Nidkjærhed for Ungdommens Underviisning er noksom bekjendt. En lignende, vel endnu mere faderlig Nidkjærhed fandtes hos den fromme Ansgarius, for hvem Ophværelsen af Børnenes Hjerter var Veien til Fædrenes Ombvendelse. Med Ansgars Ophvielse til Erkebisp har da vistnok tillige en ny Opblomstring af Skolerne i Hamborg og Bremen, maaskee en Forening af begge under en fælleds Styrelse, fundet Sted. Saaledes forefinde vi Ordningen af Skolevæsenet i Adeldags Tid; thi da, siger Adam, blomstrede Menighedens Skoler under Tjadhelm, en Værling af den store Dktrik i Magdeborg. Denne Tjadhelm har altsaa 100 Aar før Adam ført Tilsyn med samtlige Skoler i hele Stiftet. Fra Skolen i Bremen udgik ikke ret længe derefter den yngre Odinkær, som var døbt af Adeldag og af den ældre Libentius indviedes til Biskop i Ribe. I Erkebiskop Adelberts Dage endelig var Skolen i Bremen ei blot en Planteskole for til-

kommende Præster og Bisper, men tillige en Dannelsesanstalt for Sønner af Fyrster og Adelsmænd, saasom for Tydslands Keiser Henrik den Fjerde, der jo i sin Mindreaarighed havde Hr. Adelbert til Formynder og Hovmester. Under Adelbert har da Stiftets Høiskole udentviol naaet en ikke ringe Anseelse: thi det var jo denne ærgjærrige Herres Stræben, at bringe Christenheden til at glemme det apostoliske Sæde i Rom over Erkesædet i Bremen. Og da Sætninger af berømte Philosopher vare en yndet Gjenstand for hans Samtaler ved Bordet, saa maa vi deraf slutte, at ogsaa hiin Tids skolaftiske Wiisdom, som Adam ei heller var fremmed for, hørte med til de Fag, der dyrkedes paa Høiskolen i Bremen.

At forestaae en saadan Høiskole, og i Forbindelse dermed at lede Underviisningen i samtlige Bremerstiftets øvrige Skoler — dertil var det altsaa, at Adam kom til Bremen Aar 1067.

Man formoder, at han kom fra Magdeborg. Denne Formodning er ikke usandsynlig. Thi derfra kom jo, som vi nylig hørte, ogsaa Tjadhelm, hiin Kærling af den store Dktrik, som hundrede Aar tidligere under Erkebiskop Adeldag forestod „Menighedens Skoler“; og ikke blot i den Anledning, men gjentagne Gange kommer Adam i Fortællingens Løb til at omtale Magdeborg, tildeels endog paa Sammenhængens Bekostning. Da nu Adams Fremstilling iøvrigt udmarker sig ved særdeles strengt Hensyn til Sammenhængen, og disse smaa Udskielser fra Sagen altsaa kun lade sig forklare af en særegen Forkjær-

lighed for Magdeborg; saa har man deraf uddraget den ganste antagelige Slutning, at Magdeborg vel turde have været Adams Hjemstavn. Hertil kommer, hvad allerede en af Adams ældste Afskrivere i Tillæg 145 har gjort opmærksom paa, at Adams Maal, forsaavidt dette kan kjendes paa hans tilsvarende Skrivemaade (Libersee istedetfor Ribbersee) røber hans Herkomst fra den Kant*).

At han endnu var en ung Mand, dengang han foretog sit Embede i Bremen og skrev sin Bog, fremgaaer af hans Efterskrift til Erkebiskop Biemar, hvem han beder om Overbærelse med sin Ungdom. Efter hans egen Formening var det nemlig ei mindre et ungdommeligt Bovestykke end et usseligt Foretagende, han prøvede paa, idet han, kort Tid efter sin Ankomst til Bremen, besluttede at skrive sin Krønike. Og det var vistnok ingen let Opgave, han dermed havde paataget sig. Thi dertil hørte Mere, end en blot videnskabelig Dannelse, som den, han allerede var i Besiddelse af. Han var fortrolig med den hellige Skrift, saaledes som denne forelaae i den latinste Oversættelse (Vulgata) og fortolkedes paa skolaftist Viis. Han kjendte Kirkefædrene, at sige de latinste, saasom Hieronymus og Ambr osius, samt, om man dertil vil henregne adskillige andre Skatte i hans Bogsamling, Drosius og Cassiodor, Gregor af Tours og Gregor den Store og Beda. Af hedenste Forfattere havde han læst Digtere som Virgil

*) Lappenberg hos Pertz, Archiv VI. 766 ff. Monumenta Germaniae VII. (IX) 267 ff. I Fortalen til Skole-Udgaven pag. IV.

og Horats, Juvenal og Persius, samt Lukan, der var hans Yndlingsdigter; desuden enkelte latinske Prosaikere, navnlig Sallust og Cicerø, Macrobius og Solinus og Martianus Capella. Og hvem der havde tilegnet sig Indholdet af disse Bøger, dem vi nutildags tildeels kun lære at kjende af Navn, han gjaldt dengang for at vide Noget, om ellers han forstod at bruge det. Men som sagt, til at skrive Bremerstiftets Kirkekrønike udfordredes Andet og Mere end Alt dette. Dertil hørte et eiendommeligt Rald, saavel som en særegen Forberedelse. Thi hvad enten Historieskriveren indskrænker sig til sin Tids Begivenheder, eller maastee slet ikke indlader sig paa disse; hvad enten han er Diebliffets Runemester eller Fortidens Sagamand: Noget maa han fremfor Alt selv have oplevet, hvorved han er bleven sig sin Deelagtighed i Mennekelivet bevidst. Men den unge Mester Adam havde ogsaa allerede oplevet Meget, dengang Hr. Adalbert kaldte ham til Bremen. Især havde det foregaaende Aar været rigt paa gribende Begivenheder og betydningsfulde Omskiftelser. Bunder = Fyrsten Gottskalk havde ombyttet sin Hertugkrone af Guld med den tornede Martyrkrone; Angelsaxernes Konge, Harald Godwinsøn, havde ved Stanfordbridge fældet „Nordens skjæbnesvangre Egn og alle de danske Ders Stræk,“ den vældige norske Konge, Harald Haardraade; faa Dage derefter havde dog atter Harald Godwinsøn tilligemed sine Angelsaxer ved Hastings fundet sin og sit Riges Banemand i Bastarden fra Normandiet; og da Adam greb Pennen, var Lanfrank fra Pavia Erkebisp i Canterbury, hvorfra

XIII

man ellers, uden selv at trænge til fremmede Kræfter, havde sendt Bisper og Præster og Munke til Frankrig og Tydskland, til Frisland og Norden. Bogen bærer Præg af det Indtryk, Alt dette havde gjort paa vor unge Forfatter; man seer, at det var dette Indtryk, der havde adlet ham til Historieskriver. Saaledes indviet til sit høie Kald, fordybede han sig nu ikke blot i Læsningen af gamle Bøger og Brevskaber; men han spurgte sig tillige omhyggelig for hos gamle Folk, der kunde sige ham Bæst. I dette Niemed gjæstede han den kyndige og indsigtfulde danske Konge, Svend Estridsøn, der „vidste Barbarernes Begivenheder udenad, som om de havde været opstrevne“, og hos hvem ikke blot en naadig og gjæstfri Modtagelse, men ogsaa en velvillig mundtlig Oplysning blev ham tildeel i rigeligt Maaal. Foruden denne sin hypperste mundtlige Kilde nævner han endnu adskillige andre Hjemmelsmænd, saasom en dansk Biskop, en fornem Mand i Nordalbingien, et kristeligt Niemvidne til Afgudsdyrkelsen i Sverrig; endelig ogsaa Hr. Adalbert selv, hvis Paalidelighed han imidlertid synes at drage lidt i Tvivl. Hans boglige Kilder, hvoraf de fleste, om end tildeels i en forandret og mindre fuldstændig Skikkelse, endnu staae til vor Raadighed, og som han deels udtryffeligt paaberaaber sig, deels kan skjønnes at have benyttet, ere fornemmelig følgende: Einars Bog om Karl den Store; sammes øvrige Skrifter; Frankerøniken; de keiserlige Aarbøger; Gregor af Tours; de Korveiske Aarbøger; Winfreds, Wilbrords, Wilhads, Lindgers,

XIV

Ansgars og Kimberts Levnetsbeskrivelser; Divos Optegnelser; Rhabanus's Breve; adskillige Kirkemøders Forhandlinger og Beslutninger; Breve af Ansgar og Adalbert; pavelige Skrivelser; Paulus Diakonus's Longobarder-Kronike. Derimod kan han ikke have kjendt Sigebert af Gemblours, ei heller Bogen om de romerske Paver, som tilskrives Lodbbrand. Disse Bærker ere nemlig yngre end vor Forfatter; og som en Følge deraf ere Tillæg 11. 21. 22. 33 Tilfætninger fra en senere Haand. Saa vidtløftig end denne Fortegnelse seer ud, er dens Udbytte dog af et ringe Omfang i Sammenligning med hvad der skyldes den danske Konges mundtlige Meddelelser. Adam er en af de vistnok meget faa Tydskere, der har gjæftet vort Land, ei for at spise det danske Brød, ei heller for at sige os, hvor Skabet skal staae i vor egen Stue, men for selv at lære Noget.

Omsider begyndte han da at ordne sit mæsommeligt indsamlede, men rige og værdifulde Stof. Dog udgav han sin Bog først efter Adalberts Død, samt efterat dennes Eftermand, Viemar, havde tiltraadt sit Embede. Grunden hertil var vel ikke blot den, at han da først var bleven færdig med de fornødne Forarbejder, men den ligger vistnok især deri, at han da først kunde nytte sig med al den Frihed, Sandhedskjærligheden krævede, om sin mægtige og høibaarne Herre og Belynder, Adalbert den Store, hvis Liv og Levnet han tildeels som Dienvidne skildrer efter dets mangfoldige og høist forskjelligartede Retninger, med en til-

svarende Blanding af ufrømtet Beundring og ufordulgt Misbilligelse, som indgyder os Høiagtelse for hans deeltagende Hjerte og uhildede Blik.

Adelbert døde Aar 1072, den 16de Marts. Endnu samme Aar og, som det synes, allerede ved Pintsetide, blev Liemar, en Bairer af Fødsel, hans Efterfølger i Embedet. Dette fremgaaer af Albert af Stades Angivelse, at Liemar klædte Erkesædet i samfulde 30 Aar indtil sin Død i Mai Maaned 1101, i Forbindelse med Adams Hentydning (i Efterskriften) til Pintesfesten. Da nu Bogen er skreven efter Adelberts Død, men tillige, ifølge Forfatterens gjentagne Forsikkring, medens Svend Estridsøn, som døde 1076, endnu levede; saa falder Tiden for dens Affattelse mellem Aarene 1072 og 1076. En nærmere Bestemmelse i saa Henseende vil næppe kunne træffes med fuldkommen Sikkerhed. Man kunde jo saaledes ville sige, at, da Adam i Efterskriften til Liemar tilbyder at skrive ogsaa om dennes Bedrifter, hvilket Tilbud han dog maaskee næppe, paa Trods mod Pave Gregor den Syvende, der ved Skrivelse af 12te December 1074 affatte Liemar fra Embedet, vilde have gjort, dersom han havde vidst dette, saa er det rimeligt at ansætte Tiden for Bogens Affattelse før 1075. Men saa er der atter dette iveien, at Efterskriften til Liemar synes at omtale dennes Mægling mellem Keiser Henrik den Fjerde og Saxerne; og under denne Forudsætning see vi os henviste til Aar 1075. Følgelig maa vi nøies med den Oplysning, der under alle Om-

stændigheder forbliver uomtvistelig: at Bogen er skreven mellem Aarene 1072 og 1076*).

Om nu Mester Adam, strax efterat have nedlagt Pennen, tillige har nedlagt sin jordiske Vandringsstav, eller i længere Tid har overlevet Tilendebringelsen af sit eneste og efterladte Værk — det veed Ingen. Hans Dødsdag var, ifølge Bremens Kirkebog, den 12te October; men at vide Dagen, uden at kunne have ringeste Formodning om Aaret, er lidet tilfredsstillende. Han skal ligge begravet i en Skov, der engang havde været hans Eiendom, og som han havde skjænket til Rameslo Kloster.

Vi maa da holde os til hans Bog som hans eneste og efterladte Mindesmærke og Eftermæle. Og det gjør jo unægtelig Bogen større Ære, at vi for dens Skyld for-gjæves spørge om ham, end om vi kun for hans Skyld maatte spørge om Bogen.

Det samme Forsyn, der styrer Begivenhedernes Gang, vaager iligemaade over Historien og sørger i betimelig Tid for dens Redfæder og Talsmænd. For hver Gang en Tidsalder, der har sit bestemte Indhold, sit særegne Præg og sin eiendommelige Opgave, er ifærd med at udløbe, fremstaaer gjerne, paa Forsynets Bink, Historieforfatteren og

*) Suhms Mening (anf. St. S. 486) at Adam vel skrev under Kong Svend, „men lader dog ei til at have fuldført sit Skrift førend efter Kongens Død, saasom han kalder ham Sanctissimus, saafremt denne Læsemaade er rigtig“ — bortfalder dermed, at Sanctissimus er en Skrivfeil for scientissimus. Lappenbergs Text-Udgave hos Pertz, Mon. Germ. VII. pag. 376.

fulder med Beskrivelsen af det tilbagelagte Afsnit en ny Side af Krøniken, og derpaa — vender Bladet sig. Et nyt Tidsrum, med andre Forhold og Formaal, tegner til at ville indtræde; men Overgangen fra det Gamle til det Nye er som oftest bred, flydende og for Samtiden tildeels ufjendelig. Dog gjør den sig uvilkaarlig gjældende, idet Nogle med ængstelig Haardnakkethed ville fastholde de forældede og forsvindende Forhold, medens Andre hige efter og kjæmpe for en Forandring. Historiefrieveren, der med Kjærlighed omfatter den Fortid, han skildrer, skal man under flige Omstændigheder vistnok som oftest finde blandt dem, der foretrække det Bestaaende og haabe, at det fremdeles vil kunne holde sig.

Saaledes her. Forholdet mellem Erkesædet i Bremen og Menigheden i Norden, saaledes som dette lige siden Ansgars og Klakharalds Dage havde bestaaet, var i Begreb med at opløse sig.

Her er Stedet, hvorfra vi skal overstue Bærkets Indhold; her see vi tillige Aarsagen til alle dets Dyrer og Udyr. Det Ene med det Andet trænger imidlertid til en omhyggelig Udvikling, som jeg her skal stræbe at meddele saaledes, at Læserne ved Hjælp af Bogen kan holde Die med mig og dømme om Rigtigheden af min Opfattelse.

Formedeltst Gavebrev af 14de Juli 788 havde Keiser Karl den Store oprettet et Bispedømme for Saxe og Friser i Staden Bremen, samt udnævnt Wilhad til dette nye Stifts første Biskop. Stiftets anden Biskop var Wilrik, og Leuderik var den tredie. Ogsaa Slaverne

*

XVIII

havde maattet underkaste sig Karls Herredømme, og endelig var hans Opmærksomhed, i kirkelig Henseende ved Ebbo af Rheims, og paa Rigets Begne formedelst den jydsk Kong Godofreds (eller Gøttriks) truende Holdning, bleven henledt paa Norden, og da nærmest paa Danskerne. I den Anledning skal han ikke blot have bygget en Kirke i Hamborg, men ogsaa havt isinde at oprette en Bispestol sammesteds for Slaver, Danske og Svenske. Denne Plan kom dog først til Udførelse en god Stund efter hans Død 814, samt adskillige Aar efter Klakharalds Daad i Engelheim ved Mainz 826, saavel som efter Ansgars Hjemkomst fra sin første Reise i Danmark og Sverrig. Det var nemlig først Aar 832, at Munken fra Korvei, Ansgarius, der da havde godtgjort sit guddommelige Kald til at være Nordens Apostel, af Keiser Ludvig den Fromme og Pave Gregor den Fjerde bestilledes til Biskop i Hamborg. Leuderik døde Aar 845; og to Aar senere blev Ansgar hans Eftermand, som første Erkebisp i Bremen og Hamborg. Dette skeete i Keiser Ludvig den Ungres Dage; og dermed var Erkesædet i Bremen og Hamborg ikke blot oprettet, men dermed havde det tillige vundet sin historiske Betydning og faaet sin Virkefreds og Virksomhed anvist, idet Bremens og Hamborgs Erkebisp fornemmelig skulde være Overhyrde for Menigheden i Norden. At kristne Norden og, naar dette var skeet, da at føre Tilsyn med Menigheden og dens Lærere sammesteds, da at vogte den unge Hjord i Danmark, Sverrig og Norge — det var

XIX

det Hverv, der var tildeelt Ansgar og hans Eftermænd som Erkebisper i Bremen og Hamborg.

Skjøndt nemlig Pave Nikolaus den Anden først Aar 858 bekræftede Alt, hvad der saaledes 11 Aar iforveien var kommet istand, og skjøndt hans Skrivelse desangaaende ikke just saa bogstaveligt, som Adam synes at ville have den opfattet, tildeler Ansgar og hans Eftermænd stedsevarende Eneret til, som Fuldmægtige for det apostoliske Sæde i Rom, at forkynde og at omfrede Christendommen i Norden: saa maa vi dog give Adam Ret i, at dette omtrent var Meningen. Og indtil Videre var Hovedsagen den, at Ansgar selv havde skrevet sig sit Kaldsbrev, ikke med Pen og Blæk, ei heller ved at aale Erkebispeskaaben, men ved i Aandens Kraft og i Herrens Navn at formaae en nordist Hedningfare, som stod ledig paa Torvet, til at indgaae i Herrens Biingaard; saa Spørgsmaalet var blot, om og hvorvidt Ansgars Eftermænd, ved at træde i hans Fodspor, vilde godtgjøre deres Arveret til hans Kaldsbrev.

Det er fremdeles indlysende, at jo større Nidkjærligheden var hos Bremens og Hamborgs Erkebisper for at christne Norden, og jo bedre Fremgang de vandt, desto kraftigere og hurtigere maatte de selv forhjælpe Stammerne i Norden til folkekirkelig Selvstændighed og til, i Følelsen af samme, at ønske sig frigjorte fra det tydske Erkesædes Formynderstab, ei for at ombytte dette med et angelsaxist eller normannist Aag, men for at glæde sig ved egne Hyrder og Lærere.

**

Længe varede det ei heller, inden der paa begge Sider, baade hos Bremerstiftets Overhyrde og hans nordiske Hjord, viste sig Tegn eller Trang til en Forandring i visse Bestemmelser af Gregor den Fjerde og Mikolaus den Anden, hvor tydeligt end disse maatte synes at lyde paa Guldighed for alle Tider. I Norge havde saaledes allerede Hakon Adelssteen, i Begyndelsen af det tiende Aarhundrede, uden mindste Hensyn til Erkesædet i Bremen, prøvet paa at indlægge et godt Ord for den Christendom, han havde nemmet i England. Dette lod man nu vistnok i Bremen og Hamborg aldeles upaaagtet, ligesom man der, endnu henimod Slutningen af samme Aarhundrede, ikke fandt sig foranlediget til at paatale Olaf Tryggesøns Forsøg i en lignende Retning. Denne Tilbageholdenhed fra Erkesædets Side havde nemlig, efter al Sandsynlighed, sin Grund deri, deels, at Norge var et affides liggende Land, hvor Ansgarius aldrig havde sat sin Fod, og deels i den Umodenhed, disse Forsøg røbede. Men i det næste Aarhundrede, da Knud den Store havde lagt England til Danmark, da begyndte Erkesædet at paatale sin formeentlige Eneret til at varetage Nordens aandelige Tarrv. Saa mægtig en Konge som Knud hin Rige vilde Erkebisp Unwan jo vistnok nødig fortørne, især da denne virkelig viste sig Erkesædet hengiven; men da Engelskmanden Gerbrand, hvem Knud, maaskee blot af Uagtksomhed, havde udnævnt til første Biskop i Sælland, paa Reisen fra England til Roeskilde kom den frisiske Kyst for nær, lod Unwan ham dog, for en Sikkerheds Skyld, paagribe og nødte ham til at anerkjende Erkebispens som sin

Forefatte. Bedre kom samme Unwan tilrette med Hellig Olaf i Norge; thi vel tog ogsaa denne Konge sig den Frihed at indkalde engelske Bisper; men han var dog derhos netop den første til at anerkjende Erkesædet for sit Riges Bedkommende. En betænkkelig Sag var det fremdeles med den danske Konge, Svend Estridsøn, hvis Egteskab Erkebiskop Adalbert fordrede ophævet, men Kongen svarede med fornærmelige Trusler. En betænkkelig Sag var det iligemaade med Kong Emund i Sverrig, der besknyttede Biskop Osmund, da denne vilde forestille svensk Erkebisp. Men endnu værre saae det ud i Norge, hvis myndige Konge, Harald Haardraade, var formastelig nok til at sætte Hr. Adalberts Sendebud Stolen for Døren med de Ord: „hvem er her i Norge Erkebisp uden Harald?“ Mere fredelige bleve Udsigterne jo vistnok, efterat Harald var falden i England. Thi da var den danske Kong Svend ei mere det ungdommelige Brushoved, der med Staalhandster havde villet gribe om Banstraalen som en Nælde; da var han for lange siden bleven Hr. Adalberts gode Ven. Men selv da var en fredelig Løsning af de Baand, der nu i over 200 Aar havde knyttet Menigheden i Norden til Erkesædet i Bremen, den eneste Udvei, disse to fløgtige og velforligte Hoveder vidste Raad til. Svend foreslog Oprættelsen af et dansk Erkesæde og sendte maassée i den Anledning Staaens Biskop Egin til Rom*); og Erkebispen lovede, om end ugjerne, at ville give sit Minde dertil.

*) Helveg, den danske Kirkes Historie indtil Reformationen S. 177.

Døden afbrød denne indledende Forhandling, ved i Løbet af 4 Aar at bortrive begge denne Sags Ordførere; men Spørgsmaalet overlevede dem og krævede sin endelige Afgjørelse.

Under disse Omstændigheder fremstod Mester Adam og skrev sin Krønike til Oplysning om Forholdet, som det fra Ansgars Dage og indtil Adalberts Død havde bestaaet og udviklet sig mellem Erkesædet i Bremen og Hamborg paa den ene og Landene nord for Eideren paa den anden Side. Denne sin Gjenstand fremstillede han med Klarhed, Grundighed og oprigtig Sandhedskjærlighed; men tillige med bestemt Hensyn til det omtalte Spørgsmaal.

Hvorledes stillede da nu dette Spørgsmaal sig for vor Forfatter? Jeg tillod mig i det Foregaaende den Bemærkning, at paa Overgangen fra det Gamle til det Nye skal man vistnok som oftest træffe Historieforfatteren blandt dem, der helst ville fastholde det Bestaaende. Og dette er Noget, man ikke blot maa finde sig i, ikke blot bør holde sin Næste tilgode, men som man hos Historieforfatteren endog skal finde ønskeligt. Thi hvorledes skulde han, uden en saadan Forfærdighed for det Gamle, kunne stille os dette for Die, som det var, naar han beskriver det paa en Tid, da det endnu er det Bestaaende, medens det Nye kun er i Begreb med at undfanges, og altsaa kun kan være Gjenstand for øieblikkelig Handling eller profetisk Fremsyn?

Det er altsaa en Selvfølge, hvad man isøvrigt har nemt ved at læse sig til i selve Bogen, og det er tillige intet Uheld — at Mester Adam ikke vidste rettere, end at

det tjente baade Erkesædet i Bremen og Menigheden i Norden bedst, at deres indbyrdes Forhold fremdeles vedblev at bestaae eller gjenoprettedes, forsaavidt der maatte være gjort Brud paa samme. At det saae noget misligt ud med Bedligholdelsen eller Fornøelsen af dette gode gamle Forhold, undgif vel ikke hans bekymrede Opmærksomhed; men at der var indtraadt nogen Forstyrrelse i Forholdet, tilfsvre han vistnok nærmest den afdøde Adalbert, der snart havde været for herskesyg, snart for eftergivende, og altid havt altfor mange Værn i Vlden, til forsvarlig at kunne have Erkesædets retmæssige Overhøighed over det store nordiske Lydstift. Hvor ofte minder han ikke om, at det er Bisper og Præster, der ere Skyld baade i Hedningernes Gjenstridighed og i de Christnes Utilfredshed og Træfald! Erkesædet i Bremen og Hamborg havde jo gammelt og guddommeligt Hævd, keiserligt og paveligt Brev paa at styre Menigheden i Norden. At den danske Konges Ønske om Oprrettelse af et nordisk Erkesæde kunde være fremgaaet af en langt dybere Trang end øieblikkelig Misfornøielse med et og andet formeentligt eller virkeligt Misgreb fra Hr. Adalberts Side; eller, at Nordboerne allerede kunde være modne eller dog omsider maatte blive modne til en saadan kirkelig Selvstændighed; det kunde Adam, som Lydster, vistnok næppe fatte eller indrømme. Det var altfaa hans Ønske saavel som hans Haab, baade for det tydske Erkesædes og den nordiske Menigheds Skyld, at det gode gamle Forhold mellem begge fremdeles maatte bestaae eller ved

den nye Erkebiskop Liemars Wiisdom og Kraft blive gjenoprettet.

Denne Anfsuelse kan vi nu vistnok ingenlunde dele med Forfatteren, især da Tiden for længe siden har domfældt dens Ugnyldighed. Liemar var ikke den Mand, der kunde retfærdiggjøre Adams Forventninger; Liemar var som Spurv i Tranedands, da hans Keiser, Kong Henrik den Fjerde, ragede uklar med den vældige Gregor den Syvende. Liemar stillede sig i en uretfærdig Sag paa den usle Keisers Side mod den vældigste af alle Paver; og paa samme Tid var Liemar uklog nok til at lægge sig ud med den danske Konge. Følgen blev, at Erik Tiegod opnaaede Pavens Befkræftelse paa det Ønste, han havde arvet efter sin Fader Svend Estridsøn. Aar 1104 oprettedes i Lund et Erkesæde for Menigheden i Norden.

Ikke desmindre har vi ingen Grund til at ønske os Adams Indlæg i Sagen anderledes, end det er. Enten faa Vaandet mellem den unge Hjord i Norden og dens gamle Overhyrde i Bremen skulde holde eller briste, trængte man vistnok paa begge Sider høilig til at mindes om den Betsignelse, der i to Aarhundreder formedelst Ansgar og Kimbert og Unni og de mange herlige Biskper, som endnu Adelbert havde indviet, var udftrømmet fra Hamborg og Bremen over Nordens Folk og Menighed.

Bed at betragte Bogen fra dette Stæde: som et Indlæg i Sagen mellem den tydske Menighed og dens nordiske Aflægger — kan vi tillige med Lethed overstue og forklare os alle dette Værks Fortrin og Feil. For at begynde med

disse sidste, da har man ei uden Grund anket over Usikkerhed i Tidsregningen; en Svaghed, som bliver endmere iøinefaldende derved, at Forf. unægtelig tiltroer sig en ikke ringe Styrke netop i den Retning. Denne Mangel kan nu vistnok ikke henføres til den nævnte Synsmaade for Bærkets og dets Forfatters gode og svage Sider, men iøvrigt vil den billige Læser sikkert indrømme, at Adams Unøiagtighed i Sligt deels var for ham uundgaaelig, og deels er en Ubetydelighed i Forhold til det Hele. Hvad Andet der kan være at udsætte paa Forf. og hans Bog, vil derimod lettelig kunne forklæres af den Ansuelse, hvorpaa hele Fremstillingen hviler, men vil da ogsaa desmere kunne holdes ham tilgode. Det bør saaledes hverken forundre eller forstyrre os, naar Adam hvert Dieblif paa den ubehagelige Maade, vi netop nuomstunder har lært at kjende af daglig Erfaring, minder os om de tydske Dine, hvormed han betragter vort Norden. Saalidt som dette kan undgaae vor Opmærksomhed, ligesaa lidt bør det forhindre os i, netop i Modsatning dertil at anerkjende den Sandhedskjærlighed i Fremstillingen, der end ikke afholder ham fra at fremstille Kjendsgjerninger, som idelig vidne mod hans egne tydske Fordomme. Medens han nemlig atter og atter omtaler „Barbarerne“ i Danmark, Sverrig og Norge som Umennesker, man ei kan færdes iblandt, uden at gaae med Livet i sin Haand, hvad enten man gjæfter dem i deres Hjemstavn, eller kun pløier deres Farvande, gjør han dog Alt dette strax godt igjen, idet han selv fortæller, hvorledes Ebbo, Ansgar og Unni kunde gaae ud og ind hos disse „Barbarer“, uden at et

Haar frummedes paa deres Hoveder, samt hvor gjæstmild en Modtagelse han selv og Andre jævnlig havde fundet baade hos Konge og Folk i Norden, hvorimod Rov og Mord og Mandflæt idetmindste ligesaa fuldt som hos Nordboerne hørte til Dagens Orden blandt Saxer og Friser og Slaver, endog mellem Klerke indbyrdes. Naar han fremdeles, aarvaagen og øm over Erkefadets Ære og Retigheder, ikke sjelden fortier og stundom ligefrem nedfætter Angelsaxernes unægtelige og høist uegennyttige Fortjenester af Christendommen i Norden; saa glemmer han dog ved andre Leiligheder sig selv ogsaa i dette Stykke og bringer Sandheden adskillige Dffe, saasom ved sin Dmtale af de Bisper, Hellig Olaf indkaldte fra England til Norge, eller af Alfreds Selvopoffrelse i Sverrig. Aldrig skal man heller finde, at han, naar blot Erkefadet nyder sin Ret, iøvrigt giver nogen tydsk Landsmand, som saadan, Fortrin fremfor nidkjære Klerke af nordisk, engelsk, fransk, italiensk eller hvilkenfomhelst anden Herkomst. Endelig har man ogsaa forekastet Adam en altfor smigrende Tone lige overfor Erkebiskop Liemar. Men det er en Misforstaaelse. Thi seer man nøie til, saa viser det sig, at han ikke just roser Liemar for det han er, men fortæller ham hvad han burde være. Bogens Feil og Mangler kan saaledes vistnok ikke skjules, men ei heller skade synnerlig. Desmere Gavn og Glæde kan vi derimod nyde af dens umistjendelige Fortræffelighed, der iligemaade udspringer af Forsø. bestemte Anskuelse af Sagens daværende Stilling. Det er Fastheden i hans Blik paa det Hele, der har gjort ham stikket til at

frembringe, ikke en tør Aarbog, men en livlig og sandfærdig Krønike, der tillige er et historisk Kunstværk, et i sig selv mesterlig afrundet Arbejde. Fremstillingen indledes med en Beskrivelse af Saxland, hvorfra Evangeliet nærmest udgik til Norden, samt med nogle foreløbige Oplysninger om Winfred og Wilhad, om Pipin den Lille og Karl den Støre indtil Oprettelsen af Biskopædet i Bremen Aar 788. Dernæst fortælles om Wilhads Eftermænd, men især om Ansgars Virksomhed som Munk, som Biskop i Hamborg og første Erkebiskop i Bremen, og fremfor Alt som Nordens Apostel fra Først til Sidst. Ved fremdeles at oplyse, hvorledes Ansgars Nidkjærlighed for Hedningernes Omvendelse og Frelse gik i Arv hos hans Eftermænd, slutter første Bog, aldeles i Medfør af selve Sagen, med Unni, som jo var den sidste Erkebiskop, der traadte i Ansgars Fodspor, ved selv at forkynde Ordet for Hedningerne i Norden. Til dennes Eftermæle knytter sig da ogsaa høist betydningsfuldt en alvorlig Formaning til Biskopperne, om ei at sidde hjemme i Ro og Mag, men at drage ud, didhen hvor Kampen kalder og Kronen vinker. Anden Bog viser, hvorledes efterhaanden, i Erkebispedets andet Aarhundrede (936—1043) Erkebispedets Forhold til Menigheden i Norden i al kirkelig Orden bliver et andet, idet Hverdags og Lærere Embede mere og mere træder istedetfor Evangelistens grundlæggende Virksomhed. Tredie Bog omfatter udelukkende Erkebiskop Adalberts Liv og Embedsvirksomhed; i den Anledning henvender Adam anden Gang Ordet til Liemar og giver os dermed et Bink om, hvad det er, hans Fremstilling vil give tilkjende, den

XXVIII

Sandhed nemlig, at staaer Erkesædet Fare for at tabe sin Anseelse hos Menigheden i Norden, da er det ikke uden Skyld fra Bremerstiftets Side. — Ligesom nu Bæret begyndte med en Beskrivelse af Særland, som Udgangspunctet for Evangeliets Vandring til Norden, saaledes slutter det, i smuk Overeensstemmelse med sin Begyndelse, med en Beskrivelse af Øerne og Landene i dette Norden, som Maalet for den Sendelse til Hedningerne, hvortil Bremens og Hamborgs Erkebisp jo var kaldet. Og dette udgjør Indholdet af fjerde Bog.

Endnu staaer tilbage, i al Korthed at omtale Bærets Skjæbne i Tidernes Løb. Om end Forfatteren maaskee er død ikke ret længe efterat være bleven færdig med dette sit Arbejde, har han dog endnu vundet Tid til at forsynne Bogen med adskillige egenhændige, i Randen af Haandskrifterne hosføiede Tillæg. Af de 152 Tillæg, man efterhaanden, ved Afbenyttelse af samtlige eller dog de fleste Haandskrifter, har faaet Samling paa, ere nemlig mangfoldige, ja vel endog Størstedelen, at ansee for Adams egenhændige Anmærkninger. Tillæg 145 er vistnok fra en yngre Haand, men skyldes dog en meget gammel Affraver og viser tillige, ved at henpege paa det foregaaende Tillæg, at han har anseet dette sidste for Adams eget. Hertil kommer den Umiddelbarhed, hvormed disse Tillæg som oftest, uden at overskride Tiden for Bogens Affattelse, knytte sig til dens Indhold. Iøvrigt skjønner jeg ikke rettere, end at der endnu kan og bør gjøres Meget for, saavidt muligt, at sætte Skjel mellem Forsø. egne og hans Affraveres Tillæg.

Adam er, om jeg tør bruge dette Udtryk, eiderdanskt; Tillæg 82 kan han derfor umulig have skrevet. Adam synes ikke at have kjendt Tacitus; under denne Forudsætning er Tillæg 124 uægte. Dog nok herom. — Indtil Bogtrykkerkunstens Opfindelse og sammes Anvendelse paa Adams Skrift er dette ingeninde ganske bleven lagt paa Hylden. Vi finde det afbenyttet i det 12te Aarhundrede af Helmold, i det 13de og 14de af Albert af Stade og Islænderne, og endnu i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede af Albert Kranz. Dog var det i sidstnævnte Aarhundredes anden Halvdeel et nyt Fund for os herinde, da det i Sorø Kloster faldt i Hænderne paa „den Iystige Præst i Boeslunde“, Hr. Iver Hansen Munk, som dernæst overgav det i de rette Hænder, nemlig til Anders Sørensen Bedel. Denne Hædersmand skyldte vi den ældste trykte Udgave af Adams Værk, fra Aar 1579*). Senere Udgaver: af Lindenbruch (1595 og 1609), af Mader (1670), af Fabricius (1706), endelig af Lappenberg i *Berz Monumenta Germaniae* Tom. VII. (1846). Denne sidste Udgave, som ogsaa haves i særskilt Aftryk fra samme

*) Denne ældste Udgave, trykt efter et Haandskrift, som er forgaaet, var, efter Lindenbruchs Forsikring, allerede 1595 en Sjældenhed i Tydskland, og er nu uoverkommelig. Et nyt Optryk af samme burde derfor snarest muligt bringes istand; helst i Forbindelse med en kritisk Sammenligning med det Kgl. Bibliotheks tvende Haandskrifter, 2296 og 1175, hvorefter da ogsaa „Beskrivelsen af Nørreleden“, som mangler i Bedels Udgave, skjøndt den næppe kan have været udeladt i hans Haandskrift, kunde tilføies. Jeg haaber ved en anden Leilighed at komme tilbage paa denne Gjenstand.

Nar, ligger fornemmelig til Grund for nærværende Oversættelse.

Den ældste fuldstændige Oversættelse af hele Barket er en fransk af de Chastelus fra Saumur, fra 1796. Paa Tydsk er det oversat af Miesegaes (1825) og af Laurent (1850). Nørreledens Beskrivelse paa Svensk af Peringskjold 1718, paa Dansk af Suhm i 4de Bind af sammes Danmarks Historie (1790).

Hvad nu denne Oversættelse angaaer, da tænker jeg vel, den skal findes tro; dog det er mig ikke nok. Gid den findes livlig, takkelig, dansk. Gid den vorde læst med Æst, baade nu og herefter, blandt Andet som et Indlæg i en vistnok for længe siden afgjort Sag, og dog som et Indlæg af megen Betydning for os, med Hensyn til Nordens og Tydsklands, samt til den nordiske og tydske Menigheds endnu ingenlunde opklarede, langt mindre opgjorte Mellemværende!

Januar 1862.

Indhold.

	Side
Lilegnelsen	1
Første Bog (788—936)	5
Om Saxernes Land og Folk.....	7
Om Winfred og Wilhad, samt om Karl den Store	13
Om Biskop Wilrik og hans Tid (790—837).....	20
Om Ansgars Virksomhed og Gjenvordigheder i Biskop Leuderiks Dage (837—845).....	26
Ansgar som Erkebiskop i Hamborg og Bremen (847—865).....	29
Himbert som Erkebiskop (865—888).....	35
Adelgar (888—909)	41
Hoger (909—915)	44
Reguward (915—915).....	46
Unni (915—936)	47
Anden Bog (936—1043)	53
Abeldag (936—988)	55
Pibentius (I. 988—1013).....	71
Unwan (1013—1029).....	82
Pibentius (II. 1029—1032).....	91
Hermann (1032—1034?).....	94
Alebrand (1034?—1043).....	96
Tredie Bog (1043—1072)	105
Abelbert.....	107
Fjerde Bog	175
Om Landene og Verne i Norden.....	177
Efterskrift til Erkebiskop Liemar	210
Skolier	213

Den høilig velsignede Fader,
Hamborgs af Himlen udkaarne Erkebisp

L i e m a r

tilegnes

denne, en rig Hengivenheds fattige Gave

af

det hellige Bremer-Stifts ringeste Klerk

A[dam.]

Dengang jeg, o evangeliste Hyrde! forleden af Eders Embedsformand indstredes i Eders Hjords Tal, da blev det min alvorlige Stræben, i Forhold til et Hvert og en Velgjerning af en saadan Betydning ei at staae som en uskjonsom Tilhænger og fremmed Gæst. Saasnart jeg derfor med egne Dine og Øren havde forviiset mig om, at Eders Kirke altfor meget savnebe en til sin ærværdige Velde svarende Navnkundighed,

og behøvede til sin Opbyggelse i den Retning mange Hænder, tænkte jeg længe over, hvorledes jeg, ved at reise Eders Gjerning et Mindesmærke, maatte kunne hjælpe paa den brøstfældige Moder-Kirke. Og see! idet jeg stundom læser eller hører om Bedrifter af Eders Forgjængere, opdager jeg saare Meget, som baade for sin egen Storheds Skyld og til denne Kirkes Lær turde fortjene at ihukommes. Da nemlig Mindet om hine Bedrifter er skjult og Krøniken om Stedets Præstemænd ei er ført til Bogs, kunde jo Somme ville sige, at enten havde disse Mænd i deres levende Live Intet udrettet, som var værd at nævne, eller havde de været virksomme, maatte de nok have savnet Skrivere, der gjorde sig Flid for at ophvise Efterflægten derom. Saaledes har jeg overbevist mig om Nødvendigheden af og selv følt mig drevet til at skrive om Rækken af Bremens eller Hamborgs Erkebiskopper. Og det synes mig ikke at stride mod Hengivenhedens Pligt, ei heller mod den Embedsvirksomhed, Eders Kaldelse paabyder mig, om jeg, en Søn af denne Kirke, atter fremdrager hvad Daad der øvedes af hellige Fædre, til Kirkens Forherligelse og til Christendommens Udbredelse blandt Hedninger. Men vistnok maa jeg, idet jeg paatager mig denne høist vanskelige Opgave, som jeg næppe nok er voxen, trygle om en desto større Overbærelse, jo dristigere jeg har været til møjsommelig at stræbe frem paa en ubekendt Vej, hvor jeg saagodtsom ingen Forgjænger har at holde mig til, men famler saa at sige i Mørke, fordi jeg hellere vil i Herrens Viingaard bære Dagens Hede og Byrde, end staae ledig udenfor Viingarden. Saa henstiller jeg da til Dit Omdømme,

helligste Formyndere! dette mit kjætte Foretagende; Dig paa-
 talder jeg som min Dommer og Talsmand tillige. Thi vel
 veed jeg, at Intet kan bydes Dig, som er Din Wiisdom
 værdig; Du har jo tilbagelagt den verdslige Klægts Løbebane
 og med desmere Være hævet Dig til den guddommelige Wiis-
 doms Grandtsfning, forsmaaende det Jordiske, attraaende ifkun
 det Himmelske. Men omenbsfjønndt Du i Lærdom og Sandhed,
 det er, som Ordfører og Forbillede for Hjorden, lettelig over-
 gaaer Mange, saa er dog i Rækken af Dine Dyder Ydmyg-
 heden saa fremtrædende, at den gjør Dig tilgjængelig for
 Alle, ligesom den ogsaa har givet mig Mod til, med læspende
 Mæle at samtale med en Wiismand og at fremstaae som en
 Saul iblandt Profeterne. Som det nu pleier at gaae hvem
 der prøver Ngt, saaledes er ogsaa jeg forberedt paa Mod-
 standere, der ikke ville unblade at kalde min Tale for Digt
 og Usandhed, i Lighed med Scipios af Tullius opspundne
 Drømme, eller behageligt at udlede mine Ord fra Maros
 Elfenbeens-Port^a). Det er imidlertid ikke vort Forsæt at være
 Alle til Behag, men at tækkes Dig, Fader! og Din Me-
 nighed. Thi avindshye Folk skal man næppe kunne tilfredsstille.
 Og efterdi Medbeilernes Ubluheit kræver det, vil jeg gjøre
 Dig Regnskab for de Enge, hvor jeg har plukket Blomsterne
 til denne Krands, at jeg ikke skal faae Ord for at have jaget
 efter Løgn med Skin af Sandhed.

Til det jeg her skriver, har jeg samlet Adskilligt, som
 var spredt paa løse Blade; Meget har jeg uddraget af Krønike-
 Bøger, samt af pavelige Gavebreve; men Størstedelen har
 jeg hørt fortælle af gamle Folk, der vidste Bessed. Og

Sandheden har jeg til Bidne, at jeg ikke udbreder mindste Hjernespid, ikke henkaster nogenstomhelst løs Paaastand. Alt hvad jeg kommer til at anføre skal jeg understøtte med saa bestemte Bidnesbyrd, at vil man ikke troe mig, skal man dog finde min Hjemmel paalidelig. Iøvrigt være det vitterligt for Alle, at jeg for dette møisommelige, ja dovelige Arbeides Skyld hverken attraaer at rofes for historisk Værdom, ei heller frygter for at lastes som uefterrettelig. Hvor jeg ikke har kunnet skrive godt, der har jeg levnet Andre Stof til at skrive bedre.

Ibet jeg nu begynder med den hellige Vilhads Fremtræden, som er Tidspunktet for hele Saxlands Under-
 tvingelse færmelst Frankernes Vaabenmagt og Indordning under den sande Gudsdyrkelse, sætter jeg Din helbredende Indtrædelse i Embedet som Maalet for denne liden Bog. Og nu anraaber jeg den almægtige Guds Barmhertighed om, at Han, der satte Dig til Hørde over sit i lang Tid vildfarende og nedtrykte Folk, maa give Naade til, at ogsaa ved Din Hjælp og i Dine Dage hvad kroget er hos os maa rettes og hvad Ret er bestaae! Iligemaade, hvad der til Hædningers Omvendelse for længe siden er gjort en djærv Begyndelse til af Dine Forgjængere, at dette af Dig, som har arvet Befikkelsen til at prædike saa vidt og bredt som Norden strækker sig, maa fuldføres i betimelig Tid, det give Jesus Christus, Vor Herre, hvis Rige der ei er Ende paa i al Evigheds Evighed! Amen.

Første Bog.

(788—936.)

Om Saxernes Land og Folk.

Det er Hamborger=Stiftets Kirke=Kronike, vi her skulle beskrive. Og efter som Hamborg tilforn var en høist anseelig Saxon=Stad, saa troe vi det ikke upassende eller overflødig, angaaende Saxernes Folk og Land at forudskikke den høilærde Einars¹⁾ og andre ei uberømte Forfatteres skriftlige Meddelelser.

Saxland er, efter disse Mænds Sigende, en ikke ringe Deel af Tydskland. Det regnes for dobbelt saa bredt og omtrent ligesaa langt som den Strækning, Frankerne beboe. Nøie maalt, danner det en tydelig Trekant, hvis ene Hjørne naaer sydpaa lige til Rhin=Floden; det næste begynder da fra Hadelns Kystegn og udgjør et langt Strøg i østlig Retning langs med Elben henimod Saale=Floden, og der er det tredie Hjørne. Saaledes har man fra Hjørne til Hjørne en øtte Dages Vei for sig, den Deel af Saxland fraregnet, der ligger hinsides Elben og er foroven beboet af Sorberne, men forneden af Nordalbingerne. Saxland er berømt for sine Mænd, Vaaben og Frugter. Men synderlig bakket er det ikke; i det Hele taget ligner det en sraa Slette, som forresten, med Undtagelse af den listige Druesaft, frembringer alle Livets Fornødenheder. Allevegne er Jord=

bunden frugtbar, samt rig paa gode Græsgange og Skove; paa Grændsen af Thyringen eller ved Rhinens og Saalens Bredder er den endog ganske yppig. Henimod Frisland viser den sig sumpet eller tør; i Nærheden af Elben mindre god. Yndig er den dog overalt, og det er intet Under, da den jo gennemstrømmes af en deilig Mængde Floder.

De mærkeligste Floder i Saxland ere Elben, Saale og Weser eller Werra, som den ogsaa kaldes. Denne har, saavel som Saale, sit Udspring i Thyringer=Skoven, løber dernæst tværs gennem Midten af Saxland og naaer sin Munding i Frisernes Nabolag. Hovedfloden er dog Elben, som under Navn af Albis endog er hædret ved Romernes Dmtale. Den siges at udspringe hinsides Bøhmen, bliver dernæst Grændseflod mellem Slaver og Sager, optager Saale ved Magdeborg og falder under samme Navn ikke langt fra Hamborg i Havet. Den fjerde af Saxlands store Floder er Ems. Den skiller Vestfalerne fra Landets øvrige Folk. Sit Udspring har den i Paderborn Skov; den flyder igjennem Frisernes Landemærker og falder i det britiske Hav.

Spørges der nu om hvad det var for Dødelige, der oprindelig bebyggede Saxland, eller hvad Kant de kom fra, saa har vi ved flittig Efterlæsning i de gamle Skrifter forvisset os om, at det ifølge Guds skjulte Raad er gaaet hiin Stamme omtrent som alle andre Folkefærd i denne Verden, idet ogsaa den tiere end engang har maattet stifte baade Herstaber og Nabolag, medens Landstaberne derhos har stiftet Navn efter Seierherrer. Tør man nemlig troe de Romerske Historieforfattere, saa har Sveverne været de første Indbyggere, saavel i Omegnen af Elben som i det øvrige Tydskland, samt havt til Grændsenaboer de saakaldte Triader, Barder, Sicambrer, Hunner, Vandaler, Sarmater, Langbarder, Heruler, Dacer, Marco-

manner, Gother, Normanner og Slaver^b). Hvad enten saa deres Føde=Egn var dem altfor tarvelig eller de ikke kunde forliges i Hjemmet, eller de vilde, som der ogsaa siges, skaffe Folkemængden Afløb, saa brød de nu op og overfømmede hele Europa og Afrika lige med Et. — Men om Saxernes ældste Færd melder Orosius, og med ham Gregor af Tours, Følgende.

„Saxerne,“ hedder det, „denne vilde Stamme, frygtelig ved sin Manddom og Raffhed, boer ved Verdenshavets Bredder, imellem uvejsomme Moser, hvor Ingen kan komme dem nær. Selv prøvede de imidlertid et Indfald i Romer-Riget, og det kunde blevet farligt, dersom de ikke vare bleve overmandede af Keiser Valentinian.“

„Da Saxerne dernæst besatte Galliens Egne, bleve de overvundne og deres Der indtagne af Romernes Hærfører Cnagrius.“

I Rhin=Egnene havde altsaa Saxerne først hjemme, og der kaldtes de Angler. Af dem gik en Deel til Britannien og fortrængte Romerne fra denne Ø. En anden Trop indtog Thyringen og blev siddende der. Herom skriver Cinar kortelig i Indgangen til sin Krønike saaledes:

„Om Saxer=Folket“ — siger han — „hedder det fra gammel Tid, at det kom fra Anglerne i Britannien, stak tværs gennem Havet og over til de tydske Strande, hvor Vysten og Trangen til nye Bopæle drev dem iland paa det Sted, som kaldes Hadeln. Frankernes Konge, Thjodrik, laae just dengang i Krig med sin Svigersøn, Thyringer-Drotten Hirminfrid, hvis Land han hærgeede grumt med Ild og Sværd. I to Træfninger havde de allerede prøvet Styrke med hinanden og tilfat en farlig Mængde Folk, dog uden at tilkæmpe sig en afgjørende Seier paa nogen af Siderne. Da nu Thjodrik saaledes saae sig stuffet i sine Forventninger, sendte han Bud til Saxerne, hvis Høvding

var Hadugát, og efterat have forhørt sig om Aarsagen til deres Komme, fik han dem, ved Bøfte om Bopæle i Seiersløn, i Ledtog med sig. De stred da paa hans Side med en Tapperhed, som om det gjaldt deres egen Frihed og Fædrenehjemstavn. Saaledes blev Thjodrik Herre over sine Modstandere; de Indfødte gjorde han en Ulykke paa, saa de næsten bleve udryddede, og deres Land tilkjendte han, efter Aftale, Seierherrerne. Men ogsaa dem havde Krigen saaledes teret paa, at da de nu ved Lodtrækning deelte Landet imellem sig, forsløg deres Mandskab ikke til at befolke det hele, hvisaarsag de overlod den østligste Deel til Nybyggere, som maatte statte til dem, hver i Forhold til sin Lod. De øvrige Egne beholdt de selv. Saa havde de da Frankerne boende sydfor sig, tilligemed en Flok Thyringer, hvem den nys omtalte Feide ikke havde naaet; Grændsefjeldet var her Floden Unstrut. Mod Nord havde de Normannerne til Grændse-Naboer; det var vilde Folk. Mod Øst Dobtriterne og mod Vest Friserne, som idelig nødtes til, enten at slutte Forbund eller at drages med dem om Grændsernes Sikkerhed. Thi yderst urolige Gjæster var de og saae skjævt til Nabolauget, skjøndt de hjemme hos dem selv holdt Fred indbyrdes og vaagede med godmodig Omhu over deres Medborgeres Velfærd. Hertil kommer den Forsynlighed, hvormed de holdt deres egen Slægt og Adelsbyrd i Hævd, saa at de vist næppe nogensinde har plettet samme ved at blande Blod med Fremmede eller Undergivne, men stræbt at forplante den reen og skjar paa en Afkom, der kun lignede dem selv. Derfor er ogsaa baade Holdning og Væxt og Haarfarve, saavidt den menneskelige Mangfoldighed tillader det, næsten eensdan hos dem Alle. Folket deler sig nemlig i fire forffjellige Stænder: Adelige, Fribaarne, Frigivne og Trælle. Og det er fastsat ved Lov, at den ene Stand ikke tør indgaae Giftermaal med den anden, men kun Adelsmand

med Adelsfrøken, fri Mand med fribaaren Kvinde, den Frigivne med Frigiven, Træl med Trælkvinde. Hjemfører nogen Mand ringere eller fornemmere Hustru, han mister Livet. De havde ogsaa ypperlige Straffelove. Mange gavnlige og i naturlig Forstand hæderlige Egenstaber stræbte de i retskaffen Sædelighed at tilegne sig, og de kunde derved gjort sig værdige til sand Enkfalighed, dersom de ikke havde været aldeles uvidende om deres Skaber og fremmede for hans Dyrkelse i Sandhed."

„Sagen er den, at de dyrkede Guder, som ei var det i Virkeligheden, og deriblandt Mercurius^e), som de paa visse Høitidsdage endog pleiede at formilde ved Menneſte-Ofrringer. Dog stred det mod deres Begreber om himmelske Væsners Høihed og Værdighed, at indeslutte deres Guder i Templer, eller at afbilde dem i menneskelig Lignelse. De indviede Lunde og Stove, opkaldte disse efter deres Guder, og kun saaledes var den skjulte Guddom Gjenstand for deres Andagt. Værker og Lodkastning havde de megen Opmærksomhed for. Deres Fremgangsmaade ved Lodtrækningen var simpel. De huggede en Green af et Frugttræ, skar den i smaa Pinde, som de forsynede med forskjellige Mærker og strøede iflæng over et hvidt Klæde. Gjaldt det nu et folkeligt Anliggende, saa holdt Præsten, men i en hjemlig Sag selve Husbonden, en Bøn til Guderne, og idet han saa op til Himlen, opløftede han hver enkelt Pind tre Gange, samt forklarede dens Betydning efter de kort iforveien indgravne Mærker. Vare disse ugunstige, saa kom Sagen ikke mere under Forhandling den Dag; gik det an, gjaldt det endnu om at blive sikker paa Udfaldet. — Fugle=Skrig og Fugle=Flugt var den Stamme stærk i at udfritte; ja endog i at agte paa Hestene, naar de spidsede Øren, at udspeide deres Bevægelser, Brinſken og Fynsen. Alt Sligt ansaaes for det meest Paalidelige, ikke blot af Almuen, men af de Store.

Endnu en anden Sagttagelse af Værker fandt Sted, hvorved man pleiede at forhøre sig om Udfaldet paa alvorlige Krige. En Mand af det Folk, man skulde i Krig med, opsnappedes paa hvad Maade det nu kunde skee, stillede sig mod en af Landets egne Mænd, som dertil udvalgte, og medens hver af dem kjæmpede med sine egne Vaaben, blev det af Vigtighed for Seiren, hvem af de to der vandt Overhaand. — Hvorledes de endvidere anfaae visse Dage, saasom ved Nymaane eller Fuldmaane, for heldigst at begynde Noget paa, dette, tilligemed utallige andre Arter af tom Overtro, som de vare hildede i, forbigaaer jeg. Men det her Anførte har jeg nævnt, for at den forstandige Læser kan skjønne, hvor stort et Vildfarelsens Mærke de formedelst Guds Naade og Barmhertighed ere blevne udfriede fra, saasandt han har agtet dem værdige til, i Lynet af den sande Tro at overføres til hans Navns Erkjendelse.“

„Det var nemlig med dem som med næsten alle Tydsklands Indbyggere: af Naturen afgudiske, vilde og fjendtlig stemte mod den sande Guds Dyrelse, undsaae de sig ikke ved at krænke eller overtræde, hvad Det er baade for Gud og Menneffer. Om det saa var løvrige Træer, eller Rilder, saa tilbad de dem. Navnlig dyrkede de en Træ=Stamme af anseelig Høide, som kneisede under aaben Himmel, og som de paa deres Modersmaal kaldte Irminful, det er paa Latin *universalis columna*, Verdens=Støtten, som den, der bærer Alt^a).“

Disse Uddrag af Einar's Optegnelser har vi medtaget til Oplysning om Saxernes Indvandring og Sæder, saavel som om deres Overtro, den Slaverne og Svenskerne endnu synes at fastholde paa hedensk Vis.

Hvorledes derimod den haarde Sager=Stamme kom til Erkjendelse af Guds Navn, eller ved hvilke Ordets Forhændere den bragtes til at rette sig efter Christendommen,

det er en Udvikling, der her er paa sit Sted. Dog maae vi i den Anledning først ihukomme den langvarige Krig, som Karl førte med Saxerne, samt Marsfagerne dertil.

Baade Thyringer og Sager, saavelsom de øvrige Folketærd i Omegnen af Rhinen, ansees fra gammel Tid for at være statskyldige til Frankerne. Men omsider faldt de fra; hvisaarfag allerede Pipin, som var Fader til Karl, paaførte dem Krig. Denne Krig var dog Sønnen ulige heldigere til at gennemføre; og derom har samme Einar i en kort Esterskrift optegnet Følgende.

„Det kom altsaa til Krig med Sagerne, og den førtes paa begge Sider med stor Forbittrelse, men med langt større Tab for Sagerne end for Frankerne, i samfulde 33 Aar. Den kunde jo nok før faaet Ende, hvis ikke Sagerne havde været saa troløse. — Da saa Kongen havde slaaet alle de haardnakkede Modstandere og faaet dem i sin Magt, opstillede han og indgik de den Betingelse, at de skulde forkaste Afgudsdyrkelsen, aflægge de dermed forbundne fædrene Skikke og tilegne sig den christne Troes hellige Bedtægter, samt slutte sig til Frankerne og udgjøre eet Folk med dem. — Dette var, som bekjendt, Udfaldet paa den Krig, der havde været i faamange Aar.“

Hermed staae vi da rede til at skildre de aandelige Seiervindinger i Sjælenes Verden, idet vi saalunde begynde vor Omtale af de Vidner, der have veiledt Tjydslands vildeste Folketærd til den guddommelige Være.

Om Winfred og Wilhad, samt om Karl den Store.

Den Mand, der først af Alle optugtede Sydtjydslands afgudiste Egne i Erkjendelsen af den guddommelige og christelige

Være, var Winfred, en Angler af Byrd, en sand Christi Biismand, der siden for sin Dyds Skyld bar Tilnavnet Bonifacius. Lad saa være, hvad andre Krønike=Skrivere forsikre om Gallus i Alemannien, om Emmeran i Baiern eller Kilian i Franken, eller dog forvist om Wilbrord i Frisland, at de endnu tidligere have forkyndt Guds Ord: Winfred er ligesuldt Manden, der ligesom Povel Apostel formedelst nidkær og virksom Prædiken har overgaaet alle de Andre. Man kan jo i den Bog, der handler om hans Bedrifter, læse sig til, hvorledes han, støttende sig til det Apostoliske Sædes Myndighed, røgte sig til de tyndste Stammer, til de Folk, hos hvem nu baade det Romerske Keiserdømmes Magt og den sande Guds Tilbedelse trives og blomstrer; ja hvorledes han hos dem forherligede Menighederne ved sin Værdom og sine Dyder. I det han fremdeles inddeelte sine Landskaber i Bispedømmer, knyttede han efterhaanden Frankerne paa denne Side Rhinen, saa Hesserne og Saxernes Raboer Thyringerne som en Førstegrøde af sit Arbejde til Christus og Menigheden. Omfider blev han af Friserne, dem han iforveien havde omvendt til Troen, smykket med en herlig Martyrkrone. Hans Eftermæle er af hans Værlinger bleven udbredt i rigeligt Maal, og efter deres Sigende har han stridt sin Døds kamp i Fællesskab med over 50 Medhjælpere, 37 Aar efter sin Indvielse, altsaa netop Aar 755 efter Vor Herres Kjødspaatagelse, i Pipin den Yngres 14de Regjeringsaar²).

Efterat den hellige Bonifacius havde lidt Døden, ilede Wilhad, ligeledes en født Angler, glødende af Kjærlighed til Martyrdommen, afsted til Frisland. Her standsede han ved det salige Blodvidnes Grav, tog imod Hedningerne, som fortrød hvad de nys havde gjort, og døbte Troende i Tusindviis. Paa en Vandring, han dernæst i Selskab med sine Værlinger tiltraadte igjennem hele Landskabet, skal han have

nedbrudt Afgudsbilleder og viist Folk Evangeliets Bei til Dyrkelsen af den sande Gud, men ogsaa derfor af hidfige Hedninger være bleven pryglet med Knipler og dømt til at halshugges med Sværd. Men om end Guds Raade saaledes havde tiltænkt ham en høiere Værdighed, vilde han alligevel, nu han selv raadte for at blive Martyr, nødig til det^o). Saa sendte Kong Karl ham til Saxland, og han var den første Lærer i Christendom, der opbød Saxlands Ryster og nordlige Egne, samt Folkene hinsides Elben, til den christne Tro. I syv Aar skal han have prædiket paa den Kant, indtil Saxer=Oprørets tolvte Aar, da Widukind hærgede Frankernes Landemærker lige til Rhinen og med det Samme reiste en Forfølgelse mod de Christne. I denne Forfølgelse skal nogle af den hellige Wilhads Lærlinger have lidt Døden, somme i Bremen, andre i Frisland, de øvrige hinsides Elben. Under disse Forhold skal Wilhad, som en Guds Befjender, have agtet det for en større Binding at kunne omvende Flere og Flere og derfor, efter Evangeliets Forfærd, være flygtet fra By til By, indtil han, medens hans Medhjælpere spredte sig ad for at prædike Evangeliet, i Selskab med Liudger stødtes i Rom. Her fandt de Trøst og Husværelse hos den hellige Fader Adrian, hvorefter Liudger trak sig tilbage til Cassino=Berget, for at indtræde i den hellige Benedikts Kloster=Orden, medens Wilhad drog til Gallien og thjede til den hellige Wilbrords Grav. Saaledes hengav de sig Begge i to Aar til stille Andagtsøvelser, ifær ved at gaae i Forbøn for deres Forfølgere og for Saxerne, at ikke Avindsmanden med sin Heire skulde kvæle Gudsordets Sæd hos dette Folk. Og her opfyldtes hvad Skriften siger: „Meget formaaer den Retfærdiges Bøn, naar den er stadig.“

Dette have vi nu udtogsviis, for Sammenhængens Skyld, fremdraget af Wilhads Liv og Levnet.

Da altfaa hine to Aar vare omme, det vil sige, i Karls 18de Regjeringaar, da faldt Oprørets Stifter Widukind tilføie for Karl og lod sig døbe tilligemed de øvrige Saxon-Høvdinge. Dermed var endelig Saxon under-
tvunget og gjort til en Provinds. Med det Samme ind-
deelt Landet i 8 Bispedømmer og underlagdes Erkebisperne i Mainz og Köln. En Afskrift af denne Delings-Lov opbevares paa Kongens Befaling i Bremens Kirke og lyder ordret saaledes:

„I Vor Herres og Frelfers Jesu Christi Navn. Karl, ifølge det guddommelige Forsyns Anordning, Konge. Saa-
fremt Vi, med Herrens, den Hærskarernes Guds Bistand, have vundet Seier udi Krig, saa rose Vi Os deraf i Hannem og ei i Os, og haabe Vi saaledes at gjøre Os fortjente til Fred og Lykke i denne Verden, samt til den evige Løns Bederlag i den tilkommende. Desaarfag vare det vitterligt for alle Christi Troende, at Saxerne — dem Vi, efter Vore Forfædre, formedelst deres haardnakkede Troløshed altid have fundet uregjerlige at være, samt gjenstridige mod Gud og Os, indtil Vi omsider i Hans Kraft og ei ved Vor egen Dngtighed baade have overvundet dem udi Krig og med Guds Minde bragt dem til Daabens Naade — dem have Vi gjengivet deres fordums Frihed og løst dem fra al den Skat, som Os skyldes, samt i Betragtning af Hans Kjær-
lighed, der haver bragt Os Seier, ndmygeligen tilegnet Ham selv dennem, Ham at være statskyldige Undersaatter, saaledes nemlig, at saafom de hidindtil have vægret dem ved at bære Vor Myndigheds Nag, men nu, Gud ske Tak! ere blevne betvungne baade med Daaben og med Troen, saa skulle de, baade Rige og Fattige, lovligen være forbundne til at ud-
rede til Vor Herre og Frelser, Jesus Christus, og hans Præster, Tiendebelen af alt deres Kvæg og al deres Frugt, af hele deres Grøde og øvrige Mæring.“

„Efterdi Vi fremdeles, ifølge de Romeres gamle Skik, have gjort hele deres Land til en Provinds, samt efter visse Grændser fordeelt samme imellem Biskopper: saa have Vi yndmygeligen frembaaret som Takoffer til den fromme Christus og til Høvdingen for hans Apostler, Petrus, den nordlige Deel af samme Provinds, som har det rigeligste Fiskeri¹⁾ og agtes for bedst skicket til Fædrift. Thi have Vi udi Wigmod, i den Stad, som er kaldet Bremen, ovenfor den Flod Werra, reist Ham en Kirke og et Bispesæde. Til dette Bispedømme have Vi henlagt 10 Herreder, som Vi derhos, med Afslæggelse af deres forældede Navne og Inddelinger, have afgrændset i tvende Kredse, dem Vi benævne Wigmod og Vorgau. Og idet Vi, til fornavnte Kirkes Bygning, i ovenmeldte Herreder udlægge 70 Gaarde tilligemed sammes Bønder, er det i Kraft af denne Vor Allerhøieste Forordning Vort Vydende, Vor Bevilling og Bestemmelse, at samtlige Stiftets Inbyggere skulle troligen udrede til Kirken og til deres Tilhynsmand deres Tiender.“

„Saa og have Vi, ifølge den ypperstepræstelige og af faderlige Pave Adrians Forskrift, samt efter Maintzer-Biskoppen Bullos og alle øvrige der tilstedeværende Geistliges Raad, for Gud og hans Helgener overdraget samme Bremer-Kirke og hvad dertil hører, til den i sin Vandel retskafne Mand Wilhad. Og have Vi under 13de Juli ladet ham indvie til denne Kirkes første Biskop, paa det at han, ved troligen, efter den ham tildeelte Visdom, at udstrøe iblandt Folkene Guds Ords Sød, samt ved tilgavns at oplære denne spæde Menighed i aandelig Tugt og med klosterlig Myndighed, maa kunne midlertidig plante og vande, indtil den almægtige Gud ved sine Helliges Forbønner maatte bevæges til at give Væxt.“

„Endvidere haver samme ærværdige Mand henledet Vor Allernaadigste Opmærksomhed paa, at det omtalte Stift,

truet af fjendtlige Barbarer eller hvad andet Vanheld derudi pleier at møde, ingenlunde kan være tilstrækkelig til at underholde eller lønne de Guds Tjenere, der sammesteds stride for Gud. I Betragtning heraf, samt fordi Herren Almægtigste haver opladt Troens Dør ei mindre hos Frisernes end hos Saxernes Stamme, have Vi af førstnævnte Egn, nemlig Frisland³⁾, for evige Tider henlagt den Deel, som vides at grændse til dette Stift⁴⁾, under samme Bremer-Kirke og dens Tilhynsmand Wilhad og hans Eftermænd. Og efterfont fordums Tildragelser gjøre os forsigtige for Fremtiden, saa have Vi, for at Ingen, mod Vort Dnsfte, skal tiltage sig nogen Myndighed udi samme Stift, ladet det affstikke inden dets visse Omkreds. Thi er det Vort Befaling, at disse dets Grændser:

„det store Hav, Elb=Floden, Lühe, Steinbeck, Hasel, Wimark, Schneidbach, Dste, Ruhmühlenbach, Mede=Sumpen, som kaldes Siegfriedsmoor, Twiste, Chissemoor, Aschbrook, Wyszbrook, Bever, Otter, og atter Dste;

fra Dste og indtil man kommer til den Sump Colbeck; dernæst selve denne Sump indtil Floden Wümme;

fra Wümme over Wieste og Forst indtil Floden Werra; dernæst fra samme Flods østre Side den Alfarvei, som kaldes Hesseweg, og som er Grændsestjæl imellem Sturmgau og Vorgau, Sächelchenbach, Wölpe, kalte Aue, saa igjen Werra;

fra den vestre Side derimod den Alfarvei, der hedder Volkweg, mellem Enterigau og Vorgau lige til Hunte=Floden;

dernæst selve denne Flod og Skovstrækningen Amrin, som de Indfødte kalde Wildloch, Behne, Waldesmoor, Barpel, Eddenried=Sump, der adskiller Emögau

fra Ostergau, Brustlach, Biberlach, saa igjen Havet;

skulle være faste og uoverstigelige“.

„Og for at denne Gave og Grændsebestemmelse med Herrens Bistand maa holdes i Hævd og forblive uomstødelig, saavel i Bore som i de tilkommende Tider, saa have Vi egenhændigen undertegnet samme og ladet den mærke med Vor Seglring.“

„Den uovervindeligste Herres, Kong Karls Segl.“

„Seg, Hildebald, Erke-Bisshop i Rölln og Slots-Capellan, har gjennomseet dette.“

„Givet den 14de Juli Aar 788 efter Vor Herres Kjødspaatagelse, i Kente-Terminens 12te Aar^s), men i den Herre Karls 21de Regjerings-Aar. Tillykke udfærdiget paa Slottet i Speier. Amen.“

Saa hensad da vor Herre og Fader Wilhad paa sin Bispestol efter sin Indvielse i 2 Aar, 3 Maaneder og 26 Dage. Men Ordet havde han forkyndt baade for Friser og Sager i samfulde 35 Aar. Han døde gammel og mæt af Dage i Frisland, paa Godset Bleckense i Rustrien. Hans Liig blev ført til Bremen og begravet i Hellig Peders Kirke, den han selv havde bygget. Hans Bortgang ihukommes med stor Høitidelighed den 10de November, hans Indvielse den 13de Juli. Man har en fortrinlig Bog om hans Liv og Virksomhed, trolig udarbeidet af hans fjerde Eftermand i Embedet, Ansgarius^h). Til denne Bog maae vi, idet vi selv haste fremad til andre Gjenstande, henvise den videlystne Læser.

Om Biskop Wilrik og hans Tid.

Wilhads nærmeste Eftermand i Bremer=Stiftet var, som vi læse, en af hans Lærlinger, nemlig Wilrik, hvem Andre kalde Willar. Han klædte nu Bispestolen i 50 Aar, lige indtil Ludvig den Hlores næstsidste Regjeringsaar. Da der imidlertid i Bremer=Stiftets Gave= eller Tidende=Bog staaer skrevet om Wilrik, at han forestod Menigheden fra Karls 37te indtil Ludvigs 25de Aar, saa fattes der paa den Maade 12 Aar i den nyssævnte Tidsregning. Men det er troligt nok, at Bispestolen i Bremen, ligesom andesteds, paa Grund af de nylig omvendte Saxers Ulyst til at staae under en Biskop, i al den Tid har staaet ledig. Dette vinder især god Rimelighed, naar vi læse, at næsten intet Aar gik bort, uden der jo var Krig, indtil Saxerne endelig led et saadant Nederlag, at af dem, der boe paa begge Bredder af Elben, hele 10,000 Mand tilligemed Kvinder og Smaabørn bleve slæbte afsted til Frankrig. Dermed naaede den langvarige Saxoner=Krig sit 33te Aar, som er Keiser Karls 37te Regjeringsaar og har for de frankiske Kronikere Meget at betyde¹⁾.

Paa samme Tid maatte ogsaa Slaverne underkaste sig Frankernes Herredømme. Ved den Leilighed skal Karl have laabet bygge en Kirke i Nordalbinger=Staden Hamborg²⁾, samt udnævnt en vis Heridag, en from Mand, til Biskop og Herfær sammesteds. Ham skjenkede han desuden Klostret Rodnach i Gallien³⁾, som et Fristed for de fjendtlige Barbarer, ifald disse skulde gjøre ham Sædet altfor uroligt. Hensigten med Alt dette var nemlig den, at gjøre Kirken i Hamborg til Moder=Kirke for alle Slavernes og Danskeres Folkfærd. Imidlertid opnaaede Keiser Karl ikke at see denne for ham saa ønskelige Sag bragt istand;

thi baade døde Præsten Heridag, og selv optoges han af andre Regjeringsforretninger.

Forresten læse vi i Bremer=Stiftets Gave=Bog om Wilrik, at han, som Biskop i Bremen, endnu før Ansgar har forkyndt Ordet hinsides Elben og flittig besøgt Menigheden i Meldorf, indtil denne blev henlagt under det i Hamborg oprettede Stift.

Siden vi nu engang ere komne til at tale om Danskerne, bør det dog ihukommes, at den feierrigste Keiser Karl, der havde underlagt sig alle Europas Riger, tilsidst skal have indladt sig i Krig med de Danske. Ikke blot Danskerne, men ogsaa alle de Folk, der boe hinsides Danmark, kaldes af de frankiske Krønike=Skrivere Normanner. Dem var Godefred Konge over; han havde allerede gjort sig baade Friser, Nordalbinger, Dbotritter og andre Folkfærd statskyldige, og nu truede han endog Karl med Krig. Det var især dette spændte Forhold, der hindrede Keiserens Bestemmelse med Hensyn til Hamborg. Endelig fødte Himlen det saa vel, at Godefred døde^k). Han blev efterfulgt af sin Farbroder Hemming, som snart sluttede Fred med Keiseren og lod Eideren gjælde for Rigets Grændse. Ikke ret længe derefter døde den berømmelige Keiser Karl, efterladende sig sin Søn Ludvig som Arving til Keiserdømmet. Denne hans Vortgang til det Himmelske indtraf i Wilriks 25de Aar, den 28de Januar.

Uden at ændse Faderens Villie overdrog Ludvig Provindsen hinsides Elben til Bremens og Verdens Biskopper. — Paa denne Tid begynder den hellige Ansgars Virksomhed. Og efterdi Nordboernes Historie tildeels angaaer dette vort Bremer=Stift, saa skader det vel ikke, at jeg med Flid og velberaad Hu leilighedsviis berører de Danskes Anliggender. Dansernes Konge Hemming døde ved den omtalte Tid, og Godefreds Slægtninger, Sigfred og King,

kunde ikke enes om Arvefølgen, men lod Sværdet jævne Trættten, saa der stod et Slag, hvori 11,000 Menneſter faldt og begge Kongerne omkom. Rings Tilhængere gif af med Seiren og fatte Regnfred og Harald til at være Konger. Snart maatte dog Regnfred vige for Harald og drev Sorøveri, medens Harald sluttede Forbund med Keiferen. Alt dette beſkrive Frankerne mere udførligt. I de Dage ſkal Ebbo af Rheims, opflammet af hellig Iver for Hedningers Frelſe, i Forbindelſe med Halitgar have faaet det Hverv af Pave Paſkal, at gaae til Hedningerne; men hvem der med Guds naadige Viſtand udførte dette Vrinde nogen Tid derefter, det var vor Anſgar.

I Wilriks 33te Aar havde nemlig Keifer Ludvig grundlagt Ny-Norvei i Sagland, og til dette Kloſter indkaldte han de frommeſte Munke i Frankrig. Som den Ypperſte blandt diſſe nævnes vor hellige Fader og Biismand i Chriſto Anſgar, med Rette berømt for ſin Vandel og Lærdom, ſamt vel anſeet hos hele Sager-Folket. Paa ſamme Tid var Dane-Kongen Harald bleven ſtødt fra Thronen af Godefreds Sønner og tvede nu til Ludvig om Hjælp. Her blev han ſnart indviet i den chriſtne Troes Børne-Lærdom ſamt døbt i Nærheden af Mainz tilligemed ſin Huſtru og Broder og en heel Skare af danſke Mænd. Keiferen holdt ham ſelv over den hellige Daab og ſkjænkede ham i Fadder-gave Landet hinfides Elben, i den Henſigt at gjenindsætte ham i hans Rige. Til Broderen Horek overlod han et Stykke af Friſland, der ſkulde tjene ham til Bærn mod Vikingerne, og ſom Danſterne endnu formene at have lovligt Krav paa. Iblandt de Skriftkloge var der imidlertid næppe nogen Mand, ſom havde Lyſt til at ledsage dem til Danſterne, fordi dette Folk, paa Grund af dets barbariſke Grufomhed, er ſtøet af Alle. Da var det, at den hellige Anſgar, opflammet, ſom vi troe, af ſelve Guddoms-Manden,

samt higende efter en hvilkenkomhelst Udsigt til Martyrdommen, frivillig meldte sig, i Forening med sin Ven Ødbert, rede til at gæste Barbarerne, ja at gaae i Fængsel og i Døden for Christi Skyld. Saa opholdt de dem da et Par Aar i de Danstes Rige og omvendte mange af Hedningerne til den christne Tro. Da de kom tilbage derfra, blev de af Keiseren opfordrede til et nyt Forsøg, nemlig til at prøve Evangeliets Naadevirkning paa Svenskerne langveis borte. Og atter stundede den uforfædede Christi Stridsmand Ansgar, ledsaget af Brødrene Gislemar og Witmar, som begge vare Lærere, med Glæde til Danmark. Her lod han Gislemar blive tilbage hos Harald; men selv gik han med Witmar over Sundet til Sverrig. De fandt en velvillig Modtagelse hos Kong Bjørn og fik Lov til, aabenlyst at forkynde Guds Ord. I Løbet af et heelt Aar vandt de saaledes Mange for den Herre Jesus Christus; deriblandt Borgemeesteren i Staden Byrka, Hergeir, som endog skal have udmærket sig med Værtegn og kraftige Gjerninger. Glade over saa heldig en Fremgang vendte de nye Apostler tilbage til Korvei, triumpherende over tvende Folkestammer. O hvor vidunderligt er ikke dog den almægtige Guds Forsyn deri, at han mesterlig anordner Hedningernes Kaldelse, som han vil, og naar han vil, og ved hvem han vil. See! naar vi læse om Wilbrord, om Ebbo og Andre, hvorledes de lang Tid iforveien vilde det Samme, men kunde ikke; da maae vi vel undres over, at nu blev det vor Ansgar, som virkelig udrettede hvad hans Hu stod til; ja da maae vi nok sige med Apostlen: „det beroer ikke paa den, som vil, eller paa den, som løber, men paa Gud, som forbarmer sig. Saa forbarmer da Han sig over hvem han vil og forhærdet hvem han vil.“

I Forening med sine Stormænd ønskede nu Keiseren den hellige Ansgar tillukke med Hedningernes Frelse, og hele Kredsen bragte Kristus sin Taksigelse i rigeligt Maal. For

at efterkomme sin Faders Nusse vedtog dernæst den fromme Keiser, paa et i den Anledning afholdt almindeligt Præste=Møde, den Bestemmelse, at Nordalbinger=Staden Hamborg skulde være det kirkelige Hovedsæde for Danske, Svenske, Slaver og andre deromkring boende Folketærd. Til dette Sædes første Erke=Biskop lod han med det Samme Ansgar indvie. Dette skeete Aar 832 efter Herrens Byrd, som er Keiser Ludvigs 18de og Biskop Wiltriks 43de Aar. Indvielsen foretoges af Drogo, Biskop i Metz, en kjædelig Broder til Keiseren. Desuden var baade Odger fra Mainz, Ebbo fra Rheims, Heddi fra Trier og flere andre Biskopper tilstede og gav deres Belsignelse dertil. Iligemaade meddeelte Biskopperne Wilrik i Bremen og Helsingaud i Verden, til hvem denne Kreds tidligere var bleven overdraget, deres Samthkke til denne Forholdsregel, som ogsaa Pave Gregor den Fjerde bekræftede med sin apostoliske Myn= dighed, samt ved at oversende Bispe=Kaaben. I Bremens Kirke gjemmes baade Keiserens Befalings=Skriavelser og Pavens Gavebreve, som i den Anledning tildeeltes den hel= lige Ansgar; derunder indbefattet den Bestemmelse, at et vist Kloster i Gallien, som kaldes Turholt, er til at understøtte hans Sendelse bleven tilstaaet ham af Keiseren i Herrens Aar 834, i Rente=Terminens 12te Aar, som er Ludvigs 21de Regjeringsaar.

Saa vedblev da Ansgar med sine Keiser, og idet han snart var hos Danskerne, snart hos Nordalbingerne, drog han en utallig Mængde af begge disse Stammer til Troen. Blev han undertiden forfulgt af Barbarer og derved forstyrret i sin ivrige Forkyndelse, saa trak han sig med sine Lærlinger tilbage til Turholt. Til hans Medhjælper i Prædike=Embedet beftiktedes den forhen omtalte Ebbo af Rheims. Men hvad enten Sidstnævnte var træt af at reise, eller legemsfvag, eller maastee helst ifærd med verdslig

Snæsel, saa stillede han sin Frænde Godbert til i hans Sted at gaae Ansgar tilhaande. Ham indviiede de begge i Forening til Biskop, kaldte ham Simon, befalede ham Gud i Bold og sendte ham til Sverrig.

Alt dette findes udførlig bekræftet i den hellige Ansgars Levnet, som ligger til Grund for dette vort Uddrag, dog saaledes, at vi, efterdi der sammesteds ikke er gjort tydelig Forskjel paa Tiderne, have laant de tilsvarende Tidsbestemmelser fra andre Skrifter.

Hermed vende vi os atter til vor egentlige Opgave.

Biskop Wilrik i Bremen var stadig og omhyggelig i at gennemreise sit Stift, at døbe Hedninger, at styrke de Troende i Christo, og i det Hele taget at røgte sin Gjerning, som en ufortrøden Forkynder. Kirker opførte han hvorsomhelst han i sit Bispedømme fandt passende Steder dertil; i Bremen hele tre. Den første af disse, nemlig Hellig Peders Kirke, som var af Træ, omdannede han til en Domkirke af Steen og flyttede den hellige Vilhads Liig fra dets forrige Sted til et sydligt Capel, som han byggede til. Dette har Forfatteren til Vilhads Levnetsbeskrivelse ei heller ladet ubemærket. Man har siden føiet til, at dette skeete af Frygt for Sørøvere, som gjerne vilde bortføre Liget af vort Sandhedsvidne, fordi det havde Kraft til at gøre Undergjerninger. Det var paa samme Tid, siger man, at den salige Ansgar førte nogle Helgenliig, han havde faaet til Givendes af Erkebiskop Ebbo, over Elben, og det saaledes, at han ved Heiligenstedten strinlagde den hellige Maternians Begeme, i Byen Hamborg derimod, foruden andre Martyr-Helligdomme, Ligene af Sixtus og Sinnicius, medens han i Bremen med al tilbørlig Kresbeviisning nedlagde Levningerne af den hellige Remigius.

Wilrik gjorde fremdeles Præsteskabet mere fuldtalligt, og hos Folket indsamlede han rigeligt Arvegods til Kirken i

Bremen. Netop i de Dage offrede Karl til Frelseren, som Almisse til Bremer-Kirken, 100 Gaarde. Dette findes antegnet i tredie Gave=Bogs første Capitel, hvor man ved Læsningen støder paa det stadige Omkvæd: „Til den hellige Kirke, som er bygget til Ære for den hellige Apostel Peder, paa det Sted eller i den alfare Stad, som er kaldet Bremen, der hvor Biskop Wilrif, Guds Tjeneres Tjener, vides at være Forstander.“

Wilrif døde, gammel og mæt af Dage, i Herrens Aar 837, som er Ludvigs 26de og næstsidste Aar¹⁾. Begravet blev han den 4de Mai, i Hellig Peders Domkirke, nord for Altret.

Om Ansgars Virksomhed og Gjenvordigheder i Biskop Penderiks Dage.

Penderik var den tredie Biskop og hensead i 8 Aar. Vel har vi ikke ligefrem kunnet sikkre os denne Tidsbestemmelse; men af den forhen nævnte Tidende=Bog lære vi, at han tidligere har været Diakon hos Wilrif, og af det 58de Capitel sammesteds, at han har siddet paa Bispestolen indtil Ludvig den Yngres 6te Aar^{m)}. Man siger ellers om ham, at han har været stolt, og det slutter man deraf, at han med Pral kaldte sig snart Bogter og snart Hyrde over Bremer=Stiftet.

I de Dage røgtede vor hellige Fader Ansgar den ham betroede Sendelse som en Mand, og i sit Ansigts Sved dyrkede han det nye Anlæg i Hamborg, hvor han med Mund og Haand oplærte og udbannede Menigheden. Jævnlig besøgte han ogsaa Klofret Turholt i Gallien^{o)}, som Keiseren jo havde givet ham til Gie, og der veilede han med

Ord og Forbillede sine i Gud stridende Medbrødre paa Munkelivets den rette Sti. Hvem der i dette herlige Samlag allerede dengang straalende som en Helgen fra Barnsbeen, det var Rimbart, den hellige Fader Ansgars udkaarne Søn, hvem han i Kraft af den prophetiske Aand, der fyldte ham, lang Tid iforveien betegnede som sin Side- mand i Dyd, sin Eftermand paa det ypperstepræstelige Sæde og sin Medarving til Naadelønnen i Himmerig. Og den almægtige Guds Forsyn, som fordum satte Elisa til at træde i Elias's Sted, bestræmmede ei heller Ansgars Haab om Rimbart.

Imidlertid foer Normannerne i rasende Vikingsfærd frem allevegne, gjorde Friserne statskyldige og seilede paa en og samme Tid baade opad Rhinen til Rølln, som de beleirede, og opad Elben til Hamborg, som de stak i Brand.²⁾ Den prægtige By gik aldeles tilgrunde, enten som Krigsbjætte, eller som et Kov for Luerne. Saaledes Kirken, saaledes Klosteret, saaledes Bog-Samlingen, der med saa stor Møie var bleven tilveiebragt. Om den hellige Ansgar hedder det i hans Levnetsbeskrivelse, at han med Nød og næppe undslap nogen og kun bjergende nogle Levninger af hellige Martyrer. Hamborgs Undergang omtales baade i Frankernes Krøniker og i Romernes Gave-Breve. Den henføres til den ældre Ludvigs firdste Regjeringsaar.

Paa samme Tid blev Biskop Godbert af nidkjære Hedninger forjaget fra Sverrig, hvor hans Medhjælper Rit- hard med flere Andre vandt Martyrkronen. I de paafølgende 7 Aar var Sverrig uden Præst. Kong Anund var dengang stødt fra Thronen, og han forfulgte de Christne. Her- geir, Byrks Borgemester, var Christendommens eneste Støtte. Men han vandt da ogsaa i den Grad Troens Naade, at han ved kraftige Undergjæringer og grundig For-

maning frelstte Hedninger i Tusindviis. Saaledes skrives der i Ansgars Levnet.

I Bremer-Bisshoppen Leuderiks tredie Aar døde Keiser Ludvig. Hans Herredømme forblev et Tvistens Vble mellem splidagtige Brødre, i hvis store indbyrdes Kamp, efter Krønikeskrivernes Beretning, Frankernes Kræfter fortæredes. Tvedragtens Brandsaffel var Ebbo, som tidligere havde væbnet Sønnerne imod Faderen og nu ophidsset Brødrene til indbyrdes Oprør, hvorfor han da ogsaa, anklaget for Mysteri, blev affat af Pave Gregor. Medens nu Somme dable og Andre forsvare dette, ville vi lade Sagen staae ved sit Værd, især fordi Ebbo indtil Enden beholdt den Kjærlighed, hvormed vor hellige Fader Ansgar havde elsket ham fra Begyndelsen. Læs Ansgars Levnet, læs hvad Rhabanus skriver om Ebbos tvetydige Rngte! Ved Pave Sergius's Mægling kom det omsider til et Forlig mellem Brødrene samt til en Tredeling af Riget, hvorved den Ældste, Lothar, fik Rom og Italien, Lotharingu og Burgund, Ludvig Rhinen og Tydskland, Karl Gallien, Pipin Akvitanien.º) Ved denne Deling mellem Brødrene gif Klosteret Turholt over til Karls Arvepart og blev saaledes unddraget sin rette Eiermand, den hellige Ansgar. Men i denne sin Fattigdom priste han den Gud, hvis Erinde han røgtede, ved ufortrøden at udstrøe hans Ords Sæd, saavel hos sine Egne som hos Fremmede. Da skeete det, at han af en ærværdig gammel Frue, ved Navn Skia, modtog et Landgods, som kaldtes Nameslo, beliggende i Bispedømmet Verden, tre Miil fra Hamborg. Her byggede den Guds hellige Mand et Kloster, og her gjemte han baade Levningerne af Sandhedsvidnerne Sixtus og Sini-cius, og de andre ærværdige Oldsager, som han paa Flugten fra Hamborg havde taget med sig. Her samlede han den flygtende Hjord, og i denne Havn bjergede han dem af sine Medhjælpere, der vare blevne fordrevne af Hedningerne.

Her var Udgangen for hans Keiser gjennem Hamborg Stift, paa hvilke han styrkede de Nordalbinger i Troen, som Forfølgelsen havde forstyrret. Og for at ei heller Iveren for Hedningernes Beskikkelse ved nogen Forsømmelighed fra hans Side skulde kjølnes, sendte han Forkyndere til Danmark, og Eneboen Ardgår styrede han til Sverrig. Han skal ogsaa have besøgt Bremen, men være bleven bortviist af Biskoppen samme Steds, fordi denne saae skjævt til hans Rædsond og Dyrer.

Derefter døde Bremer-Bispen Leuderik og blev begravet i Hellig Peders Kirke paa Altrets Sidside. Hans Dødsdag er den 27de September. Og i lang Tid var Kirken som Enke.

Ansgar som Erke-Biskop i Hamborg og Bremen.

Omsider ynkedes den navnkundige Keiser Ludvig den Fromme over Hamborger-Kirken, der saaledes laae øde, og han tilbød den ærværdige Ansgar Bispeædet i Bremen. Nu kjendte denne jo nok de kirkelige Lovbestemmelser, hvorefter en Biskop, som under en Forfølgelse fordrives fra sin Kreds, skal optages i en anden, som er ledig; men af Frygt for Andres Misundelse og Forargelse var han ikke desmindre i lang Tid Keiserens Modstander i denne Sag, og kun forsaavidt som det kunde gaae af uden Klage fra Brødrenes Side, gav han tilsidt sit Samtykke. I vor Præstemands Levnet beskrives dette meget udførligt, men uden tydelig Angivelse af Tiden, som derimod gjøres mere kjendelig i Gavebogen, ifølge hvilken det nemlig var i Ludvig den Andens niende Aar, at den Herre Ansgar af Keiserens Fuldmægtige,

Aldrik Klerk og Grev Regnald, indfattes i Bispedømmet. Dette er antegnet i tredje Bogs tyvende Capitel. Men i hans Levnet anmærkes tillige, at det varede endnu længe, efterat den salige Ansgar havde overtaget Bispedømmet i Bremen, inden dette bekræftedes af Pave Nikolaus. Saa tog da den hellige Ansgar Sæde i Bremen og hensad der i 18 Aar. Iforveien havde han jo nemlig klædt Stolen i Hamborg i 16 Aar, og det er tilfammen 34! Inderlig glad over denne kongelige Gave skyndte nu den Guds Befjender sig til Danmark. Her forefandt han Horik som Dane-Konge, og ham kristnede han. Samme Konge reiste strax en Kirke ved Slesvigs Havn og gav tillige sin Til-ladelse til, at i hans Rige kunde hvem der vilde blive Chri-sten. En uendelig Mangfoldighed af Hedninger blev troende, og om dem er der i Bøgerne fremhævet, at Flere af dem, saasnart de vare aftvættede i Daabens Bænde, ogsaa vare helbredte for al Legemsvaghed.

Da nu dette var gaaet efter Dnsse, begyndte den Guds Helgen at brænde af Midfærthed for Svensker-Folket og raadførte sig med Biskop Godbert om, hvem af dem der skulde prøve det hæderlige Bovejstykke for Christi Skyld. Denne gav frivillig Afkald paa Faren og bad Ansgar, om han ikke hellere selv vilde gaae. Og strax bad den uforfæredede Rjæmpe Kong Horik om Leidebrev og Segl,^p) og dermed drog han fra de Danskes Ryst over Sundet ad Sverrig til, hvor dengang Kong Olaf havde berammet et almindeligt Folke-Thing ved Byrka. Ham traf han formedelst Guds forekommende Mistundhed saa blidelig stemt, at paa hans Kongebud og med Folkets-Minde og ved Loddets Udslag og ifølge Afgudens Tilfagn en Kirke blev bygget sammesteds og Frihed til at lade sig døbe givet Alle og Enhver. Med saaledes velforrettet Sag vendte vor Evangelist tilbage, efterat have anbefalet Svensker-Menigheden til Præsten Grimbert.

Hvad der i den hellige Ansgars Levnet herom er skrevet, udgjør en heel Fortælling, som vi for Kortheds Skyld har stækket. Om vi ellers ikke feile, saa synes her Ezechiels Spaadom om Gog og Magog nsiagtig opfyldt. „Sag vil, siger Herren, kaste Ild paa Magog og paa de trygge Oboere.“ Der er dem, som troe, at dette og andet Vignende er sagt om de Gother, som indtog Rom. Men see vi hen til, at Gotherne ere de herskende Folk i Sverrig, og at hele den Egn hist og her er udstykket i Der, saa formode vi, at Spaadommen maa kunne anvendes paa dem, især da Meget er forudsagt af Propheterne, som endnu ikke sees at være gaaet i Opfyldelse.⁴⁾

Imidlertid opkom der i Franke=Riget en heel Strid om Bispedømmet i Bremen, som misundtes Ansgar. Denne Trætte uddvidede sig under en langvarig, alvorlig og betænkkelig Spænding til hele Riget, idet den stødte an mod mange Partiers Retninger. Endelig fik den rettroende Keiser Ludvig⁷⁾ de paa forskjellig Viis gjenstridige Gemytter beroligede, deriblandt navnlig Erkebiskop Gynther i Rølln, hvis Bystift Bremen tilforn havde været, og i den Anledning skikkede han Gesandter til den helligste Pave Nikolaus. Denne gav uden Vanskelighed sit Samtykke til, hvad den kirkelige Fornødenhed tilraadte, og hvad der paa Fædrenes Møder var vedtaget som hensigtsmæssigt. Utsaa bestemte han i Kraft af sin apostoliske Myndighed, at Bremens og Hamborgs Bispedømme skulde forenes og for Fremtiden ansees for Eet. Gavebrevene desangaaende opbevares indtil nu med Omhyggelighed i Bremens Kirke; og i dem er der føiet til, at Pave Nikolaus har beskicket saavel Ansgar selv, som og hans Eftermænd, til det apostoliske Sædes fuldmægtige Udsendinge blandt samtlige Svenske, Danske og Slaviske Folkfærd, ligesom dette jo iforveien var indrømmet af Pave Gregor.²⁾ Saaledes kom da Foreningen

af Bremens og Hamborgs Stift istand i den hellige Ansgars sidste Levedage. Hans Levnetsbeskrivelse angiver ikke Aaret; derimod nævner den kongelige Forordning det 21de Regjeringsaar, og Paven's Gavebrev Aaret 858, som er det 29de efter Erkebispens Indvielse.

I den salige Præstemands Levnet stildres dernæst hans Ankomst til Danmark, hvor han forefandt Horik den Yngre som Konge. Med denne Tidsangivelse stemmer Frankernes Kronike, som omtaler Danskerne paa følgende Maade.

Normannerne, hedder det, seilede ned ad Loire og stak Ud paa Tours, løb ind i Seinen og beleirede Paris, og derover blev Karl saa forstræffet, at han afftod dem Land til Bopæle. Dernæst hærgede de Lothringen, undertvang Frisland og — „vendte mod eget Kjød og Blod de seirende Waaben.“*) Det var nemlig Normanner-Høvdingen Guttorm, som bekrigede sin Farbroder, Dane-Kongen Horik, og saa stort var Blodbadet paa begge Sider, at hele Mandstabet faldt, og af Konge-Huset blev kun en Dreng ilive, som hed Horik. Saasnart han havde stilttraadt Regjeringen over de Danske, rasede han med indædt Harme mod Christi Dyrkere, forjog Guds Præster og lod Kirkerne lukke.

Ham var det nu, hvem den hellige Guds Bekjender Ansgar ikke var bange for at gjæste. Og Guds Naade drog med ham, saa han i den Grad formildede den grumme Voldsmand, at denne selv tog ved Christendommen og paa-bød alle Sine at blive Christne, ja byggede endog en Kirke, den anden i Danmark, ved en anden Havn i sit Rige, nemlig ved Ribe. Da nu dette var bragt i sin kirkelige Orden, overdrog vor salige Hyrde denne Menighed til Præsten Kimbert. Paa Tilbageveien til Hamborg revsede han Nordalbingerne for Salg af Christne, gif derfra til Friserne, dem han tugtede for Arbeide paa Herrens Dag,

ja straffede med Ild fra Himlen, da de haardnaffet vedblev dermed, og hvad Andet der, ikke uligt de fordums Mirakler, læses i hans Levnetsbeskrivelse.

Efterdi fremdeles al hans Idræt var henvendt paa Sjælens Frelse, saa undlod han ikke, naar han ikke netop var ude at prædike for Hedninger, i denne sin Fritid at bære Omfarg for sine Samfund i Hjemmet. Det første af disse Samfund var, som sagt, ved Barbarers Indfald blevet fordrevet fra Hamborg og af ham forflyttet til Rameslo. Et andet havde han i Bremen, det var en klosterlig Orden, bestaaende af hellige Mænd, der levede paa Munkeviis næsten lige indtil vore Dage. Et tredje Samfund af hellige Somfruer oprettede han i Bassum. Her var en Christo hengiven Fru Liutgart, som offrede den himmelske Brudgom hele sin Fædreearv og stod i Spidsen for et heelt Chor af kjndte Kvinder. Til de Fattiges Pleie og til Fremmedes Modtagelse indrettede han paa mange Steder gjæstmilde Bølliger, fornemmelig en i Bremen, hvor han selv daglig indfandt sig og ikke holdt sig for god til at tjene de Syge. Mange af disse skal han endog have helbredt blot med Ord eller Berøring.

Selv flyttede han den hellige Vilhads Liig fra hiint sydlige Capel, hvor det var bragt hen af Wilrik, til den salige Apostel Peders Moderkirke. Og da skeete de Tærtegn, som i Kraft af den hellige Vilhads Fortjenester vistes Folket, nemlig fra Herrens Aar 861 af, som er det 30te efter Erkebispens Indvielse. Han, som flyttede Liiget, har nemlig tillige beskrevet den Helliges Tærtegn og Levnet i adskillige Bøger. Og naar vi nøie efterregne Tidfølgen, saa er paa selvsamme Tid den hellige Alexanders Forflyttelse til Saxland gaaet for sig. Mærkeligt er det i saa Henseende at see vor Bekjender kappes med en fremmed Martyr om Forrangen i Hellighed og Folkenes Yndest formedelst Læge-

dommens Raadegave. Enar gennemgaaer dette i sin Sager=Prønise paa en tiltrækkende Maade.

Tøvrigt læser man om den salige Ansgar, at snart løskjøbte han Fanger, snart vederkvægede han dem, der led ilde, snart underviste han sine Huusfæller, snart christnede han Barbarer, var ude en Apostel, hjemme en Munk, aldrig ledig. Og ikke blot sine Egnes, men ogsaa Andres Velfærd var han bekymret for. Selve Biskopperne nødte eller bad han, baade mundtlig og skriftlig, at vaage over Herrens Hjord. Ofte gav han i Henhold til sin Stilling de romerske og i Henhold til sin christne Tro de danske Konger Formaning. Flere i den Retning affattede Breve ere forhaanden. Et af disse, hvori han tilskriver samtlige Biskopper angaaende sin Sendelse, den han uleder fra Ebbo, slutter han med disse Ord: „Jeg trygler om Eders Forbønner hos Gud, saavidt denne Sendelse fortjener at vore og bære Frugt i Herren. Thi formedelst Guds Naade er Christi Menighed allerede grundlagt baade hos Danskere og Svenske, og Præsterne røgte deres Kald uhindret. Den almægtige Gud gjøre Eder Alle formedelst et fromt og beredvilligt Sindelag deelagtige i denne Gjerning, og lade Eder være Medarvinger til Christi himmelske Naade.“

Den fuldstændige Sammensmeltning af Hamborg og Bremen overlevede Ansgar i 7 Aar. Han klædte Sædet ialt i 34 Aar. Hans Begravelsesdag høitideligholdes med megen Andagt den 3die Februar. Han døde i Herrens Aar 865, i Rente=Terminens 13de, som er Ludvig den Andens 26de Aar; og begravet blev han i Hellig Peders Kirken foran den hellige Guds Moder Marias Alter. Samme Dag, han blev begravet, blev hans Diakon Kimbert udvalgt, baade af Klerke og Lægfolk. Det er ham, som i en troværdig Fortælling har skildret den hellige Faders Levnet, hvori han, efterlignende den salige Johannes, der skriver om sig som

om en Anden, peger paa sig selv som Ansgars fortroligste Discipel, der aflægger Vidnesbyrd om den Hellighed, han i den Guds Mand har erkjendt. Denne Bog har han stilet til Klosterbrødrene i Ny Korvei, dem han priser salige, fordi de har udsendt en saadan Mand, medens han lykønsker os, fordi en saadan Hyrde er bleven os forundt. *)

Kimbirt som Erkebisp.

Den hellige Kimbert hensad i 23 Aar. Dette Tal saavelsom Aarstallet for hans Formands Død har jeg fundet i en Aarbog, der er bragt hertil fra Korvei. Hvad Mand han forresten var og hvad Liv han førte, derom giver hans Levnetsbeskrivelse, der fra Brødrene i samme Kloster er sendt hid til vore Brødre, kort og klar Bescfied. „Strax efter sit Valg“ — hedder det deri — „blev han paa Keiserens Befaling ledsaget til Mainz af Biskop Theoderik i Minden og Abbed Adelgar i Korvei. Her indviedes han af den hæderlige Erkebisp Liutbert, kom derpaa til Korvei og aflagde Munkeløftet samt iførte sig Munkeskappen. Abbed Adelgar gav ham til Medhjælper sin Broder og Navne Adelgar.“ Denne deeltog ogsaa i Ordets Forkyndelse, og gjorde sig værdig til at følge ham i Embedet. Erkebispeskaaben modtog Kimbert af Pave Nikolaus, og Hyrdestaven af Keiser Ludvig. Dette fremgaaer af de paagjældende Gavebreve. Det Efterfølgende har vi derimod uddraget af hans Levnetsbeskrivelses 16de Afsnit.

„Ufortrøden røgte han det Kald, der i Henseende til Guds Ords Forkyndelse for Hedninger oprindelig var overtaget af hans Forgjænger, men som nu tilfaldt ham som et lovligt Arvegods. Baade efterkom han selv denne Sendelse,

faa ofte andre Forretninger tillod ham det, og altid havde han sine dertil befittede Præster, af hvem Hedningerne kunde faae Guds Ord at høre og christne Fanger blive trøstede. Og disse Præster havde deres visse Kirker, opførte langveis borte iblandt raae Hedninger, samt, hvad der var det Værste, ifkun tilgjængelige formedelst farefulde Søreiser. Disse farlige Veie prøvede han selv tiere end engang, ofte led han Skibbrud i Righed med Apostlen, ofte udstod han ogsaa andre Farer, idet Haabet om den tilkommende Salighed lettede ham alle dette Livs Byrder, og hiint Apostel=Ord stadig randt ham i Hu: „denne Tids Videlser kan ikke opveie den tilstundende Herlighed, der skal aabenbares paa os.“

Om de samtidige Dane=Ronger findes Intet optegnet i hans Levnetsbeskrivelse. I Franke=Kroniken læser man, at det var en Sigfred, der regjerede i Forening med sin Broder Halvdan. Disse sendte Gaver til Keiser Ludvig: baade et Sværd, der lige til Hjaltet var af Guld, og andre Sager, og formedelst Maglere, som fra begge Sider sendtes til Eideren, sluttede de paa folkelig Viis en fast Fred med Vaaben=Ced. Der var desuden andre Ronger over Dansterne eller Normannerne, som paa den Tid plagede Gallien med deres Vikingtog. Saadanne Tyranner vare navnlig Horik, Orvig, Godefred, Rudolf og Ingvar. Grummest af dem Alle var Ingvar, en Søn af Lodbrog, som allevegne lod de Christne henrette. Saaledes staaer der skrevet i Franke=Kroniken.

I Hr. Kimberts 12te Aar døde den store Keiser Ludvig den Fromme. Han havde saaledes tæmmet Bøhmerne, Sorberne, Suserne og de andre Slave=Folk, at de maatte svare ham Skat. Normannerne havde han med Vaabenmagt og Underhandlinger holdt i Skranferne, saa at de gjorde hans Rige mindst Skade, hvorimod de hærgede hele Frankrig. Men efter denne Keisers Død

„herstede vildene Hær med tøilesløseste Grumhed.“^{u)} Og efterdi Danskere og Normanner paa Sjælehyrde=Embedets Vegne ere undergivne Hamborg Stift, saa kan jeg ikke forbigaae alle de Ulykker, som Herren dengang lod stee ved disse Hedninger, og hvorvidt de udstrakte deres Magt over de Christne. Alt dette skildres ynkeligt baade i Franke=Kroniken og andetsteds. Saxland blev ved den Leilighed ødelagt af Danskere eller Normanner. Hertug Brun faldt med 12 Grever; Biskopperne Diderik og Markvard nedfabledes. Frisland blev udplyndret, Staden Utrecht ødelagt. Biskoppen sammesteds, den hellige Kabbod, veg tilbage for Forfølgelsen og opflog sit Sæde i Deventer, hvorfra han svang Banstraalens hævnende Glavind over Hedningerne. Rölln og Trier stak Vikingerne i Brand; Slottet i Aachen gjorde de til Hestestald^{o)}). Maints begyndte man, af Frygt for Barbarerne, at opbygge paany. Kort sagt, Byer gif tilgrunde med deres Borgere, Biskopper med hele deres Hjord; herlige Kirkebygninger brændtes til=ligemed de Troende deri. Vor Ludvig gif af med Seiren over Hedningerne, men døde kort derpaa; Frankrigs Ludvig faldt, seirende og dog overvundet. Dette, som i de keiserlige Aarbøger udmales under ynkelige Klagemaal, har vi, for at huske paa de Danske, kortelig berørt.

Men hvad har vi saa at fortælle om vor Erkebiskops Virksomhed under Alt dette? Læs derom i hans Levnets=beskrivelses det 20de Afsnit: „paa at løskjøre Fanger tilfalte han næsten Alt hvad han eiede; og ved at see den elendige Tilstand, hvori Mange endnu fastholdtes af Hedninger, tog han end ikke i Betænkning at bortgive Alter=Kar.“ Han sagde med den salige Ambrosius: „det er bedre at bevare Sjæle for Herren, end Guld.“ Kostbare ere altsaa de Kar, som løskjøre Sjæle fra Døden. I Anledning af den For=følgelse, hvis Skjærpsild i de Dage bredte sig vidt ud over

Menighederne, er det heller ikke upassende at berøre et storartet Værtegn, som ved den hellige Kimberts Fortjenstlighed vistes Friserne, men som Forfatteren til hans Levnetsbeskrivelse, jeg veed ikke hvorfor, har forbigaaet. Derimod har Bovo, Abbed i Korvei, ikke fortiet det; han fortæller i Skildringen af sin Tids Begivenheder Følgende: „I nyere Tid, da et haardt Indfald af Barbarerne var en grim Landeplage over næsten hele Frankernes Rige, da skeete det ved en guddommelig Tilfikkelse, at en Sværm vøltede sig ind paa en Flekke i Frisland, som ligger affides ved Kysten af det store Hav og hedder Nordvid. Den vilde de ødelægge. Der var dengang den ærværdige Biskop Kimbert tilstede; hans Opmuntring og Raad styrkede og veilede de Christne, saa at de mødte Fjenden og nedlagde 10377 Mand, foruden Adskillige, som vilde frelse sig ved at flye, men dræbtes, da de vilde gaae over Floderne.“ Dette skriver nu han. For dette Vidunders Skyld er indtil denne Dag den hellige Kimberts Fortjenester i høi Anseelse hos Friserne, som med en sjelden Længsel ære hans Navn, idet den Høi, hvorpaa han under Slaget holdt Bøn, betegnes ved sit immergrønne Græsteppe. De Hug, Normannen fik i Frisland, vilde han nu lade gaae videre, hele Riget over. Gjennem Rhinen, Maas og Schelde trængte de, med Kongerne Sigfred og Godefred i Spidsen, ind i Gallien, anrettede et uheldigt Nederlag paa de Christne, feidede paa selve Kong Karl og drev Spot med vore Ordensbrødre. Til England affendte de En af Halvdans Trop, og da han faldt for Anglerne, indsatte Danskerne en Gudred i hans Sted. Denne Gudred undertvang Nordhumberland; og fra den Tid regnes Frisland og England for at høre Danskerne til. Dette er optegnet i Anglernes Krøniker.

Unyttigt er det, hos hellige Mænd at spørge om Tegn og Undergjæringer, som de Onde ligeledes kan være i Be-

fiddelse af. Thi efter hellige Fædres Dom er det et større Mirakel at omvende en udødelig Sjæl fra Synden, end at opvække fra Døde et Legeme, der atter skal døe. Dog bør man vide, at ei heller denne Naadegave fattedes den hellige Kimbert. Der fortælles, at han paa de gamle Helliges Viis udøvede visse Undergjæringer, idet han ofte, naar han var underveis til Sverrig, ved sin Bøn dæmpede Stormen paa Havet, og engang gjengav en Blind Synet, hvem han paa biskoppelig Viis bekræftede i hans Daabspagt. Dgsaa en Kongesøn, der var besat, skal han have helbredet. Mange Biskopper vare tilstede, mangt et Raad udstødte den urene Aand gennem Staffelens Mund, og Kimbert var den eneste, der med Værdighed fuldførte sin Gjærning, saa at den faldt ham selv til Besvær. See herom det 20de Affnit i Bogen om hans Levnet. Vi formode, at den Paa-gjældende har været Kong Ludvigs Søn Karl, ham, der i Erkebispens sidste Dage affattes fra Regjeringen og fik sin Brodersøn Arnulf til Eftermand. Franke-Kroniken bekræfter Sandheden af denne Begivenhed og forlægger den til Frankfurt, samt til Keiser Ludvigs 34de Aar.

Den hellige Kimbert var da, som Moses, en meget sagtnodig Mand, og som Apostlen led han med under Alles Svaghed. Især var han flittig til at give Fattigfolk Almisse og at løskjøre Fanger. Engang kom han til den Egn i Danmark, hvor han ved Slesvig havde en Kirke, opbygget for den spæde Christenmenighed. Der seer han en heel Skare af Christne, der trækkes afsted i en Kjæde. Hvad mere? Han gjør to Mirakler for Eet. Kjæden bryder han med sin Bøn, Fangerne løskjøber han for sin Hest. See hans Levnetsbeskrivelses 18de Affnit. Og efterdi Normannerne eller Danskerne grusomme Fremfærd overgaaer al Beskrivelse, maa det vel synes desmere underligt, at de hellige Guds Vidner, Ansgar og Kimbert, gennem saamange

Farer tillands og tilvands dristede sig til at gjæste de Folk og at prædike for dem, medens end ikke Frankernes Konger og Folk i fuld Rustning og med al deres Magt kunde staae for deres Angreb. Ja, nuomstunder, da „de Hellige ere svundne, de Trofaste blevne saa blandt Menneftenes Børn,“ nu troe vi det næppe muligt, „vi, saa doven en Slægt, som frydes ved Taget og Skyggen,“^{v)} at i saa haard en Forsølgelses Tid, hos en saa grum, næppe menneskelig Folkestamme, i en Egn, saa langt borte fra vor Verden, at selv en Apostel skulde vovet sig hen. Vi betænke ikke, at ogsaa til os udgaaer daglig det Ord af Frelseren til Apostlerne: „Gaaer ud i al Verden, og see, jeg er med Eder alle Dage indtil Verdens Ende.“

Endnu mange andre Ting ere udførlig fortalte om vor Helgen i hans Levnetsbeskrivelse; deriblandt den Mærkværdighed, at han, efter i et Syn at være bleven bønfulden af en afdød Præstis Sjæl, fastede i 40 Dage, ved kun at nyde Vand og Brød, og befriede saa Sjælen fra dens Pine. — Fire Klostre havde hans Formand stiftet; selv tilføjede han et femte i det eensomme Bücken. Med al sin Omhu i enhver Retning sørgede han dog meest for Sædet i Hamborg, hvor han ydede baade Brødrene og de Fattige al betimelig Trøst. Herberget i Bremen, som af den hellige Ansgar var indrettet til de Fattiges Forpleining, udvidede han mærkeligt, og ikke blot i Stiftet, men hvor han saa var, udviste han al mulig Omhu for at bespise Fattige, idet han tillige medgav Efterlægten det herlige Formaningsord: „Vi bør ikke tøve med at komme alle Fattigfolk til Hjælp, fordi vi ei veed, hvem Christus er, eller naar han kommer til os.“ Ordets Almisfe var han uafsladelig tilfreds med for Alle, og i dette Diemed sørgede han for Udbrug af den hellige Gregors Taler, som han ogsaa egenhændig affrev. Forskjellige Breve har han skrevet til

Flere; et fortrinligt Brev til Jomfruer, hvori han priser Regemets Kydsfthed og viser, at mangen Jomfru bliver i sit Hjerte en Skjøge.

Omsider faldt han i Sygdoms og Alderdoms Svagheb, og overlod da til Adelgar, sin Medhjælper i Herren, at styrke hvem han selv ei kunde. Adelgar anbefalede han ogsaa til Kongens Baretægt. Han døde i Herrens Aar 888, i Rente-Terminens 6te Aar. Hans Begravelsesdag er den 11te Juni. Han ligger begravet udenfor Hellig Peders Kirken paa den østre Side. Denne Plads havde han selv bedt om.

Adelgar.

Adelgar var Erkebisp i 20 Aar. Hans Aar har vi fundet i ovennævnte Tidsregning, hans Liv lære vi at kjende af Bogen om den hellige Rimbart. I denne Bogs 12te Affnit tales der om Rimbarts Munkedragt og Klosterløfte, og strax derpaa tilføies: „til hans Trøst besluttede man at give ham til Medhjælper en udmærket omgjængelig Mand, Diafonus af Rang, ved Navn Adelgar. Denne Mand, lige hæderlig ved sin Efterligning af Rimbarts Vandel og som hans Efterfølger i Embedet, lever endnu og bevidner med mange Andre, at den hellige Yppersteprest Rimbart ikke i mindste Maade har forsømt sin Uddannelse til Munk over sit Hyrde-Embede“ osv. Fremdeles i det 21de Affnit: „da den hellige Rimbart allerede blev trykket af Alderdom, kom dertil en uafslædig Smerte i Fødderne. Derfor opnaaede han hos de berømmelige Konger Ludvig og hans Sønner, at en udmærket Mand, Adelgar, Munk i Korvei, beskikkedes ham til Medhjælper, saa at forsaavidt han selv var forhindret

ved Legemsfvagthed, han da havde den Trøst, at Adelgar reiste om i Stiftet, gav Møde ved offentlige Sammenkomster, og indfandt sig med sit Følge i Leiren eller ved Hove, naar det forlangtes. Kimbert udvirkede ogsaa, at Adelgar valgtes til hans Eftermand og fik Bekræftelse derpaa samt Sæde i Kongens Raad, hvortil Brødrene og Abbeden i hans Kloster gav deres Minde, ligesom dette og stadfæstedes af det hellige Kirkeeraad.“

Hyrdestaven modtog Adelgar af Kong Arnulf, Erkebiskpekaaben af Pave Stephan. Indviet blev han af Sundrold, Erkebisp i Mants, og han klædte Sædet under det fjendtlige Indbruds vanskelige Forhold. Dog synes det at fremgaae af Gavebrevene, at han ikke forsømte sit Erinde til Hedningerne, men ligesom hans Forgjængere sørgede for at have sine visse Præster til den Gjerning.

Om Begivenhederne hos de Danske har jeg Intet seet optegnet, ei heller hørt nogen Anden omtale noget Skriftligt. Det har formodentlig sin Grund deri, at Normannerne eller Danskerne paa den Tid næsten bleve udryddede af Kong Arnulf i haarde Træfninger⁹⁾. Himlen styrede Kongens Gang, thi medens Hedningerne faldt i Hundredtusindviis, har man næppe fundet een Falden paa de Christnes Side. Saaledes blev der gjort en Ende paa Normanneres Forfølgelse, og Herren hævnede sine Tjeneres igjennem 60 eller 70 Aar udgydte Blod. Dette melder Franke-Krøniken. — Forresten har jeg af den sanddrue Dane-Konge Svends egen Mund, engang da han paa min indstændige Opfordring opregnede sine Forfædre, hørt dette: „Efter Normanneres Nederlag har der, veed jeg, regjeret en Kong Helge, elfset af sine Folk for sin Retfærd og Redelighed. Efter ham fulgte Olaf, som kom fra Sverrig, tog det Danske Rige med Vaabenmagt, og var Fader til en Mængde Sønner,

blandt hvilke Gnut og Gurd efter Faderens Død fik Herredømmet."

I vor Adalgars syvende Aar voldte Erkebisp Herman i Rølln ham en Deel Bryderier med sine Forsøg paa at lægge Bremen til Rølln. Paa et Møde i Tribur, hvor Hatto af Mainz førte Forsædet, bleve det Apostoliske Sædes Gavebreve og berømte Fyrsters Bestemmelser ophævede, og man siger, at baade Pave Formosus og Kong Arnulf samtykte i disse ublue Beslutninger. Da man derpaa stred til Underkrift, blev Erkebisp Adalgars Navn anbragt i Halsen af Synodal=Akten. Wegen Snaak opkom der om Adelin og Widger, hvis Tvekamp gav Mødet Udseende af et Sørgespil. Widger, som var paa vor Side, blev overvundet og døde Dagen efter. Og fra den Tid af skal Bremen, baade under Adelgar og Hoger, være forbleven et Endstift til Rølln. Da vi har fundet dette angivet i samme Synodal=Akt, ville vi lade det uafgjort, enten det er sandt eller opdigtet.

Aaret efter døde Pave Formosus, og fire Aar derefter Kong Arnulf¹⁰). Den næste Begivenhed er Ungarernes Indfald og Menighedernes Forfølgelse. Vor Erkebisp, dengang en høit bedaget Olding, kunde ikke ret enten modstaae Fjenden eller anordne hvad der skulde gøres. Derfor, siger man, fik han fra Korvei Kloster Hoger til Medhjælper, hvis Hjælp og Tjeneste han saaledes støttede sig til, at han kunde nyde en udtjent Alderdoms Ro. Den almægtige Gud, der stundom, for at bedre de Retfærdige, lader dem blive fristede, gjorde da ogsaa for vor Erkebisp tilligemed Fristelsen Udfaldet saaledes, at han kunde bære det.¹¹) Thi Pave Sergius, som var den syvende efter Formosus og i næsten ligesaa mange Aar derefter besteg Pavestolen, hnkedes over Adalgars Trængsler, fornædte Bremer=Kirkenes Forrettigheder og bekræftede Alt hvad der af

hans Forgjængere Gregor og Nikolaus var bleven tilstaaet Ansgar og Rimbart. Eftersom fremdeles den høiærværdige Adelgar bar for tungt paa sin Alder til at varetage sit Hyrde-Embede i Henseende til Keiser, Prædiken og Indsættelse af Biskopper, saa tilforordnedes ham af Paven fem Rabobiskopper som Medhjælpere: Sigmund i Halberstadt, Wigbert i Verden, Biso i Paderborn, to Bernharder, i Minden og i Osnabrück. Disse skulde den Gamle understøttes af. Jeg har Pave Sergius's Gavebreve til begge Parter ved Haanden, og deri er det saaledes bestemt. Men hvad der, forunderlig nok, ikke er os tilstrækkelig bekjendt, det er, om Adelgar har indviet Mænd til Biskopper for Hedningerne, som Gavebrevet lader sig forlyde med, eller om en saadan Bispevielse er undladt indtil Adeldags Dage, hvilket vi snarere holde os forviskede om, især fordi de barbariske Røvertog næppe nok tillod Præster at opholde sig iblandt dem. Thi „endnu havde Amoriternes Ondskab ikke fnyldt sit Maal,“ endnu var Tiden ikke kommen til at forbarme sig over dem.

Efter dette vandrede Erkebispnen heden, i Herrens Aar 909, den 9de Mai. Han ligger begravet i Hellig Mikkel's Kirke, som han af Kjærlighed til sin Lærer selv havde opført over dennes Gravhøi.

Hoger.

Hoger var Erkebisp i 7 Aar. Hans Embedstid finde vi angivet i ovennævnte Bog, samt at han under Striden er bleven indviet af den Røllner Erkebisp. Raaben modtog han af Pave Sergius, Staven af Kong Ludvig. Hvor

han var fra, eller hvad Liv han førte, maa Gud vide. Dog finde vi i de ældre Kirkebøger et Vers indskrevet om ham, saa lydende: „hellig og udaf Vælgten var Hoger, den syvende Heros.“ Hans Hellighed giver ogsaa de Gamles Dmtale Vidnesbyrd, ved at fortælle, at han var stræng i Kirketugten og hyppig besøgt Klostrene i sin Kreds. Saaledes havde han da ogsaa opholdt sig i Hamborg engang, for at see, hvad Brødrene bestilte, men ved Nattetider skyndt sig til Morgenbønnen i Rameslo. Det kalder jeg en tro og paapasselig Huusholder, der baade selv holder sig vaagen og hindrer sine Huusfolk i at sove ind, og som med Glæde gaaer Brudgommen imød, sigende: „see, her er jeg og de Børn, Herren har givet mig.“

I Hogers andet Aar blev Ludvig Barn affat og Frankernes Hertug Konrad ophøiet til Konge. Denne Ludvig var den Sidste af Karls gamle Æt. Saavidt naaer ogsaa Franke-Kroniken. Hvad vi i det Følgende skulle meddele, har vi fundet i mangehaande andre, ingenlunde løgnagtige Bøger. Noget har ogsaa den berømte Dane-Konge fortalt os, da vi bad ham derom; saasom dette: „Efter den svenske Prinds Olaf, som regjerede i Danmark tilligemed sine Sønner, indfattes Sigerik i hans Sted. Efter en kort Regjering blev Riget ham frataget af Hardegon, Svends Søn, som kom fra Normannien.“

— Men om saamange Konger eller rettere Tyranner tildeels har regjeret samtidigt over Danskerne, eller efterfulgt hverandre, idet Enhver af dem har levet meget kort Tid, er uvist. Vi maae nøies med at vide, at endnu var de alle Hedninger, og at under disse hyppige Thronskifter eller Udvandringer af Barbarer den af Ansgar plantede Christendom dog tildeels har holdt sig i Danmark og ikke ganske er gaaet tilgrunde.

En strækkelig Forsølgelse hjemføjte i de Dage Sælland;

Dansker og Slaver, Bøhmer og Ungarer sønderled, hver fra sin Side, Menighederne. Hamborgs og Bremens Kredse hærgedes, hiin af Slaver, denne af Ungarer. Medens dette stod paa, døde den Guds Bekjender Hoger og blev bisat i Hellig Mikkels Kirke hos sin Formand, i Herrens Aar 915. Begravelsesdagen er ansat til 20de December. Da Capellet 120 Aar senere faldt sammen af Ælde, og man ledte om denne Biskops Kiig, fandt man Intet deraf, saa nær som Korsene paa Bispekaaben og hans Hovedpude. Og vi troe, at hans Opstandelse er fuldbyrdet, som den af Andre siges forvist at være steet med David og med Evangelisten Johannes.

Regnward.

Regnward henfald knap eet Aar. Om hans Levnet foreligger Intet, paa Navnet nær. Da det imidlertid er os bekjendt, at hans Eftermand har overværet Kirkemødet i Altheim, i Kong Konrads 5te Aar, som tillige var vor Hogers Dødsaar, saa slutter jeg deraf, at Regnward som den, der kom imellem dem, ikke kan have gjenlevet et heelt Aar som Biskop. Ei heller har jeg nogetsteds kunnet opdage noget Gavebrev fra hans Haand.

Efterslagten fortæller om et stort Vidunder, som i de Dage tildrog sig i Bremen. Ungarerne stak nemlig Kirkerne i Brand, myrdede Præsterne foran Altrene, Klerk og Læg nedsabledes iflæng ustraffet eller slæbtes i Fangenskab. Endog Korsene bleve af Hedningerne ilde medhandlede og spottede; Mærkerne paa denne Usæd har vedligeholdt sig indtil vore Dage. Men den nidkjære Gud, hvis Lidelse der forhaanedes, lod ikke de Bantroer slippe ustraffede derfra. En

pludselig og forunderlig Storm reiste sig, omhvirlode Gnister fra de halvt opbrændte Kirketegn, slyngede dem i Ansigtet paa Hedningerne og drev dem paa Flugten, hvorved de da enten omkom i Floden eller faldt i Hænderne paa Borgerne. Paa Hjordens Adspredelse fulgte ufortøvet den gode Hyrdes Død. Han blev jordet hos sine Forgjængere i Hellig Mikfels Kirke, den 1ste October.

Unni.

Erkebisp Unni hensad i 18 Aar. Tiden for hans Embedsførelse og Død har jeg fundet paa ovennævnte Maade. Af Brødrene fortælles, at efter Regnwards Død blev Leidrad, dengang Domprovst i Bremen, valgt af Præster og Menige. Han kom til Hoffet og tog sin Capellan Unni med sig. Men det var vistnok efter en Indskydelse af Guds Aand, at Kong Konrad, uden Hensyn til Leidrads anseelige Ydre, overrakte Hyrdestaven til Unni, som han havde opdaget staaende i Baggrunden, og som var lille af Væxt. Ogsaa Pave Johan den Tiende tilkjendte ham Bispekaaben, som Gavebrevet udviser. Han var, som hans Udvalgelse og Hedenfart giver tilkjende, en saare hellig Mand, og for denne sin Helligheds Skyld forblev han en fortrolig og anseet Ven af Kongerne Konrad og Henrik. I et Vers beskrives han derfor og saaledes: „Fyrsternes Ven var Unni, den niende Bispop i Rækken.“

I hans Dage ødelagde Ungarerne ikke blot vort Saxland og andre Landskaber dennesides Rhinen, men de gik endog over Rhinen og hærgede Lothringen og Frankrig. Ogsaa Danfkerne brød i Ledtog med Slaverne ind hos

Saxerne hiinsides Elben; der hærge de først, saa paa denne Side Elben, hvor de slog Saxland med stor Forfærdelse.

Over Danskerne regjerede dengang Haardefnuud Gorm, ret en grusom Hugorm, det tør jeg sige, og dertil en ikke middelmaadig Fjende ad christne Folk. Hvad Christendom der var i Danmark, gif han ud paa at udrydde tilbunds, Guds Præster jog han bort fra sit Lands Grændser, og Flere af dem piinte han ihjel.

Men saa var der Kong Henrik, han frygtede Gud fra Barnsbeen og slog al sin Lid til hans Barmhertighed. Han havde i mangen alvorlig Dyst triumpheret over Ungarerne, samt i et stort Slag saaledes slaaet Bøhmerne og de allerede af andre Konger tæmmede Sorber tilligemed de øvrige Slaver-Folk, at de Saa, som endnu vare tilbage, af sig selv tilbød Kongen Skat og Gud Christendom. Han rykkede nu med en Hær ind i Danmark og strax i den første Træfning indjog han Kong Gorm en saadan Skræk, at denne lovede Lydighed og bad ydmyggt om Fred. Ifølge denne Seier bestemte Henrik, at Slesvig, som nu kaldes Hedeby, skulde være Rigsgrændse. Sammesteds indsatte han ogsaa en Markgreve og befalede, at en Sager-Coloni der skulde bosætte sig. Alt dette har en dansk Biskop, en indsigtsfuld Mand, fortalt os, og som vi i Dvereensstemmelse med Sandheden have hørt det, saaledes meddele vi vor Menighed det med al Trost. ^{w)}

Da nu vor høifalige Erkebisp Unni saae, at Troens Dør saaledes var opladt for Hedningerne, takkede han Gud, saavel for Hedningernes Frelse i Almindelighed, som og især fordi Hamborger-Stiftet ved Guds forekommende Barmhertighed og Kong Henriks Tapperhed paany havde vundet Tid og Rum til at arbejde i dette sit Kald, der under de ugunstige Forhold saa længe var blevet forsømt. I den

Overbæviisning altsaa, at Intet var saa steilt eller tungt, det jo lod sig overkomme eller bære for Christi Skyld, besluttede han selv at gjennevandre hele Strækningen for sin Birkefreds. Hele hans Hjord fulgte ham, siger man, fra Bremerstiftet, fordi den ikke kunde bære Sorgen over den gode Hyrdes Fraværelse, men var rede til at følge ham i Fængsel og Død.

Da saa den Guds Bekjender kom til Danskerne, hvor, som sagt, den grusomme Gorm dengang var Konge, da kunde han jo vistnok ikke faae Bugt med sammes indgroede Ondskab; men Kongens Søn Harald skal han dog have vundet for sig ved sin gudelige Beltalenhed. Sa ham fæstede han saaledes til Kristus, at han offentlig tillod den Christendom, der altid var hans Fader forhadt. Dog modtog han endnu ikke selv Daabens Indvielse. Saa beskikkede da den Guds Helgen trindt i Dansernes Rige for hver Menighed en Præst og anbefalede til Harald de Troendes Mængde. Støttet til hans Bistand og Fuldmagt gjennevandrede han alle de Danskes Der, prædikede Guds Ord for Hedningerne og styrkede de Troende, han der forefandt som Fanger, i Christo.

Derpaa traadte han i den store Forkynder Ansgars Fodspor, idet han lagde alle Lærer ombord for at komme over Østersøen til Byrka. I de 70 Aar efter Ansgars Død og indtil da havde, som vi læse, ingen Lærer vovet sig did, Kimbert alene undtagen; saaledes havde Forfølgelsen lagt Baand paa vore Folk. Byrka er en Gothisk Stad midt i Sverrig, ikke langt fra det Tempel, Svenskerne i deres Gudsdyrkelse gjøre meest Stads af, og som hedder Upsala. Her er en Bugt af den saakaldte Østersø eller det barbariske Hav, som gaaer i nordlig Retning og danner en god Havn for de Barbarer, der boe adspredte omkring dette Hav, men tillige en farlig Havn for hvem der ikke seer sig for eller er ubefaren paa slike Steder. Da nemlig

Byrkanerne ofte angribes af Vikinger, som det paa den Kant vrimler af, og som de ikke kan byde Brodden, saa har de lagt dem efter at overlifte Fjenderne. I en Længde af over 100 Stadier har de nemlig tilstoppet Havbugtens urolige Farvand med Masser af skjulte Stene, og saaledes gjort dem selv og Søroverne Seiladsen lige farefuld. Da denne Ankerplads imidlertid er den sikreste, Sverrigs Kyster frembyder, saa pleie her de Danstes eller Normannernes, Slavers og Sambers og andre Stnthsiste Folkfærds Skibe, alt som de forskjelligste Handelsfornödenheder bringe det med sig, aarlig at mødes. I denne Havn landede den Guds Befjender og begyndte at henvende til Folket det uvante Ord om sin Sendelse. Da nemlig Svenskerne og Gotherne eller, som de maaftee rettere kaldes, Normannerne i Tiden for deres vilde Udvandringstog, medens i Løbet af saa Aar mange Konger herskede over dem med Grusomhed, aldeles havde glemt Christendommen, saa lod de sig nu ikke let formaae til at antage Troen. Af den tid nævnte danske Kong Svend har vi hørt, at Svenskerne dengang regjeredes af en vis King og hans Søner Erik og Edmund, samt at King havde havt Anund, Bjørn og Olaf, om hvem man læser i den hellige Ansgars Levnet, foruden andre unævnte Konger, til Forgjængere. Og det er troligt nok, at den Guds Rjæmpe Unni har henvendt sig til disse Konger, skjøndt de vare vantroe, og med deres Tilladelse prædiket Guds Ord trindt i Sverrig. Ligesom det nu forekommer mig unyttigt at undersøge, hvad de, der ikke troede, forresten beftilte, saaledes er det i mine Tanker ugudeligt at fortie deres Frelse, som først bleve troende, og ved hvem de bleve det. Svenskerne og Gotherne vare altsaa af den hellige Ansgar omplantede paa Troens Grund, vare atter faldne tilbage til Hedensfabet og bleve nu tilbagekaldte af den hellige Fader Unni. At vide dette maa være os nok, for at vi ikke, ved

at fige mere, skal faae Ord for af at ville lyve. Thi „hellere tale sandt med Bonden,“ siger jo den salige Hieronymus, „end fare med pyntelig Løgn.“

Da han nu havde røgtet sin Sendelses Erinde og omfider beredt sig til at reise hjem, da blev den Guds Evangelist ved Byrka angrebet af en Sngdom. Og sammesteds aflagde han sit trætte Legems Hytte. Men Sjælen, triumpherende over mange Sjæles Frelse, svang sig op til den himmelfste Fædreborgs evige Glæde. Erkebispens Disciple anordnede med Graad og dog med Glæde hans Fordefærd og begravede Liget i selve Staden Byrka; ifkun Hovedet bragte de tilbage til Bremen og strinlagde det med sømmelig Vresbeviisning i Hellig Peders Kirke foran Altret. Saaledes døde han da, efter at have stridt den gode Strid og fuldkommet Løbet, „i Skythien“, som det hedder, i Aaret 936 efter Herrens Kjødspaatagelse, i Kente-Terminens 9de Aar, henimod Midten af September Maaned. Dette Aar er Ditto den Stores første Regjeringsaar, Aar 148 efter den første Bremer-Biskops, den hellige W i l h a d s, dødelige Afgang.

Dg nu, 3 Biskopper! 3 som blive siddende hjemme og sætte Vrens og Bindingens, Bugens og Søvnens kortvarige Glæder øverst paa Eders Bispe=Embeds Dagsorden; seer dog tilbage, jeg beder Eder, paa hiin i Verden fattige og ringe anseete, men priselige og store Christi Præst, som unlig, kronet med saa herligt et Endelig, gav sine Eftermænd et Exempel, der udelukker al Undskyldning for Eders Daadløshed, grundet paa Tidernes eller Stedernes Ugunst, idet han under saamange Farer tillands og tilbands trængte frem hos de vilde Nordboer, og med en saadan Iver fuldkommede den Tjeneste, hvortil han var sendt, at han ved Jordens nderste Grændser for Christus udaandede sin Sjæl!

Anden Bog.

(936—1043.)

Adeldag.

Erkebisp Adeldag hensead i 53 Aar. Han er den, der hos os har, saa at sige, gjenoprettet de forfaldne Sager²). Af fornem Slægt, ung af Alder, smuk af Udseende, prydet med rettskafne Sæders endnu større Glands, udvalgtes han af det Hildesheimer Domcapitels Midte, som Frænde og Lærling af den salige Biskop Adelward i Berden, hvis prøvede Bandel, uplettede Rygte og Trostfab var dengang godt kjendt ved Hove, hvis Værdom og Værtegn der gif Ry af, og som skal have prædiket for Slaver=Folkene paa samme Tid, som vor Unni var Sendebud til Skyntherne. Ved denne Mands ivrige Anbefaling modtog Adeldag Hyrdestaven af Otto, Biskpefaaben af Pave Leo den Syvende, Haandspaalaggelsen, ligesom hans Forgjængere, af Overhyrden i Mainz.

Endnu havde Erkesædet i Hamborg ingen Endbiskopper havt; dem fik det først ved denne Adeldags Omhu. Saa snart han havde bestaget sit Biskpesæde, udvirkede han, at Bremen, som i lang Tid havde været undertrykt af keiserlige Fogeder og Dommere, ligesom de øvrige Stæder fik Skattefrihed og Uafhængighed. Vaade Kongens og andre dertil sigtende For skrifter har jeg ved Haanden.

Længe varede det ei heller, førend Tilshnet med Hedningernes Frelse, som han jo havde overtaget efter sine For-

gjængere, vandt saa glædelig en Fremgang, at han kunde høste med Fryd, hvor Andre saaede med Graad. Men det var ogsaa hans Liv og Lyst at udføre, hvad hans Fromhed i den Retning havde foresat sig. Og fordi Alting tjener dem tilgode, som elske Gud, saa gav Herren ham til hans Ønskes Opfyldelse baade heldige Tidsforhold og Kongens Gunst. Kongens Fortrolighed befad han i den Grad, at han sjelden veg fra hans Side. Dog forsømte han aldrig enten sit Stift eller sin Sendelse til Hedningerne; tvertimod, da han saa den feierrige og retfærdige Konge rede til Alt hvad Guds er, aflod han aldrig at opflamme dennes Iver for Hedningers Omvendelse, hvilket da ogsaa lykkes ham efter Ønske, idet Gud var med den Sag og styrkede den fromme Konges Haand i Alt.

Støttet til den guddommelige Bistand gav altsaa Kong Otto Folkene Lov og Ret, saasnart han var bleven fri for sine Brøders Efterstræbelser. Efterat han dernæst havde underkafstet sig næsten alle de Riger, som efter Karls Død havde løsrevet sig, greb han til Vaaben mod Danskerne, dem hans Fader iforveien have betvunget. Disse vare nemlig opfatte paa Krig, havde ved Hedeby nedsablet Ottos Gesandter tilligemed Markgreven og aldeles ødelagt den Saxiske Coloni. For i saa Henseende at hævne Skade trængte Kongen med en Hær strax ind i Danmark, og saasnart han havde overfædet de Danstes ved Slesvig tilforn opreiste Grændser, hærgede han med Ild og Sværd hele Landet lige op til det nderste Hav, der skiller Danskerne fra Normannerne, og som indtil denne Dag efter Kongens Seire kaldes Ottesund. Paa Tilbageveien mødte Harald ham ved Slesvig og tilbød Slag. Efterat der paa begge Sider var stridt tappert, gif Saxerne af med Seiren, og de overvundne Danste trak sig tilbage til deres Skibe. Omfæder enedes man om Fredsvilkaarene: Harald falder tilføie

for Otto, modtager af ham sit Rige og lover at lade Christendommen gjælde i Danmark. Og med det Samme blev Harald selv døbt tilligemed sin Hustru Gunild og deres lille Søn, hvem vor Konge holdt over Daaben og kaldte Svend Otto.

Bed den Veilighed blev Danmarks paa denne Side Havet beliggende Deel, som Indbyggerne kalde Jylland, deelt i 3 Bispedømmer og underlagt Erke=Sædet i Hamborg. I Bremens Kirke gjemmes de kongelige Skrivelser, som udvise, at Kong Otto saaledes har eiet Danmark, at han endog har bortgivet Bispestole. Af Romer=Sædets Gavebreve sees fremdeles, at Pave Agapetus, lykønskende Hamborger=Kirken med Hedningernes Frelse, ligeledes har indrømmet Adeldag Alt hvad der af hans Forgjængere Gregor, Nikolaus, Sergius og Andre er bleven tilstaaet Erkebispedømmet i Bremen. Tillige har han givet Adeldag sin apostoliske Fuldmagt til, i sit Sted at indvie Biskopper saavel for Danmark som for de øvrige Folk i Norden. Som en Følge heraf var da vor høifalige Fader den Første, som indviede Biskopper for Danmark, nemlig Horit eller Hared for Slesvig, Livdag for Ribe, Regnbrandt for Aarhus. Til dem anbefalede han ogsaa Menighederne hinsides Havet i Fyen, Sælland og Skaane, samt i Sverrig. Dette skeete i Erkebispens 12te Aar. Og denne den himmelfste Barmhertigheds Begyndelse vandt en saadan Tilvæxt, idet Gud hjalp med, at fra hiin Tid af og indtil den Dag idag de Danskes Menigheder sees at flyde over af Frugtens Mangfoldighed iblandt Nordboerne.

Paa samme Tid skal den tappre Kong Otto ogsaa have lagt samtlige Slaver=Folk under sit Herredømme. I eet stort Felttog havde hans Fader tæmmet dem; men nu knyttede han dem ved sin egen Tapperhed saa fast til sig, at de,

mod at beholde Livet og Fædrelandet, villig tilbød Seierherren Skat og Christendom, samt lod sig døbe, hver Hedning i hele Folket. Da først byggedes der Kirker i Slavenland. Men hvorledes det dermed gik til, ville vi henimod Slutningen faae bedre Veilighed til at omtale.

I vor Kirkes Brevskaber finde vi fremdeles anmærket, at den daværende berømte Erkebisp i Rölln, Bruno, da han faae, at vort Hamborg nu ogsaa havde sine Bndbiskopper, fornøede den gamle Bepværing angaaende Bremen, idet han haabede, lettere at kunne trænge igjennem, fordi han var Broder til Kong Otto. Men efter forgjæves at have anstrængt sig paa al mulig Maade, skal han dog hverken have opnaaet Pavenes Bisfald eller Broderens Bistand. Den ligesaa kloge som høitstaaende Mand blev saaledes med Væthed overfløiet af Adeldags Anseelse og udføede sig med Hamborgerstiftet, ja gav denne vor Kirke Oppreisning, med den offentlige Erklæring, at den, i Betragtning af dens farlige Stilling til Hedningerne, ei burde fræktes af Noget, men kun nyde Trøst og Kjærlighed, Gunst og Berømmelse af samtlige Menigheder hvorfomhelst. Endnu mindes Efterkommerne, hvorledes Erp, som var Erkebisp Adeldags Diaconus, for Hjælpen, han i denne Strid saa trolig ydede samme, af Kongen lønnedes med Bispedømmet i Verden, medens tillige nogle andre af Brødrene, der havde viist sig nidkjære for, i Erkebispsens Tjeneste at prædike for Danffe og Slaver, forfremmedes til høiere Være-Embeder, i Forhold til deres Arbeide.

Fader Adeldags hele Stræben var nemlig henvendt paa Hedningernes Omvendelse, paa Menighedernes Fremme, paa Sjælens Frelse; og som en Mester i disse Ting stod den af Gud og Menneffer elskede Mand i almindelig Agtelse, endog hos sine Modstandere.

Siden efter, da den seierrige Kong Otto kaldtes til

Italien, for at befrie det Apostoliske Sæde, da holdt han først, siger man, Raad om hvem han skulde efterlade sig som Fuldmægtig til Retfærdighedens Haandhøvelse i de Egne, der grændse op til Barbarerne. Rige siden Karls Dage havde nemlig Saxland, paa Grund af Befolkningens Oprør fra gammel Tid, ikke havt anden Høvding end Keiseren selv. Nu derimod indsaae Kongen Nødvendigheden af at indsætte en saadan, og han beskikkede da først Hermann til Statholder i Saxland. Om denne Mand og hans Efterkommere troer jeg, for Bremer-Kirkens og andre Kirkers Skyld, hvem denne Slægts Opkomst synes at have været til ubodelig Skade, at maatte udbrede mig med megen Udførlighed.

Den omtalte Mand var født i trange Kaar. Han maatte, siger man, i Begyndelsen nøies med sin Fædre-arv, bestaaende af 7 Bøndergaarde og ligesaa mange Fæstebønder. Da han imidlertid udmærkede sig ved et godt Hoved, et smukt Udvortes, samt ved Trofasthed mod sine Forsatte og Besejdede mellem sine Ligemænd, blev han snart bekendt ved Hoffet og opnaaede Deel i selve Kongens Fortrolighed. I Betragtning af den unge Mandes Dydighed optog Kongen ham iblandt sine Stats tjenere, gjorde ham dernæst til Hovmester for sine Sønner, og da Alt gik godt, betroede han ham endog Statholder-Embedet. Disse beklædte han med Dydighed, og da han i denne Stilling blev Dommer over sine Fæstebønder, der vare anklagede for Tyveri, skulde han have dømt dem alle til at henrettes. Denne nye Fremgangsmaade gjorde ham baade yndet hos Folket og endmere anseet ved Hoffet. Da han saaledes var bleven forfremmet til Saxlands Hertug, styrede han denne Provinds med Ret og Retfærdighed og værnede med Nidkjærhed til sit Yderste om Kirkerne. Baade Bremer-Stiftet og Hamborgs Moderkirke forblev han tro og hengiven, ligesom

han og gjorde meget Godt mod alle Klosterbrødre og Klosterfamfund i Saxland.

Saadan var altsaa den Mand, til hvem den fromme Konge tilligemed vor Erkebisp ved deres Afreise til Italien betroede deres Anliggender i denne Egn. — I Italien afholdt Kongen et Bispemøde, lod Pave Johannes, med Tilnavn Octavian, som var anklaget for mange Forbrydelser, skjøndt fravarende — han havde nemlig ved Flugt unddraget sig Retten — affatte og Secretæren Leo indsætte i hans Sted. Af denne kronedes han kort derpaa, samt hylledes af det Romerske Folk som Keiser og Augustus, i sit Kongedømmes 28de Aar og 153 Aar efter Karls Krøning. I fem Aar opholdt Keiseren sig dengang^y) tilligemed sin Søn i Italien, bekrigede Berengars Sønner og fornøede Roms gamle Frihed. I al denne Tid forblev vor Erkebisp som øverste Raadgiver i Italiens Rige, ikke frivillig, det tør jeg sige, men fordi han ikke turde vige fra Kongernes Side. Ved sin Udenlandsreise skaffede han Bremer-Kirken stort Udbytte. Da skal han nemlig have samlet de betryggende Helgenlevninger, som er vort Bispdømmes Triumph nu og til evig Tid. Man fortæller, at hans Menighed ikke kunde affee den gode Hyrde i saa lang Tid, men ved Bud og Brev omsider indgød ham en saadan Befymring, at han værdigede sin Hjord et Besøg. Og da han nærmede sig, kom baade hans Egne og Fremmede ham tre Dagsreiser imøde, grædende af Glæde og tilraabende ham som en anden Johannes: „velsignet den som kommer i Herrens Navn!“^z)

Da Erkebispen vendte hjem til sit Fædreland, da medbragte han, efter som vi have hørt forvist og vore Fædre fortalt os, i sit Følge den Benedict, der var indviet til Pave, men nu affat af Otto, der endog vilde havt ham fængslet i Hamborg, hvorimod Erkebispen, under stor Cres-

beviisning, beholdt ham hos sig, indtil han døde. Det skal nemlig have været en baade from og lærd Mand, der nok kunde klædt det Apostoliske Sæde med Værdighed, dersom ikke det havde været ivoien, at han under et Oprør var bleven valgt af det Rømerste Folk, som havde jaget den Pave bort, Keiseren vilde have indsat. Saa henlevede han da hos os et gudeligt Levnet, lærte ogsaa Andre at leve gudeligt og hensev fredelig i Hamborg, just som han paa Rømernes Forlangende skulde gjenindsættes af Keiseren. Hans Død er antegnet under 4de Juli.

Som Provst i Bremen udmærkede sig paa samme Tid Eilhard ved frivillig Fattigdom og streng Sagttagelse af Klosters Regler. Menighedens Skoler styrede Tjadhelm, som ret fik dem til at blomstre; selv var han en Lærling af den store Otkrif i Magdeborg.

Smidlertid gjorde vor Erkebisp sig megen Flid for at fordele de hellige Martyr-Levninger, han havde bragt med sig fra Rom, over sine Sogne. Hans Forgjængere havde, siger man, oprettet fem Klostre for Sjæle, som vilde tjene Gud; dertil føiede han et sjette ved Hefelingen, hvor en høibaaren Christi Somfru, Wendilgardt, hvis Fader hed Haldo, offrede hele sin Fædrearv til Gud og den hellige Martyr Vitus og samlede en stor Forening af Klosterfrøkener. En nyvende Forening af fromme Mænd stiftede han i Keepsholt i Frisland af et Gods og andre Dffergaver fra to troende Fruer, Keingerd og Wendila, og der gjemte han den hellige Mauritius's Levninger; andre Helgenbeen nedlagde han andetsteds. De Helgen-Levninger, som Hr. Adeldag bragte med sig fra Italien, ere Vegemerne af Kviriakus og Cæsarius, af Victor og Corona, af Felix og Felicianus, af Rosmas og Damian.

Ligesom nu denne fromme Præstemand udviste en faderlig

Omhu for alle sine Menigheder, saaledes skal han ogsaa have havt stor Omhu for Gjæste=Herberget i Bremen. Dette berigede han nemlig med langt større Indtægter end hans Forgjængere havde gjort, saa at foruden de Fremmede, som ofte optoges deri, endog 24 Fattige daglig bespistes ved Gjæstebordet. I denne Tjeneste var Ingen saa tro som Libentius, hvem Erkebispen havde bragt med sig fra Italien.

Paa samme Tid havde Otto den Store, efter at have undertvunget Slaver=Folkene og knyttet dem til den kristne Tro, anlagt den berømte Stad Magdeborg ved Elb=flodens Bredder; den gjorde han til Hovedstad for Slaverne og lod Adalbert, en høihellig Mand, indvie til Erkebispe sammesteds. Saasnart denne var bleven ansat i Magdeborg, begyndte han at styre sit Bispedømme med Dngtighed og vedblev dermed i 12 Aar, og mange Slaver=Folk omvendte han ved sin Prædiken. Hans Indvielse fandt Sted i Keiserens og vor Erkebiskops 35te Aar, det er 137 Aar efter den hellige Ansgars Indvielse^{*)}. Til Erkesædet i Magdeborg er hele Slavenland indtil Bene=Floden henlagt, med fem Lnd=Stifter: Merseborg og Zeiz ved Saale, Meissen ved Elben, Brandenburg og Havelberg i det Indre. Et sjette Bispedømme i Slavenland er Oldenborg, som ligger os nærmere, og som Keiseren derfor henlagde under Erkesædet i Hamborg. Til første Bispe sammesteds indviedes af vor Erkebispe Evrak eller Edward, paa Latin kaldet Evagrius.

Efterdi Keiligheden her tilbyder sig, vil det ikke findes unyttigt at forklare, hvilke Folk der hinsides Elben tilhøre Hamborg Stift. Dette Landstrib luffes mod Vest af det Britiske Hav, mod Syd af Elben, mod Ost af Bene=Floden, som falder i det Barbariske Hav, mod Nord af Eider=Floden, som gjør Skjel imellem Danskerne og Sæxerne. Sæxerne

hinsides Elben udgjøre 3 Stammer: først, ved Havet, Ditzmarfkerne, hvis Hovedkirke er Meldorf; dernæst Holstenerne, saaledes kaldte efter Skovene, som de beboe; deres Egn gjennemløber Floden Stør, deres Kirke er Schönefeld; for det Tredie de mere anseelige Stormarer, saaledes hedde de, fordi dette Folk hyppig stormer frem til Oprør¹²). Iblandt dem kneiser især Hamborg som Hovedstad, fordum mægtig og folkerig, samt velhavende ved Alger og Abildgaard; nu priisgivet Tugtelsen for sine Synder og gjort til en Ørk. Ja, Moderfædets Deilighed er borte, dog gjemmer det endnu Kræfter i sit Skjød, trøstende sig i sin forladte Enkestand med Sønnernes Opblomstring og siensynlige Tilvæxt Dag for Dag formedelst sin Mission over hele Norden. Med dem for Die synes hun at udbrønde i Glædesraabet: „Jeg har forkyndt og talt, de ere blevne mangfoldige uden Tal.“

Endvidere har vi udfundet, at med den Grændse for Saxland, som hinsides Elben er forestreven af Karl og andre Keisere, forholder det sig saaledes. Den strækker sig fra den østlige Elbbred hen til en lille Bæk, som Slaverne kalde Mesценreiza, hvorfra Grændsen drager sig opad igjennem Delvunder=Skoven lige til Floden Delvenau; saa kommer den til Hornbeck og Wille=Kilden, derfra til Liudwinestein og Weseberg og Bissenitz. Saa gaaer den fra Garbeck til Travenhorst¹³), der igjennem opad til Blunk; derfra strax til Badstedet Tensebeck, og endelig stiger den i lige Linie opad til Stocksee. Her var det, at Burwid bestod Tvekampen med Slaver=Kjæmpen og fældte ham; en Steen til Minde herom er opreist sammesteds. Fra samme Badsted gaaer Grændsen opad til Bløner=Søen og kommer saaledes til den østre Fælled Bornhöft og lige til Schwentine=

Floden¹⁴), hvorved da Saxlands Grændse bevæger sig hen til det Skythiske Hav, den saakaldte Øster = Sø.

Om Bestaffenheden af dette Hav anmærker Cinar i sin Bog om Karls Bedrifter, i Anledning af Slaver = Krigen, kortelig Følgende. „En Bugt er der, som strækker sig fra det vestlige Hav imod Øst; dens Længde er ubekjendt, men i Bredden indtager den intetsteds over 100,000 Skridt og paa sine Steder skal man finde den endnu snævrere. Omkring denne boe mange Folk, nemlig Danske og Svenske, som vi kalde Normanner; de sidder inde med den nordlige Kyst og med alle Øerne ved samme. Men Sydkysten beboe Slaver og flere andre Folkesæd, deriblandt især Wilzjerne, dem Kongen dengang paaførte Krig, og som han i et eneste af ham selv udført Felttog saaledes knuste og kuede, at de ansaae det for raadeligst, aldrig mere at nægte Lydighed.“ Det var nu hans Ord. Men efterdi vi saa ofte har maattet nævne Slaverne, er det vel ikke afveien, i Korthed at omhandle Slavernes Land og Folketammer og Begivenheder, især da Slaverne paa den her omtalte Tid, formedelst vor Biskop Adeldags Midfjærhed, næsten alle skulle være blevne omvendte til Christendommen.

Slavenland er et meget omfangsrigt tydsk Landskab, som beboes af Vendlerne, der fordum kaldtes Vandaler^o). Det skal være ti Gange saa stort som vort Saxland, især naar man regner Bøhmen med, saavel som Polakkerne hidsides Øderen, der hverken i udvortes Henseende, ei heller hvad Sproget angaaer, er forskjellige derfra¹⁵). Dette Landskab er nu ikke blot rigt paa vaabenført Mandskab og meget frugtbart, men tillige paa hver Kant aflukket ved faste Skov eller Flodgrændser. I Bredden strækker det sig indfra mod Nord, det vil sige, fra Elben til det Skythiske Hav. I Længden maa det regnes at begynde fra vort Hamborg = Stift, saa at det i østlig Retning udvider sig i det Uendelige,

lige mod Baiern, Ungarn og Grækenland. De slaviske Folketammer ere mangfoldige: forrest mod Vest Transalbingernes Grandsenaboer, Wagerne, med Søstaden Oldenborg til Hovedsæde¹⁶). Dernæst Dobtriterne, som nu kaldes Keriger, hvis Hovedstad er Meklenborg. Aligemaade i vort Nabolag Polaberne med Staden Rægeborg. Paa den anden Side af disse boe Ringonerne og Warnaberne. Strax derefter Chizziner og Circipaner¹⁷), dem Pene=Floden skiller fra Tholosanter og Kethrer; deres By er Demmin. Her er Grandsen for Hamborg Stift. Desuden andre Slaver=Folk mellem Elben og Oderen, saafom Havelkerne ved Floden Havel; Dossaner, Leubuzzer, Wiliner, Stoderaner og mange andre. Midterst og mægtigst iblandt dem er Kethrerne, hvis Hovedstad er Kethre, bekjendt allevegne som Afgudsdyrkelsens Hovedsæde. Her er et stort Tempel, bygget for Bätterne, hvis Høvding er Kadegast. Hans Billede er af Guld, hans Leie af Purpur. Byen har ni Porte, er heelt indhegnet af en djb Indsø og kun tilgængelig ved Hjælp af en Træbro, som endda kun tør betrædes af dem, der ville offre eller indhente Gude=Svar. Dermed skal, tænker jeg, tiltjendegives, at jo Afgudsdyrkerens fortabte Sjæle „af Stygiske Flod nifoldig ombælttes“^{aa}). — Der skal være fire Dagsreiser fra Hamborg til dette Tempel.

Hinsides Leutikerne eller Wilzerne, som de ogsaa kaldes, møder os Floden Oder, som er Slavenlands rigeste Strøm. I Munden af samme, der hvor den skjæller de Skythiske Bænder, ligger den berømte Stad Tomne. Den frembyder en høist navnkundig Stapelplads baade for Barbarer og Græker, som fare paa de omliggende Kyster. Hvad Ny der gaar af denne By — thi det er store og næsten utrolige Ting, der fortælles om den — er det mig en Fornøielse, i Korthed at meddele det Mærkeligste af. Det er virkelig den

største Stad, hele Europa indeslutter, og den beboes af Slaver i Fællesskab med andre Folkfærd, baade Græcker og Barbarer. Endog Saxere, som ere komne derhen, har faaet lige borgerlige Rettigheder med de Øvrige, at sige, naar de under hele deres Ophold sammesteds har fortiet deres Christen-Navn. Alle ere de nemlig endnu hildede i Hedenstabet; men forresten er ingen Befolkning mere skikkelig eller mere gjæstfri. Byen er det rigeste Oplagssted for Varer fra alle Nordens Folkfærd, og der er ingen Behagelighed eller sjelden Kostbarhed til, som jo findes der. Der er Vulkans Gryde, som Indbyggerne kalde den græske Ild, og som selv Solin omtaler^{bb}). Der sees Neptun i en tredobbelt Skikkelse, idet Den besyttes af tre Slags Bænde, hvoraf det ene siges at være immergrønt, det andet hvidligt, det tredie oprørt af idelige Storme. Ved Hjælp af nogle faa Næretag sætter man fra Byen over ad Demmin til paa den ene Side — denne Stad ligger ved Pene-Flodens Munding, og der boe Folk fra Rygen — paa den anden Side til Semland, som tilhører Preussjerne. Veien til Byen Romne er denne: fra Hamborg eller fra Elben over Land syv Dagsreiser; men tilfids fra Slesvig eller Oldenborg. Fra Romne er der en fjorten Dages Seilads til Østergaard i Rusland.

Hovedstaden i dette Land er Kiev, en kirkelig Medbeiletske til Konstantinopel, en af Grækenlands herligste Prydelser.

Som forhen anmærket, udspringer Oderen dybt inde i Skoven hos Mæhrerne¹⁸), hvor ogsaa vor Elbflod tager sin Begyndelse; deres Kilder ere ikke langt fra hinanden, men deres Løb antager en forskjellig Retning. Den ene, nemlig Oderen, løber mod Nord, midt igjennem Vendernes Bopæle, og trænger sig omfider frem lige til Romne, hvor den gjør Skjel imellem Pomerinker og Wilzer. Den

anden derimod, det vil sige Elben, løber mod Vest, streifer i sin første Fart Bøhmer og Sorber¹⁹), adskiller midtvejs Sager fra Hedninger, danner tilsidst en Rift imellem Hamborg og Bremen Stift, og drager feierrig ind i det Britiske Hav²⁰).

Dette faaer nu at være nok om Slaverne og deres Fædreland, eftersom de alle paa den Tid formedelst Otto den Stores Tapperhed omvendtes til Christendommen. Hermed vende vi os til de øvrige Begivenheder efter Keiser Ottos Død, som forefaldt i denne Biskops Levetid.

I Biskop Adeldags 38te Aar var det, at den store Keiser Otto, alle Nordens Folks Betvinger, lykkelig indgik til sin Herre og blev begravet i Staden Magdeborg. Han fulgte Sønnen, Otto den Mellemste, som i 10 Aar med Dygtighed styrede Keiserdømmet. Han nødte strax Franke-Drotterne Lothar og Karl til at underkaste sig, spillede derpaa Krigen over i Kalabrien, vandt og tabte mod Saracener og Græker, og døde i Nærheden af Rom. I hans Sted kom Otto den Tredie, dengang endnu en Dreng, som i 18 Aar prydede Sceptret med et retfærdigt og tappert Herredømme. Med disse tre baade tappre og retfærdige Keisere stod den hellige Adeldag, som det tilkom hans Dyd og Lærdom, paa saa kjærlig og fortrolig en Fod, at han sjelden veg fra deres Side. Beviis herpaa afgive Keiserens Befalinger, udstædte efter Erkebiskop Adeldags Bink; hvorved endnu er at anmærke, at Otto den Tredie under sit Ophold i Wildeshausen udgav Forordninger.

Paa samme Tid døde Sagernes Hertug Hermann. Hans Herredømme gik i Arv til Sønnen Benno, der ligeledes omtales som en brav og dygtig Mand, der dog deri vanslægtede fra sin Fader, at han trykkede Folket ved Udfugelser.

I Nærheden af Magdeborg døde fremdeles Biskop Adelbert, efterfulgt af den ei mindre hellige Mand Gifilhar, som med sin Værdom og sit dydige Exempel oplyste de nys omvendte Bønder.

Dansternes Konge Harald, udmærket ved Fromhed og Tapperhed, havde allerede for længe siden budt Christendommen velkommen i sit Rige; og den fastholdt han indtil Enden²¹). Idet han saaledes styrkede sit Herredømme ved Hellighed og Retfærdighed, udvidede han tillige sin Myndighed over Normænd og Engelskmænd. Emund Erikson var dengang Konge i Sverrig; han stod i Forbund med Harald og var forekommende mod de Christne, som kom didhen. Karl i Norge var Hakon; han blev for sin overmodige Fremfærd's Skyld forjaget af Normændene, men af den ædle Harald gjenindsat i Herredømmet og gunstig stemt mod Christdyrkerne. Denne grusomme Hakon, der stammede fra Ingvar og var af Setteblod, var den Første, som gjorde sig til Konge over Normændene, medens de tilforn styrkedes af Varler. Efter saaledes at have regjeret i 35 Aar, døde Hakon, efterladende sig som Thronarving Hartild, der sad inde med Danmark og Norge tillige²²). — England forblev, som ovenfor anmærket, og som der er skrevet i de engelske Krøniker, efter Gudred's Død, fra hans Søner Anlaf, Sigtryg og Reinald at regne, henved 100 Aar i de Danstes Vold. Men derpaa sendte Harald sin Søn Haring med en Hær til England. Han undertvang Den, men blev omsider forraadt og dræbt af Northumberlænderne.

Erkebisp Adeldag indviede Udskillige til Biskopper i Danmark; Navnene paa disse Mænd har vi fundet, men hvad for et Sæde de hver især bekliffedes til, har det ikke ret villet lykkes os at komme efter. Grunden hertil er, efter min Formodning, den, at saalænge Christenheden var i sin

raa Begyndelse, blev der ikke tilkjendt nogen Biskop et bestemt Sæde, men hver Biskop skred i sin Iver for at udbrede Christendom videre frem, saa de kappedes om at forkynde Guds Ord for deres Egne og for Fremmede under Eet. Dette synes endnu den Dag i Dag at være Fremgangsmaaden hinsides Danmark, i Norge og Sverrig. Til Biskopper i Danmark indviedes altsaa: Hored, Livdag, Regnbrand; og efter dem Harig, Stärkulf, Folbrekt, Adelsbrekt, Merka og flere Andre. Den ældre Odinkær skal af Adeldag være bleven indviet for Sverrig og der have røgtet sin Sendelse til Hedningerne med Dytighed. Han var nemlig, efter som vi høre, en samvittighedsfuld og lærd Mand i gudelige Sager, og desuden i verdslig Henseende af høiadelig dansk Herkomst. Saaledes kunde han lettelig meddele Barbarerne et snsteligt Indtryk af vor Religion. Blandt de øvrige Biskopper er vel næppe Noget bleven saa navnkundig fra gammel Tid som Livdag i Ribe, der endog ved Jærtegn skal have vundet Berømmelse som Prædikant hinsides Havet, d. e. i Sverrig eller Norge.

I Oldenborg indviede Erkebispem, som sagt, først Edvard eller Evagrius, dernæst Wego, saa Eziko. I disse Mænds Dage vedblev Slaverne at være Christne. Ligeledes var der Fred i Hamborg. I Slavenland byggedes der Kirker alle vegne, saavel som et stort Antal Klostre for gudfrugtige Munke og Nonner²²). Min Hjemmelsmand i saa Henseende er de Danstes Konge, som lever endnu, nemlig Svend; han opregnede de 22 Landstaber, som Slavenland er inddeelt i, og forfikkrede os, at paa tre nær var de alle omvendte til Christendommen. Han tilføjede, at Tyrsterne paa den Tid vare Missizla, Nakkon og Sederik, samt at der under dem var stadig Fred, og at Slaverne betalte Skat.

I Erkebispens sidste Levetid gif det ilde med vore

Sager hos Barbarerne. Christendommen blev i Danmark forstyrret: Avindsmanden vovede at udstrøe sin Heire over vor guddommelige Religions herlige Spirer. Svend Otto, Søn af den store Danekonge Harald, lagde mangehaande Raad op mod Faderen, som var gammel og svagelig, og hvem han vilde frarive Herredømmet; især indlod han sig med de Folk, hans Fader havde paanødt Christendommen mod deres Willie. En uventet Sammensværgelse kom istand, Dansterne frasagde sig Christendommen, hylbede Kong Svend og forkyndte Harald aaben Feide. Harald, som lige fra den Stund han var bleven Konge, havde sat alt sit Haab til Gud, befalede nu ret alvorlig Christo sin Sag i Vold og besluttede, skjøndt Krigen var ham en Gru, at forsvare sig med væbnet Haand. Som en anden David rykkede han i Marken, begræd sin Søn som en anden Absalon, og sørgede mere over dennes Forbrudelse, end over sin egen Fare. I denne ulukfalsige Krig, værre end en Borgerkrig, blev Haralds Parti overvundet. Selv flygtede han, saaret i Slaget, ombord paa et Skib, og slap over til Slaver-Staden Romne. Her fandt han saa menneskekjærlig en Modtagelse, som han ikke havde ventet sig af disse Hedninger. Nogle Dage senere døde han af sit Saar; men som en Christi Bekjender foer han heden. Hans Lig blev af Hæren hjembragt og bisat i Koeskilde i den Kirke, han selv havde grundlagt til Ære for den hellige Trefoldighed. Da jeg angaaende hans Endeligt gjerne vilde forhøre mig næiere hos hans Sønnedatters Søn Svend, Danmarks nuværende Konge, saa taug denne, som en anden Tydeus^{ad}), med Bedstefaderens Brøde; men da jeg fremhævede Fademordet, sagde han: „ja, det er det, vi Efterkommere maae bøde for, og som Fademorderen selv har maattet affone ved sin Landflygtighed.“ Men hvad nu vor Harald angaaer, han som først paabød det danske Folk Christendommen, han som fyldte hele Norden med Kirker

og Prædikanter, da tør jeg sige, han blev uskyldig saaret og forjaget for Christi Skyld, og han vil, haaber jeg, ikke savne Martyrkronen. Konge var han i 50 Aar. Han afgang Allehelgensdag. Han og hans Dronning Gunild vilde aldrig glemmes hos os.

Disse ere de Begivenheder, som vi have erfaret at være skeete i Erkebiskop Adeldags Dage, medens vi dog ikke har kunnet efterforske alle hans Fortjenester. Somme forsiktre, at der ved ham ere skeete vidunderlige Helbredelser og andre Værtegn, baade mens han levede og efter hans Død ved hans Grav. Iblandt Brødrene tales der baade om Blinde, som have gjenvundet deres Syn, og om andre kraftige Gjerninger, som skulde være blevne ham forundte. Men aldeles vist er det, at han har givet baade vort Folk og dem hinfides Elben, saavelsom Friserne, Love og Retsbestemmelser, som disse af Agtelse for Manden endnu stræbe at holde i Hævd^{ee}).

Imidlertid gif den gamle troe Adeldag, efterat have opfyldt sit Hverv efter Ønste og havt Held med sig i al sin Gjerning baade ude og hjemme, i moden Alderdom hjem til Herren i sit hæderlige Præstedømmes 54de Aar. Hans Bortgang indtraf i Herrens Aar 988. Begravet blev han i Bremens Kirke, ved Biskop Leuderiks Hovedgårde paa den søndre Side. Han døde i Kente-Terminens første Aar, den 29de April.

Libentius.

Libentius hensead i 25 Aar. Bispeskaaben modtog han af Pave Johannes den Femtende, Staven fortjente han sig hos Ditto den Tredie. Han var den første Erkebisp,

som indviedes af Bndbiskopperne. Bryndet med Lærdom og al Retskaffenhed havde han i sin Tid ledsaget Adeldag fra Italien. Dennes Liv og Lærdom tog han til Mønster, og ifølge denne høie Faders Bestemmelse var han den Æneste, som fandtes værdig til at betroes Hamborg Stifts Styrelse. Nogle fortælle, at Domprovst Otto²³), skjøndt han havde den Ære at kalde Adeldag sin Onkel, dog traadte tilbage for dennes Valg, som faldt paa Libentius, hvem end ikke nogen Fjende kunde finde Noget at udsætte paa. Han var nemlig, siger man, saa kndsk, at han sjelden lod sig see for Kvinder; saa maadeholden, at hans Ansigt var blegt af at faste; saa ndmng eller kjærlik, at han i Klostret levede som En af Brødrene. Mange vare hans Fortjenester; fornøiet med hvad han havde, gif han sjelden til Hove for at begjære Noget; rolig sad han i sit Hjem og passede sit Stift paa det Omhyggeligste; og idet al hans Opmærksomhed var henvendt paa at vinde Sjæle, vaagede han, siger man, efter strengeste Regel over alle sine Klosterfamfund. Som Erkebisp øvede han ogsaa paa egen Haand Gjæstmildhed, idet han tjente Brødrene og de Enge med daglig Haandstrækning, ligesom han og overdrog til sin Frænde Libentius at forestaae Herberget i hans Sted.

Medens der endnu var Fred i Slaverland, besøgte han flittig Folkene hinsides Elben. Moder-Kirken i Hamborg elskede han med faderlik Omhed. Sit Hverv til Hedningerne røgtede han med ligesaa stor Iver som hans Forgjængere, skjøndt de onde Tider vare ham imod. Kong Svend havde dengang udøvet en stor Forfølgelse mod de Christne i Danmark. Erkebispens skal da ved ndmngte Gefandtstaber og hyppige Foræringer have stræbt at formilde den grumme Konges Sindelag mod de Christne. Kongen forkastede imidlertid Alt dette og fremturede i sin Grusomhed og Troløshed som en Rasende. Den guddommelige Havn

udeblev dog ikke over den imod Gud gjenstridige Konge. Da han nemlig indlod sig i en Krig med Slaverne, blev han to Gange taget tilfange og ført til Slavenland, og ligesaa ofte løskjøbt af Danskerne for en stor Slump Guld. Endda vilde han ikke omvende sig til den Gud, han først havde fortørnet ved at dræbe sin Fader, dernæst udæstet ved at lade de Troende henrette! Men nu optændtes Herrens heftige Brede, saa han gav ham i Fjendevold, for at vænne ham af med at bespotte.

Da var det nemlig, at den mægtige Svensker-Konge, Erik, samlede en Hær, utallig som Havets Sand, og trængte ind i Danmark. Svend mødte ham, forladt af Gud og stuffet i sin Tillid til Afguderne. Mange Søslag — thi saaledes pleie de Folk at gaae hinanden paa Klingen — leveredes; hele den danske Styrke ødtes, Kong Erik beholdt Seiren og Danmark. Svend maatte rømme sit Herresæde og modtog saaledes sin fortjente Løn af den nidkjære Gud. Saadan gif det, efter hvad den yngre Svend selv har fortalt os, hans Bedstefader, fordi han hjemfaldt Guds retfærdige Dom ved at bortvende sig fra den Gud, der havde været hans Faders gode Børge.

Paa samme Tid skal en Flaade, bemanded med de Visinger, der hos os kaldes Askomanner, være landet ved Saxland og have hærget samtlige Frislands og Hadelns Rnster. Da de dernæst løb ind i Elbmundingen og gjorde Landgang, flokkedes Saxlands Høvdinge i Spidsen for en ringe Styrke og mødte Barbarerne, der vare gaaede iland, ved Stade, som er en god Havn og Fæstning ved Elben. Stort var Slaget og mindeværdigt og altfor uheldigt; tappert stred man paa begge Sider, men tilsidst kom vore Folk tilfort. De seierrige Svenske og Danske tilintetgjorde hele Saxernes Styrke. Der fangedes Markgrev Sigfred²⁴), Grev Diderik og andre høibaarne Saxer, som bagbundne

flæbtes ombord og fik Bøiler om Benene, hvorpaa Barbarerne ustraffet plyndrede hele Landskabet. Af Fangerne undslap ene og alene Markgrev Sigfred; thi da en Fister hemmelig hjalp ham affted om Natten, blev Vikingerne som rasende og øvede deres Raadhed paa alle deres fornemme Fanger, ved at lemlæste dem paa Hænder og Fødder, skjære Næsetippen af dem og kaste dem halvdeede iland. Flere af disse ædelbaarne Herrer levede endnu lang Tid efter, til Spot og Spee for Keiserdømmet og til et ynkværdigt Skuespil for alle Folk. Snart kom dog Hertug Benno og Markgrev Sigfred med en ny Hær og havnede Stade, ved ganske at tilintetgjøre den Vikingtrop, der som sagt var gaaet iland ved Stade. Askomannernes øvrige Skare var imidlertid seilet ind i Weseren, havde gjort Landgang og udplyndret Hadelns Grændser lige til Lesum; hvornæst de med en stor Hob Fanger rykkede frem til det saakaldte Glinstermoor. Her stødte de paa vore Folk, som vare i Hælene paa dem, og her blev hele deres Skare, 20,000 Mand stærk, nedfaldet til fidsste Mand. En fangen sarist Ridder, som de havde betroet at vise dem Vei, havde ført dem ind i Moradsets ubekvæmme Strækninger, hvor de gik dem trætte og derfor med Lethed overmandedes af vore Folk. Heriward var Heltens Navn, ihukkommet blandt Sagerne med stadig Berømmelse.

Dermed begyndte Vikingernes hyppige Indfald i denne Egn. Alle Saxlands Stæder svævede i Frygt; Bremen omgaves for første Gang med en forsvarlig Vold. Efter gamle Folks Sigende var det ved den Leilighed, at Erkebiskop Libentius lod Kirke-Skatten og alle Kirkens Kar bringe til Provstiet Bücken. Saa stor og almindelig var Frygten i dette Stift. Libentius selv lyste Vikingerne, som plyndrede Bispedømmet, i Van. En af de saaledes bannatte Vikinger skal være død i Norge, hvor hans Liig siges at

have holdt sig uforandret i 70 Aar, indtil Hr. Erkebiskop Adalberts Dage; da kom nemlig Biskop Adalward derop, løste den Døde af hans Ban, og strax opløste Riget sig til Afte.

Kong Svend maatte altsaa bøde for hvad han brød mod Guds Menigheder og mod christne Folk. Overvundet og forladt af Sine, fordi Gud havde forladt ham, kom han som en hjælpeløs Fugtning til Normændene, hvor dengang Trygge Hakonson var Konge. Denne var en Hedning, der ikke havde mindste Medlidenhed med Fugtningen²⁴). Forskudt af al Verden foer da Staffelen over Havet ad England til, hvor han ogsaa forgjæves søgte Trøst i Forsølgelsen. Edelreds Søn Edgar stod dengang for Styret hos Briterne, og han havde ingenlunde glemt de Danskes Forurettelser mod Anglerne fra gammel Tid; derfor jog han den Landflygtige bort. Endelig hnkedes Skottekongen over den Ulykkelige, saa der fandt Svend en venlig Modtagelse og et Tilflugtssted i hele 14 Aar indtil Eriks Død. Dette fortalte Kong Svend os om de Farer, hans Bedstefader, der var sin Faders Banemand, maatte friste; og vi gøs ved at høre derpaa. Men dernæst gif han over til at fortælle om Erik Seiersfæl²⁵).

Erik, sagde han, blev Herre over to Riger, Danmark og Sverrig; Hedning var han ligeledes og en haard Modstander af de Christne. Til ham kom, siger man, som Udfending fra Keiseren og Hamborger=Biispen, en vis Poppo, en hellig og retviis Mand, dengang indviet til Biskop for Slesvig, for at paatale Keiserens Ret med Hensyn til de Danskes Rige eller de Christnes Fred. Og man føier til, at da Barbarerne paa sædvanlig Viis begjærede et Tegn, da betænkte han sig ikke paa, til Christendommens Stadfæstelse at bære i sin Haand et gloende Jern og vise, at det ingen Skade gjorde ham. Nu maatte jo vel dette Tegn lettelig

funne synes tilstrækkeligt til at udrydde al Tvivl og Bildfarelse hos Hedningerne; men den Guds Helgen, som vilde have alt Hedenskab bort hos Folket, fremstod, hedder det, endnu engang med et andet og rigtig stort Værtegn. Iført en Klædning, der var overtrukket med Bøx, stillede han sig midt i Kredsen af en heel Folkforsamling og bød, at man i Guds Navn skulde stikke Blod paa hans Klædning. Med Dine og Hænder løftede mod Himlen lod han saa taalmodig Querne syde om sig, at da Klædningen var brændt til Aske, saae han sig om med et velfornøiet Smil og forsikrede, at han end ikke havde mærket Noget til Røgen af den Brand. Formedelst dette Værtegn's Nyhed bleve mange Tusinder troende ved ham; og indtil denne Dag berømmes Poppo's Navn høilig hos de Danstes Folk og Menigheder. Stedet for disse Bedrifter var efter Nøgles Sigende ved Ribe, men efter Andres Udsagn ved Hedeby, som kaldes Slesvig.

Berømt i Danmark var dengang ogsaa Odinkær den Ældre, lykkelig Ihukommelse. Vi har i det Foregaaende omtalt, hvorledes han prædikede i Fyen, i Sælland, i Skaane og Sverrig, og derved omvendte Mange til den christne Tro. Hans Lærling og Frænde var Odinkær den Yngre²⁶), ligeledes af dansk Kongeblood og saa rig en Grundeier, at han endog skal have grundet Ribe Bispedømme ved Hjælp af sin Fædreearv. Længe gif han i Skole i Bremen, hvor Erkebisp Adeldag skal have døbt ham med egen Haand, hvisaarsag han efter denne kom til at hedde Adeldag. Han blev nu af Erkebisp Ribentius indviet for Hedningerne og tog Sæde i Ribe. Thi hans herlige Vandel og hellige Omgjængelse bragte ham Yndest baade hos Gud og Mennesker, og Christendommen haandhævede han vældelig i Danmark.

Det var nu de Mænd, som, efter hvad vi have bragt i Erfaring, i de Dage udmærkede sig i hine Lande. Fra

Adeldags Tid var der endnu Adskillige ilive og tillige i fuld Virksomhed, saa at de endog kom til Norge og Sverrig, og vandt Mange for Jesus Kristus. Af dem skal Normændenes daværende Behersker, Olaf Tryggvesøn, være bleven døbt som den norske Christendoms Førstegrøde. (Olaf Tryggvesøn maatte rømme Norge, kom til England og antog der Christendommen, som han saa var den Første til at indføre i sit Fædreland. Sin Hustru hjemførte han fra Danmark: den stolte Thora, efter hvis Tilskyndelse han paaførte Dansterne Krig.) Andre sige, at der allerede iforveien, som og dengang, kom Bisper eller Præster fra England for at forkynde Evangeliet, samt at Olaf tilligemed Andre skal være døbt af dem; og som den Ypperste blandt disse nævnes en vis Biskop Johannes, foruden Andre, som siden skulle blive omtalte. Er dette sandt, saa siger jeg: Hamborgs Moder-Kirke er ikke skinsyg, ifald ogsaa Fremmede have gjort vel imod hendes Børn; hun siger med Apostlen: „Somme prædike af Mid og paa Strid, Andre af god Villie og Kjærlighed. Men hvad? Naar kun paa enhver Maade Kristus maa vorde forkyndt, være sig leilighedsviis eller i Sandhed, saa glæder det mig og skal glæde mig fremdeles.“

I Danmark gif Svensker-Kongen Erik over til Christendommen og lod sig døbe. Dette gav Anledning til, at der gif Præster fra Danmark til Sverrig, som arbejdede trostigt i Herrens Navn. Af den kyndige Danekonge har jeg dog hørt om Erik, at han, efterat have antaget Christendommen, atter faldt tilbage til Hedenskab. Men at han kæmpede med Otto den Tredie og blev slagen, det har jeg erfaret af Andre; det talte Kongen ikke om.

Da Eriks lange ønskede Død var indtruffen, vendte Svend tilbage fra sin Landsflygtighed og tog sine Fædres Rige i Besiddelse i sin Landsflygtigheds eller Udlændigheds

14de Aar. Han ægtede derpaa Eriks efterladte Enke, Moderen til Olaf, og hun fødte ham Knud. Men det Svogerfkab var ham til ingen Nytte, da Gud var vred paa ham. Olaf var Svenskerne Konge og en god Christen; han var gift med en slavisk Prindsesse Estrid af Dobtriterne Stamme, og havde med hende en Søn, ved Navn Jakob, og en Datter, som hed Ingigerd, og som blev gift med Kongen af Rusland den hellige Jarislaf. Denne Olaf altsaa, som efter sin Fader Eriks Død var bleven Konge over Svenskerne, kom nu med en Hær over den ullykkelige Svend, drev ham ud af Riget og beholdt selv Danmark. Men da kom Svend til den Erkjendelse, at Gud er Herren; da gif han i sig selv, hans Synd stod ham for Die, og angerfuld raabte han til Herren; og han hørte ham, og lod ham finde Naade for sine Modstanderes Dine, saa at Olaf gjenindsatte ham i hans Rige, fordi han jo havde været gift med dennes Moder. Og de sluttede med hinanden en ubrødelig Pagt om at ville holde Haand over Christendommens Plantning, hver i sit Rige, og udbrede den iblandt fremmede Folkfærd.

Men da den Norste Kong Olaf Tryggvesson hørte om denne Kongernes Forening, blev han overmaade vred paa Svend og meente, at denne, der ligesom var forladt af Gud og saa tidt havde været forjaget, lettelig maatte kunne fordrives ogsaa ved hans talrige Hær. Han samlede da en Flaade paa uendelig mange Seilere og paaførte de Danstes Konge Krig. Slaget stod mellem Skaane og Sælland, hvor Kongerne sædvanlig har deres Valplads tilføes. Nu er Overfarten over det Baltiske Hav meget kort ved Helsingborg i Skaane, hvorfra man kan see over til Sælland. Og dette Sted er et bekjendt Tilhold for Vikinger. Der mødtes de altsaa, og Normændene blevne slagne og drevne paa Flugt af Dansterne. Kong Olaf, som tilfældigviis

var bleven affkaaren fra de Øvrige, sprang ombord og fandt paa Havsens Bund en Undergang, der var hans Liv og Levnet værdig. Hans Hustru gjorde efter Mandens Død formedelst Sult en ynkelig, men velfortjent Ende paa sit Liv. Somme sige, at Olaf var en Christen; Andre, at han var en Frafalden; men deri er Alle enige, at han var en Spaamand, en Tegns-Udlægger, der slog al sin Lid til Fuglevarsler. Deraf fik han ogsaa Ogenavn, saa man kaldte ham Olaf Kragebeen. Ja, han havde endog Ord for at være hengiven til Trolddomskunst, som hans Fædreland er meget rigt paa. Hans Hoffolk vare Seidmænd, hvis Bedrag og Wildfarelse han gif tilgrunde ved.

Formedelst Kragebeens Fald kom da Svend til at eie to Riger. Snart fik han Afgudsdyrkelsen nedbrudt og Christendommen ved Lovbud indført i Norge. Ved samme Veilighed indsatte han en vis Gotebald fra England til Biskop og Lærer i Skaane, og han stal af og til have forkyndt Evangeliet i Sverrig, ofte ogsaa i Norge.

Smidlertid fyldtes lykkelig og vel Aartusindet efter Herrens Rjødspaatagelse, og dette er Erkebispens 12te Embeds-Aar. Aaret efter bortreves ved en ubetimelig Død den tappre Keiser Otto, just som han tredie Gang havde holdt sit Indtog i Rom som Seierherre; han, der iforveien havde betvunget Danffere og Slaver, Franskmænd og Italienerne. Efter hans Død trattedes man om Herredømmet. Slaverne, som led under deres christne Dommeres ubillige Tryk, afskastede omfider Trældoms-Aaget og saae sig nødsaget til, med Vaabenmagt at forsvare deres Frihed. Vendlernes Fyrster vare Mistivoi²⁸⁾ og Mizsidrog; under deres Banner udbredte Opstanden sig som en Ildslue. Med dem i Spidsen angreb Slaverne, idet de først ødelagde hele Nordalbingien med Ild og Sværd. Derpaa gjennemstrøifede de det øvrige Slavenland, afbrændte alle Kirkerne

og lagde dem i Gruus. Præsterne og Kirkens øvrige Tjenere piinte de paa mange Maader tilbøde, og levneede saaledes end ikke Spor af Christendom hinsides Elben. Fra Hamborg bleve dengang saavel som senere Mange af Præstestanden og Borgerstabet slæbte i Fangenskab, Mange berøvedes Livet for den forhadte Christendoms Skyld. De Danstes Konge, ham vi idelig maae ihukomme, og som vidste Barbarernes Begivenheder udenad, som om de havde været opskrevne, har fortalt os, at Oldenburg viste sig stærkest befolklet med Christne. Tredfundstyve Præster — sagde han — bleve, efterat Resten var slagtet som Fæ, hengjemte til Spot og Spee; deriblandt den høifornemme Proust Odder, som var i Slægt med os. Han blev tilligemed de Øvrige priisgivet Martyrdøden paa den Maade, at man i Huden paa deres Hoveder indridsede Korsets Tegns, hvorved Hjernen aabnedes under Kniven. Derpaa slæbtes disse Guds Vidner bagbundne fra By til By i Slavenland, bleve pryglede og paa anden Maade mishandlede, indtil det var forbi med dem. Saaledes gjorde til et Skuespil for Mennesker og Engle, opgav de midt paa deres Løbebane deres seierrige Land. — Mange lignende Optrin skulle dengang have fundet Sted i de forskjellige slaviske Landskaber; nu klinger det som Eventyr, fordi de skriftlige Efterretninger fattes. Da jeg herom vilde forhøre mig nøiere hos Kongen, svarede han: „lad det være nok, min Søn! Vi har i Danmark og Slavenland Blodvidner i saadan Mængde, at de næppe kan rummes i en Bog.“

Alle de Slaver altfaa, som boe imellem Elben og Oderen, havde i over 70 Aar bøiet sig for Christendommen, igjennem hele Ottonernes Tidsalder, og nu løsrev de sig fra Christi og hans Menigheds Yegeme, hvis Lemmer de havde været. Vænlige ere i Sandhed Guds Domme over Menneffene, idet han ynkes over hvem han vil, og forhårder hvem

han vil. Med Beundring for hans Almagt see vi dem falde tilbage til Hedenskabet, som først bleve troende, og dem, der lod til at være de sidste, omvende sig til Kristus. Den retfærdige, stærke og langmodige Dommer altsaa, som forudm udrødgede for Israels syv Folk i Kanaan, men bevarede Philisterne til at tugte Overtræderne — ham er det, siger jeg, som nu vilde forhærde en ringe Hedningsflo, for dermed at bestjæmme vor Vantro!

Dette skeete i den ældre Libentius's sidste Levetid. Hærfører var Hertug Bernhard, Bennos Søn, og han tilføiede Slaver-Folket følelige Tab. — Paa samme Tid blev den Tratte, Biskop Berner i Verden førte om Rameslo Kloster, afgjort for Pave Sergius's Domstol⁸⁰⁻⁸⁴).

I Erkebispens 22de Aar døde Saxer-Hertugen Venno; ligeledes hans Broder Liudger, som i Forening med sin ædle Hustru Emma havde viist sig meget velgjørende imod Bremens Kirke. I Magdeborg blev Erkebisp Dagan Gisillars Eftermand; dernæst blev Walthard kjendt værdig til dette Sæde.

Smidlertid tog vor Erkebiskop omhyggelig vare paa sit Kald til Hedningerne, idet han indviiede flere Biskopper; Navnene paa dem og deres Bispestole ere paa Grund af den trykkende Forfølgelse tvivlsomme. I Sle svig blev, efter Fædrenes Sigende, Esiko Eftermand til Poppo. Den forhen nævnte Ddinkær var en Prydelse for Ribe. Men efter Biskop Adeldags Død og indtil vore Dage skal hele Sjælland være forblevet deelt i ifkun to Bispedømmer, idet det tredie, nemlig Aarhus, gik ind. I Slavenland indviiede Erkebispens Folkward, dernæst Reinbert. Den førstnævnte maatte nemlig rømme Slavenland, og blev da af Erkebispens sendt til Sverrig eller Norge, hvor ogsaa han vandt mange Sjæle i Herren, saa at han vendte hjem derfra med Glæde.

Efter saaledes at have ordnet Alt vel, døde den salige

Klosterbroder Libentius, og paa samme Tid Biskoppen i Verden, i Herrens Aar 1013, og bisattes midt i Choret foran Trapperne til det Allerhelligste. Dette skeete den 4de Januar, i Rente-Terminens 11te Aar.

Unwan.

Unwan var Erkebisp i 16 Aar. Staven modtog han af Henrik, Raaben af Pave Benedikt den Ældre. Han udtoges af Choret i Paderborn, og han nedstammede fra Immedingernes berømte Slægt⁷⁵). Rig og gavmild, var han Alles Yndling, men selv holdt han meest af Præstestabet, hvilket han ogsaa, tilskyndet af Libentius, der dengang var Præst, skænkede sin Gaard Baden, med den Bestemmelse, at sammes Indtægter altid skulde udredes paa Apostlernes Aarsdag.

Unwan var den, som først bandt alle Foreninger til Kloster-Regler, medens de tilforn havde levet halv paa Munk- halv paa Rannik-Vis. Fremdeles paabød han en fuldstændig Udryddelse af alle de hedenste Skikke, der endnu paa overtroist Vis havde holdt sig i den Egn. Saaledes lod han af de Lunde, som vore Markboere med taabelig Erfrenghed valfartede til, Kirkerne istandsætte trindt i Stiftet; deraf lod han ogsaa en Kirke opføre for den hellige Vitus udenfor Bnen, og deraf blev, paa hans Befaling, den hellige Wilhads Capel, som var nedbrændt, fornøjet.

Paa samme Tid blev, siger man, Bremens Vold befæstet mod Fjendernes Rist og Magt, især fordi Hertug Bernhard vovede at sætte sig op mod Keiser Henrik og voldte alle Saxlands Kirker Uro og Forstyrrelse. Rige fra

den Stund af, da han blev indsat til Hertug her i Eggen, har der nemlig været stadig Splid imellem de to Huse: Erkebispens og Hertugens; dette feidede paa Kongen og Kirken, hiint stred for Kirkens Bedste og for Trofskab mod Kongerne. Medens denne Partistridighed tilforn havde været skjult, blev den fra nu af mægtig og voxte i det Uendelige. Thi Hertug Bernhard, der baade glemte Bedstefaderens ringe Stand og Faderens Tro, underkuede for det Første Bønderne i den Grad ved sin Gjerrighed og Grumhed, at han tvang dem tilbage til Hedenstabet; og for det Andet blev han af Overmod saa hensynsløs, at han uden at ændse de modtagne Belgjærninger, æggede hele Saxland til Oprør mod Keiseren; og endelig satte han sig op imod Christus selv, idet han ikke tog i Betænkning at angribe Kirkerne her i sit Fædreland, og da især vor Kirke, der baade var rigere end de øvrige Kirker paa den Tid, og tillige syntes at ligge langt fra Haanden for Keiseren³⁶). Denne Herres Hidfighed skal nu dog vor Erkebiskop Unwan ved sin Sjælsstyrke saaledes have kjølnet, at Hertugen stammede sig for Biskoppens Wiisdom og Hædelmodighed, og fandt sig nødt til at vise den Kirke, hvis Modstander han før havde været, al Venlighed og Velwillie. Efter vor Kirkefaders Raad besluttede den gjenstridige Tyrste sig omsider til, i Hausberge at række Keiser Henrik Haanden til Forlig. Understøttet af Unwan gjorde han ogsaa kort derpaa Slaverne statskyldige paany, samt gjengav Nordalbingerne og Moder-Staden Hamborg Freden. For at ophjælpe Hamborg, skal den ærværdige Metropolitan strax efter Slavernes Nederlag have fornøjet baade Staden og Kirken, samt af sine enkelte mandlige Klostersamfund have udvalgt tolv Brødre, tre af hvert, der i Hamborg skulde leve som Kanniker, eller omvende Folket fra Afguderiets Bildfarelse. For Slavenland indviede han, efter Reinberts Død, en klog Mand, ved

Navn Benno, som valgtes af Brødrene i Hamborgs Menighed, og hvis Prædiken frugtede godt hos Slaver-Folket.

I Danmark levede endnu baade Theologen Poppo og hiin berømte Biskop Odinkær, der for sin Troes og hellige Vandels Skyld var Erkebispens Fortrolige. Disse to Biskopper siges at have været de to eneste i Sylland, inden Knud blev Konge. Odinkær²⁷⁾ var igjen den eneste af vore Biskopper, som gjæstede Menighederne hinsides Havet; Esiko sad hjemme, Forfølgelser tilbageholdt de Dvrige. Erkebiskoppen indviede ogsaa adskillige andre høilærde Mænd for Norge eller Sverrig. Af Godhed for Kongerne tillod han desuden Andre, som havde faaet deres Bielse i England, at opbygge Kirker, naar de ellers fandtes dygtige dertil. Mange af disse beholdt han hos sig, og dem alle overøste han til Afsted med Foræringer, hvorved han gjorde dem villige til at underordne sig Kirken i Hamborg.

Ligesaa anseet en Mand som Unwan var, ligesaa anseet og svarende til hans Gavnildhed var ogsaa det Bispedømme, der var falden i hans Lod, saa at han deri baade kunde vise sin Høimodighed og fremme Kirkens Tarn. Kirkens i lang Tid og med Omhu samlede Skatte vilde han ikke ansee for en Fornødenhed, der skulde holdes under Laas og Lukke; nei, at udgive dem til sit Kalds Fremme, det var hans Stræben, for at han som en glad Giver kunde faae det med Nordens Konger, som han vilde. En stor Synder var han da heller ikke, kan jeg troe, idet han saaledes saae i Kjødets, for at høste i Manden. Ivertimod udfoldede han en saare gavnlig Virksomhed iblandt de nye omvendte Hedninger; og Kirken gjorde han ingen synderlig Skade, fordi den ved de foregaaende Fædres Omsorg var bleven meget velhavende. Han efterlignede deri, efter mit Skjøn, saavel den hellige Ansgar som og den Theotimus,

Kirkehistorien omtaler. Om den Ene læse vi jo nemlig, at han ved Gaver formildede de vantroe Konger; og om den Anden, som var Biskop hos Skytherne, at han paa en hæderlig Maade tæmmede de af Naturen vilde Barbarer ved Gjæstebud og Foræringer. Dette faaer nu være nok sagt til Forsvar for Erkebiskoppen⁸⁸). I Medfør af Begivenhedernes Gang vende vi os hermed atter til Kirkens Virksomhed blandt Hedningerne, som vi strax skal see, lykkeses fortræffeligt i Unwans Tid.

De Danstes og Norstes Konge, Svend, pønsede paa at hævne gamle Fornærmelser. Hans Broder havde man jo dræbt, og ham selv havde man viist bort. Derfor hjem- søgte han England med en stor Flaade, i Ledtog med sin Søn Knud samt med Olaf, en Søn af den forhennævnte Kragebeen. Lang Tid gif, og mange Træfninger holdtes med Anglerne; men omsider fordrev Svend den alderstegne Kong Edelred og gjorde sig til Herre over Den; dog kun for en føie Stund. Tre Maaneder efter Seiren overraskedes han nemlig sammesteds af Døden⁸⁹).

Kongens Søn Knud vendte hjem med Hæren, men fornjede Kampen mod Anglerne. Olaf blev af Normændene faaret til Konge og skilte sig dermed fra det danske Herredømme. I denne dobbelte Forlegenhed sluttede Knud Forbund med sin Broder, Olav Eriksøn, der var Konge i Sverrig, og haabede med hans Bistand at undertvinge først England, saa Norge. Udrustet med 1000 store Snekker satte da Knud over det Britiske Hav, som efter Søfarendes Sigende kræver en tre Dages Seilads fra Danmark til England for en Sydostvind. Dette store og yderst farefulde Hav har Orkney=Øerne paa sin venstre Side og Frisland tilhøire.

Paa tre Mar indtog Knud Britannien; Anglernes Konge, Edelred⁸⁹), døde i London under Beleiringen og

tilfattede saaledes baade Liv og Krone. Det var Løn som forskyldt fra Gud; thi sin Broder havde Edelred voldt Martyr døden, og i 38 Aar havde han plettet sit Scepter med Blod. Saaledes maatte han da bøde for Brud paa Blodets Baand. Sin Hustru Emma efterlod han en umyndig Søn Edvard. Edelreds Broder Emund, en drabelig Helt, ryddede man afveien ved Gift, for at fornøie Seierherren, og Emunds Sønner bleve forviste til Rusland.

Knud overtog Edelreds Herredømme og ægtede hans Hustru Emma, som var en Søster til Grev Rikard i Normandiet⁴⁰). Ham traadte Danekongen i Forbund med og gav ham sin Søster Margrete tilægte. Da hun dernæst blev forskudt af Greven, bortgiftede Knud hende til en engelsk Jarl, ved Navn Ulf, og Søsteren til denne Ulf gav han en anden Jarl, Godvin, tilægte. Han gjorde den snilde Regning, at jo flere indbyrdes Giftermaal, desmere vilde Angler og Normanner være Dansterne hengivne; og deri bedrog han sig ikke. — For at undgaae Knuds Brede, drog Grev Rikard til Jerusalem, hvor han døde⁴¹). Han efterlod sig en Søn i Normandiet, ved Navn Robert; hans Søn er den Wilhelm, som Franskmændene kalde Bastarden. — Ulfs Sønner med Kong Knuds Søster vare Hertug Bern og Kong Svend; Godvins Sønner med Ulfs Søster vare Svend, Toste og Harald; ret en Manddraber=Engel. Denne Slægtrække har jeg troet det Umagen værd at indskjyde, fordi den i det Følgende vil gavne Læsningen.

Seierrig vendte Knud tilbage fra England; og i mange Aar beholdt han Herredømmet over Danmark og England. Mange Biskopper førte han i den Tid fra England over til Danmark. Iblandt disse var Bernhard, som han indfattede i Skaane; til Sælland kom Gerbrand, og Rembert til Fyen. Dette opbragte vor Erkebiskop Unwan. Han fik at vide, at Gerbrand var indviet af den Engelske Erke=

bisp Elnod, og derfor tog han Gerbrand, som var undervejs fra England, tilfange. Denne maatte da nødtvungen love Hamborger=Sædet Trostfab og sthldig Underkastelse, og blø fra den Tid af Erkebispens fortrolige Ven. Gerbrand kom endog til at gaae i Spidsen for de Mænd, han sendte med Gaver til Kong Knud, idet han lykønskede denne til hans Bedrifter i England, men lastede hans egenmægtige Ansættelse af de Biskopper, han havde ført med sig fra England. Kongen optog dette naadigt og blev fra den Tid saa igaaret med Erkebisen, at han helst vilde rette sig efter denne i Gæt og Alt. Dette har Danmarks Konge fortalt os om sin Morbroder, uden at fortie Gerbrands Fængsling.

Da Unwan havde været Erkebisp i 12 Aar, drog Keiser Henrik, berømt for sin Retfærdighed og Hellighed, han som lagde Saxer, Italiener og Burgunder under sit Rige, bort til Himmeriges Rige. Hans Eftermand i Kejslingen var den gjæve Keiser Konrad, som ved sin store Tapperhed snart nødte Polakkerne og deres Konge Mieczyslaw til at bukke for sig, ligesom han og gjorde Bøhmerne, der havde understøttet dem, stattslydige tilligemed de øvrige Slaviske Folk. Med den danske eller engelske Konge sluttede han Fred; der var Erkebiskoppen Boldgiftsmand. Keiseren begjærede Knuds Datter tilagte for sin Søn og afstod til ham Staden og Markgrevsstabet Slesvig hinsides Eideren til Benstabet Bekræftelse; og fra den Tid af har Slesvig tilhørt Danmarks Konger.

Imellem Knud og den norske Kong Olaf var der Krig alle deres Livs Dage; Dansken stred for Herredømmet, Normanden for Friheden. Her forekommer nu Ketten mig at have været meest paa Olafs Side; thi for ham var Krigen en Nødvendighed og ikke en Fornøielse. Og naarhelt Olaf havde et af Krigsurolighederne uforstyrret Dieblif, styrede han Riget med Ret og Retfærdighed. Iblandt

de gode Gjærninger, han berømmes for, var ogsaa den Midfærthed for Gud, hvormed han stræbte at udrydde Troldmænd af Landet. Det er en Skare, der oversvømmer hele Barbariet; men af disse Uhyrer vrimler det dog især i Norge. Der har Spaamænd og Tegns-Udlæggere, Seidmænd og Galdre=Sangere og Antichristens øvrige Følgesvende deres Hjem; og ved deres Kunster og Blændværk blive de ulukkelige Sjæle et Legetoi for Troldene. Alle det Slags Folk var den høifalige Kong Olaf bestemt paa at forfølge, for at Forargelserne maatte komme afveien og Christendommen styrkes og voxe i hans Rige. Mange Biskopper og Præster fra England havde han hos sig; efter deres Formaning og Rædsond beredte han selv sit Hjerte for Gud, og til deres Veiledning overgav han sine Underfaatter. Iblandt disse Mænd udmærkede sig Sigfred, Grimkil, Rodulf og Bernhard ved Rædsond og Dyd. Disse gik ogsaa paa Kongens Befaling til Sverrig og Gothland og til alle Derne hinsides Norge med Guds Ords og Jesu Christi Riges Forkyndelse for Barbarerne. Olaf lod ogsaa gaae Bud med Foræringer til vor Erkebisp, hvem han bad om at tage godt imod disse Biskopper, samt at sende sig Nogle af hans egne, som kunde styrke de vankundige Normænd i Christendommen.

En lignende Kjærlighed til Religionen siges at have prydet hiin anden Olaf, ham i Sverrig. I det Viemed at omvende sine Underfaatter til Christendommen, arbejdede han med megen Iver paa at faae Afgudstemplet i Upsal, midt i Sverrig, nedbrudt. Denne hans Hensigt vakte Hædningernes Bekymring, og de indgik, siger man, den Aftale med deres Konge, at vilde han selv være Christen, skulde han raade frit for den Egn i Sverrig, der bedst stod ham an, til Menighedens og Christendommens Opbyggelse, men saa maatte han ikke nøde Nogen af Folket, der ikke selv

ønskede at omvende sig til Christus, til at afvige fra Gudernes Dyrkelse. Denne Bestemmelse fornøiede Kongen, og snart grundede han en Kirke for Gud samt et Bispesæde i det vestlige Gothland, som er Dansterne eller Normannerne nærmest, nemlig i den store Stad Skara. Hertil blev, paa den christelige Konges Begjæring, Thurgot som første Biskop indviet af Erkebisp Unwan. Og Thurgot udførte med Dygtighed sit Erinde til Hedningerne; Gothernes de to herlige Stammer vandt han for Christus. Igjennem denne Biskop sendte Dlaf store Foræringer til Metropolitens Unwan.

Denne Konge havde, hedder det fremdeles, to Sønner, som han befalede at lade sig døbe tilligemed sin Hustru og Folket. Den Ene, som var en Slegfredsøn, blev kaldet Emund; den Anden, ved Navn Anund, som var ægtefødt, erholdt Troens og Naadens Kjendingsnavn: Jakob. Ung af Alder overgik han i Visdom og Fromhed alle sine Forgjængere; ingen Konge var mere yndet hos det svenske Folk end Anund.

Da der paa den Tid herskede en uforstyrret Fred mellem Slaverne og dem hinsides Elben, saa gav Erkebiskop Unwan Moderstaden Hamborg en fornyet Skikkelse. Han samlede de adspredte Klerke og tilveiebragte sammesteds en talrig Forening af Borgere saavel som af Brødre. Tilligemed Hertug Bernhard tog han ofte Sæde der, tilbragte i Hamborg mangen Gang den halve Deel af Aaret og indbød til Samtale den berømte Kong Knud samt Slavernes Lehnshyrster Uto og Sederik. Paa denne Maade siges Erkebiskop Unwan at have udmærket sig hjemme og ude, under Opfyldelsen af sit Kald til Hedningerne.

Endnu staaer tilbage at melde, hvad der paa Rngtets Binger er kommen til vor Kundskab angaaende Kong Dlaf's Martyrød. Dlaf altsaa, denne Normandenes berømteste Konge, laae stadig i Strid med den danske Kong Knud,

der havde angrebet hans Rige. Enden derpaa blev, siger man, at Olaf, den høifalige Drot, formedelst en Opstand af de Høvdinger, hvis Hustruere han for Trolddoms Skyld havde ryddet afveien, fordreves fra Norges Rige. Saa var da Knud Konge over Norge og Danmark tillige, samt, hvad ingen af hans kongelige Forgjængere havde kunnet opnaae, over England. Olaf satte imidlertid al sin Lid til Gud og fornægte Krigen, for at undertrykke Afgudsdyrkerne. Understøttet af den svenske Konge, hvis Datter han havde ægtet, samlede han en heel væbnet Styrke, bestaaende af Svenske og Islændere, og gjenvandt dermed sit fædrene Rige. Saaledes udmærket ved Tapperhed mod Fjenden og ved Retfærdighed mod sine Egne, ansaae nu den kristelige Konge sig dertil gjenindsat af Gud i Herredømmet, at han ingen Skaansel mere burde udvise mod hvem der enten vedblev at være Troldmand eller ikke vilde kristnes. For en stor Deel havde han ogsaa allerede naaet sit Ønske i denne Retning, da nogle faa Troldmænd, som endnu havde holdt sig, ikke tog i Betænkning at dræbe ham. Andre sige, at han dræbtes i Krigen; atter Andre, at han led den langt større Forsmædelse at omkomme i Kredsen af en Folkforsamling⁴²). Somme paastaae, at man snigmyrdede ham, for at behage Kong Knud; og jeg tvivler ikke paa, at jo dette kommer Sandheden nærmere, efterdi det var Knud, der angreb hans Rige. Saaledes endte Kong Olaf, i vore Dine en Martyr. Hans Liig blev med al sømmelig Væresbeviisning stædt til Jorde i Rigets store Hovedstad Trondhjem. Det er Stedet, som Herren den Dag idag agter værdigt til forskjelligte Færtegn og Helbredelser formedelst Olaf, til Beviis paa, hvor høit han stattes i Himlen, efterdi han saaledes forherliges paa Jorden. Han var Konge i 12 Aar. Hans Minde høitideligholdes den 29de Juli, som en Helligdag

for evige Tider, blandt de Norske, Svenske, Gothiske, Sambriske, Danste og Slaviske Folkesfærd.

Paa samme Tid omtales en vis Ulfred fra Englang, som af guddommelig Kjærligheds Drift kom til Sverrig og med stor Frimodighed forkyndte Hedningerne Guds Ord. Efterat han da ved sin Prædiken havde omvendt Mange til den christne Tro, fremstod han i en Forsamling af Hedninger og begyndte at lyse Folkets Afgud Thor i Ban; og med det Samme greb han en Øxe og hug Billedet i Stykker. For denne raske Daads Skyld blev han strax gjennemboret og bedækket med Saar i Tusindvis; dermed sendte han sin Sjæl, værdig til Martyrkrandsen, til Himmels. Hans sønderrevne Liig haaned de Barbarer paa mangfoldige Maader og sænkede det derpaa ned i Mosedynd.

Dette har jeg nu meddeelt efter sanddru Kilde; og vistnok er der endnu Andet, som nok kunde fortjene at optegnes. Men om Unwan og hvad der skeete i hans Dage troer jeg nu dog troligen at have fortalt det Fornødne. I Magdeborg blev dengang Walthard efterfulgt af Gero og dernæst af Hunfred, som begge vare hellige Mænd og Bispenavnet værdige. Derpaa døde den berømmelige Erkebiskop. Hans Død siges at være indtruffen den 27de Januar, i Herrens Aar 1029, i Rente-Terminens 12te Aar. Han ligger begravet hos sin Forgjænger, ved dennes venstre Side.

Libentius.

Libentius flædte Bispefædet i henved 4 Aar. Han var i Slægt med den ældre Libentius og i hans Dage ansat som

Domprovst. Som en Følge heraf modtog han ved Keiserinde Gislas Gunst Bispestaven af Keiser Konrad, og Kaaben af Pave Johannes den 19de. Han var en jævn og ligefrem Mand, gudfrøgtig uden Skrømt⁴³), venlig mod Alle, men især en Ynder af Præstestanden, og i høi Grad deeltagende for Trængendes Nød. Saaledes købte han af de Indfødte Landsbuen hinsides Floden og skænkede den til Brødrene, med den Bestemmelse, at for Indkomsterne af samme skulde der afholdes 30 Gjæstebud aarlig. Overhovedet var hans Omhu for Herbergets Anliggender saa stor, at han i saa Henseende maa ansees for at have indhentet alle sine Formænds Forsømmelser. Saavel Bispedømmet, som og Provstiet og Herberget viste sig nu saa rigelig udstyret, at der i samme næppe fandtes nogen Trængende. Dette maa sagtens klinge utroligt for hvem der seer hen til vore Dages Fatigdom; men dengang troede maaskee heller Ingen paa Muligheden af hvad der nu sees for Die. Saa var da Vibentius en god Provst, og en endnu bedre Erkebisp, idet han med brændende Iver tog sig af sit Kald til Hedningerne.

Det Første, han i saa Henseende gjorde, var at sætte sig paa en god Fod med den danske Kong Knud⁴⁴). Derpaa beskikkede han Avoco til Gerbrands Eftermand i Sælland, indviede Meiner til Biskop i Oldenburg og indsatte Gottskalk til Thurgots Eftermand i Rameslo⁴⁵). Den salige Biskop Thurgot havde nemlig dengang tilbragt længere Tid i Bremen hos Erkebisp, for at prædike, og var under dette Ophold bleven svært angrebet af Spedalskhed, saa at han nu med stor Taalmodighed ventede paa den Dag, han skulde kaldes herfra. Endelig naaede han en salig Bortgang og bisattes i Hellig Peders Kirke. Der er ogsaa Hvilestedet for Folkvar og Harik, for Odinkær den Ældre⁴⁶) og for Poppo.

Det var udmærkede Talsmænd for Christendommen, som i de Dage indfandt sig hos Erkebiskoppen. Der kom Odinkær den Yngre fra Danmark, Sigfred fra Sverrig, Rodulf fra Norge; disse Biskopper kom og fortalte ham om de store Ting, Herren havde gjort til at frelse Hedningerne, hvoraf daglig Mogle omvendtes. Det forstaaer sig, at Erkebispen viste dem al Hæder og Ære, hvorpaa han lod dem drage bort, for at de paany kunde vedblive deres Forkyndelse.

Paa den Tid giftede Keiser Konrad sin Søn Henrik med en Datter af Kong Knud. Strax derpaa reisste han i Selskab med de Nygifte, med kongelig Pragt, til Italien, for der at skaffe Riget Net. Han ledsagedes paa denne Reise af Kong Knud, der nu som Herre over trende Riger var frygtet af Barbarerne. Tre Sønner havde han, og hver af dem gav han et Rige at forestaae, medens han selv undertiden var i Danmark, undertiden i Norge, men som oftest i England.

Erkebiskoppen besøgte flittig Moderstaden Hamborg. Thi formedelst Knuds og Hertug Bernhards Tapperhed var der Fred og Sikkerhed hinsides Elben; tilmed havde Keiser Konrad avet Vendlerne⁴⁷). Disses Fyrster, Gneus og Anatrog, vare Hedninger; den Tredie derimod, Uto, Mistimois Søn, var en daarlig Christen, som for sin Grusomheds Skyld blev dræbt af en saxisk Rømningsmand. Uto havde en Søn, som hed Gottskalk; han var dengang i den hertugelige Stiftelse i Lyneborg, for at uddanne sig i boglig Konst, og der var den gothiske Biskop Gottskalk paa samme Tid Klosters Forstander. Ved Efterretningen om sin Faders Død blev nu Sønnen som rasende, kastede baade Bøgerne og Troen fra sig, greb til Sværdet, foer over Floden og forbandt sig med de ugudelige Vendler. Understøttet af disse, angreb han de Christne og

skal have nedlagt mange tusinde Sager til Mandebod for sin Fader. Endelig blev han, som en Røverhøvding, taget tilfange af Hertug Bernhard, der først holdt ham i Forvaring, men derpaa, af Agtelse for hans Tapperhed, sluttede Forlig med ham og lod ham gaae. Saa drog han til Kong Knud, gik med ham til England og blev der i lang Tid.

Med Himlen for Die var imidlertid vor Erkebiskop flittig til gode Gjerninger. Som en Biskop prydede han sin Kirke og som en Hyrde opfostrede han sin Kirkes Sønner. Yndet var han af Alle, ja, hvad mere er, endog af Fyrsterne. I hans Tid nød vor Kirke meget Godt af Hertug Bernhard og hans Broder Theodemar. Det var den fromme Emma, som formaaede dem dertil⁴⁸), thi hun bar stor Kjærlighed til Bremer=Stiftet og offrede næsten hele sin Formue til Gud og hans Moder og den hellige Wilhad. Med samme Omhed som Erkebispens sørgede hun for alle Kirkens Børn som for sine egne.

Skjæbnen undte os ikke at glæde os ret længe ved en Hyrde som Libentius, der var afholdt, jeg tør nok sige, baade af Gud og Mennesker. Det var, siger man, paa den hellige Apostel Bartholomæi Høitidsdag, at Libentius, skjøndt han allerede var syg, læste to Messer, sluttede paa sædvanlig Viis med Psalteriet, og vandrede samme Dag til Christus, sig til Glæde, men til usluffelig Sorg for Sine. Hans Bortgang indtraf den 25de August i Herrens Aar 1032, i Rente=Terminens 13de Aar.

Hermann.

Hermanns Erkebispedømme varede næppe 3 Aar. Hyrdestaven tilkjæmdtes ham af Keiser Konrad og Bispe=

kaaben af Pave Benedikt den Yngre. Han udtoges af Choret i Halberstadt, hvor han havde været Domprovst⁴⁹). Han beskrives som en Mand, der vel havde en Dues Enfoldighed, men kun en ringe Deel af Slangens Kløgt, hvisaarfag det var nemt for hans Undergivne at føre ham bag Nyset. Sit Stift besøgte han kun en sjelden Gang; til Hamborg kom han een eneste Gang, og det i Spidsen for en heel Hær, hvormed han udplyndrede sit eget Bispestæde, som om det ikke var hans. Og da han drog afsted, spottede han over det som en „Saltvandsjordbund“. Mesteren for dette Kævertog var en vis Macco, Erkebispens Raadgiver og Fuldmægtig. Forresten havde han berømte Capellaner i sin Tjeneste, nemlig Thiadrik og Svidger⁵⁰). Sidstnævnte blev Pave i Rom under Navn af Clemens. Erkebispens Subdiaconus var Adalbert, der siden selv blev Erkebisp i Bremen, og som allerede dengang paa Grund af sin truende Mine og Holdning og for sine store Ords Skyld var sine Tilhørere mistænkelig.

Erkebispem lod haant om Alt hvad han forefandt i sit Stift. Saa lod han da for det Første Tonekunstneren Guido komme til Bremen, og fik ved hans Hjælp Kirkesang og Kloostertugt til at gaae efter Takten⁵¹). Det var det eneste Stykke Arbeide, han kom godt fra. Hans næste Foretagende bestod i at nedbryde den hellige Mikael's ældgamle Bedehuus, hvorfra han flyttede tre af sine Forgjængeres, Adalgars, Hogers og Regnwards Liig, som han saa gjemte i den større Kirke under selve Høialtret⁵¹⁻⁵²). Og endelig paabegyndte han et stort og gavnligt Værk, nemlig at omgive Byen med en Muur. Næppe havde han imidlertid lagt Grundvolden, førend hans Liv var tilende; og dermed var Arbeidet ligeledes forbi. Saaledes gif det jo hiin store Yppersteprest Eli, som undlod at tugte Sine for deres Rovgjerrighed, og som derfor selv i enkelte gode Gjerninger

mishagede „Hævnens Gud“. — Hermann døde i Bispedømmet Halberstadt under et Ophold paa sit Guds Hildinrode. Hans Lig blev ført til Bremen og der bisat midt i Choret. Han døde den 18de September.

Alebrand.

Beselin, med Tilnavn Alebrand, hensad i 10 Aar. Han var prydet med alt hvad godt er, sit Bispedømme værdig, elsket af Gud og Menneffer. Ham stillede Stiftet i Rølln. Keiser Konrad tildeelte ham Staven, og Pave Benedikt sendte ham Raaben. Indviet blev han af Lydbiskopperne og syv andre særgiste Bisper, og det i selve Moderfædet Hamborg, med stor Høitidelighed. Det forslaaer kun lidt, Alt det vi kan sige til denne salige Herres Roes, som jeg endnu aldrig har hørt Nogen gjøre ham stridig. For i en kort Skildring at indbefatte Billedet af hans Fortræffelighed, da var han Fædrelandets Fader, Præstestændens Pryd og Menigmands Hjælp, en Skræk for onde Magthavere, et Forbillede for Retfindige, et Mønster paa Fromhed, altid tilstræbende det Fuldkomne; al hans Tale og Gjerning er det lifligt at mindes for Efterlægten. Imod Alle var han saaledes, som Enhver ønskede han skulde være; mageløs var især hans Omhu for Klerkene og hans Kjærlighed til dem, saa at han næppe kunde taale at høre et ondt Ord om dem⁵³⁻⁵⁴). Klostret lod han paany istandsætte, og han var den Første, som indrettede et Middagsbord for Kannikerne. Tidligere havde nemlig Vibentius, i Betragtning af Stiftelsens smalle Indkomster, besluttet at give 30 Maaltider aarlig, hvortil han nu bidrog med nogle af sine Tiender, og som han da anordnede saaledes, at

Brødrene, foruden den sædvanlige Kost, fik hver sit Hvedebrød daglig, og om Søndagen et dobbelt Maal Mjød. Sa, han forordnede endog, tvertimod Saxlands Bestaaffenhed, at der skulde sættes Viin for Brødrene, og han fik det noget nær sat igjennem i sin Tid. Efter saaledes at have indført Bordstik, tog han sat paa Klosterboligen, som han af et Træhuus gjorde om til en grundmuret Bygning, i sædvanlig Firkant, med Gittervinduer i forskjellig Stil, af herligt Udseende. Derpaa opførte han den af hans Forgjænger Hermann paabegyndte Ringmuur, som han paa nogle Steder høinede indtil Volværkerne, medens han andetsteds lod den forblive ufuldendt, paa fem til syv Alens Høide. Paa Murens Vestside ligeoverfor Torvet var der anbragt en Hovedport, og over Porten et forsvarligt Taarn, befastet med italiensk Kunst og prydet med syv Kamre til Byens forskjellige Fornødenheder.

Da han havde reist disse herlige Mindesmærker om sin Driftighed i Bremen, rustede han sig med al sin Kjærligheds Styrke til at bygge Kirken i Hamborg. Efter den forhen omtalte Ddelæggelse, Slaverne der havde anrettet, havde nemlig Erkebiskop Unwan i Forening med Hertug Bernhard opført en anseelig Borg af den gamle Byes Ruiner, men Kirken og Herbergerne havde de bygget af Træ. Derimod indsaae Erkebiskop Alebrand Nødvendigheden af en stærkere Befæstning mod Fjendens jævnlig Overfald paa denne haardt udsatte Kant. Først fornøede han da den til Ære for Guds Moder opførte Kirke til en Kvadersteensbygning; dernæst indrettede han sig selv en Bolig af Steen, stærkt befastet med Taarne og Bolværk. Dette vakte Hertugens Kappelsst, saa at han i den samme Borg reiste en Bolig for sine Folk. Dermed var Staden anlagt paany, og det saaledes, at den selsamme Kirke paa den ene Led sluttede sig til Bispegaarden, og paa den anden Led stod i For-

bindelse med Hertugens Slot. Hamborgs fortræffelige Erkebiskop havde fremdeles til Hensigt at omgive Moderstaden med en Muur, og at befæste den med Taarne; men hans altfor bratte Bortgang hindrede ham deri⁵⁵).

Hinsides Elben og trindt i Riget var der i hans Dage Fred og Ro. Slave-Fyrsterne Anatrog, Gneus og Ratibor kom i al Fredelighed til Hamborg og gjorde Krigstjeneste hos Hertugen og Erkebiskoppen. Da imidlertid Vendlerne dengang, ligesom nu, paavirkedes af Hertugen og Erkebiskoppen i en høist forskjellig Retning, idet Hertugen gik ud paa at inddrive Skatter, Erkebispen derimod paa at fremme Christendommen, saa skjønner jeg ikke rettere, end at den christelige Religion ved Præsternes Omhu for længe siden vilde vundet fast Fod i den Kreds, dersom ikke de verdslige Fyrsters Gjerrighed havde hindret Folkets Omvendelse⁵⁶).

Sendelsen til Hedningerne, som jo var Erkebispen betroet, var han i Righed med sine Embedsformænd, særdeles omhyggelig for. Til Medhjælpere i Prædike-Embedet indviede han følgende Biskopper: Rodulf, forhenværende Capellan, for Slesvigⁱⁱ), Abeelin for Slavenland, Vale, Medlem af Bremer-Choret, for Ribe. De øvrige Biskopper vare endnu ilive og virksomme i Herrens Biingaard.

I Erkebiskoppens sjette Embedsaar døde Keiser Konradⁱⁱ). Denne tappre Herres Søn og Eftermand var Henrik, Ungarernes Overvinder. Paa samme Tid døde Nordens berømte Konger Knud og Olaf, som jo vare kjødelige Brødre^{kk}). Den Ene, nemlig Svenske-Kongen Olaf, blev i Regjeringen efterfulgt af sin Søn, den forhen omtalte Jakob. Under ham gjorde den yngre Svend, Søn af Ulf, Krigstjeneste i Sverrig i 12 Aar; og han har fortalt os, at Christendommen bredte sig vidt i Sverrig i Kong Jakobs Tid. Den anden Broder, nemlig Knud, døde i England, efter i

22 Aar at have herstet over Daner, Angler og Normænd. Ifølge hans egen Bestemmelse fulgte Sønerne ham i Regeringen, nemlig Harald i England, Svend i Norge, Hardeknud i Danmark. Denne Sidste var en Søn af Dronning Emma og havde en Søster, som Keiser Henrik fiden tog tilægte. Svend og Harald vare Slegfreds Søner; dog fik de, som Stik er hos Barbarerne, lige Arvedeel med Knuds ægtefødte Børn. Harald regjerede over England i 3 Aar. Hans Broder kom fra Danmark imod ham og var just ifærd med at samle sin Flaade under Flanderns Kyst, da Døden bortrev den engelske Konge og dermed jævned Trætten. Hardeknud var nu Herre over England og Danmark tillige.

Den yngre Svend var dengang underveis paa en Englands-Reise; men Stormen drev ham iland under Hadeln. Da han saa paa Vikingeviis hærgede dette Kyststrøg, blev han fanget og stillet for Erkebispens af dennes Krigsfolk. Erkebispens beredte sin Fange en ærefuld Modtagelse, førte ham med sig til Bremen, sluttede Venstabskab med ham og gav ham kongelige Foræringer, hvorpaa han efter nogle Dages Forløb lod ham reise videre. Dette har Kongen selv fortalt os, idet han roste Biskoppen høilig for det smukke Ydre og ædle Sind, hvormed denne indyndede sig hos Alle, og for de Omkringstaaende bestrev han i den Anledning Biskoppens kongelige Pragt og Kirkens uberegnelige Rigdom, foruden meget Andet, som han sagde, han havde seet i Bremen.

Allebrand- var virkelig ogsaa Alles Yndling og paa Grund af sin ædle Tankemaade høilig æret af Hertug Bernhard og hans Broder Thiadmer. Det var kun de Ubesindede, der ikke kunde lide ham, saasom Markgreve Uto, hvis Overmod han bestræffede ved sin Høimodighed.

Imidlertid døde Knuds anden Søn, den norste Kong Svend. Da kaarede Normændene Magnus, som var

en Frillesøn af Hellig Olaf. Magnus angreb strax Danmark, og blev dermed Herre over to Riger, medens den danske Kong Hardeknud dvælede i England med sin Hær. Snart rustede dog denne sig mod Magnus og satte Svend, sin Frænde, over Flaaden. Svend blev overvundet af Magnus, drog tilbage til England og fandt Hardeknud død⁵⁷).

Paa samme Tid, hedder det, løb Askomanner og andre Vikinger ind i Wesermundingen, trængte frem til Lesum og udbredte en ligesaa almindelig som uventet Dødeliggelse. Paa Tilbageveien til deres Skibe maatte de dog udholde en Træfning ved Numunde, hvor Størstedelen nedfabledes.

I Hardeknuds Sted havde Anglerne iforveien valgt hans Broder Edvard, som Emma havde født sin første Ægtefælle; han var en hellig og gudfrugtig Mand. Da han nu frygtede for, at Svend skulde gjøre Krav paa Herredømmet over Anglerne, sluttede han Forlig med denne sin Medbeiler, idet han udnævnte ham til sin umiddelbare Eftermand paa Englands Throne, selv om han ved sin Død skulde efterlade sig egne Sønner. Dermed var Svend beroliget og vendte tilbage til Danmark. Mange Slag siges at være forefaldne mellem Svend og Magnus. For hver Gang Svend tabte, flygtede han til Kong Anund i Sverrig. Magnus beholdt Seiren og dermed Danmark og Norge.

Til Magnus drog vor Erkebisp, for at tale med ham. De mødtes i Slesvig. Erkebispens Følge bestod af Hertug Bernhard og Thiadmer, Biskop i Hildesheim, samt Rodulf, Stedets Biskop¹¹). Thiadmer var en født Dansker, og hans barbariske Navn var Tynme. — Han ankom i Selskab med Dronning Gunild, hvis Indflydelse han havde at takke for sit Bispedømme Hildesheim. Paa dette Møde trolovedes Magnus's Søster til Hertugens Søn Ordulf, som, for at behage sin Svoger, strax efter Brylluppet dræbte

en dansk Prinds Harald, da denne, forresten heel uskyldig, paa Hjemveien fra Apostel-Staden var kommen over Elben. Som tilhørende det danske Kongehuus maatte Harald jo synes nærmere til Riget end Magnus; det var det, der kostede ham Livet. Denne Begivenhed var Begyndelsen til en Ulykke over Hertugens Huus^{mm}).

Kong Magnus var iøvrigt for sin Retfærdigheds og Manddoms Skyld elsket af Danskerne, men frygtet af Slaverne, som efter Knuds Død bleve Danmarks Fjender. Slavernes Hertug Ratibor var bleven dræbt af Danskerne. Denne Ratibor var en Christen og en saare mægtig Mand iblandt Barbarerne. Otte Sønner havde han nemlig, som alle vare Slave-Fyrster, men alle faldt de for Danskerne, da de vilde hævne Faderens Død. For at tage Hævn over Ratibors Død, kom nu Vendlerne allerede dengang med en Hær og rykkede frem lige til Ribe, som de vilde lægge øde. Kong Magnus kom i det Samme fra Norge og nærmede sig Hedeby. Snart havde han faaet Samling paa de danske Tropper allevegne fra, og med dem tog han paa Hedebyns Sletter imod Hedningerne, da disse vendte tilbage fra Danmark. Man siger, der faldt 15000 paa den Balplads, og dermed havde de Christne Fred og Froyd, saalange Magnus levede.

Paa samme Tid, efterat baade Knud og hans Sønner vare døde, var Gottskalk kommen tilbage fra England og drog nu i et fjendtligt Niemed imod Slavenland, angreb hele dets Befolkning og indjog Hedningerne stor Stræk. Hans Tapperhed og den Magt, han udøvede over Barbarerne, skal vi siden omtale.

Medens det saaledes gik op og ned i Udlandet, begyndte selve Bremens Anliggende at komme i Uave og „da maatte det Høie dale saa brat“ⁿⁿ), thi ogsaa vor Ulykke var misundt. I de Dage døde den berømmelige Fru Emma,

som tidligere havde været gift med Lindger og var en Søster til Biskop Meginweck i Paderborn. Nu havde hun i henvend 40 Aar været Enke og tilsat saagodtsom hele sin Formue paa de Fattige og paa Kirkerne. I Bremens Kirke hviler hendes Legeme — hendes Sjæl glæde sig ved den himmelske Hvile! Før sin Død havde hun skænket Gaarden Stiepel nærved Rhinen til Kirken i Bremen. Besum derimod hjemfaldt Keiser Konrad paa Grund af jeg veed ikke hvilken Forseelse hendes Datter havde gjort sig skyldig i. For den Sags Skyld kom Dronning Gisle paa samme Tid til Bremen, viste sig saare gavmild imod Brødrene og Kirken og de Trængende, og lod sig derpaa af Erkebiskoppen ledsage til Besum. — I Erkebispens næstsidste Aar afbrændte Hellig Peders Kirke i Bremen⁵⁸); denne Udebrand bortrev ogsaa Klostret tilligemed Bærfstederne, ja selv Byen med samtlige Bygninger, og levede end ikke Spor af de fordums Baaninger. Der gik Kirkens Skatte tilgrunde, der gik Bøger og Klæder, der gik al Prydelse tabt. Dog, den Skade kunde lettelig været gjenoprettet, dersom vi blot ikke havde lidt større Tab i sædelig Henseende. Thi der er, som en vis Mand har sagt, stor Forskjel paa Tab af Sæder og Tab af Klæder, efterdi hiint rammer Sindet, dette Skindet. Dermed begyndte i Virkeligheden hos de fordom saa klosterlige, nu klosterløse Brødre Tilfidsfattelsen af de hellige Fædres gennem mange Aarhundreder trolig overholdte Bedtagt, som derefter blev aldeles forældet og forkastet.

Fra den hellige Wilhads Indvielse og indtil Alebrands Endeligt og Kirkens Brand forløb omtrent 270 Aar⁶⁰). Kirken brændte ved Efteraarets Begyndelse, den 11te September. Erkebispens var just dengang paa en Reise til Frisland⁶⁰). Saasnart han fik Nys om Tempelbranden, skyndte han sig tilbage, og den næste Sommer var Grundvolden lagt til

den nye Bygning, som han bestemte sig for at lade opføre i samme Stil og Størrelse som Kirken i Rølln. Og jeg troer virkelig, at om Skjæbnen havde forundt ham at leve længere, vilde han paa faa Aar have fuldendt Kirkens Bygning. Saa stor var hans Iver og Udholdenhed i Alt hvad han foretog sig, men især naar det gjaldt om at bygge Helligdommen. I den Sommer, Grundvolden lagdes, saae man allerede Piller og Hvælvinger og Sidemure reise sig. Vintren gik, og da Paaskehoitiden stod for Døren, Dagen før det hellige Nadvermaaltid, da vandrede den høifalige Erkebiskop, vistnok ikke uvidende om sin nær forestaaende Hjemvandring, fra Kirken i Skirnbeck — Andre sige, i Stade — barfodet til Bremen. Her udtømte han sig i Bønner og Taarer, befalende Kirken Gud og hans Hellige ivold. Angrebet af Feberen indskibede han sig dernæst til Provstiet Burken, hvor han endnu levede i syv Dage. Saaledes omskiftende det jordiske Paastemaaltid med Himlens usyrede Brød, drog hans Sjæl med Glæde hjem til Herren⁶⁰). Hans Liig blev, omringet af en deels ledsagende, deels mødende Sørgefare, paa Weser-Floden ført til Bremen og der høifat midt i den nye Kirke, han selv havde reist. Paa dette Sted havde der nemlig staaet et større Alter lige ved den hellige Fader Vilhads Gravminde. — Paa samme Tid døde Erkebisp Hunfred i Magdeborg, velsignet Ihufommelse. Han efterfulgtes af Engelhardt, med Tilfidesfattelse af Winther, som forsmaaede dette Bispedømme. Det var i Herrens Aar 1043, den 15de April, i Rente-Terminens ellefte Aar, at vor elskede Fader Alebrand aflagde sin jordiske Hytte.

Farvel i Christo, du elskelige, din Hjord uforglemmelige Hyrde! Gak ind til Himlens Paaste-Nadver, hvor du med Paastelammet holder Maaltid i Reenheds og Sandheds usyrede Brød! Velsignet være din Indgang i de evige

Boliger, hvor du i Samfund med Englene nyder Salig-
hedens overvættede Glæde! Ja, thi medens du deelte med
os det timelige Liv, da opfyldte du som en Edling, i Levnet
og Lære, Hyrdelivets Pligter, os til Glæde i Gæt og Alt.
Men nu bortreves du, for at ikke Ondskab skulde ændre dit
Sind; derfor hastede den gode Herre med at udrive dig af
Ugudelighedernes Midte, paa det at du fuldelig maatte nyde
Frugten af din Gjerning, endog du ei naaede at udrette alt
det Gode, din Hu stod til. Saa bliver da din Retfærdig-
hed, og din Ihukommelse skal ei tabe sig i Evigheds Evighed!

Tredie Bog.

(1043—1072.)

Adelbert.

Erkebiskop Adelbert hensad i 29^{pp}) Aar. Hyrde=Staven modtog han af Keiser Henrik, Søn af Konrad, som i Rækken af de Romerske Keisere fra Cæsar Augustus — naar man da undtager Medkeiserne — var den halvfemsindstyvende paa Thronen. Erkebiske=Raaben modtog han, ligesom hans Formænd i Embedet, ved Gesandter fra ovennævnte Pave Benedikt, som vi finde at være den 147de i Rækken af de Romerske Paver fra Apostlerne af. Hans Indvielse fandt Sted i Aachen, hvor Keiseren med sine Fyrster var tilstede, medens 12 Biskopper stod hos og lagde deres Hænder paa ham. Dette Overmaal af Velsignelse foreholdt han tidt og mangen Gang dem, som lastede ham, idet han med et Smil anmærkede, at han kunde jo ikke lastes af Nogen, han som fra først af var bleven velsignet saa høitideligt af saamange kirkelige Patriarker.

Hvor vanskeligt det nu end er, at skrive sømmeligt om denne Herres Bedrifter og Levnet — skrive maae vi jo dog, efterdi vi have lovet Dig, høiarværdige Biskop Liemar! at lade denne Bog strække sig lige indtil Dagene for Dit Bispedømme. Om jeg da end som en Taabe havde vovet mig ud paa denne høie Sø, maatte man nu dog ikke for= tænke mig i, om jeg haster med at komme iland. Idet jeg da søger Rnsten, oiner min Ubefarenhed næppe nok en Havn,

faa fuldtop er der allevegne af Misundelfens Klipper og Dadlefhgens Stjær, at hvad man rofer, vil blive gjennemheglet fom Gjenstand for Smiger, og hvor man feer Feil, der vil det hedde, at Dadelen udspringer af ond Billie.

En mærkelig Mand var han jo, og berømme ham kan man i alle Retninger, hvad enten man feer hen til de Egenfkaber, han i og for fig befad, til hans adelige Byrd, hans indtagende Ydre, hans Viisdom og Beltalenhed, Kundfthed og Edruelighed; hvad heller paa de Gaver, der i Overflødighed vare faldne i hans Lod, faafom Rigdom og Lykke, Hæder og Magt. Hvad fremdeles Hedningernes Omvendelfe angaaer, denne Hamborger=Menighedens første Pligt, faa var han driftig fremfor Nogen. I at varetage Gudstjenesten med Andagt og Høitidelighed, i at ære det Apostoliffe Sæde, i Trofkab mod Staten, i Omhu for fit Stift, havde han heller næppe fin Lige, faalidt fom i den Narvaagenhed, der paahviler en Hyrde — dersom han var bleven faaledes ved. Thi faaledes var han i Begyndelfen, men ringere vifte han fig henimod Slutningen; det gif tilbage med hans Fortræffelighed, og det fordi Manden forfømte at give Agt paa fig felv, famt lod fig lede af Andres Ondfkab. Dette fkal paa fit Sted blive mere udførligt omtalt. Da jeg imidlertid næppe vil kunne give en god eller fuldstændig Fortegnelfe over alle denne Mand's Handlinger, fkal jeg holde mig til hans meeft fremragende Bedrifter, idet jeg forøvrigt med smertelig Deeltagelfe higer efter at komme til at omtale den Forfmædelfe, der er overgaaet Hamborgs og Bremens herlige og rige Stift, faafom hiint er bleven ødelagt af Hedninger, dette fonderrevet af falffe Christne.

Saa vil jeg da begynde Fortællingen med en Skildring af Mandens Personlighed, hvoraf man ftrax fkal kunne forftaae det Hele.

Han var altsaa en Mand af høiadelig Byrd, og sin første Værdighed betraadte han som Provst i Halberstadt. Begavet var han med en skarpsindig Mand, som havde mangesidige Kundskaber til sin Raadighed; stor var hans Indsigt i guddommelige og menneskelige Ting, hans Sukommelse ypperlig, baade til at fastholde og til at fremføre, hvad han havde forhørt sig om eller samlet ved Grandstning og Eftertanke; hans Veltalenhed uforlignelig. Hans Legemsfjønhed var iøinefaldende; tilmed var han en Ynder af Rndsfthed. Hans Gavnildhed var eiendommelig; thi ligesom han selv var seent til at modtage Noget og undsaae sig derved, saaledes holdt han det ogsaa under sin og Andres Værdighed at bede om Noget, men uanmodet var han ofte en villig og glad og rundhaandet Giver. Hans Ydmuyghed var af en tvivlsom Bestaaffenhed, forsaavidt som han kun udviste den imod Guds Tjenere, imod Fattige og Fremmede, og det i den Grad, at han ofte, før han gik tilfjengs, paa sine Rnadvadstede Fødderne paa tredive Tiggere eller flere. Men verdslige Fyrster eller sine Rigemænd vilde han paa ingen Maade ydmuyge sig for. Dem blev han endog engang saa opbragt imod, at han beskyldte den ene Part for Dbselhed, den anden for Gjerrighed, en tredie for Utrofskab, kort sagt, han staaede ved den Veilighed ikke en eneste fornem Mand af sit Bekjendtskab. Idet han altsaa forenede i sig en Mangfoldighed af herlige Egenstaber, kunde en Mand, som han var, være bleven priist salig, dersom ikke een Feil havde staaet iveien og skjæmmet hele hans Høiærværdighed: nemlig Forsængeligheden, denne de rige Folks Skjødesynd. Den var det, der skaffede den kloge Mand saamegen Fortalelse, at man endog skrev hans mange gode Gjerninger paa verdslig Yrgjerrigheds Regning. Men lad de Godtfolk tage sig iagt for at fælde en overilet Dom; lad dem hufte paa, at

i tvivlsomme Sager bør ingen afgjørende Kjendelse afgives; samt at „hvori du dømmer en Anden, fordømmer du dig selv.“

Vi, som har levet sammen med ham og havt hans daglige Vandel for Die — vi veed, at han paa skrobelige Menneskers Viis har gjort Adskilligt for verdslig Ære, men ogsaa Meget, fordi han, som et godt Menneske bør, frygtede Gud. Lad saa være, at der ikke var Naade med hans Gavnildhed, saa har jeg dog deri fundet en Plan, den nemlig, at han til Fordeel for sin Kirke stræbte at vinde Nogle ved Forekommenhed, saasom Konger og deres nærmeste Raadgivere, hvorimod han med strængeste Had forfulgte Andre, der paa en eller anden Naade forekom ham at stade hans Kirke, navnlig vore Hertuger og enkelte Biskopper. Tidt og ofte har vi hørt ham sige, at til Bedste for sin Kirke hengav han sig selv og sine Forældre: „Ja“ — sagde han — „jeg sparer Ingen, hverken mig selv eller Brødrene, ei heller Pengene eller selve Kirken, for at mit Bispedømme engang maa fries fra Aaget eller sættes paa samme Fod som de andre.“ — Alt Sligt vil nu bedre kunne klares ved Hjælp af selve Begivenhedernes Fremstilling, saa at forstandige Folk skal indsee, hvorledes han, langt fra at handle iblinde, tvertimod gif nødtvungen tilværks og efter en forsvarlig Grundsætning, hvor han for Uindviiede bar sig ad, som om han var dum eller gal.

I det første Aar efterat han var bleven indviet og strax efter sin høitidelige Indsættelse til Erkebisp, fuldendte han Bremer-Kirkens Brudesmukke. Da han saa, at den nylig paabegyndte Kirke var en vidtløftig Bygning, som der skulde store Kræfter til at udføre, saa tog han en hovedfulds Beslutning og lod strax Byens Muur, som hans Forjængere havde lagt første Haand paa, men som han ansaae for mindre nødvendig, rive ned og Stenene tages i Brug for Herrens Huus. Ved den Leilighed blev ogsaa det

prægtige Taarn med de forhen omtalte nye Kamre aldeles nedbrudt. Og hvad skal jeg sige om Klofret, der var opført af saa deilige glatte Steen, at hvem der saae paa det, speilede sig deri? Ogsaa dette gav den høie Herre Befaling til at sløise ufortøvet, som om det for ham var et Dieblifs Sag at reise et andet, der skulde være endnu smukkere. Ja, det var, som han selv betroede os, da vi spurgte ham derom, hans Forsæt, om ellers Tid eller Veilighed vilde strække til, at opføre Stegers og Sovokammer, Kjelder og alle øvrige Bærelser for Brødrene af lutter Steen, dertil paaftod han med megen Selvtilfredshed at have Alt, hvad der behøvedes, til sin Raadighed, saa han maatte kun — det være sagt med Brødrenes Tilladelse — klage over Mangel paa Klerke or Muursteen. Imidlertid blev der smedet, mens Jernet var varmt, og Kirkens Muur reiste sig, den som Alebrand havde begyndt efter Røllens Mønster, men som han nu var betænkt paa at fuldende i Lighed med Kirken i Benevent⁹⁹). Efter 7 Aars Arbejde kom da endelig Kæmpebygningens For- side istand og blev Helligdommens Høialter indviet til den hellige Mariæ Hre. Det næste Alter i det vestlige Chor skulde efter hans Bestemmelse være en Kjærlighedsgave til Hellig Peder, efter hvem jo den ældre Kirke, som man læser, var bleven opkaldt. Men nu stødte Erkebispfen paa en saadan Mængde Banstfeligheder, at Bærket forblev ufuldendt indtil hans 24de Embedsjaar, da jeg uværdige Medlem af Guds Menighed kom til Bremen. Da først bleve Kirkens Mure hvidtede, og den vestre Krypt indviet til Hellig Anders.

Da den store Erkebisp fremdeles blev opmærksom paa, at hans Menighed og hans egen biskoppelige Myndighed, som hans Forgjænger Adeldags Klogskab havde frigjort, igjen var udsat for Hertugernes uretfærdige Overgreb; da ophød han al sin Kraft, for at gjenoprette den fordums kirkelige Frihed, saa at hverken Hertug eller Greve eller nogen

Dommer skulde have Embedscreds eller Øvrighedspost i hans Bispedømme. Det kunde umulig gaae fredeligt af; bleve de verdslige Herrer tugtede for deres Uret, saa bleve de kun desmere forbittrede. Saaledes skal Hertug Bernhard, i hvis Dine Erkebisppe paa Grund af hans høie Rang og Indsigtsfuldhed var mistænkelig, ofte have sagt, at denne var ret ligesom ansat til at være Speider paa denne Kant, for at forraade Landets Skrøbeligheder til Fremmede og til Keiseren; og derfor skulde, saalænge han eller en af hans Søønner var ilive, Biskoppen ikke have en rolig Dag i sit Stift. Det var et Ord, der gif Biskoppen mere nær til Hjerte, end Noget skulde formodet. Fra den Tid af plagede baade Harmen og Frygt ham i den Grad, at al hans Digten og Tragten gif ud paa hvad der kunde være Hertugen og hans Folk til Skade. En Tidlang holdt han gode Miner og tog, i Mangel af anden Udvei, sin Tilflugt til Keiserhoffet, som han ganske hengav sig til, idet han uden mindste Hensyn til sig og Sine, eller til sit Bispe-Embed, søgte at indhynde sig hos Keiseren og hans Hoffolk, blot for at opnaae kirkelig Uafhængighed. I dette Niemed viste han sig saa udholdende i Hoffets Tjeneste, saa ufortrøden i at reise i Hoffets Ørinder allevegne, og dertil at opbyde sine Folk, at Keiseren forbausedes over den Mand's Utrættelighed, og kaarede ham til sin npperste Raadgiver i alle Regjeringsanliggender.

Mange vare de Tog, paa hvilke Biskoppen fulgte med Keiseren: til Ungarn, til Slavenland, til Italien, til Flandern. Hvert af disse Tog medførte store Omkostninger for Stiftet, hvorover mange Huse gif tilgrunde. Her kan vi dog kun bringe to af disse Farter i Erindring, den første og sidste nemlig, den til Italien og den til Ungarn; thi det var de to mærkeligste, og begge løb de uhykkeligt af for os. Det Ungarske Tog skal vi henimod

Slutningen omtale; det Italienske maae vi nu følge med Dinene.

Deels med det Onde og deels med det Gode havde Kong Henrik dæmpet Uroligheder i Ungarn²²), og maatte derpaa, efter Sigende i et nødvendigt kirkeligt Erinde, til Rom. Foruden sit øvrige keiserlige Følge havde han ogsaa vor Erkebisp med sig. Her bleve nu Medbeilerne til Apostel-Sædet, Benedict, Gratian og Silvester, som alle vare uægte, affatte, og da skulde Erkebisp Adelbert været valgt til Pave, dersom han ikke havde stillet sin Embedsbroder Clemens i sit Sted⁶¹). Af denne Pave blev Kong Henrik kronet ved Juletid og udraabt til Keiser og Augustus. Da saa Keiseren vendte tilbage fra Italien, da var det, siger man, at vor Erkebisp tog Keiligheden iagt og indbød ham til Bremen, vistnok under Paaskud af et Besøg i Lesum eller en Indbydelse til en Samtale med Dane-Kongen, men i Virkeligheden gjaldt det om at prøve Hertugens Troskab. Keiseren modtoges i Bremen med al tilbørlig kongelig Pragt, skjænkede Brødrene en Gaard, ved Ravn Balje, og affod til Kirken det Grevskab i Frisland, som Gottfred havde eiet. Derpaa ankom Keiseren til Lesum, hvor han snart skal være bleven omringet af et Baghold, Ditmer havde lagt for ham, men han undkom, idet vor Erkebisp drog Omfjerg for at beskytte ham. Derfor blev denne Greve af Keiseren indstævnet for Retten; men da han foretrak at rense sig ved Tvekamp, blev han fældet af sin egen Drabant, som hed Arnold. Faa Dage derefter blev samme Drabant paagreben af Ditmars Søn, som hængte ham op ved Benene imellem to Hunde, til han opgav Aanden; men da lod Keiseren igjen Sønnen af Ditmer paagribe og tildømte ham Landsforviisning paa Livstid. Hertugen, som var Broder til Ditmer, tog sig imidlertid dennes Død meget nær, og det Samme gjorde hans Søner, saa fra den Tid af forfulgte de baade

Erkebispem og hans Kirke og hvad dermed stod i Forbindelse, med et dødeligt Had. Et skromtet Forlig syntes jo vistnok undertiden at have forsonet begge Parter med hinanden; men alligevel er der et hertugeligt Parti, som ikke glemmer Fædre- nens gamle Nag til Kirken, men vedbliver at forfølge vore Folk til det Yderste.

Thi reis Dig, Herre! og før din Sag; kom ihu dine Tjeneres Forsmædelse.

Erkebispem stræbte derimod at overvinde Ondt med Godt, og fordi Dagene vare onde, købte han den beleilige Tid ved at gjøre vel. Han sluttede altsaa Fred med Hertugerne. Derpaa tog han sig for Alvor af sit Stift, og besluttede at efterlade sig et storartet Mindesmærke, som overalt skulde kunne bære Vidne om hans Adel og Værdighed. Sine Forfædres „guldne Middelmaadighed“ agtede han ikke en Bønne værd; det Gamle vragede han, Alt vilde han gjøre Nyt. Hans høie Tankeslugt og ligesaa dybe Greb i Pengestrinet gif ud paa intet Mindre, end at gjøre Bremen til en Stad, der kunde maale sig med hvad By det skulde være. Af de Midler, han selv havde erhvervet sig, oprettede han ufortøvet to Provstier, det ene for hellig Vilhad, der hvor sammes Legeme hviler eller er bragt hen, det andet for hellig Steffen, hvis Tjener Erkebispem jævnlig roste sig af at være. Disse to Provstier begyndte han med; men siden føiede han dertil andre, nemlig i Bremen et tredje for Hellig Povel, af de til Gæsteherberget hørende Godser; et fjerde i Liastimona af de til dette Gods henlagte Jorder; et femte agtede han at oprette ved Stade, et sjette ved Süllberg hinsides Elben; et syvende paabegyndte han i Esbeck, et flevrigt og bakket Sted i Mindener-Kredsen; et ottende er Gozzicaner-Abbediet ved Saale-Floden, stiftet af Erkebispem Forældre.

Endnu mange andre Værker paabegyndte han paa for-

skjellige Steder; men af dem forfaldt Størstedelen allerede mens han levede og var optaget af Statsfager. Saaledes Steenhuset i Esbeck: det styrtede sammen lige med Eet i hans egen høie Narvarelse. Resten er rimeligviis bleven spredt formedelst Provsternes Kongjerrighed og Uagtsomhed. Forfaavidtsom Erkebispem kom efter disses Underfundighed, var han ogsaa glubst imellemstunder i at affstraffe dem. Man seer heraf, at hvad der ofte gav Erkebispens oprindelig gode Sindelag en forkeert Retning, det var Nederdrægtigheden hos Folk, han troede altfor godt.

I det Hele taget var den Maade, hvorpaa han i Førfstningen forestod de indre Anliggender, god og priselig. Hvad der fremdeles udadtil blev gjort for Hedningernes Omvendelse, skal den følgende Fortælling kortelig godtgjøre.

Saa snart Metropolitane havde tiltraadt sit Bispe-Embede, stikkede han sine visse Bud til Nordens Konger, for at sikkre sig deres Venstaa. Aligemaade udspredte han Formaningskrivelser over hele Danmark eller Normannien og Sverrig, ja indtil Jordens Grændser, med Opfordring til hine Egnes Bisper og Præster, at de trolig skulde vogte vor Herres Jesu Christi Menigheder, samt uden Frygt stride til at omvende Hedninger.

Magnus⁶²) var dengang i Besiddelse af to Riger: Dansternes og Normændenes; Jakob stod endnu for Styret i Sverrig. Med hans og Hertug Lufs Bistand lykkedes det Svend at fordrive Magnus fra Danmark. Magnus fornyede Kampen, men satte Livet til ombord. Dermed var Svend Herre over begge Riger, og skal have udrustet en Flaade, for at underkaste sig England. Men den hellige Kong Edward, som her stod for Styret med Retfærdighed, foretrak Freden og tilbød Seierherren Skat, samt udnævnte ham til sin Eftermand i Riget, som forhen sagt. Saaledes havde den unge Kong Svend faaet tre

Riger at raade over, men da Lykken føiede ham, glemte han derover snart det himmelske Rige og hjemførte fra Sverrig en Hustru, som var hans Nærpaarørende. Dette syntes Hr. Erkebiskoppen saare ilde om; han lod gaae Bud til den afjindige Konge og truede for denne Brødes Skyld at slaac ham med Bansættelsens Sværd, hvis han ikke fandt sig i Billighed. Da blev Kongen som rasende og truede med at ødelægge Hamborg Stift i Bund og Grund. Uden at lade sig skræmme heraf, holdt vor Erkebisop ved med Brettesættelser og Bønner, indtil den danske Voldsmand omsider ved et Brev fra Paven lod sig bøie og gav Søstendebarnet Skilsmisefebrev. Dog var Kongen endnu langt fra at laane Dre til Præsternes Formaning. Saasnart han nemlig havde ladet sit Søstendebarn fare, tog han sig en Mængde andre Hustruer og Friller. Og mange Fjender opvakte Herren ham i de omkringliggende Lande, ligesom han havde opvakt dem imod Salomon iblandt dennes egne Tjenere.

En vis Harald, Broder til Kong Olaf Martyr, havde forladt sit Fædreneland, mens Broderen endnu levede⁶³). Som en Flygtning var han kommen til Constantinopel, havde der taget Krigstjeneste hos Keiseren og udfægtet mangt et Slag, tilvands mod Saracenerne og tillands mod Skytherne. Dermed havde han baade vundet Ry for Tapperhed og erhvervet sig svære Rigdomme. Efter Broderens Død var han bleven kaldt tilbage til sit Hjem, og her havde han forefundet sin Frænde Svend i Herresædet. Til ham betroede han sig og gjorde, siger man, Seierherren sin Trostabsed, samt modtog til Gjengæld sit fædrene Rige som et Jarldømme⁶⁴). Snart blev han imidlertid saa igaaet med sine egne Mænd og saa forvisset om de Norskes Trostab, at han lettelig lod sig overtale til Frafsald, og nu feidede han paa alle de danske Ryster med Sild og Sværd. Ved den Leilighed blev Kirken i Aarhus

stuffed i Brand og den i Slesvig udplyndret. Kong Svend vendte Rng. Men der var Krig mellem Harald og Svend alle deres Levedage.

Paa samme Tid rev Engelfmændene sig løs fra det danske Herredømme⁶⁵). I Spidsen for dette Oprør stod Sønerne af Godvin, hvis Moder, som forhen anmærket, var Fæster til Danekongen, og hvis Søster Kong Edward havde ægtet. Dem var det, som indgik en Sammenfærgelse mod Svends Brødre, der vare Jarler i England. Den ene af disse, Bjørn, tog de strax af Dage, den anden, Osbern, jog de ud af Landet tilligemed alle hans Mænd. Dermed kom de til at spille Herrer i England, medens Edward nøiedes med Livet og med det tomme Kongenavn.

Saaledes stod det til paa den Kant, da bortdrog den christelige Svenske-Konge Jakob fra denne Verden og fik en rigtig slem Eftermand i sin Broder Emund eller Gamle. Denne Frilleføn af Olaf var nemlig vel bleven døbt, men brød sig alligevel ikke mere om vor Religion, end at han havde i sin Tjeneste som Biskop en vis Osmund⁶⁶), en lovløs Person, der længere Tid tilbage var bleven sat i Skole i Bremen af den norske Bisp Sigfred, var dernæst, uden at skjønne paa sliq Belgjerning, gaaet til Rom, for at blive indviet, var der bleven afviist og havde saa flakket om alle vide Begne og paa den Maade omsider opnaaet den Ære at blive indviet af en vis Erkebisp i Polen. Derpaa var han kommen til Sverrig, hvor han nu blærede sig ved at foregive, at han af Paven var befticket til Erkebisp over de Egne. Da saa vor Erkebisp stikkede sine visse Bud til Kong Gamle, traf de der selsomme Landstrænger Osmund, som paa erkebiskoppelig Viis lod bære Kors foran sig. De hørte tillige, at han forsørte de i Christendom nyfødte Barbarer ved usund Lære, der ei stemmede med vor Tro. Deres Nærværelse satte Stræk i ham, og han brugte da de sæd-

vanlige Kneb, for at udvirke hos Konge og Folk, at Gesandterne bortvistes, som om de manglede Apostolikerens Segl. Disse forlod Thinget, glade over, at de vare blevne agtede værdige til at foruresettes for Jesu Navns Skyld. Gesandtskabet bestod forresten af Brødre fra Bremer=Menigheden, og den Ypperste blandt dem var den ældre Adelward, forhen Dekan ved vort Kloster, nu indviet til Biskop for hiint Folk⁶⁶). Om denne Mands Dyder kunde der være Meget at fortælle, dersom vi ikke maatte haste frem til andre Gjenstande. Da altsaa Gesandterne paa den omtalte Maade vare blevne afviste af Svenskerne, da var der, siger man, en af Kongens Slægtninge — om det var en Slægtning eller Stedsøn, skal jeg ikke kunne sige — som sluttede sig til dem og med ydmyge Taarer anbefalede sig til deres Forbønner. Hans Navn var Steenfil, og han var den Eneeste, som vortes til Medyndt over Brødrene. Han bød dem Foræringer, og bragte dem i god Behold gennem Sverrigs Bjergegne til den fromme Dronning Gunild eller Gyde⁶⁷), hende, der for Slægtfæds Skyld var skilt fra den danske Konge, og som nu opholdt sig paa sine Godser hinsides Danmark, hvor hun lagde Bind paa Gjæstmildhed og Almiser og anden Dvælse i Hellighed. Hun tog med stor Ærbødighed imod Gesandterne, som om de kunde være udsendte af Gud, og medgav dem rige Foræringer til Erkebispem.

Lange varede det ikke, førend Guds Straf naaede Svenskerne, der havde forskudt deres Biskop. Begyndelsen var den, at en Søn af Kongen, ved Navn Anund, som af Faderen var udsendt til at udvide Riget, kom til det Kvinde=Land, som vi antage for at være Amazonernes, og døde der tilligemed hele Hæren af Gift, som disse Kvinder blandede i Rildevandet. Og for det Andet kom der tilligemed andre Plager en saadan Tørke og Misvæxt, at Svenskerne

sendte Bud til Erkebispem om at faae deres Bistop tilbage, samt lovede Dpreisning og Trostfab. Det var en Glæde for den høiærværdige Herre, saaledes at kunne give en villig Hyrde til en bedende Hjord. Ved sin Ankomst til Sverrig blev denne Bistop modtaget med en saa almindelig Glæde, at han vandt hele Værmelands Befolkning for Christus, ja skal endog have gjort kraftige Tæertegn for Folket⁶⁹). Paa samme Tid døde den svenske Kong Emund, og efter ham ophøiedes hans forhennævnte Frænde Steenkil til Konge. Han var den Herres Jesu Christi tro Tjener, og hans Fromhed bevidnedes af alle vore Brødre, der kom til de Egne. Naar Hr. Erkebistop Adelbert paa sin omstændelige Viis udbredte sig over alle disse svenske Begivenheder, han selv havde oplevet, passede han gjerne, dertil at knytte Fortællingen om et Syn, Bistop Adelward havde havt, og hvorved han var bleven paamindet om, ei at forsømme Forskyndelsen af Evangeliets Naade⁷⁰).

Ogsaa i Norge foregik der dengang Ting af Bigtighed, idet Kong Harald var grusom fremfor nogen rasende Voldsmand. Mange Kirker nedbrød han, mange Christne lod han henrette. Som en vældig og navnkundig Seievinder, der havde bestaaet mangel en Dyst i Grækenland og i Skythiens Egne med Barbarerne, saaledes var han vendt tilbage til sit Fædreneland; men heller ikke her hvilede han nogensinde af Kampen, her var han Nordens Lyn og alle Danste Ders Uvætte. Paa alle Slavernes Kyster gjorde han Landgang og Bytte; Orkney=Øerne underlagde han sit Herredømme, lige til Island udstrakte han sit blodige Spir. Men idet han saaledes havde mange Folkefærd at byde over, var han paa Grund af sin Gjærighed og Grusomhed almindelig forhadet. Endog Trolddomskunster hengav han sig til, den Usling, uden at ændse, at hans hellige Broder havde udrnyddet slikt Uvæsen af Riget

og kjæmpet indtil Blodet for at hævede christen Skif. Om dennes udmærkede Fortjenester vidne de Jærtegn, som daglig see ved Kongens Grav i Trondhjem By. Dem saae han for sine Dine, den gudsforgaaene Krop; men forhærdet som han var, gjorde han, denne Harald, lange Fingre efter de Gaver og Skatte, som de Troendes dybeste Erbødighed havde opdnyget ved Broderens Grav; ja dem tog han og gjorde til Gribsgods for sine Hærmænd⁶⁹). See, da blev Erkebispen greben af Midkjærhed for Gud, og han skikkede sine visse Bud til denne samme Konge, med et Brevskab, hvori han irettesatte ham saavel for hans tyranniske Anmasselser i det Hele, som isærdeleshed for hans Rutten med Offergaverne, der ikke maatte gjøres verdslig Brug af, samt for de Biskopper, han med Tilfidesættelse af Erkebispens paa det Apostoliske Sædes Fuldmagt grundede Eneret til at beskikke Biskopper, havde ladet indvie i Frankrig eller England. Denne Bested blev Tyrannen høilig fortørnet over; Erkebispens Udsendinge haanede han og bød dem gaae deres Wei, idet han idelig raabte paa, at han vidste ikke, hvem der var Erkebisp eller havde Noget at sige i Norge, uden Harald alene! Og det blev ikke derved, men i mange andre Ord og Gjæringer spaaede han sit Hovmod et snarligt Fald. Endog Pave Alexander affendte ufortøvet en Skrivelse til denne Konge, med det Paabud, at baade han selv og hans Biskopper skulde udvise al underdanig Erfrøngt mod det Apostoliske Sædes Fuldmægtig⁷⁰).

I Betragtning af disse norske Forhold gjorde Erkebispen sig megen Flid for at udfone sig med den danske Konge, hvem han tidligere havde stødt fra sig i Anledning af Skilsmisfen mellem Kongen og hans Søstendebarn. Han vidste jo nemlig nok, at kunde han vinde en Mand som denne Konge for sig, vilde Weien til hans øvrige Formaal være anderledes banet. Den Gævmildhed, hvormed han for-

stod at indbynde sig hos Alle, lod ham snart finde Afgang til Slesvig, hvor det faldt ham let at blive bekendt med den stolte Konge og at fornøje Venfabet med samme, idet han hverken sparede paa Gaver eller Gjæstebud, for at den erkebistoppelige Anseelse kunde overbynde de kongelige Rigdomme. Til Forligets Bekræftelse sluttede man, ifølge Stif og Brug hos Barbarerne, denne Forhandling med at byde hinanden til Gjæst otte Dage i Træk. Mange kirkelige Anliggender aftaltes; man raadslog om de Christnes Fredlynsning, om Hedningernes Omvendelse. Glad over saa velforrettet Sag vendte Erkebispem hjem og overtalte Keiseren til at indbynde den danske Konge til Saxland, hvor de skulde tilsværge hinanden stadigt Venfabet. Dette velsignede Forbund var en stor Binding for vort Stift, idet Sendelsen til Hedningerne i Norden ved Kong Svends Bistand gjorde stadige og heldige Fremskridt.

Ogsaa hinsides Elben saavelsom i Slavenland gik det endnu særdeles heldigt fremad med vore Sager. Den forhen omtalte Gottskalk nemlig, hvis Klogskab og Tapperhed fortjener at paastjønnes, havde imidlertid ægtet en Datter af den danske Konge og saaledes holdt Slaverne i Tømme, at de frygtede ham som en Konge og bad om Fred, mod at svare Skat og vise Lydighed. Under disse Omstændigheder kunde vort Hamborg glæde sig ved Freden og fylledes det slaviske Land med Præster og Kirker. En from og gudfrygtig Mand var altsaa Gottskalk; han var tillige Erkebispens gode Ven og ærede Hamborg som en Søn sin Moder. Tidt og ofte indfandt han sig der, for at indfri sine Løfter. Aldrig er der heller opstaaet mægtigere Mand eller mere nidkær Udbreder af Christendommen i denne nærmeste Deel af Slavenland. Havde et længere Liv været ham forundt, skulde han nemlig nok vidst at tvinge alle disse Hedninger til Christendommen; thi han naaede jo

allerede at omvende saagodtform Trediedelen af dem, der under hans Bedstefader Mistivoi vare faldne tilbage til Hedenstabet⁷¹).

Samtlige til Hamborg Stift hørende Slaver-Folk altsaa varq under denne Fyrste ærbødige Dyrkere af den christne Tro, nemlig Wagrer, Dbotriter eller Kereger eller Polaber, iligemaade Linoger, Warnaber, Chiz-ziner og Circipaner lige til Pane- eller Bene-Floden, som den hedder i vort Stifts Gavebreve⁷²). I disse Kredse var der fuldtop af Kirker, og i Kirkerne fuldtop af Præster, og for Præsterne fuld Frihed til at røgte Guds Erinde. I Spidsen for Præsterne stod Fyrst Gottskalk; thi saa brændende var, siger man, hans Nidkærhed for Gudsdyrkelsen, at han mangen Gang glemte sin Stand og i Kirken henvendte Formaningstaler til det forsamlede Folk, paa hvis slaviske Modersmaal han søgte at forklare osiere, hvad der blev sagt forblommet af Biskopperne eller Præsterne. Utallige omvendte sig daglig og udsendtes derpaa som Præster til alle Egne i Landet. Tillige dannede der sig trindt i Stæderne Samsfund af Mænd, som førte et gudeligt Levnet, saavel som af Munkke og Nonner. Dette bevidnes af Folk, som i den Anledning har seet sig om i Lybek, Oldenborg, Lenzen, Rakeborg og andre Byer. I den berømte Dbotriter-Stad Meklenborg omtales endog hele tre til Guds Tjeneste indviede Samsfund. Erkebispnen ønskede Fyrsten tillykke med denne nye kirkelige Plantning og sendte ham af sine Biskopper og Præster forstandige Mænd, som kunde styrke de umodne Folk i deres Christendom. Til Biskop i Oldenborg indviede han, efter Abeelins Død, Munkken Ezzo; i Meklenborg ansatte han Johannes Scotus; for Rakeborg beskikkede han en vis Aristo, der kom fra Jerusalem; og saa fremdeles. Endvidere indbød han Fyrst Gottskalk til sig i Hamborg, hvor han i en Samtale med

denne paa det Indstændigste formanede ham til, standhaftig at fuldføre det Arbeide, han for Christi Skyld havde begyndt; han tilfagde ham derhos Seier i Alt dette og omfider, hvis Noget for Christi Skyld skulde gaae ham imod, den evige Salighed; han foreholdt ham de mange Belønninger, som vare henlagte til ham i Himlen for Hedningernes Frelse, den Mængde Kroner, der ventede ham for hver enkelt Sjæls Forløsning. Med de samme Ord og til samme Idræt opmuntrede han ogsaa den danske Konge, som ofte indfandt sig hos ham, naar han opholdt sig ved Eideren, og som da omhyggelig indpræntede sig og trolig bevarede i Hukommelsen Alt hvad Erkebispens fremdrog for ham af de hellige Skrifter, med Undtagelse af hvad der angik Vanen og Kjærlighed til Kvinder; disse sine Landsmands Skjødesnyder kunde Kongen ikke overtales til at slippe, medens han i alt Andet adlød og fœiede Erkebiskoppen⁷³⁾.

I de samme Dage blev Slavenland en Skueplads for vældige Bedrifter, som til Guds Ære bør kundgjøres for Esterlægten, fordi „Hævnens Gud rørte sig frit til at føre Gjengjældelsen over de Hovmodige“. Skjøndt nemlig Wendlerne udgjøre mange udmærket tappre Stammer, er der af disse dog kun fire, som trattes indbyrdes om Forrangen i Høihed og Magt. Det er dem, der tilsammen kaldes Wilzer, men af os Leutiker, og som dele sig i Chizziner og Circipaner paa denne Side, Tholosanter og Kethrer paa hiin Side Pene-Floden. Fra Rangstriden kom det til Krig, og skjøndt Tholosanter og Kethrer havde Chizzinerne med sig, kom de ikke desmindre tilført mod Circipanerne. Slaget fornyedes, og atter gik det ud over Kethrerne; tredie Gang forsøgte man sin Lykke, og Circipanerne gik igjen af med Seiren. Da kaldte de Overvundne Fyrst Gottskalk, Hertug Bernhard og den danske Konge tilhjælp mod Fjenden, og disse tre Fyrsters

store Hær maatte de i syv samfulde Uger give Kost og Løn; saa haardnakket var Circipanernes Modstand. Mange Tusinde Hedninger faldt paa begge Sider; endnu flere slæbtes i Fangenskab. Omfider tilbød Circipanerne at betale Kongerne 15000 Talenter, og dermed opnaaede de Fredslutningen. Vore Folk vendte triumpherende tilbage; Christendommen var der ikke Tale om, Seierherrerne tænkte kun paa Byttet. Saavidt om de til Hamborg Stift hørende Circipaners Tapperhed. At dette er Begivenhedens rette Sammenhæng, har en høitstaaende Mand i Nordalbingien, hvem jeg skulder flere andre Dplysninger, forvisset mig om. Engang hørte jeg ogsaa af den høist sanddrue Konge af Danmark, da han i en Samtale gjennemgik disse Begivenheder, den Nitring, at Slaver-Folkene uidentviol forlænge siden med Lethed kunde været omvendt til Christendommen, dersom ikke Saxernes Gjærrighed havde stillet sig iveien derfor: „hos dem,“ sagde han, „er der større Tilboelighed til at høre Skatter, end til at omvende Hedninger.“ Ja, det er Ulykken med de Mennecker, at de ikke agte paa den store Fare, deres Gridsfhed styrter dem i; først har de med deres Gjærrighed forstyrret Christendommen i Slavenland, dernæst ved Grusomhed nødt de Undertrykte til at gjøre Opstand, og nu tilfidesatte de, ved blot at kræve Penge, lutter Penge, deres Frelse, der ellers vilde være villige til at troe⁷⁴). Det er da altsaa en retfærdig Guds Dom, at vi maae see dem voxe os over Hovedet, som med Guds Minde ere blevne forhærdede, netop for at de skal svinge Svøben over vor Ubluhed. Thi sandelig, ligesom vi, idet vi synde, see os overvundne af Fjenderne, saaledes ville vi, saasnart vi omvende os, være Fjendernes Overmænd. Naar vi nemlig af dem kun forlangte Trofskab, saa vilde de nu være frelst og ganske vist lade os være i Fred! Saaledes var da vor Menighed virksom i Udlandet,

hvad Sendelsen til Hedningerne angaaer. Imidlertid var Stiftets Overhoved, Hr. Adalbert, som dengang endnu stræbte fremad i en god Retning, ei mindre aarvaagen og omhyggelig i sit Hyrdeembede, hvori han navnlig ikke vilde lade det store paa den Bekymring for alle Menigheder, Apostlen sætter sin Ære i. Med al sin Berømmelse hjemme og ude, som de Riges Tævning og de Fornemmes Overmand, higede han derfor ligesuldt efter at være de Faderløses Fader og Enkers retfærdige Formynder, idet han bar en saadan Omforg for Alle, at han havde Die selv for de Ringestes Fornødenheder. Trykket af verdslige Forretninger maatte han jo vel omsider blive aandelig udmattet; ifkun i Henseende til Hedningerne røgtede han sit Kald fra Først til Sidst ulasteligt og upaaklageligt samt paa en Maade, der netop passede bedst til de daværende Tider og Sæder. Saa tilgængelig for Alle, saa gavmild og gjæstmild, saa ligelig betænkt paa Guds Ære og verdslig Hæder, viste han sig, at det ubetydelige Bremen ved hans Personlighed kom for Orde som selve Rom, og blev Maalet for ærbødige Valfarter allevegne fra, dog meest for alle Nordens Folkfærd, hvis fjerneste Stammer, Islændere, Grønlændere, Orkneyboere, der kom Bud fra med Bøn om, at han vilde sende Prædikanter op til dem. Og det gjorde han.

I de Dage døde den danske Biskop Vale. Kong Svend deelte hans Stift i fire Bispedømmer, og bestiftede med Erkebispens Minde en Biskop for hvert. Ved samme Leilighed affendte vor Erkebisp Arbeidere i Herrens Høst til Sverrig, Norge og Derne i Havet. Indvielsen af disse skal der henimod Slutningen nærmere blive talt om, med særligt Hensyn til de Enkelte.

Den omhyggelige Forsynlighed, hvormed Erkebispens saaledes sørgede for hele sit Stift, var det dog især hans Glæde at tilvende Moderfædet Hamborg. En frugtbar

Folke-Moder kaldte han denne Stad; den fordrede han dyb Erbødighed for, og den maatte man, sagde han, yde en desto ommere Trøst, jo større Plage, jo mere nærgaaende Efterstræbelse og vedholdende Angreb af Hedninger den saaledes var Gjenstand for, at den blev ilde tilreidt „som et hullet Sold“. Ofte havde han derfor tænkt paa, naar Tiderne blev fredelige, da at befæste og med det Samme at forskjønne det Hamborgske Herresæde ved et henfigtsmæssigt Anlæg, der baade kunde beskytte mod fjendtlige Overfald og tillige afgive et varigt Tilflugtssted for Nordalbingiens Folk og Menighed. Da nemlig Stormarernes Provinds, hvor Hamborg ligger, paa alle Sider taber sig i en Slette, saa er der paa den Kant, hvor den støder op til Slaverne, hverken Bjerg eller Flod, som kan gjenne for disse og danne et Værn for Befolkningen; der findes kun hist og her nogle Skove, der netop afgive sikke Smuthuller for Fjenden, som gjør sine Streiftog paa ubestemte Lider, kommer lige med Gæt, naar man allermindst er belavet paa Sligt, bagpaa vore Folk og bringer dem en uventet Død eller, hvad værre er, en overraskende Trældom. Det eneste Bjerg i den Egn er det, Indbyggerne kalde Süllberg; det hæver sig ved Elben og udstrækker sin lange Røgning imod Vest. Dette anfaae Erkebispens for et Punkt, der passende kunde befæstes, til Indvaanernes Betryggelse, og gav ufortøvet Befaling til at rydde Skoven paa Bjergets Top tilligemed den øvrige Plads⁵⁾. Det kostede mange Penge og megen Sved; men Erkebispens naaede dog sit Ønske og fik det knuddrede Bjerg gjort behoeligt. Her oprettede han et Provsti, og her grundede han et Samfund, som efter hans Bestemmelse skulde tjene Gud, men som snart blev til en Røverbande. Det var nogle af vore egne Landsmænd, som fra denne Borg gjorde Udfald og plyndrede Omegnens Beboere, dem de netop vare satte til at beskytte. Derfor blev denne Borg

fenere, da de Indfødtte gjorde Oprør, ødelagt; men Nordalbinger-Folket udeluktes af Menigheden. Jeg har bragt i Erfaring, at dette er skeet for at behage Hertugen, som naturligtviis saae skjævt til Kirkens heldige Fremgang. Hertugen havde nemlig paa samme Tid forladt sin gamle Borg i Hamborg og grundet en ny Borg mellem Elbfloden og den Bæk, som hedder Alfster. Fordi der ei var Hjerterum, var der ei heller Huusrum for Hertug og Erkebisop som Raboer; de stiltes altsaa ad, idet Hertugen holdt sig til den nye Deel af Staden, og Erkebispnen til den gamle. Det var en oprigtig Kjærlighed, hvormed Erkebispnen, ligesom hans Formænd i Embedet, hængte ved dette Sted; det var jo Modersfædet for alle Nordens Folkestammer og Hovedstaden i hans Erkestift. Saalænge der var Fred hinsides Elben, behagede det ham derfor næsten altid at holde Paaste og Pindse saavelsom Guds Moders Høitidsdage i Hamborg, hvor han da forsamlede et stort Antal Klerke, udvalgte af de enkelte Samfund, især af dem, som ved deres smukke Stemmer kunde gjøre et godt Indtryk paa Folket. Alle gudstjenstlige Handlinger lod han da udføre med stor Høitidelighed og tillige med udvortes Glæds⁷⁶). Ja, den udvortes Glæds lagde han saa stor Vægt paa, at han ved sige Leiligheder end ikke vilde forrette Tjenesten i Choret efter latinsk Stik, men i Henhold til jeg veed ikke hvilken romersk eller græsk Sadvane lod tolv Vitanier affynge til tre Messer, han selv afholdt. Hvadsomhelst der var storartet, hvad der vakte Beundring, hvad der glimrede, Alt dette stillede han nemlig efter; derfor, siger man, fandt han Behag i de duftende Virakstyer, i Eufenes Lynglimt, i det brusende Chors Tordenrøster. Hele denne Anordning uddrog han af hvad han i det Gamle Testamente læste om Herrens Herligheds Aabenbarelse paa Sinai. Meget Andet indrettede han saaledes, at det bragte den unge og ukyndige Slægt til

at studse; men aldrig foretog han sig dog Noget uden i Medfør af Skrifterne. Thi allerede dengang var det hans Plan at have sit Stift ved Rigdom og Anseelse over de andre Stifter, om ellers han kunde vinde Paven og Kongen for sig. Dem stræbte han derfor paa al mulig Maade at indnynde sig hos.

Keiser Henrik havde dengang ført sig Rigets anseelige Skatkammer tilnytte, ved i Saxland at grundlægge Goslar, som han skal have været heldig nok til, fra en lille Møllegaard eller Jagthytte at omstabe til den store By, vi nu see for vore Dine, og det i en Fart. Her byggede han sig ogsaa et Slot, samt oprettede to Samfund for Gud den Almægtige, og overdrog til vor Erkebisp at bestyre det ene af disse, fordi denne nu engang var hans uadskillelige Vedsager eller Medhjælper i Et og Alt. Ved den Keilighed tilbød der sig ogsaa god Udsigt for Erkebisen til at erhverve sig eller at faae til Givendes baade Grevskaber, Abbedier og Landgodser, som vi senere, ei uden stor Fare for Kirken, har tilkjøbt os, nemlig Klostrene Vorset og Korvei, Bernhards og Egberts Grevskaber, endelig Godserne Sinzig, Plisna, Grøningen, Duisburg og Lesum. Da Erkebisen først var kommen i Besiddelse af disse, og det endda paa tvivlsomme Vilkaar, da troede han sig istand til, som det saa træffende hedder om Xerxes, at kunne vandre over Hav og seile over Land^{uu}), kort sagt at kunne sætte igjennem hvadsomhelst han fik ijinde.

Herved støttede han sig fornemmelig til den Omstændighed, at Pave Leo kom til Tydskland, for der at afhjælpe Kirkens Trang; han vidste nemlig nok, at denne mægtige Pave for gammelt Venstabs Skyld ikke vilde nægte ham Nogetsomhelst, om ellers det paa nogen retmæssig Maade kunde tilstaaes Nogen.

Da afholdtes hiint almindelige Kirkemøde ved Mairts,

hvor Apostolikeren og Keiser Henrik førte Forsædet, og som overværedes af Biskopperne Bardo i Mains, Eberhard i Trier, Hermann i Kolln, Adalbert i Hamborg og Engelhard i Magdeborg, samt af Provindsernes øvrige geistlige Herrer. Paa dette Møde blev en Biskop fra Speier, Sibik, som var anklaget for Ægtestabsbrud, frikjendt formedelst Radver-Proven. Meget Andet vedtoges sammesteds til Bedste for Kirken; navnlig blev simonisk Kjæatteri og Præsterenes skammelige Giftermaal ved hele Mødets egenhændige Underskrift fordømt for stedse. Og at vor Erkebiskop efter sin Hjemkomst ikke lagde Skjul herpaa, det fik man at føle⁷⁷). Med Hensyn til Kvinderne gjorde han nemlig samme Bestemmelse gjældende, som før hans Tid den berømte Alebrand og endnu tidligere Libentius havde slaaet paa: at de nemlig skulde rømme Stiftets og Byens Omraade, for at ikke Frillernes forføreriske Nærhed skulde faare kudske Dine. Dette Møde afholdtes i Herrens Aar 1051, som er Erkebispens 7de Embedsaar. Samtidig dermed indviedes det større Alter i Choret til Ære for Guds Moder.

At jeg nævner dette Møde, har sin Grund deri, at Hr. Adalbert paa den Tid, medens der dog var store Mænd i Kirken, overgik dem næsten alle i Visdom og Dngtighed. Saa høi en Stjerne havde han baade hos Pave og Keiser, at der i de offentlige Anliggender Intet kom istand uden efter hans Raad. Selv der, hvor en Geistlig dog næppe er paa sin Plads, selv ved Krigsrustninger vilde Keiseren ikke affee den Mand, hvis Raad han saa ofte havde fundet useilbart, hvor det gjaldt om at tvinge Modstanderne. Det maatte Italienernes snue Høvding, Bonifacius, erfare; ligeledes Gottfred, Otto, Baldwin, og hvem der ellers fyldte Riget med Uroligheder og lod til at ville udmatte Keiseren ved at optræde som besværlige Medbeilere; omsider

maatte de ndmnye sig og kunde da rose sig af, at det ene og alene var Adelberts Klogskab, som havde boiet dem. Ja, hvad mener man vel om det, at selv Ungarns og Danmarks, Slavenlands og Normannernes Barbarer, selv dem fik Keiseren oftere Bugt med ved Klogt end ved Krig? Det var vor Erkebisp, som her ved Raad og Daad lærte ham at tilegne sig det herlige Mønster: „Skaansel at yde de Spage, og Brodden at byde de Brødske“^{vv}). Og mens vi saaledes vare ovenpaa, kom dertil endnu dette, at den tappre græske Keiser Monomachos, saavel som den franske Kong Henrik, sendte vor Keiser Foræringer, hvormed fulgte en Nykønftning til Erkebispen, med Anerkjendelse af hans Wiisdom og Trostskab og Indsigt, der havde ledet Alt saa vel. I den Anledning tilskrev Erkebispen atter Keiseren i Konstantinopel et Brev, hvori han blandt Andet roste sig af, at der ogsaa flød græsk Blod i hans Arer, efter som han stammede fra Theophano og den tappre Otto, hvisaarfaa det ei var saa forunderligt, om han elskede Grækerne, ja endog vilde klæde sig og leve paa Græsk, Og det gjorde han virkelig. Et lignende Gjensvar sendte han baade den franske Konge og Andre.

Da nu Erkebispen saae, at Alt gik saa vel, og at baade Pave og Keiser vare villige til at rette sig efter ham, da fik han hoi Tanker om sig selv, og anstrengte sig til det Yderste for at gjøre Erkesædet i Hamborg til et Patriarkat. Hvad der først og fremmest bevægede ham til at stræbe derefter, var den Omstændighed, at den danske Konge, nu da Christendommen havde udvidet sig til Jordens Grændser, tragtede efter at faae et Erkesæde oprettet i sit eget Rige. At et saadant kom istand og i Dvereensstemmelse med de kirkelige Love bekræftedes af det Apostoliske Sæde, dertil manglede nu ei heller Andet, end at vor Erkebisp gav sit Samtykke. Og skjøndt ugjerne, lovede han dog at

indvillige heri, saafremt der ved romerske Gavebreve indrømmedes ham og hans Stift Patriarkats-Rang. Forøvrigt var det hans Bestemmelse, at henlægge under Patriarkatet 12 Bispedømmer; dette Antal agtede han at tilveiebringe, deels ved at udstykke sin egen Kreds, og deels ved derunder at inddrage de til vor Menighed hørende Endstifter i Danmark og hos andre Folk, nemlig saaledes: det første i Pohlen ved Eideren, det andet i Heiligenstedten, det tredje i Rakeborg, det fjerde i Oldenborg, det femte i Meklenborg, det sjette i Stade, det syvende i Lesum, det ottende i Wildeshausen, det niende i Bremen, det tiende i Verden, det ellefte i Rameslo, det tolvte i Frisland. Thi at han med Lethed vilde komme i Besiddelse af Bispedømmet i Verden, det pralede han ofte nok med.

Under disse Forhandlinger, der saaledes paa begge Sider gif i Langdrag, døde den helligste Pave Leo. Endnu samme Aar døde den tappre Keiser Henrik. Begges Død indtraf i Erkebispens 12te Embedsaar. Deres Død var ikke blot en Forstyrrelse for Kirken; men ogsaa Staten syntes det nu at skulle være forbi med. Fra den Tid begyndte alle de Ulykker, som overvældede vort Stifts Menighed, hvis Hyrde nu kun havde sin Opmærksomhed henvendt paa Keiserhoffets Anliggender. Rigets Styrelse tilfaldt en Kvinde og hendes Barn, til stor Skade for Keiserdømmet. Thi Fyrsterne, som hverken vilde lade sig indskrænke af en Kvinde eller styre af et Barn, forenede sig strax om at tilbagevinde den fordums Frihed og Uafhængighed, begyndte dernæst at trættes med hverandre om Forrangen, og endte med at gribe til Vaaben, i det formastelige Diemed, at affætte deres Herre og Konge. Alt dette lader sig nu snarere iagttage med Vinene end beskrive med Pennen.

Disse Uroligheder fremkaldte omsider Længsel efter at

faae Fred. Da udnævntes Erkebisperne Adalbert og Anno til Formyndere, og Rigsforstanderskabet hvilede nu i deres Haand. Begge vare de vistnok kloge og dygtige Statsmænd; dog synes den Ene langt at have overgaaet den Anden, være sig deri, at han var heldigere eller maastee mere omhyggelig. Det strømtede Vensteb mellem de to Bisper var derfor heller ikke af synderlig Barighed; paa Tungen var der Fred, men i Hjertet dødeligt Had. Bremeren var dog den Redeligste, just fordi Medlidenheden hos ham var overveiende, saa at han indstjærpede Trostak indtil Døden mod sin Herre og Konge. Kollneren derimod var en haardhjertet Mand, som beviislig sveg Kongen, og som desuden var Rænkfsmeden til alle de Sammensværgelser, der i hans Tid opkom. En aabenbar Guier var han nemlig; og hvad han enten i Hjemmet eller ved Hoffet kunde strabe sammen, det anvendte han paa at udsmykke sin Kirke. Stor var den iforveien, men nu uvidede han den saaledes, at den i Størelse overgik alle andre Kirker. Endvidere forfremmede han i den Grad Slægt og Benner og Hjelpepræster til de høieste Gresposter, at disse atter kunde spille andre Smaafolks Bestytere. De Fornemste blandt disse vare Wegel i Magdeborg, Broder til Erkebisen, og deres Frænde Burkard, Biskop i Halberstadt; ligeledes Runo, beffikket til Biskop i Trier, men endnu før sin Indsættelse prydet med Marthkrønen af et misundeligt Præstestak; fremdeles Gilbert i Minden og Wilhelm i Utrecht; desuden i Italien Biskopperne i Akvileja og Parma, samt flere Andre, som det vilde blive for vidtløftigt at opregne. Alle disse bleve ved Annos Indflydelse og Gunst ophøiede til Ære og Værdighed; og til Gjengjæld kappedes de om at understøtte og hædre deres Belynder i hans Foretagender. Saaledes kom denne Mand, efter hvad vi have bragt i Erfaring, til at spille en

betdningsfuld Rolle, saavel i kirkelige som i verdslige Anliggender. — Underledes forholdt det sig med vor Erkebisop. Bistnok stred ogsaa han for jordist Høihed og Glands; vistnok gjorde ogsaa han sig mangfoldige Trængende forbundne; men alligevel holdt han det under sin Værdighed, at ophøie Nogen af sine Folk, ja ansaae det for en Skam, om enten Kongen eller nogen af de Store havde gjort vel imod dem. „Belønne dem,“ sagde han, „det kan jeg selv ligesaa godt, om ikke bedre.“ Det var derfor kun yderst Saa, som med hans Tilladelse naaede at svinge sig op i et Bispefaede; derimod var der Mange, som, blot fordi de vare godt staaene for Tungebaand eller snue nok til at krybe for ham, bleve overøste med store Rigdomme. Paa den Maade skeete det, at han, for at glimre i Verdens Dine, indlemmede i sin Omgangskreds Folk af det forskjelligste Slags og i de forskjelligste Stillinger, men især hvem der smigrede ham⁷⁸). Dette byrdefulde Slæng traf han med sig hvor han kom, enten han saa reiste til Hoffet eller igjennem sit Bispedømme; og han forsikrede, at et saa talrigt Følge, langt fra at falde ham besværligt, tværtimod staffede ham en behagelig Nydelse. Naar han modtog Penge, enten fra sine Undergivne eller af sine Venner, eller af dem, der jævnlig indfandt sig ved Hove, eller af hvem der var idømt kongelige Bøder — og det var store Summer — saa øste han dem ufortøvet ud imellem ilde berygtede Personer, Skuespillere, Gjøglere, Kvakksalvere og Andre af det Slags. Han gjorde nemlig derved den ikke just altfor snilde Beregning, at han ved slige Folks Yndest vilde blive ene om Hoffets Gunst og om Huushovmester-Embedet, og at han ad denne Wei kunde naae at fremme sin Kirkes Vel paa den Maade, han havde tænkt sig det. Da han desuden hvervede Tilhængere blandt alle anseete og udmærkede Mænd i Sagland og andetsteds, deels ved at bortgive hvad hans var, og deels

ved at udlove, hvad der ikke var hans, saa tilkjøbte han ifkun sin tomme Forfængelighed en ussel Navnkundighed, som voldte ham et ikke ringe Tab, baade i timelig og aandelig Henseende. Saaledes begyndte hos Erkebispens den Sædernes Fordærvelse, som tog til med Tiden og var værre sidst end først.

Opblæst som han dengang var af den megen Ære, han nød ved Hove, og en næsten utaalelig Byrde for sit fattige Stift, kom han til Bremen, ledsaget af sit sædvanlige talrige og væbnede Følge, og tyngende Folk og Land med nye Fordringer. Da opførtes de Borge, der især opflammede vore Hertugers Brede; derimod var det forbi med den fordums Iver for at oprette gudelige Samfund. Forbausende var Mandens Driftighed, der aldrig tillod ham at være ledig, aldrig trættes, hvormange Forretninger den end optoges af, baade hjemme og ude. Allerede tidligere havde det ullykkelige Bispedømme ofte nok maattet fulke under Byrden af de kostbare Reiser og Bestræbelser for at tilfredsstille det umættelige Hof; men nu blev det uden mindste Barmhjertighed ødelagt i Bund og Grund ved de Domprovstier og Borge, som da byggedes. Hvor der var gold Jordbund, anlagde han Haver og Biingarde, og tiltrods for de mange frugtesløse Forsøg i denne Retning skulde dog alle de, der smigrede hans Ønsker, have deres Uleilighed betalt i dyre Domme. Det var en ordentlig Krig, Mandens høie Mand førte med den fædrene Jordbunds Natur, fordi han ikke kunde finde sig i, at han ikke ogsaa skulde have, hvad han andetsteds havde lært at kjende som Noget, der tog sig godt ud. Ved længe og nøie at eftertænke Aarsagerne til denne Sygdom har jeg fundet, at det var en overvættes Attraa efter verdslig Ære, der forledte den ellers forstandige Mand til denne Blødagtighed, hvormed han, naar Verdens Lykke søiede ham, hovmodede sig og glemte aldeles at lægge Vaand

paa sin Forfængelighed, i Modgang derimod ikke vidste at holde Maade med Sorgen, men hengav sig til ustyrlig Harm eller Bedrøvelse. Hverken i Godt eller Ondt, hverken i sin Naade eller Unaade holdt han sig fri for Overdrivelser. Jeg har Beviser for hvad jeg her siger. I sin Brede gif han nemlig saavidt, at han blev haandgribelig indtil der flød Blod; saaledes forgreb han sig baade paa sin Provst og paa flere Andre. I sin Medlidenhed, som her nok snarere fortjener Navn af Slaphed, gif han atter til den Yderlighed, at han undertiden henkastede hundrede Pund Sølv til Folk af Middelfstanden, og til Fornemme endnu Mere. Thi et Pund Sølv var for ham som en Penning. Saae man ham vred, saa løb man da ogsaa for ham som for en Løve; men var han god, saa kunde man kjæle for ham som for et Lam. I en Haandevending kunde han endelig ogsaa gjøre Overgangen fra heftig Brede til en lattermild Stemning, naar enten hans Nærmeffe eller ogsaa Fremmede snakkede godt for ham; da blev han lige med Gæt som et gauste andet Menneffe, og begyndte strax at tilsmile den, der sagde ham Behageligheder. Dette har jeg ofte seet Snyltegjæster føre sig til Nytte; thi af det Slags strømmede der fra alle Verdens Hjørner til hans Selstabsværelse som til en Cloak, og selv erklærede han dem for uundværlige til at give fyrstelige Herrer Anseelse i Verden. De som iblandt disse kunde rose sig af Hoffets eller Kongens Betjendtskab, dem bærede han med sin Fortrolighed; de Øvrige sendte han bort, efter først at have tildeelt dem Foræringer. Denne Veisen til hans fortrolige Omgang forledte endog agtværdige Mænd af høi, præstelig Rang til foragtelig Smiger. Og hvem der ikke kunde eller maaste ikke vilde smigre, han gjaldt for en Tosse eller Galning, og for ham var Døren lukket. Det har vi selv seet, og det var som om der blev sagt til os: „blive fra Hoffet bør, hvo

Dyden har kjær," eller: „her er Sandheds Tale fornærmelig“).“
 Ja, saa højrøstet blev hos os hvem der foer med Vøgn, at de, der førte sanddrn Tale, ingen Tiltro fandt, om saa de gjorde deres Ed derpaa. Saaledes var det Selskab, der fyldte Biskoppens Huus. Hver Dag nye Smyltegjæster, nye Spytstikkere, Drømmetyndere, Kngtesmedde, som pralede med Engle-Aabenbarelser af deres eget Paafund om hvad de troede, kunde fornøie os; de spaaede offentlig, at „Hamborgs Patriark“ — saaledes vilde han nemlig kaldes — snart skulde blive Pave, skulde see sine Medbeilere ved Hoffet fortrængte, og selv blive ene om at styre Staten, og det i saa lang en Tid, at at han ikke blot skulde overleve Jubel-Aaret for sit Bispe-Embede, men omsider blive den Mand, ved hvem den gylndne Tidsalder oprandt for Verden. Skjøndt nu dette kun paa Skrømt og for Profitens Skyld blev forjættet ham af Spytstikkerne, saa tog Bispen det dog for gode Vare, ja for Røster fra Himlen, idet han af Skrifterne vilde godtgjøre, at der var visse Spaadomme, som virkelig maatte opfyldes, og som meddeeldes visse Folk, enten i Drømme, eller ved Tegn, eller ved Ytringer, som faldt i daglig Tale, eller ved Særshyn i Naturens Rige. Derved kom han, efter Sigende, i Bane med, naar han gik tilfængs, at snøle med Eventyr, naar han vaagnede, at forløste sig ved Drømme, naar han tiltraadte en Reise, at agte paa Barsler. Undertiden jov han hele Dagen, og holdt sig vaagen om Natten ved Tærning-spil eller Maaltider. Sad han tilbords, saa holdt han paa munter og rigelig Opvartning for Gjæsterne; selv forlod han dem undertiden aldeles fastende, men altid havde han Folk tilrede, som vare ansatte til at tage imod Fremmede, og det var ham meget magtpaaliggende, at disse ikke skulde besværes med at vise ham særdeles Opmærksomhed. Gjæstfrihed anbefalede han overhovedet som den ypperste Dyd, der ei forbliver ubelønnet af Gud, og som ofte vinder stor

Paastjønneelse allerede hos Mennesker. Naar han sad tilbords, var det dog ikke saameget Ketterne og Binen, han fandt Behag i, men i vittig Skjemt, i Fortællinger om Konger, eller i eiendommelige Sætninger af Philosopher. Var han derimod uden Selskab, som sjelden blev Tilfældet, saa at han hverken havde Besøg af Gjæster eller kongelige Gesandter, saa fordrev han gjerne Tiden med Eventyr eller Drømme, hvorom han dog altid førte ædruelig Tale. Harpespillere tilstedte han sjelden Afgang; dog ansaae han dem undertiden nødvendige til at lette Sorger og Bekymringer. Mimiske Kunstnere derimod, hvis uanstændige Legemsbevægelser forløjstede Mængden, vilde han aldrig see for sine Dine. Lægerne deelte Huusregimentet med ham; ellers var Agangen til ham vanstelig for Lægfolk, undtagen i nderste Rødstilfælde. Vi har seet, hvorledes Dørren til hans Sovegemak, der før stod aaben for Ubekjendte eller Rejsende, herefter forstjandsedes med saa streng en Vagt, at Gesandter, der kom i vigtige Grinder, og andre høitstaaende Personer meget imod deres Villie har maattet vente en heel lges Tid i Forgemakket.

Medens han spiste, holdt han tillige meget af at gjennembegle ansæete Mand. Somme beskjldte han for Gjærrighed, Andre for Laabelighed; Mange forekastede han en uridderlig Tankemaade, og i Henseende til Utrofskab star han glatvæk Alle over een Kam: Alle vare de nemlig utaknemmelige mod deres Konge, som ophoiede dem af Skarnet; han selv var den Eneste, som af uegennyttig Kjærlighed stred for Keiserdømmets Ret. Dette beviste han dermed, at de Andre, som jo vare „uridderlige“, tilrev sig hvad der ikke var deres, han selv derimod var „ridderlig“ nok til at bortødsle hvad hans var; dette var nemlig det klareste Kjendemerke paa „Ridderlighed“. Slige giftige Angreb rettede han mod Alle og Enhver; han staaede Ingen, blot

for at hæve sig selv paa Alles Beføstning. Kort sagt, det var ene og alene Kjærlighed til verdslig Ære, som havde tilfølgelse, at denne Mand vanslægtede fra alle sine oprindelige Dyrer. Thi de her anførte Træk saavel som mangfoldige andre tilhøre den Tid, der gjorde ham saare ilde berygtet for Overtro, Hovmod eller snarere Hensynsløshed, og tillige forhadet hos alle Mennesker, men især hos de Store. Blandt disse vare navnlig Hertug Bernhard og hans Sønner baade hans og Kirkens værste Fjender. Det var deres Avind og Nag, deres Anslag, Bebreidelser og Bagvadsfælder, som kastede Erkebispens hovedkulds ind i alle de forhen nævnte Misligheder og ligesom røvede ham Fattningen, saalænge han syntes at maatte vige for dem i Høihed og Magt. En Tidlang gav han godvillig efter for dem, som det sømmede sig for hans præstelige Stand og Stilling; Misundelsen stræbte han at dæmpe ved Beligjeringer og at gjengælde Ondt med Godt. Men da alle hans Anstrengelser for at befæste det daarligt knyttede Venstabsbaand mellem sig og Hertugerne mislykkedes, da overvældedes han omsider af Forfølgernes Rænker; Smerten over de Udfindede saarede ham og bragte ham tiere end engang til at udraabe med Elias: „Herre min Gud! dine Altre har de nedbrudt, og dræbt dine Profheter, og jeg staaer ene tilbage, og nu tragte de ogsaa efter at dræbe mig!“

Hvor uforstyldt iøvrigt Erkebispens maatte lide Sligt, vil et enkelt Træk være tilstrækkeligt Beviis for. Man vil af samme kunne see, at Vedligeholdelsen af Venstabet med disse Avindsmænd ikke førte til Noget.

Drevet af Gjærrighed rykkede Hertugen mod Frisjerne, fordi de ikke indsendte den Skat, de stod i Gjæld for. Han kom altsaa til Frisland, ledsaget af Erkebiskoppen, som blot var taget med for at mægle Forlig mellem Hertugen og det gjenstridige Folk. I sin Be-

gjærlighed efter Mammon forlangte nu Hertugen hele den forfaldne Pengesum, Renterne iberegne, udbetalt, og vilde end ikke lade sig nøie med 700 Mark Sølv. Herover blev dette raa Folk nderst forbittet og rev Sværdet af Skeden for sin Frihed. Mange af vore Folk fik en Kaarde tværs gennem Livet, Resten frelste sig ved Flugt, Hertugens og Erkebispens Leir udplyndredes, en 'anseelig Pengesum gik tabt for Kirken. Men at vi saaledes i Farens Stund trolig holdt Venstak med Hertugen og hans Folk, det var saa langt fra at komme os tilgode, at disse endog fremdeles vilde Kirken tillivs. Hertugen var, siger man, et Søndagsbarn, og skal oftere sukkende have forkyndt, at hans Sønner af Skjæbuen vare bestemte til at berede Bremens Kirke Undergang. Han havde nemlig i Drømme seet, at der fra hans Løntamre fremkom Bjørne og Bildsviin, dernæst Hjorte, og endelig Harer, som alle gik løs paa Kirken. „Bjørnene og Bildsvinene“ — sagde han — „ere vore Forfædre, væbnede med Stridbarhed som med Hugtænder; Hjortene, som kun ere prydede med Taffer, ere mig og min Broder, Harerne endelig ere vore Sønner, hvis Tapperhed der er Maade med, ja som ere Krystere; de ville, frygter jeg, ved at anfælde Kirken, hjemfalde Hævnen fra Gud.“ Derfor besvor han dem ved Guddommens Rædsel, ei at pønske paa ugudelig Fremfærd mod Kirken og deres Hyrde, som det var farligt at krænke, fordi begges Forurettelse ramte Kristus selv. Men han prækede for døve Øren. Vi skulle ret strax faae at see, hvorledes Gjengjældelsen naaede de Syndere.

I Erkebispens 17de Embedsaar døde Hertug Bernhard af Sæxen, efter i 40 Aar, fra den ældre Vibentius's Dage af, med Dngtighed at have styret baade Slavernes, Nordalbingernes og vore Anliggender. Efter hans Bortgang arvede Sønnerne, Ordulf og Hermann, Fa-

derens Kættigheder, og det spaaede Bremer=Stiftet ilde. Disse gjemte nemlig paa det gamle Nag til Kirken, som deres Fædre dog kun i Smug havde givet Raaderum, hvorimod de nu besluttede, aabenlyst at fornye Hærvnen over Biskoppen og hele Kirkens Huus. Endnu medens Faderen levede, gjorde Hertug Ordulf Begyndelsen hertil, idet han i Spidsen for en fjendtlig Skare hærgede Bremer=Sædets frisiske Enemærker, stak Dine ud paa Kirkens Tjenere og lod Gesandtter, som skulde tilbyde Fred, pidste og deres Hovedhaar afraage, ja endte med alle mulige Angreb paa Kirken og dens Folk, som han udplyndrede, nedfablede og gjorde aldeles fredløse. Skjøndt nu Erkebispnen derved opflammedes til al tilbørlig Nidfærhed for Kirken, greb han dog ikke til andet Sværd end Banstraalens mod de For=maastelige, men indankede Sagen for Keiserhoffet. Dette Maadehold lønnes ham kun med Spot; thi Kongen, som dengang var et umyndigt Barn, blev efter Sigende holdt for Nar af vore Grever. For da at læmpe sig efter Om=stændighederne, skal Erkebispnen, i den Henjigt at opløse Sammenhværgelsen mellem Brødrene, have taget Grev Hermann i Krigstjeneste hos sig. Med ham til Hærfører tiltraadte Erkebispnen, som Lærer for den unge Konge og som Formand for Rigsraadet, sit Tog til Ungarn, medens den Køllner Erkebisp blev hjemme for at varetage Re=geringsagerne. I Ungarn gjenindsatte han den af Bela fordrevne Kong Salomon og vendte derpaa tilligemed sin kongelige Myndling tilbage som Seierherre. I den Anledning gjorde nu Grev Hermann sig Haab om et eller andet stort Lehn og androg derpaa. Dette vilde Erkebispnen imidlertid ikke lade ham faae. Derover blev han da strax som rasende, rykkede med en fuldtallig Hær mod Bremen og gjorde Alt hvad der faldt ham i Hænderne til Bytte; ifkun Kirken fkaaned han. Helt Hjorder af Hornkvæg og

Hefte førte han bort med sig. Paa lignende Maade foer han frem i hele Stiftet, hvis Befolkning han lod blive nøgen og hjælpeløs tilbage. Samtlige Borge, som Erkebispens havde været faa forsynlig at opføre i Stiftets forskjellige Egne, bleve jævnedes lige med Jorden.

Erkebispens var dengang den Øverste ved Keiserhoffet. Hans Klage blev hørt, og Greven af Hofretten dømt til Landsforviisning, som Kongens Naade Naret efter fritog ham for. Dog maatte Grev Hermann saavel som hans Broder, Hertug Ordulf, give Kirken Opreisning; de bødede til den 50 Bøndergaard, og dermed havde Landet atter Ro, dog kun i nogle faa Dage.

Denne Bremer-Kirkens Udbyggelse gif endog Kongen selv til Hjerte. For at trøste den, sendte han den henved 100 Messe-Hagler, en Deel Sølvkar, Bøger, Nyfestager og gyldne Køgelsekar. (Kongens Gaver til Hamborgs Fornøjelse vare følgende: 3 Guldbægre af tilsammen ti Pund Gulds Vægt; en Salvekrukke af Sølv; et sølvforguldt Skjold; en Psalmebog med gylden Skrift; Køgelsekar og Nyfestager af Sølv; ni kongelige Tapetbolstre, 35 Messestjorter, 30 Hagler, 14 dalmatiske Kapper og Kjortler og mange andre Sager; desuden en Alterbog, hvis Bind skjønnes at være indlagt med ni Pund Guld.) Ogsaa Klostrene i Korvei og Vorsch, dem Erkebispens i lang Tid havde gjort sig megen Umage for, synes ved den Leilighed at være blevne tilforordnede Kirken i Hamborg. Tilige maade kom samme Kirke dengang i Besiddelse af det længe savnede Lesum, et Gods, der anslaaes til 700 Gaarde og behersker Hadelns Kystegne. Til denne Eiendoms fuldstændige Indløsning skal Erkebispens have betalt Enkedronning Agnes 9 Pund Guld, fordi hun paastod dette som en Deel af sin Medgift. (Selv eiede Erkebispens 50 Herreguarde, blandt hvilke Altenwalde var størst og havde Adkomst til

en heel Maanedes Hoveri, men Hambergen var den mindste og havde kun Krav paa 14 Dages Hoveri. Saa rig var denne Biskop).

Ja, rig kunde vor Kirke have været; og vor Erkebisp var saaledes stillet, at han ikke havde behovet at misunde Røllneren eller Maintseren nogen Herlighed. Biskoppen i Würzburg er dog den eneste Biskop, om hvem det gjælder, at han ingen Eigemand har i sit Stift, fordi han selv eier samtlige Grevstaber i sin Kreds og selv, som en Hertug, leder Regjeringen over sin Provinds. Ham fik nu vor Erkebisp Lyst til at kappes med, og besluttede i et saadant Niemed at inddrage alle Grevstaber, der syntes at have nogen Myndighed i hans Kreds, under Kirkens Raadighed. Begyndelsen gjorde han da dermed, at han hos Keiseren forskaffede sig de Rettigheder, som ere forbundne med Frislands største Grevskab, nemlig Fivelgau, dengang i Hertug Gottfreds Hænder, nu i Egberts. Indkomsterne anslaaes til 1000 Pund Sølv, hvoraf Ihandehaveren, som tillige staaer i Stiftets Krigstjeneste, svarer 200. Dette Grevskab sad Erkebispen inde med i ti Aar, lige indtil han blev fordrevet. Det næste Grevskab, som tilhorte Uto, har sine Besiddelser spredte over hele Bremer-Stiftet, især langs med Elben. For dette tilbød Erkebispen Grev Uto en saakaldt Affindelsessum, som han vilde udrede af Kirkens Eiendomme, man regner med 1000 Pund Sølv Aar for Aar. Og dog er der ingen Tvivl om, at der jo for en saadan Slump Penge kunde opnaaes et langt større aarligt Udbytte for Kirken. Men det er sagnetens for den verdslige Keres Skyld, at vi nøies med at være saa fattige, for saa at have mange rige Folk i vor Tjeneste. Det tredie Grevskab i Frisland, i vort Stifts nærmeste Nabolag, er Emsgau. Dette havde Gottskalk hævdet for vor Kirke mod Grev Bernhard og sat sit Liv til derfor; nu aftalte vor

Erkebisp med Kongen, at svare ham 1000 Pund Sølv for samme. Det var ingen let Sag, at skaffe en saadan Sum tilveie; og derfor — o vee! — lod han Kors, Altre, Kroner og andre Kirkens Prydelser borttage, og efter saaledes at have blottet Kirken, skyndte han sig med at faae den ulufjalige Contract istand. Endda pralede han med, at hvor Kirken havde været af Sølv, skulde han i en Fart faae den omgjort til at blive af Guld, med tidobbelt Bederlag for Alt hvad der var borttaget, ligesom han gav sig Mine af, tidligere at have gjort ved Klosters Nedbrudelse. O hvilket Tempelran! To Guldkors, indfattede med Edelstene, et større Alter og en Kalk, begge straalende af det røde Guld og indvirkede med en Besætning af dyre Stene — Alt dette til en Vægt af 20 Mark Guld, som Fru Emma tiligemed flere andre Gaver havde stjænknet Bremens Kirke, blev flaaet i Kvag. Guldsmeden, som indsmeltede det, fortalte, at det havde voldt ham stor Smerte, at skulle forgribe sig paa det Hellige ved at flaae de Kors istykker; ja, der var dem, han i al Hemmelighed forsikrede, at han havde hørt Lyden af Hammeren blande sig med en Røst som af et hullkende Barn. I den Anledning altsaa og paa en saadan Maade bleve Bremer-Kirkens Skatte, hvis Samling fra ældre Tider af og lige ned til hans Dage de Troendes store Fromhed havde tilveiebragt, i et ulufeligt Dieblit fatte overstyr for Ingenting. Næppe Halvdelen af Gjalden udbragtes af disse Penge. Edelstenene paa de hellige Kors bleve, efter hvad vi have hørt, omspredte og af visse Folk bortførerede til Skjoger.

Jeg gyser, oprigtig talt, ved nu at skulle oplyse Sammenhængen med det Hele. Dette var nemlig Beernes Begyndelse, og haard var Straffen, der fulgte paa. Lige fra den Dag af ilede Nykken sin Undergang imøde; Alt gif os og Kirken imod, i den Grad, at vor Erkebisp og hans

Tilhængere udhængedes som Rjættere. Han brød sig imidlertid kun lidt om det almindelige Omdømme, forsømte iligemaade Omsorgen for sit Huus, hengav sig med Lidensabelighed til Hoffet alene, og styrkede sig hovedkulds i Ærgjærrighedens Malstrøm, efter eget Sigende af den Grund, at han higede efter at staae i Spidsen for Regjeringen, fordi han ei kunde udholde at see sin Herre og Konge som en Kæstebold og Fange for Andre. Og som en Romer, der har svunget sig op til Consul, har fortrængt sine Medbeilere og er bleven ene om Capitoliets Borg; saaledes naaede han sit Maal, uden dog at undgaae den Misundelse, der altid følger med Æren. Nu var det jo, at vor Metropolitan i sit Consulat skulde til at fornye Guldalderen paa en eller anden Maade; og det skal i saa Henseende have været hans Agt, at udrødde af Guds Rige alle dem, der øvede Uretfærdighed, allermeest hvem der løftede Haand mod Kongen eller lod til at have beriget sig paa Kirkens Bekostning. Da nu saagodtform alle Rigtets Biskopper og Fyrster havde en ond Samvittighed i dette Stykke og følte sig trufne, saa gjorde de med eendragtig Had fælleds Sag mod den ene Mand, hvis Undergang skulde frelse de Dvrige.

I den Anledning flokkedes de alle som een Mand paa et Møde i Tribun, hvor Kongen selv var tilstede, og hvor de da fjernede vor Erkebisp som en Trolldmand og Forfører fra Hoffet. I den Grad var „hans Haand imod Alle og Alles Haand imod ham,“ at Stridighederne endte med et blodigt Haandgemæng.

Da saa vore Hertuger hørte, at Erkebispens var udstødt af det høie Statsraad, da fyldtes deres Hjertes med Glæde, og de tænkte, at nu var Hævnenes beleilige Stund kommen ogsaa for dem til at faae ham heelt bort fra hans Bispedømme. Og de sagde: „Rydder indtil Grundvolden;

lader os udfflette ham af de Levendes Land!" Saa lagde de mangfoldige Raad op og udstødte mangehaande Bebreidelser imod Erkebispen, som dengang, i Mangel af et mere sikkert Tilflugtssted, sad i Bremen, omleiret og bevogtet af Fjenderne. Og medens hele den hertugelige Slægt drev Spot med Hyrde og Menighed, med Folket og Helligdommen, var det dog især Magnus, der rasede fremfor Alle og roste sig af at være den, der var bleven opbevaret til at kue den oprørste Kirke. Denne Prinds Magnus altsaa, Hertugens Søn, fik Samling paa en heel Køverbande, hvormed han søgte at komme Kirken og Kirkens Hyrde anderledes tillivs end hans Forældre havde prøvet paa, idet han nemlig vilde see til, at faae en Ende paa den lange Trætte, ved enten at lemlæste Bispen eller gjøre det heelt af med ham; Biskoppen havde ingen Hær til sin Hjælp; men hans Snildhed i at see sig for svigtede ham ikke. Just som han allerbedst holdtes beleiret af Hertug Magnus, flygtede han om Natten hemmelig til Goslar, hvor han rolig tilbragte et halvt Aar paa sit Landgods ved Lochten. Hans Leir og Tjenerstab blev udplyndret af Fjenden. Da Kniven saaledes var sat ham paa Struben, indgif han et ligesaa vanærende som nødtvungent Forlig med Boldsmanden, ved nemlig at tilbyde denne over tusinde Gaarde, der tilhørte Stiftet, som Lehn, og dermed at tilkjøbe sig sin Fjendes Krigstjeneste, i den Hensigt, at Magnus ærlig skulde forsøgte Kirkens Ret til Grevskaberne i Frisland, hvoraf Bernhard forholdt Erkebispen det ene, Egbert det andet. Saa var da Bremens Bispedømme ligesom treslakt, idet Uto besad den ene Trediedeel, Magnus den anden, og kun den tredje levnedes Erkebispen, og det endda med Nød og næppe. Thi ogsaa Bispegaardene og Kirkens Tiender¹⁹⁾, som skulde tjene til Klerkes, Enkers og Trængendes Ophold — Alt var taget i Brug af Vægfolk, saa at indtil denne Dag Skjøger

og Kantsmænd næste sig med Kirkegodset og give Bispen med Alle dem, der tjene ved Altret, en god Dag. Ege indtil nu er det kjendeligt, at Erkebispen ved saa store Indrømmelser til Uto og Magnus ikke opnaaede Andet af disse, end dette, at han ikke udjoges af sit Bispedømme Og al den Tjeneste, de Andre viste ham, indskrænkede sig til, at de lod ham beholde det tomme Herre=Navn.

Dette var det første Stød, der ramte os i Bremer=Stiftet. Men ogsaa hinsides Elben gjorde en haard Straffedom sig gjældende, idet Fyrst Gottskalk paa den Tid dræbtes af Hedningerne, dem han selv arbejdede paa at omvende til Christendommen. Han var en Mand, som skal mindes alle Dage. En stor Deel af Slavenland er ved ham bleven omvendt til den christne Tro. Men fordi „Amoriternes Ondskab endnu ikke havde fyldt sit Maal,“ ei heller Tiden til at finde Barmhertighed var kommen for dem, saa „maatte der jo komme Forargelser,“ for at „de Oprigtige kunde blive aabenbare.“ Vor Maffabæer led Martyr døden i Byen Lenzen, den 7de Juni, tilligemed Præsten Yppo, der slagtedes paa Altret, samt mange Andre, saavel Lægfolk som Klerke, der allevegne paa forskjellig Viis piintes tildøde for Christi Skyld. Munken Ansver blev i Forening med Andre stenet ved Rakeborg. Deres Videlsesdag falder paa 15de Juli⁸⁰). I Staden Meklenborg blev den gamle Biskop Johannes tilligemed de øvrige Christne holdt i Fængsel til en forestaaende Seiersfest. Ved den Keilighed blev han for Christi Bekjendelses Skyld tugtet med Stokkeprngl, dernæst slæbt fra By til By i Slavenland og forhaanet⁸¹), og da end ikke dette bragte ham til at frafalde Christi Navn, blev han lemlæstet paa Hænder og Fødder, hans Legeme henflængt paa aaben Gade og hans afhuggede Hoved sat paa en Spndstage som et Seierstegn for Hedningerne, der offrede ham til deres Gud Radegast.

Dette Oprin fandt Sted i Slavernes Hovedstad Kethre, den 10de November. Den danske Konges Datter blev ved Dbotriter=Staden Meklenborg anholdt tilligemed hendes tvindelige Følge; hun fik mange Slag og slap omsider nøgen derfra. Det var hende, der som sagt var gift med Fyrst Gottskalk, og hans Søn med hende var Henrik. Med en anden Hustru havde han endnu en Søn, Butue. Begge vare fødte til stor Ulykke for Slaverne. Disse gif imidlertid ved denne Leilighed af med Seiren og ædelagde med Ild og Sværd hele Hamborgs Provinds. Næsten alle Stormarer nedfabledes eller toges tilfange, Hamborgs Fæstning sløifedes, og til vor Frelfers Banære bleve endog Korsene sønderflaede af Hedningerne. Da opfyldtes hos os den Spaadom, som siger: „Gud! Hedninger ere trængte ind i din Arv; de have besmittet dit hellige Tempel“ o. s. v., hvilket jo er et prophetisk Klagemaal over Staden Jerusalems *Ødelæggelse*. Dette Nederlag tilskrives Blussø; han var gift med en Søster til Gottskalk og blev ved sin Hjemkomst ligeledes dræbt. /Saaledes faldt, under dette almindelige Oprør, alle Slaverne paany tilbage til Hedenstabet, idet de, der holdt fast ved Troen, bleve dræbte⁸²⁻⁸⁸). Vor Hertug Ordulf kjæmpede i de 12 Aar, hvori han overlevede sin Fader, tidt og ofte mod Slaverne, men altid forgjæves; aldrig blev Seiren hans, og for hver Gang han var flaaet af Hedningerne, blev han ovenikjøbet udleet af sine egne Folk.

Erkebispens Fordrivelse og Gottskalks Død indtraf saagodtstom i et og samme Aar, som er Adalberts 22de Embedsaar. Og hvis jeg ikke feiler, saa indvarsledes disse Ulykker over os ved hiin gruelige Comet, der kom tilsynne samme Aar ved Paastetide.

Saamtidig dermed fandt i England hiint mærkværdige Nederlag Sted, hvis Betydning paabøder os at medtage

Hovedsagen desangaaende, især da England fra gammel Tid har været underlagt Danskerne. Efter den engelske Konges, Hellig Edwards Død, trattedes Høvdingerne om Herredømmet, og en vis engelsk Karl, ved Navn Harald, en ildefindet Mand, tilfrev sig Sceptret. Da hans Broder, som hed Toste, hørte dette, kaldte han den norske Kong Harald saavel som Skotternes Konge tilhjælp mod Kongen af England; men for denne faldt baade Toste selv, og den skotske Konge og Harald⁸⁴). Næppe vare 8 Dage omme, see, da kom Wilhelm, som fordi han ikke saa lige er af Blodet, fører Tilnavnet „Bastard“, fra Frankrig over Sundet til England, og paaførte den udmattede Seierherre Krig. I Slaget vare Anglerne først de seirende, men bleve dernæst overvundne af Normannerne og tilsidst tilintetgjorte. Der faldt Harald og efter ham henved 100,000 Angler. Den seierrige Bastard udførte Guds Hævn — thi den havde Anglerne udæftet — ved at forjage saagodtsom alle Klerke og Munke, der levede uden Hensyn til Klosterreglerne. Efter saaledes at have borttryddet Forargelserne, satte han Wiismanden Lanfrank til Lærer i Kirken. Det var en Mand, hvis Nidkærhed, som før i Frankrig, saaledes nu i England opvakte Mange til Troens Endighed.

I Sverrig døde paa samme Tid den særdeles christelige Kong Steenkil. Efter hans Død trattedes to Erikker med hinanden om Herredømmet, og alle Sverriges Mægtige skal i denne Kamp have fundet deres Undergang. Thi ogsaa begge Kongerne faldt i Slaget⁸⁵). Da saaledes hele den kongelige Slægt var uddød, kom Riget i en ny Stilling, til megen Forstyrrelse for Christendommen. Biskopperne, som vor Erkebisp havde indviet og sendt derhen, frygtede for Forfølgelse og holdt sig hjemme. Skaanes Biskop var den eneste, der tog sig af de gothiske Me-

nigheder. Ogsaa en svenst Lagmand, ved Navn Gnist, styrkede Folket i Christendom.

Navnkundigt iblandt Barbarerne var dengang den danske Kong Svend. Med megen Tapperhed holdt han de norske Konger, Olaf og Magnus, i Skrankerne⁸⁶⁻⁸⁷). Imellem Svend og Bastarden var der idelig Strid om England, uagtet vor Erkebisp, paa hvem Wilhelms Foræringer havde gjort Indtryk, søgte at mægle Fred. Christendommen blev af denne Kong Svend i lang Tid og i en viid Udstrækning fremmet blandt Udlandets Folkfærd. Svend havde, i det Hele taget, sin Styrke i mange gode Egenskaber; hans eneste Svaghed var Overdaadigheden. I Erkebispens sidste Levetid kom jeg til Bremen; der hørte jeg tale om denne Konges Viisdom, og snart fattede jeg den Beslutning at reise til ham. Jeg blev, ligesom alle hans Gæster, meget naadigt modtaget, og jeg har af hans Mund samlet en stor Deel af denne Bogs Indhold. Thi han besad en grundig videnskabelig Dannelselse, og var tillige yderst forekommende mod Fremmede; selv bestemte han ogsaa Udsendelsen af sine Klerke i Ordets Tjeneste til hele Sverrig, til Norge og til Derne deromkring. Ved hans paalidelige og tiltrækkende Fortælling er jeg kommen til Kundskab om Månge iblandt de barbariske Folkfærd, som paa hans Tid have omvendt sig til den christne Tro, saavelsom om adskillige Mænd baade i Sverrig og Norge, som have vundet Martyrkronen. „Iblandt disse,“ sagde han, „var der en Udlænding ved Navn Erik, som med sin Forkyndelse for Svenskerne længst borte fortjente sig Martyrpalmen, ved at halshugges. En Anden, ved Navn Alfward, levede længe blandt Normændene et stille og gudfrygtigt Liv, der ikke lod sig skjule. Just som han vilde tage sig af en Fjende, blev han derfor dræbt af sine Venner. Ved disse Mænds Hvilested steer der indtil denne Dag

helbredende Tærtegn for Folks Dine." — Saaledes har vi af denne Mands Fremstilling øst vor Kundskab om Alt hvad vi har meddeelt eller fremdeles skulle meddele angaaende Barbarerne.

Imidlertid hensad vor Erkebisp, efter Sigende for-drevet fra Hoffet af den misundelige Biskop i Kølln, som en Privatmand i Bremen, eenlig og rolig. Ja rolig, dersom han blot havde havt Sindsro i samme Grad som han havde legemlig Hvile. Hvor lykkelig vilde han ikke været, dersom han havde ladet sig nøie med sit Stifts lovlige Eiendom og med sin rige Fædrearv, og enten aldrig eller dog kun fjelden havde indfundet sig ved Hoffet. Man læser dog om andre store Mænd, at de, med Ringeagt for verdslig Ære, have sket Hoffet som et nyt Sæde for Afgudsdyrkelse, i den Erkjendelse, at man, ved at trække sig tilbage fra den store Verdens Uro og fra Hoflivets Tummel til et eenligt Livs tænksomme Ro, ligesom styrer ind i Lykhalighedens trygge Havn⁸⁸). Men vor Erkebisp gif lige den modsatte Bei. Han satte den rette Wiisdom deri, at man tilbødte for Kirken ikke blot skulde paatage sig besværlige Forretninger i Hoffets Tjeneste, men endog, hvis det behøvedes, for Hoffets Skyld uden Betænkning udsætte sig for Farer og for Døden selv. Ja, hvis jeg ikke feiler, saa thuede han i Førstningen til Kongens Hof, for der at skaffe sin Kirke Anseelse; men efter derved at have tilfat eller rettere bortkastet Alt hvad han eiede og havde, endte han med, kun at arbeide paa sit Bispedømmes Udfrielse. Ligesom det nu var Ergjærrigheden, der forledte ham til det Første, saaledes var det Kirkens Nød, der paabød det Sidste. Havde nemlig Kirken iforveien idelig været en Gjenstand for misundelige Angreb af dette Lands Hertuger, saa var og er den nu omsider indskrænket til et Intet. Den Elendighed, han saaledes oplevede, græd han hver Dag sine modige Taarer

over, og i den Anledning havde han anordnet Brugen af visse Psalmer, der skulde udtrykke hans Hævn over Kirkens Fjender.

Hvad nu den Grumhed angaaer, hvormed han behandlede Stiftets egne Folk, dem han jo dog skulde baaret Kjærlighed til og Omhu for, som en Hyrde for sin Hjord, saa har han dertil selv angivet en vægtig Bevæggrund, som vi har hørt af hans egen Mund. Andet har vi faaet at vide af Andre.

Der var en Lehnsgreve, ved Navn Dedo; han var en Heelbroder til Erkebispem. Denne Mand blev i Reiserens Dødsaar myrdet af en Præst i sin egen Kreds, skjøndt han var from og retskaffen, saa at han hverken selv gjorde noget Menneſte Fortræd, ei heller taalte, at hans Broder gjorde det. Et saadant Sindelag viste den mærkelige Mand paa sit Yderste, idet han med Døden paa Læberne besvor de Omkringstaaende at skaane hans Morder, og paalagde sin Broder det Samme. Denne opfyldte ogsaa den Afdødes Ønske og lod Præsten slippe uskadt; men fra den Tid af hadede han alle dem, der hørte til Kirken. Som et andet Brændstof til dette Had nævnes af Andre følgende Omstændighed. Engang havde Erkebispem ladet paagribe jeg veed ikke hvem af Brødrene, fordi denne havde lagt en overmodig Opførsel for Dagen; derover blev de Andre som rasende, indfandt sig med Vaaben i Hænderne hos Erkebispem, som de tog paa Sengen og truede med al Landsens Ulykke, dersom han ikke gav Fangen løs. En tredie Grund var den, at Biskoppen, for at skaane sine Godser, ofte var fraværende et heelt Aars Tid eller to. Naar han saa langt om længe kom hjem, begyndte han at holde Afregning med sine Tjenere og Avlsforvaltere, og saa fandt han, at Indtægten og Afgrøden var sluppen op, ganske som om han selv havde været hjemme. Thi det Slags

Folk er, for at bruge et træffende Udtryk af Sallust, „altid paa Spil, aldrig til at lide paa, og ikke til at holde i Tømme, hverken med det Gode eller med det Onde“^{xx}). Hertil kom den hos disse Folk saa almindelige Drifkædighed, som var Erkebispen en Gru, saa at han ofte sagde om dem, at „deres Bug var deres Gud“. For dem er nemlig Riv og Slagsmaal, Skjænden og Gudsbespottelser, ja vel endnu værre Forbrudelser, som de i Drukkenfab gjorde sig skyldige i, den næste Dag som en Veg. Fremdeles klagede han over, at de endnu i hans Tid vare hildede i mange hedenske Vildfarelser; Fredagen vanærede de med at spise Kjød, Baagetimer og Helligdage og den ærværdige Fastetid plettede de med Sviir og Utugt, Meened var for dem som Ingenting, Blodsudgydelse satte de en Ære i, Egtefælsbrud, Ukyndighed og unaturlig Besmittelse blev næppe lastet af Nogen iblandt dem. To eller tre eller utallige Soner har de Fleste paa engang. Kvæg, som ikke er slagtet, men død af Sygdom, Blodet og det Kvalte og Kjødet af Lastdyr nydes af dem uden mindste Betænkning. Hvad der endelig især ærgrede Erkebispen, det var den Misundelse, hvormed de stotte til Fremmede, samt at de vare Hertugen mere hengivne end ham eller hans Kirke. Ofte nok ivrede Erkebispen med klangfuld Veltalenhed imod disse og andre Synder hos Folket; men de drev kun Spot med hans faderlige Revfelse, og lod sig ikke bøie eller bevæge til mindste Ærhøidighed for Guds Præster eller Kirker. Paa Grund heraf kom Erkebispen til den faste, Anskuelse at dette haardnakkede Folk maatte hverken nyde Skaansel eller Tillid. „Tving deres Kjæver med Bidsel og Tømme“; eller: „med Riis vil jeg hjemføge deres Uretfærdigheder“ — disse og lignende Uttringer brugte han om dem. Ved enhver Leilighed, for hver Gang der var Noget iveien med Nogen af dem, lod han en Saadan strax kaste i Fængsel eller fratage

alt hans Gods, idet han med høi Vatter forfikkrede, at Legemets Spagelse kom Sjælen tilgode, og Tab af Gods var Bod for Synder. Følgen blev, at de Forstandere, han betroede sin Fuldmagt, overfired Maalet i at udplyndre og affstraffe. Det gik efter Spaadommen: „Jeg er lidt vred, men de har selv hjulpet med til Ulykken, siger Herren.“

Der sad altsaa Erkebisp'en i Bremen og havde Intet mere at leve af, undtagen Rov fra de Fattige og de hellige Klostersamfunds Midler. Det større Provsti i Stiftet forestod hans underdanige Tjener Svidger. Denne satte Brødrenes Midler overstyr, og blev dernæst affat, fordi han havde slaaet en Diakonus ihjel; blev saa igjen indsat i sit Embede, men da han ikke mere kunde svare Brødrene eller sin Herre nogen Afgift af sin Tjeneste, maatte han flygte for Erkebispens Vrede og for sin egen onde Samvittighed. Saaledes kom Provstiet i Erkebispens Bold, og blev ved egenyttige Forstandere hnkkelig sonderplukket. Pige dan gik det med hvert Samfund; Bispen var vred paa Provsten, Provsten tog galt paavei med Brødrene, og saaledes ødtes alt Kirkens Gods. Endnu var blot Herberget gaaet fri for Ødelæggelsen, det Herberge, som oprindeligt var stiftet af Ansgar, og som ved de efterfølgende Fædres Omhu havde holdt sig ubeskaaet indtil Hr. Adalberts Dage. Da blev vor Domprovst, som en tro og klog Huusholder, sat til at bestyre de Fattiges Almisse. Jeg tør nu ikke bestemme, hvor stor en Synd det er at bedrage Fattigfolk for hvad der hører dem til; Kirkelovene kalde slikt enten Tempelrov eller Mord; kun Saa meget tør og bør jeg sige, samtlige Brødre usfortalt, at i alle de 7 Aar, Bispen endnu levede, blev der fra Bremer Kirkens berømte og rige Stiftelse ikke uddeelt ringeste Almisse. Dette maa dog vel kaldes en Ynk og en Umenneflighed, aldenstund der var trykkende Hungersnød, og mange Fattige fandtes liggende døde allevegne paa Gaderne.

Medens nemlig vor Hyrde havde saa farlig travlt ved Hoffet, toge de, der skulde varetage Herrens Hjord i hans Sted, Leiligheden iagt til at overfare Stiftet som glubende Ulve, og viste kun Skaansel der, hvor der Intet var at løbe af med.

Ja, et bedrøveligt Sørge spil saae man dengang blive opført i Bremen, hvor det gik ud over Borger og Kriger og Kræmmer, og det som værre var, over Klerk og Munk og Nonne. Gjorde Nogen Fortræd, saa var det jo i sin Orden, at der blev taget haardt paa ham; men dette gjælder ikke om Alle. Var der en rig Mand, som ansaaes for brødefri, saa paalagde man ham næsten umulige Forpligtelser, for at paaføre ham Skyld; naar han saa derved enten kom galt afsted, eller klagede over Umuligheder, blev han strax berøvet hele sin Formue; og tog han sig blot den Frihed at knurre, kom han i Hullet. Mange saae man blive hudstrøgne, Mange sluttede i Bolt, Andre jages ud af Huset og de Fleste ud af Landet. Ligesom dengang, da Sulla havde seiret i Borgerkrigen, saaledes gik det her: hvem der stod ilde anstrevet hos Nogen af de Mægtige, blev endog uden Erkebispens Vidende dømt, som om det var efter hans Befaling. Og ret som for at intet Kjøen og ingen Stand skulde gaae Ram forbi i denne forbrøderste Tingenes Orden, saa har vi seet Fruentimmer blottede for deres Guldsmykker og Klædningsstykker, og de nederdrægtige Ransmænd, ja dem fandt man blandt Bisper og Præster. Vi har bragt i Erfaring, at Folk, der vare berøvede deres Eiendom eller altfor haardt trængte af Oppebørselsretten, deels gik fra Forstanden af Sorg og Grammelse, deels maatte tigge for hver Mands Dør, kort efter at de selv havde været formuende. Skatteplyndringen var almindelig; den ramte alle Bispens Undersaatter, følgelig ogsaa Kjøbmændene, som fra alle Verdens Kanter strømmede til Bremen, hver med sin sædvanlige Vare, og dem Alle

trykkede Fogedernes forsamte Udpantning, saa at de ofte maatte gaae nøgne fra Byen. Saaledes er Byen bleven tom for Borgere og Torvet for Handlende indtil denne Dag, især fordi Hertugens Trælle slugte indtil sidste Stump, hvad vore Folk havde levnet. Alt Sligt var jo nok steet tilforn, selv naar Erkebispens var hjemme; men i hans Fraværelse saavel som efter hans Forviisning blev det reent utaaleligt.

Efter megen frugtesløs Anstrengelse og mange unyttige Bestikkelser naaede Erkebispens omsider, tre Aar efter sin Forviisning, Maalet for sine Ønsker, idet han nemlig ikke blot tilbagevandt sin forrige Stilling ved Hoffet, men tillige var saa heldig, som Rigsraad for syvende Gang, at svinge sig op til en Righofmesters høie Post. Da han nu var indtraadt i denne høie Værdighed, som ret gav ham Leilighed til at vise, hvor stor en Mand han var, besluttede han strax at være forsigtig i sin Omgang med Tyrsterne, og ikke at støde dem for Hovedet som før. Det Første, han i saa Henseende havde at gjøre, var at forlige sig med Erkebispens i Kollu, dernæst med de Øvrige, forsaavidt de havde forset sig mod ham, eller han imod dem. Efter saaledes at have bortryddet Hindringerne, var han ikke øksesløs paa sit Stifts Begne, hvis Ophjælpelse han saa ublu arbejdede paa, baade ved at smigre Hoffet og ved at rutte med sine Penge. Ved den Leilighed kom han i Besiddelse af Plisna, Duisburg, Grøningen og Sinzig. Provstiet Wildeshausen i Bremens Nabolaug var han lige ved at blive Eier af; ligeledes af Hersersfeld i Nærheden af Hamborg. Havde han levet længere, skulde han vel ogsaa have gjort Alvor af at lægge Verdens Bispedømme til vor Moderstad. I sine sidste Levedage gjorde han offentlige Stridt til at danne et Patriarkat i Hamborg, saavel som til andre

store og utrolige Ting, som i det Foregaaende ere blevne meer end tilstrækkelig omtalte.

Hvad der forøgede Erkebispens Hæder, var den Omstændighed, at i det Aar, han var Rigsraad, havde Keiseren sin berømte Samtale i Rynneborg med den danske Konge; en Samtale, der tilsigtede Hertugens Fornedrelse, og som under Skin af et Forbund indledte et forenet Angreb paa Saxerne. Samme Aar dæmpedes hiint første Oprør mod Kongen, idet Hertug Otto og Magnus, efterat have hærget Saxland, endelig af Erkebispens lod sig overtale til at anerkjende Kongens Myndighed. Ottos Hertugdømme gav Kongen til Welf, og Erkebispens kom paany i Besiddelse af de Kirkegodser, Magnus havde beholdt.

Saaledes stod han da paa Trens Tinde, og skjøndt hans Helbred led mangt et Stød, vilde han dog ikke savnes i den offentlige Virksomhed, men lod sig, for at ledsage Kongen, slæbe i en Bærestol fra Rhinen til Donau og og derfra til Saxland. Efter Nøgles Sigende skal Kongen have lovet ham, at naar Fyrsterne mødtes i Utrecht ved den nærmeste Paaskehøitid, skulde han faae Bekræftelse paa Alt hvad han lan lystede med Hensyn til Korvei, Korsch og Andet. Derimod fortælles der af Andre, at Kongen opholdt Erkebispens med listige Udsættelser, for at formeae ham til at slippe Korsch, mod at faae dobbelt Bederlag for sit Stift, hvorsomhelst i Riget han ellers vilde, men at Erkebispens blev haardnakked ved at paaftaae Korsch og intet Andet, indtil han omsider gif glip ad Livet og dermed tillige ad Korsch og andre Kirkegodser.

Legn og Forvarsler om hans nær forestaaende Død var der nok af, og de var af en saa truende og uhyggelig Bestaaffenhed, at de syntes at maatte forfarde baade os og selve Erkebispens; der var noget saa Storartet og Føine-

faldende ved dem, at en opmærksom Sagttager saavel af Erkebispens forstyrrede Afsærd, som og af hans vaklende Helbred, maatte kunne spaae, at det ganske vist snart vilde være forbi med ham. Skjøndt nemlig Mandens hele Leve- maade altid var anderledes end hos Folk som de er fleest, saa blev den dog henimod Slutningen saa unienneftelig, utaaelig og han selv ulig, især fra den Dag af, da han blev forviist og Stiftet med det Samme blev udplyndret. Fra den Dag af, siger jeg, var han mere gennemtrængt af Skamfuldhed, Harm og Græmmelse, end nogen forstandig Mand kan være bekjendt. Fordi han nemlig ingen Udvei saae til at tilbagevinde de tabte Kirkegodser, blev han af lutter Bekymring og Ængstelse om ikke affindig, saa dog som ude af sig selv. Fra den Tid af fik hans Deelagtighed i ethvert Foretagende Udseende af en Feiltagelse eller Galtskab; det var, efter mit Skjøn, Noget som „selv en fjollet Dreft tør bande paa, er Forrykthed¹⁷⁾.“ Saaledes det, vi nævnte før, at han gennemvaagede hele Nætter og bortsov hele Dage; iligemaade, at han overhørte Sandheden og hengav sig til Eventyr og Drømme; fremdeles, at han glemte at give Almiser til Trængende og bortødslede Alt hvad han eiede paa rige Folk, især paa hvem der smigrede ham; at han, efterat have udtømt Kirkens Midler og selv Intet mere at have beholdt tilovers, levede af at udplyndre Stafler og at tilegne sig hellige Ordners lovlige Eiendom; at han gjorde Provstiet til en Vølsgaard og Gjæsteherberget til et Provsti, omtrent som han, der „river ned og bygger igjen og runder en Fiirkant¹⁸⁾.“ Saa dette, at han lettere end ellers blev vred, tillod sig blodige Haandgribeligheder mod Adskillige, og ophidsede Mange ved at bruge Ukvemsord, der gjorde ham selv ligesaa megen Skam som dem. Saaledes var han i Sidstningen; da lignede han ikke mere sig selv, fornægtede sine fordums gode Egenskaber, og kunde

hverken enes med sig selv om eller forklare for Andre, hvad det var, han vilde eller ikke vilde. Endda beholdt han til det Yderste sin Beltaalighed i den Grad, at hvem der hørte ham holde et offentligt Foredrag, skulde let have indbildt sig, at hele hans Handlemaade var vel overlagt og aldeles selvstændig.

Medens nu Rngtet om denne den store Mands Forvandling, Forvildelse eller, reentud sagt, Forvanskning ligesom paa Binger gjennemfoer Rigets samtlige Dele, da kom hans fortræffelige Broder, Grev Frederik, til ham, saavidt jeg erindrer, i Pefum, for at tale ham tilrette. Men efter forgjaves at have forestilt ham, hvad hans Vre eller Belfærd udfrævede, reisste han fortrædelig bort, idet han beklagede sig over Nothebald⁶⁹) og Consorter, som efter hans Formening havde smittet den herlige Mand med deres Ondskab og gjort ham vanvittig med deres Planer. Det var nu hans Betragtning. Men vi har jo dengang seet Erkebispens i den Grad nedværdige sig selv, at han endog beskylldes for at være hengiven til Trolddomskunster, en Beskyldning, som jeg kræver Jesus og hans Engle og alle de Hellige til Vidner paa, ikke i fjerneste Maade træffer denne Mand, der tvertimod ofte nok erklærede, at Troldmænd og Sandfigere og deres Rige fortjente Dødsstraf. Men som skrevet staaer: „med den Hellige bliver du helliget, og med den Forvendte vil du forvende dig“ — saaledes er han, efter min Mening, enten ved Nederdragtigheden hos dem, han troede godt, eller ved Fjendskabet hos dem, der vare Modstandere af hans Kirke, først bleven forledet til en enkelt Afvigelse og dernæst til en fuldstændig Udskeielse fra sin oprindelige Rettschaffenheds lige Bei. Paa denne rædsomme sædelige Forvildelse, i Forbindelse med Trykket af udvortes Modgang, fulgte omsider, som naar et Skib overvældes af Bølgerne, ogsaa en legemlig Svækkelse. Og idet han med Rægerens Hjælp søgte at komme

fig, blev han snart ved uordentlig Brug af allehaande Lægemidler endnu svagere, saa at han laae som halvdød og gik tilsidst fra Sands og Samling. Paa en Reise til Hoffet havde han desuden dengang gjort et svært Fald fra Hesten⁹⁰). Da gik han i sig selv, græd bitterlig, som Kong Ezechias, lovede Gud at ville forbedre sit Levnet og — o hvor naadig er ikke dog altid Kristus! — med Gæt kom han til Kræfter og vandt en tre Aars Frist, som han brugte til at opfylde Meget af hvad han havde lovet, dog ikke Alt.

Der fremstod i de Dage en Kvinde, som havde en Spaadoms=Aand; hun forkyndte offentlig for alle Folk, at det inden to Aars Forløb brat skulde være ude med Erkebispem, med mindre han omvendte sig. Det Samme bevidnede Lægerne. Men Erkebispem havde Løgnpropheter hos sig, som lovede ganske andre Ting og fandt bedre Tiltro. De spaaede nemlig, at han skulde leve, indtil „han fik alle sine Fjender henlagte under sine Fødders Skammel,“ samt at hans sieblikkelige Legemsfvagthed skulde vige for Helbred og Nykke i rigeligt Maal. Hans fortroligste Ven var Nothebald, som ellers ofte havde spaaet ham sandt, men som nu med et eneste Ord tilsidst bedrog den Trostfyldige.

Vi har dengang seet Korsene i Bremen svede Taarer; vi har seet Sviin og Hunde blive saa nærgaaende mod Helligdommen, at de næppe lod sig jage bort fra Tærsklen til selve Altret. Vi har seet Ulve flokkes i hele Skarer i vore Forstæder og hørt dem tude fælt omkap med Uglerne. Og saa ivrig som Bispen ellers var til at agte paa Drømme, vilde han dog ikke høre Noget om, at dette gjaldt ham. Og dog har de Døde aldrig talt et mere fortroligt Sprog til de Levende, end ved denne Veilighed. Alt forenede sig om at bebude Biskoppens Død. Samme Aar som Biskoppen døde, blev Hamborg brændt og plyndret to Gange, hvorpaa de seirende Hedninger fik hele Nordalbingien i deres

Bold, dræbte eller fangede det væbnede Mandſtab og gjorde denne Landsdeel til en Ørk, ſaa man maatte nok ſige, at da det tog en Ende med den gode Hyrde, var ogſaa Landefreden borte. Tjorten Dage før ſin Død opholdt han ſig i Goſlar, hvor han, ſom ſædvanlig, hverken vilde tage Noget ind, ei heller lade ſig aarelade. Som en Følge deraf paaſom der ham en voldsom Blodgang, ſom udmagrede ham, ſaa han blev ſom en Beenrad. Endda tænkte han hverken paa ſin Helbredſe, ei heller paa ſin Sjæls Frelſe, men ſnølede med Statsſager lige til ſit ſidſte Dieblit. Der var Erkebiſp Weſil fra Magdeburg og andre Embedsbrødre, ſom bad om at indlades; men ſtødt var han, jeg veed ikke hvorover, og han lod da Dørrerne lukke for dem, under det Paafud, at hans Svagthed gjorde ham ſaa ureenlig, at han ikke kunde lade ſig ſee for Noget. Kongen alene fik Lov til at ſee den Syge, ſaa høit elſkede han denne indtil ſit ſidſte Mandedræt. Ham mindede han om ſin Troſtab og ſin ſtadige Tjenefte, og til ham anbefalede han, under idelig Stønnen, ſin Kirke og alt deres Guds.

Smidlertid oprandt Dødsdagen, præget med et ægyptiſt Mærke, og bragte Indelig Budſtab til Hr. Adalbert om at den bittere Død ſtod for Døren. Selv mærkede han, baade paa Kræfternes Aftagelſe og paa de omtalte Værſler, at hans Legems Dpløsning foreſtod. Men da Lægerne vare bange for at ſige ham Sandheden og kun Nothebald tog Ordet, for at love ham Liv, ſaa laae den viſe Mand og vaklede mellem Livshaab og Dødsfrngt, og glemte derover ſig ſelv⁹¹). At, at han dog ikke vilde betænke, at Herrens Dag ſkal komme ſom en Tju om Natten, at naar de ſige: Fred og Tryghed, da ſkal Undergangen pludſelig komme, og hvad Andet der i Evangeliet paabjædes om Arvaagenhed. „I vide“ — hedder det jo — „hverken Dag eller Time“. I den Anledning kommer jeg til at tænke paa et Ord af en from Mand, ſom jeg ikke uden Taarer kan anvende her.

„Nu bæver“ — siger han — „Synderen, nu nødes han til at drage bort uden Anger; som han i levende Live glemte Gud, saaledes glemmer han i Døden sig selv.“ Ja, saaledes var det at den verdensberømte Metropolitan paa den sjette Ugedag ved Middagstide, medens hans Folk sad tilbords, laae ene i Dødskampen og opgav Aanden, og „nødig bortveg hans Liv med et Suk til Skyggernes Rige⁸⁸).“ Ak! hvor gjerne skrev jeg ikke noget Bedre om denne store Mand, som var min Belynder, og som gjorde sig saa berømt, imens han levede. Men jeg tør ikke, fordi der staaer skrevet⁸⁹): „vee dem, der kalde Ondt Godt“, og: „at gjøre Sort til Hvidt er halsløs Gjerning“⁹⁰). Det vilde desuden, synes jeg, være en farlig Sag, om vi i Tale eller Skrift skulde smigre en afdød Mand, som i levende Live netop blev ødelagt ved Smiger. Iøvrigt er der dem, som forsikre, at medens han laae ene med sig selv, var der nogle faa Bidner i Nærheden, som hørte, hvorledes han paa sit Yderste bittert fortrod alt det Anstødelige, der var i hans Virksomhed, ja græd og jamrede over, at han havde forspildt sit Liv, idet han da først erkjendte, hvor ringe, ja ussel den Glands er, som omgiver vort Støv, fordi „alt Kjød er som Hø, og al dets Herlighed som Græssets Blomst.“

O hvor stoffende er ikke Menneskelivets Lykke! Hvor omhyggelig maa man ikke dog vogte sig for Uergjærrighed! Hvad Gavn har du nu vel, høiarværdige Fader Adalbert! af den verdslige Hæder, der altid var dig kjær, og for hvis Skyld Almuen søgte, Adelen ophøiede dig? Nu ligger du ene i det høie Slot, forladt af alle Dine. Hvor er nu dine Læger og Spytstikkere og hykkelfste Venner, der roste dig, som din Sjæl begjærede, tilsvor dig fornøet Helbredelse af din Svagthed, udregnede, at du skulde blive en bedaget Ulding? Alle vare de Gjæster ved dit Bord; der saae jeg dem sidde, og derfra trak de sig tilbage paa den onde Dag.

Ingen holdt Stand, undtagen de Fattige og Fremmede, Enker og Faderløse og alle de Undertrykte, som bekjende, at din Død har røvet dem en Støtte. Med dem tør ogsaa vi i Sandhed bevidne, at Ingen herefter vil være din Lige i Venlighed og Gæmildhed mod Fremmede, i at omfredde de hellige Menigheder, i at hædre hver Klerk, eller i Strengthed mod de Mægtiges Kongjærrighed og de Overmodiges Selv-tægt, eller endelig i Beredvillighed til at give Raad, hvorved guddommelige og menneskelige Anliggender ordnes viselig. Og hvad der maatte være at udsætte paa dine Sæder, det er mere at betragte som en Tilfætning af Nederdrægtigheden hos dem, du troede altfor godt, eller hvis Modstand du bar paa for Sandheds Skyld. Dem var det, som ved deres Rumsfædte fordærvede din priselige Tænkemaade og gjorde, at du, som var god, blev ond. Saa bør det os da at anraabe den misfunderlige Herre om, at han efter sin store Barmhertighed vil være dig naadig og give dig Lod i den evige Salighed, i Kraft af alle hans Helgeners Fortjenester, hvis Baretægt du idelig saa fromt betroede dig til.

Vor berømmelige Erkebiskop Adalbert døde den 16de Marts i Rente-Terminens 10de Aar, som er Aar 1072 efter vor Herres Jesu Christi Byrd, samt Pave Alexanders ellefte og Kong Henriks syttende Aar⁹³).

Med Undtagelse af Bøger, Helgen-Levninger og Ordensdragter, fandtes der saagodt som Intet i denne Mands Gjemmer. Hvad der fandtes, tog Kongen til sig; ligeledes beholdt han Stiftets Grundlove, samt en Haand af den hellige Apostel Jakob. Denne Haand havde Erkebispens under sit Ophold i Italien faaet til Foræring af en venetiansk Biskop Vitalis.

Saa blev da Erkebispens Liig bragt fra Goslar til Bremen, tiende Dagen efter hans Død, som er hellig Mariæ Bebudelsesdag. Et anseeligt Følge ledsagede Toget,

og Riget strinlagdes midt i Choret i den nye Kirke, han selv havde opført. Dette vakte stor Forundring i hele Riget; thi man paastaer, at selv har han ofte tilforn bedt om at maatte begraves i sin Hovedstad Hamborg, som han, i Lighed med sine Forjængere, altid troede at skyldte al Kjærlighed og Omhu. Der tilbragte han nemlig, mens han levede, som oftest hele Sommeren, og der helligholdt han de npperste Høitider med megen Pragt. Der foretog han til de lobbestemte Tider Forfremmelseerne til kirkelige Embeder med Alvor og Værdighed. Der fastsatte han Tid og Sted for sine sædvanlige Møder med vore Hertuger, eller med Folk fra det slaviske Kæbolaug, eller med Gesandterne fra de øvrige Nordboer. Saa høit ærede han den ødelagte Stad, elskede han den udmattede Moder, at han paa hende anvendte Skriftens Spaadom: „Fryd dig, du Ufrugtbare, som ikke føder; thi den Eenlige har mange Børn fremfor den Gifte!“

Det var, siger man, næppe tre Dage før hans Død, at han saaledes blev fengeliggende, at han ikke mere kunde reise sig. Saa stor en Sjælsstyrke var der nemlig hos denne Mand, at han end ikke, naar Legemet var allerfvagest, vilde lade sig hjælpe af Noget, ei heller med et eneste Ord yttrede sin Smerte. Da han laae paa sit Yderste og mærkede, at Diebliffet for hans Vortkaldelse stundede til, da gjentog han under mangfoldige Suk Yttringer som disse: „Vee mig arme og ulykkelige Mand for de store Omkostninger, jeg forjæves har sat mig i! Jeg kunde jo have været lykkelig, om jeg havde uddeelt til de Fattige, hvad jeg beklager at have udstrøet for verdslig Forfængeligheds Skyld. Dog paakalder jeg nu ham, hvis Die gjennemsfuer Afgrundsdybet, som Vidne, at al min Hu stod til at ophøie Kirken. Og er denne ved min Brøde, eller maaftæe fordi Modstandernes Avind var for stærk, bleven utilbørlig beklippet; saa er der

jo dog meer end totusind Gaarde, jeg har arvet eller erhvervet, som jeg ønfter Kirken tillykke med at have faaet i Tilgift.“

Denne forstandige Tale viser, at om han end, som Menneſte, har ſyndet i Et og Andet, ſaa har han dog ogsaa, ſom et godt Menneſte, ofte fortrudt ſine Bildfarelſer. Herpaa har jeg et Beviis fra hans tidligſte Embedſtid, dengang han ret ſad paa den høie Feſt og ved ſit fordringsfulde Væſen ſtaffede ſig Modſtandere i Mængde. Da gik han i ſin Adelsſtolthed ſaa vidt, at han fik ſagt et Ord, ſom man maatte ønſte uſagt; nemlig, at alle hans biſkoppelige Forgjængere havde været Mænd uden Navn og Anſeelse, hvorimod han alene udmærkede ſig baade ved fornem Byrd og Rigdoms Glans, ligesom han vel ogsaa kunde gjøre Fordring paa et endnu høiere Sæde, ja paa ſelve Apoſtel-Stolen. Saaledes pralede han tiere end engang, indtil et ſtort Syn gjorde ham bange. Dette Syn var ſaa mærkeligt og er desuden ſaa gyldig afhjemlet, at jeg ikke har villet forbigaae det her. I en uhyggelig Nat ſaae han ſig pludſelig henſat i Menighedens Forſamling, hvor Høimeſterne ſædvanlig holdtes. Der ſtod hans 14 Embedsformænd i deres Følgerække, ſaaledes, at hans nærmefte Forgjænger, Alebrand, forrettede de hellige Skikke, der pleie at ledsage Meſſen. Da ſaa den Guds Præſt havde oplæſt Evangeliet, vendte han ſig om, for at modtage Offergaverne; og da han kom til Hr. Adalbert, ſom ſtod nderſt i Choret, vilde han næppe ſee paa ham med ſit mørke Diekaſt, men tilbageviſte hans Offer og ſagde til ham: „Du forneemte Hædermand kan ikke have Samfund med de Ringe og Idmyge!“ Og med diſſe Ord forſvandt han. — Viſt er det, at fra den Stund af angrede han ſine ubefindige Ytringer, holdt ſine Forgjængere høit i Ære og bekjendte med mange Suk, at han var uværdig til Samfund med de hellige Mænd. Dette fremkaldte ogsaa ſnart den Beſlutning hos ham, at

han paa hver af sine Forgjængeres Aarsdage af Godset Bramstedt vilde have rigeltge Maaltider uddeelte til Brødrene og de Fattige; Noget, som ellers ingen Biskop havde for Skik at gde.

Blandt mange andre Tegn paa hans Bod og Bedring er ogsaa dette mærkeligt, at i de fem Aar, han levede efter Stiftets Odelæggelse og sin egen Forviisning, gif han aldrig i Bad, saae han aldrig fornøiet ud, kom han sjelden frem ved offentlige Keiligheder eller deeltog i Gjæstebud, undtagen naar han skulde til Hove, eller naar Dagens Høitidelighed krævede det. O hvor ofte har vi ikke seet hans Ansigt forværket af Graad ved Tanken om Stiftets Odelæggelse, eller ved Synet af selve Odelæggerne! Engang — det var en høihellig Zuledag — var Hertug Magnus tilstede, og der var stort Selskab; og ved Maaltidets Slutning bleve de muntre Gjæster ikke blot høirostede, men klappede i Hænderne; det var nu Sædvane. Men Erkebispens huede det ilde. Han gav de tilstedeværende Brødre et Vink, som tilige gjaldt Forfangeren; denne maatte istemme Opsangeren: „Synger for os en Sang!“ Atter støiede de verdslige Herrer; da lod han begynde med: „Vi biede paa Freden, og den kom ikke!“ — Tredie Gang lød Straalet og Klängen af de fyldte Bægre; da blev han meget vred, hævdede Taflet og istemte med høi Røst: „Herre, vend vort Fangenskab,“ hvortil Choret faldt ind med: „som Strømmen i Syd!“ Dermed trak han sig, efterfulgt af os, tilbage til Bedesalen og græd bitterlig. „Jeg holder ikke op med at græde“ — tog han nu Ordet — „førend den retfærdige og stærke og langmodige Dommer udfrier min, eller rettere, sin Kirke, som han seer lykkelig sønderrevet af Ulve, medens selve Hyrden forhaanes. Thi opfyldt er deres Ønske, som have sagt: lader os arve Guds Helligdom og neddøse alle Guds Høitidsdage paa Jorden, og udrødde Folkets Mænd, saa at

Israels Navn ei nævnes mere. Reis dig, Herre! hoi sover du? forstyd os ei til det Yderste. Thi altid voxer Overmodet hos dem, som hade dig. Forbarm dig over os, thi vi ere saare overvældede af Kingeagt. Thi ham, du slog, forfulgte de, og lagde ny Smerte til mine Saar." Disse og andre Klagemaal dvælede vi ofte ved; thi det var en Sønderknuselses Tid, saa at han mangen Gang længtes efter at blive Munk. Undertiden ønskede han endog at finde Døden som en Løn, ved selv at røgte sit Erinde til Hedninger, være sig i Slavenland eller Sverrig, eller paa det fjerne Island. Ja ofte var han endog i en saadan Stemning, at han uden Betænkning skulde have ladet sig halshugge for Christi Bekjendelses Skyld. Den Gud, som kjender alle Hemmeligheder, han maa vel vide, om ikke Manden var bedre for hans Afsyn, end i Mennekers Dine. Thi et Mennekte seer paa det Udvortes, men Gud paa Hjertet.

Dg nu beder jeg dig, min Læser! om Tilgivelse, saafremt jeg, i min Stræben efter at fremstille et saa forskjelligtartet Mennekses forskjelligtartede Levnetsløb i forskjelligtartet Belysning, vistnok ei har kunnet iagttage den Rørlighed eller Tydelighed, Kunsten paahyder, men dog har gjort mig al Flid for at skrive i saa nøie Overensstemmelse med Sandheden, som min Kundskab eller det almindelige Omdømme i saa Henseende fører det med sig; saafremt jeg vistnok har forbigaaet Meget med Tausshed, men kun fordi jeg fornemmelig hastede med at komme til at omtale, hvad der enten i Almindelighed fortjener at bringes til Efterslægtens Kundskab, eller i Særdeleshed er værd at gemme paa for Hamborger=Stiftet. Endelig har jeg til dig ogsaa den indstændige Bøn og Anmodning, at du, om Noget lyder ilde for dine Øren, fordi det er ilde gjort, og maafsee tillige ilde nok skildret, at du da vil rette, hvad der er feilagtig udtrykt,

imens du dadler ham, som skriver; samt, mens du dadler ham, der skrives om, at du som en viis Mand vil see dig bedre for og agte paa dig selv, for at ikke ogsaa du skal rammes af Dommen.

Efterkrift.

I Henseende til Hamborger=Stiftets Rald til Hedningers Omvendelse maatte den store Erkebiskop Adalbert jo vistnok, i det Hele taget, anerkjende en aarvaagen Stræben hos alle sine Forgjængere. Imidlertid forstod han dog paa en mere glimrende Maade end disse at udstrække sin Myndighed vidt og bredt over fremmede Folketammer. Derfor lagde han en omhyggelig Plan til, selv at overtage Sendelsen, i den Tanke, enten at kunne bringe de endnu uomvendte Hedninger nogen Frelse, eller nderligere at kunne uddanne dem, der allerede vare omvendte. Med denne mofommelige Gang for Die, lod han sig paa sin sædvanlige stortalende Viis forlyde med, at havde Ansgar været den første Evangelist, Rimbart den anden, og Unni den tredie, saa maatte nu han blive den fjerde, efterdi hans øvrige Forgjængere ved Bndbiskopper, og ikke i egen Person, ikke i deres eget Ansigts Sved, havde baaret denne saa store Byrde. Det var allerede hans faste Beslutning at begive sig paa Veien; det var hans Bestemmelse, at udfylde Slutningen af sit Liv med en Reise gjennem Norden paalangs og paatvers, saaledes nemlig, at han over Danmark, Sverrig og Norge haabede at naae Orkney=Øerne og endelig Island, denne den menneskelige Verdens nderste Bolig.

Saavidt strækker sig nemlig Grændsen for de i hans Dage og ved hans Bestræbelser christnede Folkefærd.

Denne Reiseplan, som han allerede i al Offentlighed traf sine Forberedelser til, lod han sig dog ved den danske Konges forstandige Raad uden Vanskelighed bevæge til at afstaae fra. Kongen forestillede ham nemlig, at raae Folkefærd lettere lod sig omvende af Mænd, der havde Modersmaal og Sæder tilfælles med dem, end af Fremmede, som ikke vare fortrolige med deres Leveviis, hvisaarfag Erkebispens kun behøvede at vise sig venlig og gavmild imod dem, han maatte finde rede til at forkynde Guds Ord for Hedningerne, og derved at sikke sig disses Hengivenhed og Trofskab. Denne Formaning maatte vor Metropolitan give den rettroende Konge Medhold i; og som en Følge deraf begyndte han i langt rigeligere Maal at udøve den Gavmildhed, der i Forhold til Alle var ham egen, imod Hedningmenighedernes Biskopper og de østerlandske Kongers Gesandter. Alle disse beredte han, hver især, en Modtagelse, et Ophold og en Afsted af en saadan Bestaffenhed, at Alverden tuede til ham, fremfor til Paven, som en stor Folke-Fader, medbringende rige Gaver og hjembærende hans Betsignelse.

I Henseende til den ham paahvilende Udsendelse var altfaa Erkebispens Forhold just saaledes, som man i Betragtning af Tiden og Sæderne helst maatte ønske sig det; saa venlig, saa gavmild og gjæstmild viste han sig imod Alle, at det ubetydelige Bremen ved denne store Mænd kom for Orde i Lighed med selve Rom, som et Sted, hvorhen man valfartede skareviis fra alle Verdens Hjørner, men især fra Norden. Iblandt dem, der kom fra denne sidstnævnte Kant, fandtes endog Udsendinger fra det fjerne Island, fra Grønland, fra Gotterne og fra dem paa Orkney-Øerne, som bad om, at han vilde sende Prædikanter

didhen; hvilket han ogsaa gjorde ufortøvet. Thi baade for Danmark, Sverrig, Norge og Derne i Havet indviede han en Mængde Biskopper, dem han ofte glædede sig over og omtalte med de Ord: „Høsten er stor, men Arbejderne faa; beder derfor Høstens Herre, at han sender Arbejdere til sin Høst“.

Henrykt over denne herlige Tjenerstare besluttede Erkebiskoppen omsider, hvad ingen af hans Formænd havde gjort, at samles med sine Lydbiskopper paa et høitideligt Kirkemøde i Danmark. Baade Tiden og Stedet ansaae han nemlig for at være passende dertil, eftersom Danmark var et Rige, der var forsynet med Biskopper i tilstrækkelig Mængde, og der tillige var Meget, som i dette nye Anlæg høilig kunde trænge til at sættes i bedre Skik, navnlig Salget af Velsignelsen fra Biskoppernes, Rægtelsen af Tiende fra Folkenes Side, og endelig Alles Udsvævelser i Henseende til Ganen og i Dmgang med Kvinder. I Anledning af Alt dette havde han baade Romer-Pavens Fuldmagt at støtte sig til og kunde han gjøre sig Haab om den meest beredvillige Bistand af den danske Konge. Iøvrigt var det, som sædvanligt, hans Villie, at det skulde være et pragtfuldt Møde, bestaaende af alle Nordens Biskopper. Det var kun dem hinsides Havet, der lod vente altfor længe paa sig. Denne Omstændighed er det, der indtil dette Dieblif har forhalet et saadant Møde.

Til Bekræftelse paa det her Anførte foreligge to Skrivelser fra Paven til de Biskopper i Danmark, der modsatte sig dette Møde, saavel som Breve fra selve Erkebiskoppen til Andre. To af disse Aktstykker, et af hvert Slags, har jeg troet det nødvendigt, her at meddele.

„Alexander, Biskop, Guds Tjeneres Tjener, til samtlige i de Danskes Rige ansatte Biskopper, som adlyde

det Apostoliske Sæde og Vor Fuldmægtig: Hilsen og Apostolisk Betsignelse."

„Den høiærværdige Erkebiskop Adelbert i Hamborg, Vor Fuldmægtig, har i sine Breve og ved sine Bud til Os klaget over, at en vis Edbert, Biskop i Farrien, imod hvem der foreligge mange svære Bestyldninger, af ham tre Aar i Træk er bleven indstævnet for hans Kirke-Møde, men har haanlig unbladt at indfinde sig. Og efterdi der siges, at Saadant er skeet, fordi Nogle af Eder have raadet dertil, saa byde og befale Vi med Apostolisk Myndighed, at I aldeles skulle afholde Eder fra at tilraade Sligt, ja at I skulle formane ham til at møde til Forhør hos fornævnte Vor Broder, indtil han, efter skeet Undersøgelse, dømmes efter Kirke-Retten."

Andre lignende Forskrifter, som paabøde Endighed og Underkastelse, gives sammesteds.

Af det andet Slags hidsatte vi følgende Prove.

„Adelbert, det hellige Romerske og Apostoliske Sædes Fuldmægtig, Erkebiskop over samtlige Nordens Folkestammer, samt uærdig Forstander for Hamborg Stift: Hilsen til **W**[ilhelm], Biskop i Roeskilde.

„At I indfinder Eder eller lade møde paa den af mig berammede Forsamling ved Slesvig, vilde det være mig behageligt at erfare. Men herom en anden Gang. For Diebliffet undlader jeg ikke at meddele Eders Broderlighed den Fortrædelighed, Biskop Adelward har forvoldt mig. I har selv været tilstede ved hans Indvielse; følgelig er I mig Bidne til, at jeg har indviet ham til Biskop for Menigheden i Sigtun. Nu vil den raae Befolkning sammesteds ikke staae under ham, og saa har han begyndt at trænge sig ind i Menigheden i Skara. Thi er det min Begjæring, at I vil affende mit Bud, som skal begive sig derhen, til Biskoppen i Dalbo."

Saavidt hvad jeg har at sige om hiint Møde. Meget Andet desangaaende forbigaaer jeg, for ei at trætte Læseren.

Af de Mænd, som Erkebiskoppen indviede for Hedningerne, er der flere, hvis Bispefæder og Navne jeg har hørt ham selv fortælle om.

I Danmark indsatte han 9 Biskopper: Rodulf i Slesvig By, Oddo i Ribe By, Christian i Aarhus By, Herbert i Viborg By, Magnus Munk og Alberik for Bendsnæs=O, Munken Eilbert for Dorne Farrien og Fyen, Wilhelm for Den Sælland, Egino for Provindsen Skaane.

For Sverrig indviede han 6 Biskopper: Adelward⁹²) og Acelin, Adelward og Tadi, Simeon og Johannes Munk.

For Norge har han selv kun indviet 2 Biskopper: Tholf og Seward. — Naar ellers Biskopper andetstedsfra havde modtaget deres Indvielse, og han iøvrigt var tilfreds med dem, saa holdt han dem hos sig med megen Mildhed og sendte dem atter bort med en venlig Afstedshilsen; saaledes var hans Forhold til Meinhard, Osmund, Bernhard, Asgot, og mange Andre. — Endvidere ansatte han en vis Thurolf paa Orkney=Dorne, hvorhen han ogsaa sendte Johannes, der var indviet i Skotland, samt sin Navne Adelbert. Til Den Island affendte han Isleif.

De af ham indviede Biskopper ere 20 i Tallet. Tre af disse ere, som utidige Fostre, blevne staaende ledige udenfor Biingaarden, idet de have søgt deres Eget, og ei hvad der er Jesu Christi. Den herlige Erkebisp holdt dem alle høit i Ære, samt opmuntrede dem ved Bønner og Belønninger til at forkynde Guds Ord for Barbarerne. Som oftest saae vi ham derfor omringet af fire eller fem Biskopper, ligesom vi og have hørt ham selv sige, at han kunde slet ikke undvære en talrig Omgivelse. God han dem fare, kunde

man ogsaa see paa ham, at han i sin Ensomhed følte sig mere trykket end ellers. Tre vilde han idetmindste altid gjerne have hos sig, og af dem, der jævnligst vare i hans Nærhed, var Tangward fra Brandenburg den første, en forstandig Mand, der ogsaa havde staaet ved hans Side, før han endnu var bleven Biskop; den næste var Johannes, en skotsk Bisp, en jævn og gudfrygtig Mand, der senere afgik til Slavenland og der blev dræbt tilligemed Fyrst Gottskalk; Navnet paa den tredje var Bovo, om hvem det er uvidt, hvor han var født eller hvorfra han havde sin Indvielse; man veed kun, at han roste sig af sin Lyft til at reise udenlands, der havde ført ham tre Gange til Jerusalem, og derfra i saracenskt Fangenskab til Babylon, indtil han omsider, efterat være bleven udløst, endnu havde gennemvandret mange af Jordens Riger. Disse tre vare ikke Adelberts Indbiskopper, ei heller havde de deres bestemte Bispesæder; derfor stod de, eftersom vi have hørt, i særdeles Yndest hos ham.

En lignende Forekommenhed udviste han mod det Romerske Sædes Gesandter. At have dem til Venner og Belyndere var for ham Venstebets højeste Pligt og Formaal. I saa Henseende roste han sig af, at han ifkun havde to Herrer, nemlig Paven og Kongen, hvis Herredømme alle Verdens og Kirkens Magter med Kette vare underlagte; de vare altsaa Gjenstand for hans Frygt og Ærbødighed. Dette viste han ogsaa i Gjærningen formedelst den Trost, hvormed han forblev dem begge uforandret hengiven. Den apostoliske Myndighed satte han høiest, og det var hans Paastand, at de aldgamle Rettigheder, der med Æren tilkom det Apostoliske Sæde, skulde bevares ukrænkede, ligesom det og var hans Grundsatning, at sammes Gesandter skulde modtages med al Kjærlighed. Hvor høit han dernæst stattede den Keiserlige Majestæt, derom er hans Bispedømme et

Bidnesbyrd, efterdi det fornemmelig er bleven ødelagt derved, at han hverken ved Trusler eller Smiger lod sig rokke af Fyrsterne i sin Trostabs mod Kongen. For de Døde er jo næmlig Kongemagten en Gru. Derfor stcer det saa ofte, at der opkommer Sammensværgelser i Riget. Dem vilde han dog aldrig, end ikke med et eneste Ord, gjøre sig deelagtig i. Til Belønning for denne sin Trostabs blev han af Kongen udnævnt til Rigshofmester, og staffede ved Kongens Gavnildhed Bremer=Stiftet mange Fordele, som i det Foregaaende ere blevne fuldstændigere omtalte. Af Paven lønedes hans Fortjeneste med et Gavebrev, der tilkjendte ham høi Værdighed, idet det Apostoliske Overhoved paa ham og hans Efterfølgere overførte al sin Rettighed, saa at han overalt i Norden, hvor han fandt det passende, ofte mod Kongernes Willie, oprettede Bispedømmer og dertil indviede Bisper fra sit Capel, dem han selv udvalgte. Disfes Indvielse og Bispestole har vi hidindtil opsat at omtale. Derfor synes det ikke upassende, med det Samme at skrive om Danmarks Veligheden, samt om Bestaffenheden af de øvrige Egne hinsides Danmark.

Fjerde Bog.

Om Landene og Øerne i Norden.

De Danstes Egn er, som man allerede læser i Ansgars Levnet, næsten heel og holden udstykket i Øer^{aaa}). Fra vore Nordalbinger er dette Danmark adskilt ved Eider-Floden, som udspringer dybt inde i Hedning=Skoven Farnho, der siges at strække sig langs med det barbariske Hav indtil den Sø, der hedder Slien. Iøvrigt naaer Eider-Floden lige til det frisiske Hav, som Romerne kalde det britiske⁹⁵). Den forreste Deel af Danmark er Jylland, som fra Eideren strækker sig mod Nord i en Længde af tre Dagsreiser, naar man tager sin Bei ad Den Fyen til^{bbb}). Men hvis man maaler Beien ligefrem fra Slesvig til Aalborg, saa har man en fem til syv Dages Reise for sig. Dette er Keiser Ottos Stræde, lige indtil det yderste Hav ved Bendshøsel, som indtil denne Dag, efter denne Konges Seier, kaldes Ottesund. Jyllands Brede er fra Eideren opad noget rigeligere, men trækker sig dernæst sammen til det tungedannede Hjørne, som kaldes Bendshøsel, og der ender Jylland. Overfarten derfra til Norge er meget kort. Der er Jordbunden gold; naar man undtager de Strækninger, der ligge i Nærheden af en Aa, seer næsten det Hele ud som en Ørk; det er en salt=holdig og nøgen Hede. Medens i Tyskland hver Egn stivner af skumle Skove, saa er Jylland endnu mere uhyggelig,

og man undgaaer det gjerne, tillands for dets Ufrugtbarheds Skyld, og tilvands paa Grund af Usikkerheden for Vikinger. Næppe nok finder man det opdyrket hist og her, næppe stiftet til en Bolig for Mennesker. Men hvor Havet tager det i sin Favn, der har det endda store Stæder. Denne Egn var det, som Keiser Otto engang gjorde sig statskyldig og deelte i tre Bispedømmer. Det ene af disse oprettede han ved Slesvig, som ogsaa kaldes Hedeby, og som bestulles af en Arm af det barbariske Hav, der hos Indbyggerne hedder Slien, hvoraf Byen har sit Navn. Fra denne Havn afgaaer der jævnlig Skibe til Slavenland, til Sverrig, til Semland, ja lige til Grækenland. Det andet Bispedømme stiftede han i Ribe⁹⁶), en By, der ligeledes er omgivet af sin Na, som strømmer ind fra Oceanet, og hvorfra der er Seilads til Frisland, eller vel endog til England, eller til vort Saxland⁹⁷). Det tredie Bispedømme befalede han anlagt i Aarhus. Denne Stad er stilt fra Fyen ved et meget smalt Stræde, som har sit Indløb fra Østerføen, trænger sig i lange Krumninger frem mod Nord mellem Fyen og Jylland, lige indtil nysnævnte By Aarhus, hvorfra der gaaer Seilads til Fyen og Sælland, vel ogsaa til Skaane eller heelt op til Norge. Dette Bispedømme, vi her have nævnt som det tredie, gif imidlertid siden efter ind, og Jylland beholdt kun to Bispedømmer tilbage, nemlig det i Slesvig og det i Ribe⁹⁸), indtil strax efter Riber-Bispens Vales Død Kredsen deelttes i fire Bispedømmer, hvortil Erkebiskoppen gav sin høie Tilladelse. Snart indvieede han da ogsaa Oddo for Ribe, Christian for Aarhus, Heribert for Viborg, Magnus for Bendshusel⁹⁹⁻¹⁰³). Men da Sidstnævnte paa Hjemreisen fra Ordinationen led Skibbrud paa Elben, indsatte Erkebispens i hans Sted Alberik. Paa disse Fire fordeelttes altsaa Ribe-Stift, ifølge Gavebrev fra Kong Svend.

Af sine egne Klerke indviede Erkebispem for Slesvig Radulf, for Sælland Wilhelm, for Fyen Gilbert. Om Gilbert fortælles, at han, ved at skulle dreie af for en Vifingtrop^{ccc}), blev den første Opdager af Den Farris, som ud for Elb=Mundingen, men paa lang Afstand derfra, skjuler sig i Oceanet, samt at han, ved der at opføre et Kloster, gjorde den beboelig. Denne Ø ligger lige overfor Hadeln¹⁰⁴). Den strækker sig næppe 8 Miil i Længden og fire i Bredden. Befolkningen bruger Straa og Brag af sønderflaede Skibe til Aldebrændsel. Der gaaer det Sagn, at naar Vifinger derfra har bortført et nok saa ringe Bytte, har de snart fundet deres Undergang, enten ved Skibbrud eller i Slag; heelskindet er Ingen sluppen hjem. Desaarfag pleie de med megen Grefnygt at yde Tiendebelen af deres Bytte til de Eneboere, som der opholde sig. Den er isvrigt frugtbar paa Korn, samt rig paa Fuglevildt og Kvæg. Den har kun een Banke, men ikke et eneste Træ. Omgivet af steile Klipper har den ikkun een Afgang, hvor Vandet er sødt; og dette Sted er i alle Søfarendes, men især i Vifingernes Dine saare ærverdigt. Deraf har Den ogsaa faaet Navn af Helligland. Af den hellige Wilbrords Levnet erfare vi, at den kaldes Forsetes=Land, samt at den ligger der, hvor Danskerne og Frisernes Grændser mødes¹⁰⁵). Der er endnu andre Øer lige overfor Frisland og Danmark; men ingen saa mærkvaerdig som denne^{ddd}).

/ En ikke uanseelig Ø er Fyen, som hæver sig bagved den Ø, der kaldes Bendshysfel, i Indgangen til den barbariske Havbugt. Den støder op til den Egn, der fører Navn af Sylland, og det saaledes, at der for hver Deel af Sylland er en meget kort Overfart til samme. Her er den store Stad Odense. Trindtomkring den ligger Smaa=Øer, som alle ere rige paa Korn¹⁰⁶). Det er vel at mærke, at vil man gjennem Sylland ad Fyen til, saa for=

følger man en lige nordlig Retning, hvorimod man, ved at lægge Veien over Fyen til Sælland, vender Ansigtet mod Vst. Der er fra to Steder Overfart til Sælland, deels fra Fyen og deels fra Aarhus, og begge Overfarter ere lige lange. Havet er af en stormfuld Bestaffenhed og dobbelt farefuldt derved, at om man end har Medbør, slipper man dog ikke nemt fra Sørøverne.

Sælland er en Ø, der har sit Veie i det baltiske Havs indre Bugt¹⁰⁷⁻¹⁰⁸). Denne Ø er berømt saavel for sine Mænds Tapperhed som for sin frodige Kornvæxt, og tillige betydelig stor, idet den har en Længde af to Dagsreiser og omtrent samme Brede. Dens Hovedstad er Roeskilde, de Danske Kongesæde. Denne Ø er adskilt saavel fra Fyen som fra Skaane ved et lige langt Mellemrum paa een Nats Overfart. Den har paa sin vestlige Side Jylland med Staden Aarhus, samt Aalborg og Bendsynsfel; mod Nord, hvor den er øde, det norske Farvand, mod Syd det forhen nævnte Fyen og den slaviske Bugt; i Vst vender den mod det Fjbjerg i Skaane, hvor Staden Lund ligger.

Her er Guld i Mængde, som opdynges ved Sørøveri. Med Sørøverne, dem Hine kalde Vikinger og vore Landsmænd Askomanner¹⁰⁹), forholder det sig nemlig saaledes, at de, imod at betale Dane-Kongen Skat, har Lov til at klemme Bytte af den Mængde Udlændinger, som vrimsle i disse Farvande. Derfor hændes det ogsaa, at de misbruge den Tilladelse, som de har faaet med Hensyn til Fjenderne, ved at gjøre den gjældende mod deres egne Landsmænd. Saa ringe er den indbyrdes Trost, saa ubarmhjertig er hver Mand imod sin Næste, at faaer han ham fat, sælger han ham som Træl, være sig til en Stalbroder, eller til en vildfremmed Kjøber. Der er i de Danske Lovgivning endnu meget Andet, som strider mod Ret og Billighed,

uden at jeg dog anseer det for nyttigt, i saa Henseende at nævne Noget, undtagen dette, at naar en Kvinde er bleven vanæret, bliver hun strax solgt. Naar derimod en Mand er bleven straffkyldig, enten som Majestatsforbryder, eller ved anden Brøde, saa lader han sig hellere hals hugge end pidste¹⁰⁹). Andre Straffe end Bøddeløxe og Trældom bruges ikke; og hvem der har faaet sin Dom, sætter en Tre i at være lystig. Graad og Klagemaal og andre i vore Dine gode Tegn paa Sønderknuselse er for Danfkerne en saadan Bedrøftighed, at selv over sine Synder eller for sine kjære Afdøde har Ingen Lov til at fælde Taarer.

Fra Sælland er der Overfart til mangfoldige Steder i Skaane; den korteste fører til Helsingborg, som ogsaa kan sees derfra¹¹⁰). Skaane er blandt alle danske Provindser den yndigste af Udseende; derfor har den ogsaa Ord for at være væbnet med Mænd, riig paa Afgrøde, udstyret med Handelsvarer, og — nu for Tiden — fyldt med Kirker. Skaane er to Gange saa stort som Sælland; det rummer nemlig 300 Kirker, medens Sælland kun skal have halv saamange og Fyen en tredie Deel. Skaane er den yderste Deel af Danmark, og er ikke langtfra at være en Ø^m); det omgives nemlig paa alle Sider af Havet, den ene Arm af Fastlandet fraregnet, som mod Øst danner Grændsen mellem Sverrig og Danmark. Der er dybe Skove og steile Bjerge, som man nødvendigviis skal igjennem, naar man fra Skaane reiser til Gothland, saa man veed ikke ret, enten man helst skal gaae udenom Faren tillands, ved at friste Nykken tilføes, eller man skal foretrække Landveien for Seiladsen¹¹¹).

I denne samme Egn, nemlig Skaane, var hidtil Ingen bleven ansat som Biskop; det var kun fra andre Stifter, en og anden Bisp undertiden kom derhen og tog sig af denne Kreds. Omfider kom Sællands Biskop Ger-

brand til at styre den; først alene og dernæst i Forening med Biskop Aage. Men fornylig døde Aage, og da inddeelte Kong Svend Stiftet Skaane i to Bispedømmer, eet i Lund, som han overdrog til Henrik, og et andet i Dalbo, som han gav Egin. Denne blev indviet af Erkebiskopen¹¹²⁾, hiin derimod havde iforveien været Bisp for Orkney=Øerne og skal tidligere have været Kong Knuds Skriftefader i England. Med denne Konges rige Gaver kom han til Danmark, hvor han førte et overdaadigt Levnet. Ja, man skildrer ham endog som en Fyldevom, der med en saadan Lidensfabelighed hengav sig til Drukkenstjabens Pest, at han omsider revnede og kvaltes¹¹³⁾. Vige dan skal det være gaaet Aage, saavelsom flere andre. Egin derimod var en boglærd og tillige saare kyndst Mand, som ikkun brændte af Nidkjærlighed for Hedningers Omvendelse. Mange afgudiste Folkfærd vandt da ogsaa denne Mand for Kristus, isærdeleshed de Barbarer, som kaldes Blekinger, samt Gothernes Nabofrænder paa Den Bornholm. Alle disse siges ved hans Prædiken at have omvendt sig indtil Taarer, og at have lagt en saadan Anger over deres Bildfarelse for Dagen, at de strax sønderbrød deres Afgudsbilleder og kappedes om at lade sig døbe. Snart kom de endog og nedlagde for Biskoppens Fødder Alt hvad de eiede og havde, med den indstændige Bøn, at han ikke vilde forsmætte dette; men Biskoppen undslog sig for at tage derimod og lærte dem for disse samme Pengemidler at opføre Kirker, understøtte Trængende og løskjøbe Fanger, som der i de Egne er mange af.

Samme høihjertede Mand skal paa den Tid, da Kristus=Forfølgelsen i Sverrig var allerhedeft, ofte have gjæstet Menigheden i Skara og de øvrige Troende, som savnede en Hyrde, for at trøste dem, der havde tilegnet sig Troen paa Kristus, saavelsom for standhaftig at prædike

Guds Ord for de Bantroe. Der sønderhuggede han ogsaa Freis berømte Gudbillede. Paa Grund af disse udmærkede Fortjenester blev den Guds Mand da ogsaa høilig æret af den danske Konge, som strax efter den fede Henriks Død satte ham til at styre begge Skaanes Bispedømmer: i Lund og i Dalbo¹¹³). Selv valgte Egin kort derpaa Lund til sit Sæde, med den Bestemmelse, at Dalbo skulde være et Domprovsti af Brødre, som efterlevede Klosterreglerne. Efter en hæderlig præstelig Virksomhed i samfulde 12 Aar bortvandrede den ædle Hr. Egin til Christus, netop som han var kommen lykkelig og vel hjem fra Staden Rom. Baade hans og den fyenske Biskops Død indtraf i selve vor Erkebiskops Dødsaar¹¹⁴).

I Anledning af de her omtalte Egne maa det nu vel synes beleiligt at sige Noget om det baltiske Havs Bestaaffenhed¹¹⁵). Og eftersom jeg i det Foregaaende, der hvor Talen var om Erkebisp Adeldags Bedrifter, har nævnt dette Hav, i Henhold til Einars Optegnelser, saa vil jeg nu tilføie en ordentlig Forklaring og nøiere opløse mine Landsmænd om, hvad han kun i Korthed har antydet. „Der er“ — siger han — „en Bugt, som fra det vestlige Ocean strækker sig mod Øst.“ Denne Bugt er det nu, som af dem, der boe og bygge omkring samme, kaldes den baltiske, og det fordi den i Skikkelse af et Vælte strækker sig langveis frem igjennem de skythiske Egne lige til Grækenland. Den kaldes ogsaa det barbariske eller skythiske Hav, efter de barbariske Folkesærd, hvis Ryster den skyller op imod. Det vestlige Ocean derimod synes at være det, Romerne kalde det britiske, og hvis Udstrækning i Bredden er grændseløs, rædsom og farlig; mod Vest omslynger det Britannien, som nu hedder England; imod Syd strøifer det Friserne tilligemed de Saxer, der høre til vort Stift Hamborg. I dette Hav har den forhennævnte lille Ø

Helligland sit Leie. Dets Omgivelser henimod Sols Udgang ere Dansterne, Udløbet af det baltiske Hav og Normændene, som har deres Stade hinsides Danmark. Imod Nord endelig løber dette Hav forbi Orkney=Øerne og derfra i det Uendelige omkring Jordens Kreds, med Hybernien, Skotternes Fædreneland, som nu kaldes Irland^{hhh}), tilvenstre, og Norges Fjelde samt, endnu længere borte, Øerne Island og Grønland tilhøre for sig; men her finder det sin Grændse i det saakaldte taagede Ocean.

Hvad Einar fremdeles yttre om samme Havbugts Længde, at den er „ubekjendt“, det har nylig bekræftet sig formedelst to tappre Mænds, nemlig den danske Carl Ganund Ulfⁱⁱⁱ) og den norske Kong Haralds Bestræbelser. Disse have nemlig, for at udforske dette Havs Udstrækning, gjort en lang og møisommelig og for Stalbrødrene uvelig Fart, hvorfra de omsider ere komne tilbage med uforrettet Sag og med dobbelt Tab formedelst Storm og Rapergaster. Dog paastaae Dansterne, at dette Fjvands Længde oftere og af flere Forskjellige er bleven undersøgt, ja at der er Folk, som for en strygende Vind have feilet paa een Maaned fra Danmark til Østergaard i Rusland¹¹⁶). Bredden af dette Hav bestemmer Einar saaledes: „høist 100,000 Skridt; paa mange Steder indskrænket til en mindre Størrelse“. Dette kan man ogsaa see paa samme Havbugts Munding, hvis Indløb fra Oceanet mellem Alborg, en Bynt af Danmark, og Norges Fjelde er saa smalt, at Seilbaade har nemt ved at gjøre Overfarten paa een Nat. Ogsaa efterat have forladt de Danstes Tærstel, strækker Bugten sine Arme vidt og bredt frem, men sammendrager dem paany paa Høiden af Gothland, med Wilzerne paa den anden Side. Men jo dnyere den dernæst trænger frem, desto mere breder den sig hist og her.

„Omkring denne Bugt“ — siger han fremdeles —

„boer der en Mængde Folkfærd, idet Danskerne og Svenskerne, dem vi kalde Normanner, sidde inde med den nordlige Bred og alle Derne ved samme. Paa den sydlige Bred boe Slaver, Esther og flere andre forskjellige Stammer, blandt hvilke Belataberne (som ogsaa kaldes Wilzer), ere de fornemste“. — Danske og Svenske og de øvrige hinsides Danmark bosatte Folkfærd kaldes af de frankiske Krønike-Skrivere alle tilsammen Normanner, medens dog de romerske Forfattere om Sidstnævnte bruge Navnet Hyperboreer, under hvilket Navn de roses høilig af Martianus Capella.

Forrest ved Indløbet til den omhandlede Havbugt, paa den sydlige Bred, boe altsaa de Danske, som støde op til os og kaldes Nyder, lige ned til den Sø Slien. Her begynde Grændserne for Hamborg Stift, og herfra gaae de i en lang Strækning tværs gennem Slavernes Rystbefolkning lige til Bene-Floden, som er Grændsen for vort Stift. Derpaa følge Wilzernes og Leutikernes Bopæle indtil Floden Oder; og hinsides Oderen boe, som befyndt, Pomerinkerne. Derefter kommer Polakernes vidt udstrakte Land, hvis Grændse siges at støde umiddelbart til det Russiske Rige. Dette Rusland er Wendlernes yderste og tillige største Provinds, som ogsaa danner Grændsen for den omtalte Havbugt.

Naar man nu atter nordfra vender sig imod Indløbet til det baltiske Hav, saa møde vi først Normændene, og dernæst rager Skaane frem, som tilhører de Danske; men ovenfor denne Egn har Gotherne deres vidt udstrakte Sæde lige til Byrka. Derefter kommer Svenskernes Rige, som indtager et meget stort Fladeindhold lige henimod Kvinde-Landet. Hinsides Kvinderne boe, efter Sigende, Wizzer, Mirrer, Ramer, Skjuter og Tyrker, lige henimod Rusland; og her er atter Grændsen for Hav-

bugten. Dette Bands Sideskifter ere altsaa Slaverne sydpaa og Svenskerne mod Nord i Besiddelse af.

Folk, som ere kjendte med de Egne, forsikre, at Somme ogsaa over Land have gjort Reisen lige fra Sverrig til Grækenland. Paa denne Vej har man imidlertid sin Nød med de mellemliggende barbariske Folkeslag; derfor prøver man hellere sin Lykke tilfids.

Mange ere de Der, som har deres Veie i denne Havbugt; og næsten alle disse Der beherskes af Danskerne eller Svenskerne, nogle ogsaa af Slaverne. Den første af disse Der ligger ved Hovedindløbet til dette Stræde og hedder Vendskøfel; den anden er Mors, den tredie Thy. Disse ere ifkun ved et smalt Mellemrum skilte fra hverandre. Den fjerde er Samsø, som ligger ligeoverfor Staden Aarhus; den femte er Fyen, den sjette Sælland, hvortil den syvende, som vi ovenfor have omtalt, slutter sigⁱⁱⁱ); som den ottende nævnes Bornholm, denne Skaane og Gothland nærmest liggende Ø, som er Danmarks berømteste Havn og et sikkert Tilhold for de Seilere, der jævnlig afgaae til Barbarerne eller til Grækenland. Desuden ligger der 7 andre mindre Der op til Fyen i østlig Retning for samme, dem vi i det Foregaaende have omtalt som frugtbare paa Korn; nemlig Møen, Femern, Falster, Laaland, Langeland og flere, der indbyrdes ligge hverandre nær, uden forsaavidtsom Laaland gaaer dybere nedad mod Slavernes Grændser. Disse femten Der adlyde de Danskes Herredømme og ere allerede smykkede med Christen-Navnet. Saa er der endnu andre længere inde, som ere underlagte det svenske Herredømme; størst iblandt disse er vistnok den, der fører Navn af Kurland; den har et Gjennemsnit af en otte Dagsreise. Dens Befolkning er grusom og styet af Alle paa Grund af dens overvattede Afgudsdyrkelse; Guld er der

meget af, samt ypperlige Heste. Spaamænd, Sandfigere og Trolddomskunstnere gaae ud og ind i alle Husene, endog iførte Munkedragt. Allevegne fra indhenter man sammesteds Drafel-Svar, især fra Spanien og Grækenland. Vi formode, at det er denne Ø, som i Unsgars Levnet kaldes Chori^{kkk}), og som Svenskerne paa den Tid gjorde statskyldig. Nu er der sammesteds oprettet en Kirke, som skyldes en nidkær Kjøbmand, hvem den danske Konge ved rigelige Gaver har formaaet til dette Foretagende. Kongen selv, glad i Herren, kvad for os denne Vise.

Vi har endvidere hørt tale om flere andre Øer, som skulle findes i hiin Sø, og blandt hvilke Esthland har Ord for at være saa anseelig, at den i Størrelse ikke staaer tilbage for den forrige. Ogsaa her kjender man Intet til de Christnes Gud, men tilbeder Slanger og Fugle, som man endog forsoner ved at offre levende Mennesker. Disse Offre tilkjøber man sig af Handelsmænd, idet man først nøie undersøger, om de ogsaa er frie for al legemlig Udyde, da de ellers antages at ville blive vragede af Slangerne. Denne Ø siges at ligge nærmest ved Kvindelandet, medens den forrige ikke er langt borte fra Svenskerens Byrka.

Af de Øer, der ligge Slaverne nærmest, ere efter Forlydende følgende tre de mærkeligste. Først Femern; den har sit Leie lige overfor Wagerne og kan (hvad der ogsaa gjælder om Vaaland) sees fra Oldenborg. Den anden er leiret lige overfor Wilzernerne og beboes af Kaner eller Runer, et tappert slavisk Folkefærd^{lll}), hvis Betænkning det er en sat Lov at indhente i alle offentlige Foretagender. Saa frygtet er dette Folkefærd paa Grund af dets forτρόlige Forhold til Guderne, eller rettere, Troldene, som det dyrker med større Høitidelighed end de øvrige Stammer^{lll}). Begge disse Øer vrimle af Vikinger og blodtørstige Sti-

mænd, der ikke spare Noget, som tager forbi, men slaae ihjel hvem Andre dog noies med at sælge. Den tredie Ø hedder Semland og grændser op til Russer og Polakker. Her boe Sember eller Preusser, som ere meget menneskefjærlige Folk, der ile med at hjælpe hvem der er i Havsnød eller i Raft med Vikinger. Guld og Sølv sætte de ikke mindste Priis paa, og de har fuldtop af disse udenlandske Pelse, hvis Bellugt har udbredt en dræbende Hoffærdigheds Stank over vor Deel af Verden. Ja, at de selv agte dette for Skarn at være, det er, mener jeg, en Dom over os, vi som for enhver Priis løbe, til vi tabe Veiret, efter en Hermelinskaabe, som efter den største Ulyksalighed¹¹⁸). For en Klædning af Uld eller Badmel altsaa tilbyde disse Folk de kostbare Hermeliner. Meget kunde der være at sige til disse Folks Berømmelse for gode Sæder, dersom de blot vilde tilegne sig Christi Tro, hvis Forkyndere de forfølge med en umaadelig Hefstighed. Det var dem, der paatrykte den berømte Bøhmer-Biskop Adalbert Martyrtronen. Og medens der i alle andre Henseender hersker det frieste Samkvem imellem dem og os, er dog indtil denne Dag Adgangen til deres Lunde og Rilder os formeent, fordi en Christen, ved at nærme sig disse, efter deres Mening vilde vanhellige dem. Kjødet af Lastdyr er deres Spiise, og af disse Dyrs Mælk eller Blod tilberede de en Drik, som de endog siges at beruse sig i. Disse Menneskers Udseende er blaamandsagtigt, deres Ansigter rødmsufede, Haarvaxten stærk. Forstandsede som de ere bag utilgjængelige Sumpe, taale de intet Overhoved i deres Midte.

Der findes i dette Hav endnu flere Øer, som alle ere tæt besatte med grumme Bildmænd, og som de Søfarende derfor skynde sig med at komme forbi. Omkring disse det baltiske Havs Kyster siges ogsaa Amazonerne at have deres Sæde i det Land, der nu hedder Kvinde-Landet¹¹⁹).

Om disse Kvinder paastaae Nogle, at de undfange ved at drikke Vand. Andre fortælle derimod, at de blive frugt= sammelige ved Omgang med søfarende Handelsmænd, eller ved deres egne Krigsfanger, eller ved Uhyrer, som ikke ere sjeldne dertillands; og dette forekommer os mere troværdigt. Naar saa deres Foster er af Hantjønnet, kommer det til Verden med et Hundehoved; men er det af Hunkjønnet, bliver det en deilig Kvinde. Disse Kvinder pleie kun Samkvem med hverandre og lade haant om Samliv med Mænd, hvis Besøg de ogsaa mandhaftig afvise^{mm}). Hundehoveder er Folk, som bære Hovedet paa Brystet; i Rusland træffer man dem ofte som Fanger, og deres Sprog er en Blanding af Tale og Gjøen. Sammesteds findes ogsaa de saakaldte Alaner eller Albaner, som paa deres eget Maal hedde Wizzer¹²⁰). Disse ere graadige og grumsomme; de fødes med graae Haar; ogsaa Solinus omtaler dem. Deres Landeværn er Hunde, som de stille op i Slagorden, naar det gjælder Kamp. Her er fremdeles blege, grønladne og feilivede Folk, som man kalder Huser, og endelig de saakaldte Menneſke=Ædere, som spise Menneſketjød. Desuden findes her mangfoldige andre Uhyrer, hvorom man ofte hører tale af Dienvidner, hvis Stipper=Efterretninger dog knap finde Tiltro hos vore Folk.

Her har man nu hvad jeg veed at sige om det baltiske Hav, som jeg ikke har hørt omtale blandt de Lærde, undtagen hos den forhennævnte Einar. Dog anseer jeg det for rimeligt, at dette Stræde under andre Navne forekommer hos de Gamle, saasom naar Talen er om „de sthithiske eller mæotiske Sump“, om „Geternes Udørf“, eller om „stithiske Strande“, hvor der, efter Martians Sigerde, mnlrer af alſkens Barbarer, Geter, Dacer, Sarmater, Neutrer, Geloner, Alaner, Menneſke=Ædere, Huulboere^{ann}). Disſes Bankundighedstilstand rørte vor Erke=

biskops Medhynk, og han forordnede dem henlagte under Bispesædet i Byrka, som ligger midt i Sverrig, lige overfor Slavernes Hovedstad Fomsborg og lige langt fra alle dette Havs Ryster¹²¹⁻¹²²). Den første af vore Landsmænd, han indviede til Biskop i denne Stad, var Abbed Hiltin, som han vilde have kaldt Johannes.

Dette faaer altsaa være nok sagt om de Danstes Der. Nu skal vi henvende Opmærksomheden paa disses Nabofolk: Svenskere og Normænd.

Saa snart man er kommen hinsides de Danstes Der, oplader der sig en ny Verden i Sverrig og Norge, disse to videst udstrakte og for vor Synskreds hidtil saagodtsom ubekjendte Riger i Norden¹²³). Om dem har den kyndige danske Konge fortalt mig, at Norge næppe nok kan gjenemreises paa een Maaned, og Sverrig knap paa to. „Dette,“ sagde han, „har jeg af egen Erfaring overbediist mig om, jeg som nylig i 12 Aar har gjort Krigstjeneste i de Lande under Kong Jakob. Begge disse Lande ere indhegnede af høie Bjerge, især Norge, som med sine Fjelde omringer Sverrig.“ — Om Sverrig er der isvrigt allerede Tale hos saa gamle Forfattere som Solinus og Drosius¹²⁴), der fortælle, at en meget stor Deel af Tydskland beboes af Sveverne, og at sammes Fjeldegne strækte sig lige til de ripheiske Bjerge¹²⁵). Der er ogsaa den Elv, som Lufan synes at have meent, idet han nævner Floden Albis⁰⁰⁰). Den udspringer paa de nysnævnte Bjerge og løber midt igjennem Gothernes Egne ud i Oceanet, hvisaarfag den ogsaa kaldes Gotha = Elven¹²⁶).

Sverrig er et meget frugtbart Land, hvis Jordsmøn, foruden at det er rigt paa Korn og Honning, i Henseende til Kvægavl bærer Prisen fremfor noget andet Land, medens derhos Flodernes Løb og Skovenes Veliggenhed begunstiger en rigelig Tilførsel af udenlandske Vare paa hver en Kant.

Man tør saaledes nok sige, at Svenskerne fattes ingensomhelst Herlighed, undtagen den, vi elske eller rettere, tilbede: et hoffærdigt Levnet¹²⁷). Thi Alt hvad den tomme Forfængelighed har at bramme med, Guld og Sølv, statelige Gangere, Pelsværk og Baverkind eller Hermelin, det vi nære en affindig Beundring for, det ændse Svenskerne ikke i ringeste Maade. Ikkun i deres Forhold til Kvinder kjende de ingen Grændse. Hver Mand har, i Forhold til sine Formuesevner, to eller tre eller flere Koner paa engang; rige Folk og Fyrster har Koner uden Tal. Sønnerne, der avles ved slige Forbindelser, anerkjendes som ægtefødte. Derimod er der sat Dødsstraf for ægtestabelig Omgang med anden Mandes Hustru, for Voldtægt, Ran og anden Forurettelse. Gjæstfrihed udmærker i høi Grad alle Nordboer, men dog især vore Svenskere; thi hos dem gjælder Intet for større Skam, end at nægte veisfærende Mand Huusly; ja de kappes endog indbyrdes om, hvem iblandt dem der har nærmest Adkomst til at tage imod en Gjæst. Alt hvad Menneskekjærlighed paabynder, udvise de mod en saadan, og naar han hos dem har tilbragt saamange Dage som han selv finder for godt, kappes Enhver om at anbefale ham til sine Venner fra Sted til andet. Dette er det Gode ved deres Sæder. Og hvad nu deres Forhold til Sandhedens Forkyndere angaaer, saa er dette yderst kjærligt og imødekommende, naar de Paagjældende ere kydske, forstandige og dygtige Mænd; thi saa er det dem end ikke imod at lade Biskopper være tilstede ved deres Folke-Forsamling, som de kalde warh, og der er de ofte meget villige til at høre tale om Christus og Christendom. Ja, det kan vel være, at de for et godt Ord lettelig gif ind paa vor Tro; der er blot det iveien, at flette Lærere, ved at søge deres Eget og ei, hvad Jesu Christi er, forarge dem, der ellers stod til at frelse.

Mange ere Svenskernes Folkestammer, og de udmærke sig ved Styrke og Vaabendygtighed. De er i Krig ligesaa fortrinlige Ryttere som Orlogsmænd. Deres Magt synes derfor ogsaa at lægge Vaand paa de øvrige Nordboer. Deres Kongehuus er ældgammelt; men Kongens Magt be-roer paa Folkets Stemme. Hvad Almueheden bifalder, maa Kongen bekræfte, med mindre hans Beslutning, som de undertiden, skjøndt ugjerne, efterkomme, huer dem bedre¹²⁸). Hjemme hos dem selv fornøier det dem altsaa at være hver-andres Eigemænd. Men i Krigen adlyde de deres Konge, eller hvem han anseer for den Dygtigste iblandt dem, i Eet og Alt. Naar de i Slaget bringes i Knibe, saa anraabe de ikkun een af deres mange Guder om Hjælp; denne Gud ere de saa, efter vundet Seier, udelukkende hengivne, med Tilfidesættelse af deres øvrige Guder. Forresten er den Mening allerede bleven høirostet hos Folket, at de Christnes Gud er den stærkeste, og at man ofte narres af de andre Guder, men at denne Gud altid er tilstede som en sikker og betimelig Hjælper.

Blandt Sverrigs Folkestammer boe de saakaldte Vestgothier os nærmest; de andre ere Østgothier¹²⁹). Vestgothland grændser nemlig til den danske Provinds, som hedder Skaane. Herfra skal man i syv Dage kunne naae hen til Gothernes store Hovedstad Skara. Dernæst strækker Østgothland sig lige til det saakaldte baltiske Hav, indtil Byrka. Gothernes første Biskop var Thurgot, og den næste var Gottskalk; han var en viis og god Mand, som dog helst sad hjemme og holdt mere af Ro og Mag, end af Arbeide¹³⁰). Den tredie Biskop ind-viedes af vor Erkebisp; det var den ældre Adelsward, en høist priselig Mand. Han indlod sig med Barbarerne, og som han lærte, saaledes levede han. Ved sit fromme Levnet og sin sunde Lære skal han have hendraget en stor

Mængde Hedninger til den christne Tro¹⁸¹). Tilmed glimrede han ved sin Kraft til at gjøre Tærtegn, idet han, naar Barbarerne i deres Nød henvendte sig til ham, baade lod Regnveir og Solskin fremkomme, samt hvad Andet der nuomstunder kun savnes af Menighedens Lærere. Denne berømmelige Mand forblev stadig i Gothland, hvor han idelig forkyndte den Herres Jesu Navn for Alle, samt, efter mangen haard Strid, han for Christi Skyld med Glæde udholdt, overgav til Muldet sit seirende Rjød, medens Aanden, smykket med Seierskrandsen, tyede til Himlen.

Til hans Eftermand i hine Egne indviiede Erkebispren en vis Acilin, der ikke havde andet Biskoppeligt ved sig end dette, at han var anseelig af Væxt. Magelighed var hans Vnst, saa Gotheerne maatte længe nok sende Bud efter ham, han kom ikke, men blev i Rølln, hvor han levede flot indtil sin Død.

Imellem Norge og Sverrig boe Vermelænder, Finveder og andre Folk, som nu alle ere Christne og høre til Menigheden i Skara. Paa Grændsen mellem de Svenske og Normændene har fremdeles imod Nord Skridfinnerne deres Bolig; om dem fortæller man, at de i hurtigt Løb overgaae de vilde Dyr. Deres Hovedstad er Helsingland; til sammes første Biskop bestiftede vor Erkebisp en vis Steenfi, hvis Navn han forandrede til Simon¹⁸²). Denne Mand har ved sin Prædiken vundet Mangfoldige blandt Hedningerne paa det Sted. Desuden er der endnu utallige andre svenske Folkfærd; men af disse ere, efter hvad vi have hørt, ikkun Gotheerne, Vermelænderne og den Deel af Skridfinnerne, som boe i deres Nabolag, omvendte til Christendommen.

For nu at give en kort Beskrivelse af Sverrig eller Svea=Rige, da har dette Land vesterpaa Gotheerne med Staden Skara; mod Nord Vermelænderne og Skrid-

finnerne, hvis Hovedsæde er Helsingland; mod Syd hele Længden af det forhen omtalte baltiske Hav; og her er den store Stad Sigtun. Mod Øst endelig støder det op til de ripheiske Bjerge, hvor der er store Ørkener, hvor Sneen falder dybt, og hvor Skarer af menneskelige Uhyrer gjøre Veien ufremkommelig¹⁸⁰). Der er Amazoner, der er Hundehoveder, der er Cykloper med ifkun eet Øie midt i Panden. Der er de af Solinus omtalte Himantopoder, som hoppe om paa eet Been; der ere de, hvis Føde er Menneskefjød, og som man desaarfag helst er ligesaa fri for at omtale, som for at omgaaes. Mig har den danske Konge, hæderlig og gjentagen Thukommelse, fortalt om et Folk, som har for Skik at stige fra Fjeldegnene ned paa Sletterne; de ere ikke ret høie af Væxt, men i Styrke og Behændighed har selv en Svensker ondt ved at hamle op med dem. Hvor de komme fra, er uvißt; engang om Aaret eller hvert tredie Aar indfinde de dem. Og naar man ikke af alle Livsens Kræfter staaer dem imod, saa ødelægge de hele Egnen, og derpaa trække de sig igjen tilbage. Mange andre Fortællinger ere i Omløb, som jeg for Kortheds Skyld maa overlade til Dienvidner at lade gaae videre.

Nu skal vi fortælle lidt om Svenskernes Overtro. Dette Folk har et meget anseet Gudehuus, som kaldes Upsal og ligger ikke ret langt fra Sigtun. I dette Gudehuus, som er heelt udlagt med Guld, dyrker Folket Billedstøtterne af tre Guder, og det saaledes, at Thor, som den mægtigste af disse, sidder til høibords i Midten, medens Odin og Frej indtage deres Plads hver paa sin Side af ham¹⁸⁴⁻¹⁸⁵). Disse Guders Betydning siges at være følgende. Thor hersker i Luften, som den, der raader for Torden og Lyn, for Vind og Regn, for mildt Veir og Grøde. Den Anden, Odin, det er: Kaseri, styrer Kampen og indskyder Mennesket Mod og Mandshjerte ligeoverfor

Fjenden. Den Tredie er Frei, som giver de Dødelige Fred og Fornøielse. — Hans Billede give de ogsaa et meget uhøviſt Udſeende. Derimod fremſtilles Odin i fuld Ruſtning, omtrent ſom Mars hos os; Thor afbildes med Herſterſtav og lader til at ſtulle foreſtille Jupiter.

Endvidere dyrke de Menneſter, ſom ere blevne ophøiede til Guder og for deres ſtore Bedriſters Skyld tilkjendte Udødelighed. I den hellige Anſgars Levnet læſer man, at ſaaledes gjorde de ved Kong Erik.

Alle deres Guder have fremdeles deres bestemte Præſter, ſom frembære Folkets Offergaver. Naar Peſt og Hungersnød er forhaanden, offres til Thors Billede; naar der er Krig, til Odin; ved Bryllupsgilder til Frei. Hvert niende Aar er der desuden ſædvanlig en Høitid i Uppſal, ſom feires af alle Sverrigs Landſkaber i Fællesſkab¹⁸⁶). Denne Høitidelighed tør Ingen undſlaae ſig for at tage Deel i. Konge og Folk, Samfund og Enkeltmand, alle ſende de deres Foræringer til Uppſal. Og hvad der er grufommere end nogen Straf, de ſom allerede have iført ſig Chriſtendommen, maa løſkjøbe ſig fra diſſe Høitidsſtikke. Med Offeringen gaaer det nu ſaaledes til. Af hver levende Skabning, ſom er af Hankjønned, offres ni Hoveder, med hvis Blod det er Skik at forſone Guderne. Kroppene hænges op i en Lund i Nærheden af Gudehuſet; og denne Lund er da ogsaa i Hedningernes Dine ſaa hellig, at hvert enkelt Træ i ſamme anſees for guddommeligt paa Grund af de Offeredes Død eller Liiglugt. Der ſeer man Hunde og Heſte hænge ſammen med Menneſter; ja, en chriſtelig Mand har fortalt mig, at Tallet paa de Kropper, han ſaaledes havde ſeet hænge imellem hverandre, var 72¹⁸⁷)! — Sangene, ſom ved en ſaadan Offerhandling ſædvanlig affynges, ere mangfoldige og tillige ſaa uhøviſte, at deres Indhold helſt maa forties^{PPP}).

I dette ſamme Landſkab tildrog der ſig for nylig en

mærkelig Begivenhed, ja skeete der en storartet Bedrift, som efter Fortjeneste rygtedes vidt og bredt, saa at den ogsaa kom vor Erkebisp for Øre. En af de Præster, der pleie at gjøre Tjeneste ved Troldenens Dyrkelse i Upsal, var bleven blind. Gudernes Hjælp nyttede Intet. Men da var Manden forstandig nok til at give endog sin Afgudsdyrkelse Skyld for sin elendige og hjælpeløse Tilstand, eftersom han ved sin overtroiske Erfrenghet for Afguderne jo maatte synes at have fortørnet de Christnes saare mægtige Gud. Og see! samme Nat lod en overvættes deilig Jomfru sig tilsynne for ham; hun spurgte ham, om han vilde troe paa hendes Søn og forsage de Billeder, han hidtil havde dyrket; da skulde han faae sit Syn igjen. Og han, som for en saadan Gave ikke vilde unddrage sig en nok saa tung Prøve, lovede med Glæde at ville gjøre saa. Da sagde Jomfruen: „Bide maa du forvist, at dette Sted, hvor nu saa meget uskyldigt Blod udøses, snart skal indvies til min Ære. Og for at end ikke nogen Stygge af Tvivl herom skal blive tilbage hos dig, saa modtage du i Christi, min Søns Navn, igjen dine Dines Æns.“ Og saa saare han havde gjenvundet sit Syn, blev han troende, og gjennemvandrede hele Omegnen, hvor han da lettelig overtalte Hedningerne til Troen, ja til at troe paa Den, der havde gjort ham, den Blinde, seende.

Paa Grund af disse bydende Værtegn adlød vor Erkebiskop strax den Røst, som siger: „Opløfter Eders Dine og seer, hvorledes Markterne allerede hvidne til Høst!“ Og han befikkede for de Egne den yngre Adelward, som udtooges af Bremer-Choret, en ved boglig Dannelse og Retstaffenhed udmærket Mand. Ved at stifte Sendebud til den herlige Kong Steenkil udvirkede han tillige en Bispestol oprettet for Adelward i Sigtun, een Dagsreise fra Upsal.

Veien er nu denne. Naar man fra dansk Skaane stikker i Søen, saa kommer man efter fem Dages Seilads

til Sigtun eller Byrka, som ligge ved Siden af hinanden. Gaaer man derimod over Land fra Skaane gennem Gothland og Staden Skara, Telga og Byrka, saa ankommer man først efter en heel Maanedes Forløb til Sigtun.

Adelward kom altsaa til Sverrig, brændende af Kængsel efter at forkynde Evangeliet, og inden kort Tids Forløb veilebte han alle Folk i Sigtun og deromkring til den christne Tro¹⁸⁰). Med Skaanes Biskop, den fromme Egin, aftalte han tillige, at de skulde gaae sammen til Hedningernes Gudehuus, som kaldes Upsal, for at see, om de der maaskee kunde bringe Christus et Gjernings=Offer; rede var de til at lide hvad Slags Piinsel det skulde være, naar blot det Huus maatte blive nedbrudt, som er Hoved=sædet for hele den barbariske Overtro. Blev det Huus revet ned, eller helst brændt, saa maatte efter deres Formening hele Folkets Omvendelse følge af sig selv. Men da den fromme Kong Steenkil hørte Folket nynte om denne de Guds Bidners Hensigt, da fik han dem snildt til at afstaae fra dette Forfæt, idet han forestillede dem, at baade vilde de blive dømt fra Livet og han forjaget fra Herredømmet, som den, der havde ført Ildgjerningsmand ind i Landet; endelig vilde ogsaa hele Folket lettelig falde tilbage til Hedenskabet, forsaavidtsom det nu var bleven troende, ligesom man saa, det fornødig var steet i Slavenland. Disse Kongens Forestillinger gave Bisperne Medhold og nøiedes da med at gennemvandre alle Gothenes Stæder, hvor de sønderbrød Afgudsbillederne og efterhaanden vandt mange Tusinde Hedninger for Christendommen.

Efter Adelwards Død udnævnte Erkebispem her hos os til hans Eftermand en vis Ladik fra Rameslo. Men denne var en kræsen Lækkertand, som endog hellere vilde fuge paa Rabben i Hjemmet, end drage ud som en Apostel.

Dette maa nu være nok om Sverrig og om sammes afgubiste Stikke.

Norge er det yderste af alle Lande paa Jordens Klobe; derfor kan vi ogsaa passende anvise det den sidste Plads i vor Bog¹⁸⁹). Dette Normannien bliver da nu af de Nyere kaldt Norge. Dets Beliggenhed og Størrelse har vi i det Foregaaende omtalt under Eet med Sverrigs. Herom maae vi nu særskilt anmærke, at dette Rige strækker sig til den yderste nordlige Himmeleegn, hvoraf det ogsaa har sit Navn. Det begynder fra det saakaldte baltiske Havs fremragende Fjeldpynter; dernæst krummer det sin Rng i nordlig Retning, trækker sig i en Bue omkring Kanden af det fraadende Ocean, og sætter sig omsider sin Grændse der, hvor ogsaa Jordkredsen er træt af at udvide sig endmere: paa de ripheiske Bjerger.

Norge er, paa Grund af de haarde Fjelde eller den umaadelige Kulde, som der findes, det ufrugtbareste af alle Lande. Det er blot stiftet til Kvægavl. Kvæghjorderne tilbringe paa arabisk Viis en lang Tid af Aaret i Orkenerne. Af dette Kvæg lever man nu saaledes, at man bruger Mælken til Føde og Ulden til Klædning. Derved opdrager Norge sine Sønner til gjæve Stridsmænd, som, ukjendte med den Blodagtighed, et Lands Frugtbarhed gjerne fører med sig, tiere feide paa Andre, end de selv forstyrres af nogetfomhelst Angreb. Med Svenskerne boe de sammen, uden at nogen Avind forstyrrer Naboforholdet; derimod angribes de undertiden af de lige saa fattige Danskere, dog ikke ustraffet. Drevne af Fattigdom overfare de Alverden paa Vikinges Viis, hjembære hvad Huset formaaer i alle Lande, og bøde saaledes paa deres egen Egnis Tarvelighed. Men efter at have tilegnet sig Christendommen, og dermed en ædlere Dannelse, har de nu dog lært at elske Fred og Sandhed, at nøies med deres Fattigdom, ja at bortgive,

hvad deres er, istedetfor, som før, at tage, hvad ei er deres. Og medens de oprindelig alle tilsammen vare hengivne til onde Trolddomskunster, saa bekjende de sig nu med Apostlen i al Enfoldighed til Christus og ham korsfæstet. Tarvelige fremfor alle Dødelige, sætte de høi Priis paa Spar= sammelighed og Nøisomhed, i Mad og Drikke som i al anden Levemaade. Desuden nære de saa stor en Verbødighed for Præst og Kirke, at hvem der ikke daglig hører Messe og dertil medbringer en Dffergave, han regnes knap for en Christen. Men Daab og Confirmation, Indvielse af Altre og Haandspaalæggelse til præstelige Embeder, Alt dette kjøbes hos dem og Danskerne i dyre Domme. Dette hidrører, efter mit Skjøn, fra Præsternes Gjærrighed. Da nemlig Barbarerne indtil denne Dag enten ikke har Begreb om, eller ikke Villie til at give Tiende, saa lægges der af den Grund Beslag paa det Øvrige, som burde ydes uden Be= derlag. Thi baade Engbeføg og Jordspaafastelse — Alt koster Penge¹⁴⁰). Saaledes bliver, efter hvad jeg har bragt i Erfaring, Sædernes Reenhed ene og alene plettet ved Præsternes Gjærrighed.

I mange Egne af Norge, som og af Sverrig, ere Kvæg=Hyrderne tillige odelsbaarne Mand, der føre et pa= triarkalsk Liv og nære sig af deres Hænders Gjæring. For Norges Bedkommende ere alle Folk af denne Stand tillige Christendommen hengivne, med Undtagelse af dem, der boe høiest oppe mod Nord ved Oceanets Bredder. Der skal man endnu være saa stærk i Trylleri og Galdresange, at man tør rose sig af at vide Besked med, hvad hvert Men= neste bestiller trindt paa hele Jordens Kredse. Ved mægtige Besværgelser forstaaer man ogsaa at mane Havets Uhyrer op paa Stranden; og hvad ellers der læses i Skriften om Trolddom, det gjælder deroppe for en smal Sag, saa dreven er man i alt Sligt. Iblandt de vildeste Fjeldegne paa

det Strøg ere Kvinderne, efter hvad jeg har hørt, skjæggede; Mandfolkene derimod boe i Skovene og lade sig fjelden see. Dyrehuder er deres Bedækning, og deres indbyrdes Samtale skal mere bestaae i at skjære Tandter, end i at frembringe Ord, saa at selv deres nærmeste Naboer har ondt ved at forstaae dem. Disse Fjeldegne omtales af romerske Forfattere, under Navn af Ripheer-Bjergene, som stivnende af stadig Sne. Skridfinnerne, der jo selv i den dybeste Sne løbe hurtigere end Bildtet, kan heller slet ikke leve Sneens Kulde foruden. I disse Fjeldstrækninger er der en saa stor Mængde vilde Dyr, at Størstedelen af Befolkningen udelukkende lever af Jagten¹⁴¹). Der fanges Uroxyer, Bøfler og Kendsdyr, ligesom i Sverrig. Hvad Bison=Dgerne angaaer, dem fanger man i Slavenland og Rusland. Derimod er Norge ene om sorte Ræve og Harer, hvide Maarer og Bjørne af samme Farve; disse sidste leve under Bandet, og det samme er Tilfældet med Uroxyerne. Da nu Meget, som angaaer denne Egn, er ganske anderledes end hos os og maa forekomme vore Landsmænd altfor usædvanligt, saa overlader jeg til de Indfødte, udførligere at omtale dette og Andet. .

Normændenes Hovedstad er Trondhjem, som nu er prydet med Kirker og gjæstes af mange Folketærd. Her hviler den høifalige Kong Olaf Martyrs Legeme. Og indtil denne Dag lader Herren ved hans Grav de største Helbredelses-Værtegn fuldbyrdes, saa at Folk fra de fjerneste Egne her strømme sammen, uden at mistviøle om Hjælp ved denne Helgens Fortjenester. Veien er nu denne: i Danmark indskiber man sig fra Aalborg eller Bendshøssel og farer paa een Dag over til Wigen, som er en norsk Ø; derfra dreier man tilvenstre rundt om Norges Kyster, og den femte Dag kommer man til den Stad, hvis Navn er Trondhjem. Man kan ogsaa tage en anden Wei, nemlig

fra dansk Skaane over Land til Trondhjem; men det sinker at gaae tilfjelds, og farligt er det, saa den Reifende vælger nødig den Vei.

Den første Biskop, som gjæstede Norge, var Johannes fra England, han som døbte den omvendte Konge tillige med hans Folk. Efter ham kom Biskop Grimkil, som i sin Tid drog i Kong Dlaf's Grinde til Erkebisp Unwan. Den Tredie var Sigfred, Osmonds Farbroder, som prædikede baade for Svenskere og Normænd¹⁴²). Han levede lige indtil vore Dage og var samtidig med flere ikke uberømmelige Præster blandt hine Folk. Eftersom disse afgik ved Døden, indviiede vor Erkebisp, paa det norske Folks Begjæring, Tholf til Biskop i Trondhjem, og Sigvard for samme Kreds. At Asgoth og Bernhard vare bleve indviiede af Paven, var ham jo vistnok imod; men saasnart han havde faaet Opreisning, affendte han dem dog og medgav dem Foræring. Formedelt disse Mænd vinder Guds Ord Sjæle Dag for Dag, saa at i alle Norges Bygder Menigheden som en salig Moder blomstrer og trives, saa det er en Lyst.

Esterdi Christendommen blandt Normænd og Svenskere dog er et nyt Anlæg, saa ere Bispedømmerne hos dem endnu ikke afmaalte inden visse Grændsefjæl. Enhver Biskop, som er antaget, vare sig af Konge eller Folk, opbygger Menigheden i Fællesskab med sine Embedsbrødre og drager i Forening med dem omkring i de forskjellige Egne, hvor de da veilede Saamange som muligt til og i Christendommen, alle deres Levedage, uden mindste indbyrdes Skinsyge¹⁴³).

Hinsides Norge, dette nordligste af alle Lande, forefinder man ei mere nogen Bolig for Mennesker, men kun en gyselig Udsigt over det grændseløse Ocean, der omgiver hele Verden¹⁴⁴). Dette Ocean indeholder en Mængde ei

uberøinte *Der*, som ligge ligeoverfor Norge, hvis Herredømme de nu ogsaa næsten alle ere underlagte. Da de, som en Følge heraf, iligemaade høre til Hamburger = Stiftet, saa tør vi ei lade dem uomtalte.

Der er nu først *Orkney = Derne*, dem Barbarerne kalde *Organer*¹⁴⁵), en i Oceanet i Lighed med *Cyfladerne* omspredt Gruppe¹⁴⁶). Det synes at være disse *Der*, som de romerske Forfattere, *Martian* og *Solinus*, beskrive paa følgende Maade.

„Bagved *Britannien*, hvorfra *Oceanet* breder sig i det Uendelige, ligge *Orkney = Derne*, hvoraf 20 er øde, 16 beboede. Gruppen udgjør henved 40 *Der*. I Nærheden ligge *Kav = Derne*, som frembringe *Kav*.“

Orkney = Derne ligge altsaa i Læ mellem Norge, *Britannien* og *Hibernien*, saa at de med roligt Smil spotte det brusende *Oceans* *Trudsler*. Fra Norges Hovedstad *Trondhjem* skal man paa een Dag kunne opseile dem. Iligemaade er der, siger man, et lige langt Stykke *Bei* fra *Orkney = Derne* saavel til *England* som til *Skotland*.

Skjøndt nu disse *Orkney = Der* tilforn stod under engelske eller skotske *Biskoppers* Ledelse, saa blev dog, ifølge Befaling fra *Paven*, *Turolf* indviet af vor *Erkebisp* til *Biskop* for *Staden* *Blaskon*, og skulde, som saadan, tage vare paa alle disse *Der*.

Den *Thule*, som paa en uendelig Afstand er afftaaret fra de øvrige *Der* og *Land*e, og ligger langt ude i Midten af *Oceanet*, er efter *Sigende* saagodtsom ubekjendt¹⁴⁶). Dog fortælles der om samme mange mærkelige Ting, saavel af romerske Forfattere som af *Barbarer*. „Yderst af Alt“ — hedder det — „ligger *Thule*, hvor der ved *Sommer = Solhverv*, naar *Solen* gaaer igjennem *Krebsens* *Tegn*, ingen *Nat* er, og ligeledes ved *Vinter = Solhverv* ingen *Dag*¹⁴⁷).

Dette skeer, efter Nogles Mening, hver sjette Maaned.“ Nligemaade skriver Beda Følgende. „Af de lyse Sommer-Nætter i Britannien kan man utvivlsomt slutte sig til, at ved Sommer-Solhverv er der hver sjette Maaned uop-hørlig Dag, og omvendt, ved Vinter-Tide, naar Solen er længst borte, uafsladelig Nat. Dette beskriver Pnytheas fra Marseille at være Tilfældet paa Den Thule, som ligger nord for Britannien, sex Dages Seilads derfra“¹⁴⁸).

Dette Thule altsaa hedder nu Island, af Isen nemlig, som fastgjør Oceanet¹⁴⁹). Om denne Sis fortælles ogsaa den Mærkværdighed, at den paa Grund af sin Vælde er fortladen, og tillige saa tør, at den brænder, naar man stikker Ild paa den. Hvad selve Den angaaer, saa er den meget stor og rummer en talrig Folkemængde, der udelukkende nærer sig af Fædrift og klæder sig i Ulden af Hjorderne. Korn er der Intet af, og Bedd er der Mangel paa; derfor boer man i Huler under Jorden, hvor man har Taget over sig og Veiet under sig tilfælles med sine Huusdyr. Paa denne enfoldige Viis føre de et gudeligt Levnet, idet de nøies med Naturens Gaver og kunne med Glæde samtykke i Apostlens Ord: „har vi Føde og Klæde, saa lad os nøies dermed“. Deres Søkuler er for dem som Stæder og deres Kilder er deres Kyst. Det er et Folk, jeg priser lykfsaligt, fordi det har sin Fattigdom umisundt, og endmere fordi det nu, Alle som een, har iført sig Christendommen¹⁵⁰). Der er hos dem mange fortræffelige Egenstaber, især en sjelden Kjærlighed, som har tilfølg, at de baade indbyrdes og i Forhold til fremmede Gjæster har Alt tilfælles. Deres Biskop are de som en Konge; paa hans Vink vogter hele Folket, og hvad han fastsætter, efter Guds Villie, efter Skrifterne, eller i Overeensstemmelse med hvad der hos andre Folk er Skik og Brug, det er for dem som en Lov¹⁵¹). Vor Erkebiskop kunde ikke noksom takke Gud paa dette Folks Vegne, at det

i hans Dage omvendte sig, skjøndt det ogsaa, inden det tog ved Troen, ifølge en naturlig Lov ikke just stod i saa skjærende en Modfætning til vor Religion. Paa deres Begjæring indviede han da til deres Biskop en saare from Mand, ved Navn Isleif. Han var fra selve Eggen, og da han var bleven sendt ned til Erkebispem, beholdt denne ham i nogen Tid hos sig, og tildeelte ham overordentlige Gresbeviisninger; og imidlertid lærte Isleif, hvorledes han tilgavns kunde undervise de til Christus omvendte Folk. Ved ham affendte Erkebispem sine Hyrdebrevne til det islandfke og grønlandfke Folk, med en ærbødig Hilsen til disses Menigheder, samt Løfte om, at han selv med det Allerførste skulde komme til dem, til den gjensidige Glædes Fuldkommelse. Nu ja, man kan jo i Anledning af dette Tilfagn rose Erkebispem for, at han meente det saa særdeles godt med sin Sendelse til Hedningerne. Thi ogsaa Apostlen høre vi jo tale om sin Hensigt at gaae til Spanien, for der at forkynde Guds Ord, uden at han dog kunde efterkomme sit Ønske.

Saavidt om Islænderne og om det yderste Thule, hvad Sandt jeg desangaaende er kommen til Kundskab om, med Udeladelse af det Fabelagtige.

Forresten er der endnu flere andre Øer i Oceanet; og ikke mindst blandt disse er Grønland, som ligger dnhere inde i Oceanet, i lige Retning for Sverrigs Fjelde eller de ripheiske Bjerge^{***}). Til denne Ø, saavel som til Island, skal der fra den norske Kyst være en fem til syv Dages Seilads. Menneftene, som boe der, ere grønlandne af Saltvandet, og deraf har den Egn faaet sit Navn. Levemaaden ligner Islændernes; men Grumheden er større og Rovgjærrigheden farlig for de Søfarende. Ogsaa didhen skal Christendommen for nylig have svunget sig.

En tredie Ø er Halageland. Den ligger Norge

nærmere og kan i Størrelse maale sig med de øvrige Der¹⁵²). Om Sommeren henved Solhvervstid seer man der Solen holde sig over Jord i samfulde 14 Dage, og om Vinteren maa man i ligesaa mange Dage ganste affee Solen. Det er for Barbarerne et uforklarligt Særsyn, fordi det ikke er disse bekjendt, at Dagenes ulige Længde har sin Grund i Solens Tilnærmelse og Tilbagegang. Da nemlig Jordkloden er rund, saa maa Solen nødvendigviis i sit Omløb etsteds være nærmere og bringe Dagen med sig, medens den andetsteds fjerner sig og lader Natten blive tilbage. Naar den nu henimod Sommer-Solhverv stiger opad, saa forlænger den Dagen og affortør Natterne for dem i Nord; hvorimod den, ved at bevæge sig nedad til Vintersolhverv, gjør samme Virkning hos dem i Syd. Dette er Hedningerne uvidende om, og derfor prise de det Land helligt og saligt, som har et slikt Vidunder at vise de Dødelige. Men at dette finder Sted baade der og i Sverrig og Norge, samt paa de øvrige Der paa det Strøg, det har den danske Konge og med ham mange Andre bevidnet.

Samme Konge har desuden fortalt os om Opdagelsen af nok en Ø i hiint Ocean, som hedder Viinland, fordi Druerne der groe af sig selv og afgive den herligste Viin, ligesom ogsaa Kornet, uden at faaes, voxer i Overflødighed. Dette er ingen fabelagtig Forestilling, men grunder sig paa de Danckses paalidelige Meddelelse. „Men bag denne Ø“ — sagde Kongen — „findes der ei mere beboeligt Land i Oceanet; thi Alt hvad der ligger noderligere, er opfyldt med utaaelig Is og uendeligt Mørke.“ — Herom yttres Martian sig saaledes: „hinsides Thule, en Dags Seilads længere borte, er Havet fast.“ Dette har nylig den heebefarne norske Karl Harald maattet erfare. Han undersøgte tilfids det nordlige Oceans Brede; og da omsider for Mandskabets Dine Verden tabte sig i sin nederste skumle Grændse,

da maatte han trække sig tilbage og slap med Nød og næppe frelst fra Afgrundens forfærdelige Malstrøm.

Kligemaade har Erkebisp Adelbert, salig Thukommelse, fortalt os, at i hans Formands Dage nogle adelige Herrer fra Frisland, af Nyst til at flække om paa Søen, styrede nordpaa, just fordi Ordet gaaer blandt de Indfødte samme- steds, at naar man fra Weser-Flodens Udløb holder lige nordpaa, støder man ikke paa Land nogetsteds, men har blot det uendelige Ocean for sig. Det var for dem en Nyhed, de som gode Kammerater maatte hjælpe hverandre med at komme paa Spor; og de lod da paa Frislands Kyst, under Nystig Opsang, staae fra Land. Danmark lod de ligge paa den ene, Britannien paa den anden Side, og saaledes naaede de Orkney=Øerne. Dem lod de ligge til- venstre, mens de beholdt Norge tilhøre, og efter en lang Seilads opseilede de det stivfrosne Island. De vedblev imidlertid at pløie Søen, styrede op ad Nordpolen til, og her saae de nu alle de forhennævnte Der ligge bagved sig. Saa befalede de deres Bei og Bovestykke Gud og den hellige Wilhad ivold. Men pludselig slap de ind i Fishavets taagede Mørke, som for deres Dine var næsten uigjennemtrængeligt. Seel da gik det vægelsfinede Oceans Strømning tilbage til sine Kilders lønlige Udspring, og med rivende Boldsomhed drog den det fortvivlede, nu kun med Dødstanker opfyldte Mandskab hen til Chaos=Dybet, der jo skal være det Afgrunds= Svælg, hvori hvert Fardand, der stiger og synker, opsluges, og hvorfra det atter udspringes — man pleier at kalde dette for Ebbe og Flod. Nu anraabte de ikkun Guds Barmhertighed om at antage sig deres Sjæle. Strømmen kom tilbage, bortrev nogle af Skibene, og kastede de andre tilbage, saa der blev en lang Strækning imellem dem indbyrdes. Da de saaledes ved Guds betimelige Hjælp saae sig udfriede af den siensynlig overhængende Fare, lagde de alle Karer ombord,

for at hjælpe paa Strømmen, der nu var dem gunstig. Snart vare de nu ogsaa slupne ud af det farlige Mørke og bort fra Ssens Enemærker; men nu stødte de mod al Forventning paa en Ø, der paa alle Sider var omgivet af steile Klipper, saa den lignede en Fæstning. Her fik de Vist til at see sig om, og de gik altsaa iland. De traf paa Folk, der selv ved Middagstide krøb i Skjul i underjordiske Huler. Foran Indgangen til disse laae der en umaadelig Mængde Kar af Guld og andet lignende Malm, som af de Dødelige henregnes til de sjeldne Kostbarheder. De tog da med sig af disse Skatte Saameget, som de kunde løfte, og traf sig rask og muntert tilbage til deres Skibe. Bludselig opdagede de bagved dem Folk af overvattedes Høide, af det Slags, man hos os kalder Cykloper; i Spidsen for dem var der Hunde af usædvanlig Størrelse. Dette Tog løb Storm og snappede en af Stalbrødrene, som i en Fart blev sønderrevet lige for deres Dine; Resten slap i god Behold ombord, skjøndt Fættene, efter deres eget Sigende, med støiende Raab forfulgte dem ud i rum Sø. Saavidt havde disse Friser endda Nykken med sig, at de naaede Bremen, hvor de fortalte den høiærværdige Hr. Alebrand fra Først til Sidst Alt hvad de havde oplevet, samt bragte den fromme Christus og hans Befjender Wilhelm Takoffre for deres lykkelige Hjemkomst.

Her kunde nu være en bekvem Leilighed til at tilføie Adskilligt om Havets Ebbe og Flod to Gange daglig, som jo i Alles Dine er et stort Vidunder, saa at endog Naturforskerne, som undersøge Naturens Hemmeligheder, ere i Tvivl om denne Gjenstands Ursag og Bestaaffenhed. Men efterdi Macrobius og Beda vel synes at sige Noget herom, Lucan derimod tilstaaer, Intet at vide, og altsaa de forskjellige Boglærdes Anskuelser ere stridige, medens Ingen kommer til en sikker Afgjørelse; saa maa det være os nok, at udraabe med Propheten: „Herre, hvor mangfoldige ere

dine Gjæringer! Du gjorde dem alle viseligen; Jorden er fuld af dit Gie." Og atter: „Himlene ere dine, og din er Jorden, og du herfter over Havets Bælde, og dine Domme ere som det store Dnh;" derfor kaldes de med Rette „uranfagelige“.

Dette er altfaa hvad der om de nordlige Egnes Beshaffenhed er os bekjendt, og hvad vi desangaaende har villet hidsætte til Ære for Hamburger=Menigheden, som vi see udstyret med saa stor en Gave af gudelig Fromhed, at den ved sin virkfulde Forkyndelse allerede har omvendt til Christendommen en stor Deel af de Folketammer, hvis utallige Mængde den er bleven Modersæde for, idet den kun sætter Taushedens Grændse for Evangeliets Prædiken der, hvor Grændsen er for selve Verden. Denne frelsende Sendelse til Hedninger, som har taget sin Begyndelse med den hellige Ansgarius, og som indtil denne Dag har glædet sig ved en heldig Fremvært, er saaledes indtil den store Adalberts Bortgang vedligeholdt i omtrent 240 Aar.

Ja, see engang til de Danskes og Norskes og Svenskes fordem saa vilde Folketamme: den forstod, som den salige Gregor udtrykker sig, kun at fænse paa barbarisk Maal, og har nu for længe siden lært at istemme til Guds Ære sit Halleluja. See, dette Vikingefolk, der tilforn hærgede alle Frankrigs og Tndsklands Egne, som vi jo lase om, det nøies nu med sine Grændser, sigende med Apostlen: „Vi have her ingen blivende Stad, men forvente en tilkommende, og troe at skulle stue Herrens Goder i de Levendes Land!" See, hiint saa gnselige Land, utilgjængeligt ved sin Afgudsdyrkelse, og „ublidt, som hvor der blotet til styhiste Sagtmø^{sss})“ — det har nu aflagt sin oprindelige Grumhed, det oplader sig med kappelysten Gjøst= mildhed for Sandhedens Talsmænd; der ere Uvatternes Altre nedbrudte, der reise Kirker sig, og der er Christi Navn

i Alles Munde! Ja, dette er „Omstiftelsen ved den Høiestes Høirehaand“, dette den almægtige Guds Ords ustandselige Løb, at fra Sols Dpgang til dens Nedgang, fra Nord til Syd, skal Herrens Navn prises, og skal hver Tunge bekjende, at Vor Herre er Jesus Kristus til Gud Faders Ære, han som lever og regjerer med Faderen og den Hellig And i al Evigheds Evighed! Amen.

Efterskrift til Erkebiskop Kiemar.

Tag, høie Herre! mod Din Tjeners Gave ringe,
Han Dig og Kirken vil med hjærtligt Hjerte bringe.
Den vistnok liden er, og knap for Læsere
Som Cato, mener jeg, den sig tør lade see.
Thi naar med Blomstersprog Din Tale Du indvirker,
Med Tungens Nøgle grandt vor Hellig=Skrift opdirker;
Naar gudelige Skrift af Kirkens Fædre Du
Kansager — hvad kan jeg for Dig fremstamme nu?
Dog huff: om end selv Gud mod Rigmands Gave tager,
En Enkes ringe Stjært ham ofte vel behager.
Desuden haaber jeg, Du lide vil min Bog
Desbedre, naar Du seer, at eventyrligt Sprog
Om fremmed Gjenstand ei den fører, men sandfærdigt
Den Bremens Krønike beskriver, Kirken værdigt.
En Brudgom hædres jo, naar Bruden vinder Priis;
Din Kirkes Hyldest er Din Hæder ligerviis.
Og vide maa Du, naar Du ellers gjennefsøger
Nu en, nu anden Bog: det er ei Dine Bøger;
Men denne Bog er Din; den stræber kun med Flid,
At knytte fordums Færd til Dig og til Din Tid.
Thi see paa Willien, ei paa Ungdomstræster svage;
O lad Forhaadningen Din Tjener ei bedrage!

Han, for at rose Dig, endog saa bli'r Poet.
 Du Hyrde from og god, for Dig tilstaaer jeg det:
 Kan ei jeg skrive smukt, jeg sanddru dog har talet,
 Med kyndigt Vidnes Ord mit Vunne tro afmalet.
 Ei vil jeg høste Roes, ei Løn for min Bedrift;
 Men kun at tænkes Dig er Maalet for min Skrift.
 Betænk dernæst: det tør Dit Kloster Stam ei gjøre,
 At mindste Broder kan det største Værk fuldføre,
 Dplyse sømmeligt vor Kirkes første Dag,
 Beskrive Frelsen, bragt til Nordens Folkeslag,
 Afslægge Regnskab for, hvad Daad der blev bedrevet
 Af Dine Formænd, samt hvorledes de har levet.

Der kommer vel en Dag, da ogsaa Din Bedrift,
 Navnkundig vidt og bredt, antegnes udi Skrift
 I større Stil — ved mig, hvis end jeg er paafærde;
 Hvis ei, ved anden Mand blandt Dine mange Lærde.
 Selv uden Skrift staaer fast og breder sig Dit Ry;
 Thi hvo har ikke seet, i Lykke=Varslers Ly,
 Paa Fædres gamle Biis, Du taaret blevst og smykket
 Med Hyrde=Navn? „Af Gud udvalgt“ — det Præg paatrykket
 Dig blev af Aanden selv, hvis Pindsehøitid fro
 Just dengang feiredes af Mængden udi Tro.
 Vi saae Dig dyrefjæbt med Folkets Taarer mange,
 Da med eenstemmig Bøn mod fordums Kaar saa bange
 De ønskede: gid saa Du blive! Du blev saa,
 At Du vor Tro, vort Haab langt monne overgaae.
 Af Folkets Rakke Du borttager haarden Tænke,
 Samt Alt hvad Menigmand betyngte maa og krænke;
 Lægfolks Bedrøvelse til Fryd Du vender om,
 Gjengiver Klerkene borttranet Eiendom.
 Ved Dig Bildfarelsen, hvori forlængst vi stædes,
 Bortviger; Templerne den fordums Pryd itklædes.

Den Laubefred, som veg for en nedarvet Tvist,
 I Menigheberne Du gjenopretter vift.
 For tredie Gang man alt sig rustet til at kæmpe;
 Du veed med ømt Forlig Tvedragten at neddæmpe.
 Vil ellers Noget for vort Held iveien staae,
 Saa give Gud, at Sligt ved Dig udjævnes maa.
 Iligemaade Han i Raade Dig forunde,
 At Bremen, Hamborg, som vil næsten gaae tilgrunde,
 For Hedenskabet hist, her for Tyrannens Haand,
 Bed Dig udløses maae af Fangenskabets Baand!
 I Fangenskabets Baand sig begge vaanded længe;
 Den Graad astørre Du, den Fængselsport Du sprænge!

O Fader Liemar! Dig velsigne Jesus Christ;
 Med Hjerte som med Mund Din Hjord Dig signer vift.

Skolier

eller Forfatterens egne og hans Afstriveres i Randen
af de gamle Haandskrifter hosjøiede Tillæg (1—152).

1.
Einar, en af Keiser Karls Hofpræster, har bestrevet
dennes Levnet, samt Krigene med Saxerne.

2.
Dengang Paul den Første klædte Pave=Sædet.

3.
Frisland er en formedelst ufremkommelige Moser
utilgjængelig Rystegn med 17 Herreder, hvoraf Trediedelen
tilhører Bispedømmet i Bremen, og bærer følgende Navne:
Ostringien, Rusingien, Wange, Triesmarer,
Harlingerland, Norden, Morseter. Disse 7 Her-
reder har henved 50 Kirker. Denne Deel af Frisland
adskilles fra Saxland ved en Sump, som hedder Wapel,
samt ved Mundingerne af Floden **Wova**. Fra det øvrige
Frisland er det afgrændset ved Sumpen Emsgau, og ved
Havet.

4.
Af hine 17 Herreder henhøre 5 under Bispedømmet
Münster, hvis første Biskop, den hellige Liudger, modtog
dem som en Gave af Keiser Karl. De ere mærkede med
disse Navne: Hugmark, Hunsgau, Fivilgau, Ems-
gau, Federitgau og Den Bant.

5.
Dette staaer skrevet i den hellige Ansgars Levnet, samt
i de romerste Pavers Gavebreve.

6.

Turholt er et meget anseeligt Kloster i Flandern, udmærket ved sine Munte. I lang Tid har det været Gjenstand for Trætte, idet vor Kirkes Biskopper have søgt at tilbagevinde det, indtil Erkebiskop Adalbert, med Keiserens og Hertugen af Flanderns Minde, bragte et Magestifte istand, hvorved Sagen bortfaldt.

7.

Foreningen blev besluttet paa Mødet i Worms, hvor, som Gave-Brevet vidner, Keiseren var tilstede med Biskopperne.

8.

Slottet i Aachen, som Fyrst Drdvig havde nedbrudt, laae øde i 80 Aar derefter, indtil Ottos Dage.

9.

Her faldt Kongerne Godofred og Sigfred.

10.

Baade Kongen og Paven tog det en sørgelig Ende med, idet Pave Formosus endog efter sin Død af sin Estermand blev berøvet sin Værdighed og sin Grav, medens Kong Arnulf levende blev fortæret af Orme og endelig — saa haard var Guds Straf — døde af Gift.

11.

Pave Stephan, som sad i 6 Aar, indstævnedes Hermann, Erkebiskop i Rölln, og Adelgar, Erkebiskop i Hamborg, i Anledning af deres Trætte om Bremer-Menigheden, til et Møde i Worms, hvor han befalede deres Sag undersøgt ved sin Fuldmægtig, Erkebiskop Fulco i Rheims.

12.

Østerfra beskjylles Stormarerne af Vilde-Floden, der ligesom den ovennævnte falder i Elben.

13.

Trave er en Flod, som løber gennem Wagrernes Egn og falder i det barbariske Hav. Ved denne Flod hæver sig et eneste Bjerg: Segeberg, samt Staden Lübeck.

14.

Schwentine=Floden løber fra den Sø, hvor Staden Bløn ligger. Derfra gaaer den igjennem Sfarho Skov og falder i det stythiske Hav.

15.

Hinsides Oderen boe først Pomerinkerne, dernæst Polakkerne, med Preusserne paa den ene og Bøhmerne paa den anden Side, samt med Russerne mod Øst.

16.

Oldenborg er en Storstad hos Slaverne, at sige, hos Wagrerne. Den ligger ved det baltiske eller barbariske Hav, en Dagsreise fra Hamborg.

17.

Thizziner og Circipaner boe paa denne Side Benesfloden; paa hiin Side Tholosanter og Rehtarier. Disse 4 Folketærd kaldes paa Grund af deres Styrke Wilzer eller Leutiker.

18.

Wæhrerne ere en slavisk Stamme østenfor Bøhmerne, omgivne paa den ene Side af Pomerinker og Polakker, paa den anden Side af Ungarer og af de grusomme Pescinager, som ere Menneske=Edere.

19.

Sorberne ere Slaver, som boe paa Fællederne mellem Elben og Saale; deres Grændsenaboer ere Thyringer og Sager. Andre Sorber forekomme hinsides Dhre=Floden.

20.

Britannien er en Ø i Oceanet, tilforn kaldet Albion. Den ligger mellem Nord og Vest i lang Af=

stand fra Europas Hovedlande: Tjndskland, Frankrig og Spanien. Sndfor sig har den det belgiske Gallien, fra hvis narmeste Kyst der er Overfart til Richborough.

Næst efter Britannien er Irland den største af alle Der; den ligger vest for Britannien. Den er kortere mod Nord, men naaer længere fndpaa, henimod det nordlige Spaniens Havn.

21.

Åar 966 efter Herrens Byrd omvendtes Danfkerne til Troen ved en vis Poppo, der i Folkets Paasyn bar paa et handfkeformet Stykke Jern, som var glohedt, og dog fadte det ham ikke. Da Kong Harald faae det, kastede han Afguderiet og omvendte sig med hele fit Folk til den sande Guds Tilbedelse. Poppo forfremmedes til Bifkop.

22.

Åar 973 efter Herrens Byrd blev Bøhmens Hertug Wenceslaus gjort til Martyr af fin Broder Bugislaus, som tiltog sig Herredømmet. Wenceslaus hviler i Staden Prag, som Gud for hans Skyld forherliger med mange Vartegn.

23.

Denne Otto, en høift anfeet Mand, var Domprovf og Kannik i Magdeborg.

24.

Om denne Sigfred fortælfes en vidunderlig Hændelse. Han var nemlig engang trængt ind i Klofret Kameslo, hvor han havde gjort reent Bord. Men ftrax blev han besat af en ond Mand, som det ikke forundtes ham at blive kvit, førend han havde givet Kirken dens Eiendom tilbage, samt tilfjødet Brødrene en prægtig Gaard, der hørte til hans Gudsfer.

25.

Denne fvenfke Kong Erik indgik Forbund med Polens

mægtige Konge Boleslaus, som gav Erik sin Søster eller Datter tilægte. For dette Svogerskabs Skyld bleve Danskerne angrebne af Slaver og Svenske i Forening. Boleslaus var forresten en meget christelig Konge, som i Forbund med Otto den Tredie undertvang hele Slavenland og Rusland samt Preusserne, hos hvem den hellige Adalbert var bleven Martyr. Dennes Levninger førte nu Boleslaus til Polen.

26.

Denne Odinkær blev af Kong Knud sendt til England og der uddannet i Videnskaberne. Hans Kærløst drev ham fremdeles til en Reise gennem Frankrig, hvor han modtog Navn af Vismand og Philosoph. Han gjorde sig saaledes ogsaa værdig til sit oprindelige Navn: Gud-kjær.

27.

[Til Side 79, Lin. 12 f. o.] Da Olaf Tryggvesøn Kragebeen var dræbt, besad han [Svend] to Riger. Snart fik han Afgudsdyrkelsen udryddet i Norge og Christendommens Antagelse paabudt ved Lov. Derpaa satte han en vis Biskop Gothebald fra England til Lærer i Skaane; og denne skal stundom have forkyndt Evangeliet saavel i Sverrig som i Norge.

28.

Da Mistivoi ikke vilde frafalde Christendommen, maatte han tye til Varderne, hvor han, forviist fra sit Fædreland, blev gammel i Troen.

29.

[Til Side 80, Lin. 10 f. o.] Oldenborg er en stor Stad for de Slaver, som kaldes Wagrer. Den ligger ved det saakaldte baltiske eller barbariske Hav, en Dagsreise fra Hamborg.

30-34.

Man fortæller, at Hertugen over Slaverne beilede for

sin Søn til en Sønne-datter af Hertug Bernhard, og at denne gav ham Løfte paa hende. Derpaa sendte Bendlernes Fyrste sin Søn tilligemed Hertugen med 1000 Ryttere til Italien, hvor de næsten alle faldt. Da saa Hertugens Søn gjorde Fordring paa sin Forlovede, da forhindrede Markgreve Theoderik Giftermaalet med den Erklæring, at hun, som var nær i Slægt med Hertugen, ikke kunde tilstaaes ham, den Hund. — Theoderik var Markgreve over Slaverne; hans Feighed nødte dem til at blive Rønningsmænd. — Markgreve Theoderik blev affat og gjort arveløs. Han døde som en Slags Præst i Magdeburg ved et velfortjent Ulykkestilfælde. Paa samme Tid oprettede den ærværdige Grev Henrik i Rosefeld et Provsti. Erkebisp Wibentius gav sit Samtykke dertil og indviede Kirken. — I Herrens Aar 1010 blev Ungarns Befolkning omvendt til Troen formedelst Keiserens Søster Gisela, som ægtede Kongen af Ungarn og formaaede ham til at lade sig og Sine døbe. Kongen blev i Daaben kaldt Stephan og fortjente sig senere Navn af Helgen. — Kameslo ligger i Bispedømmet Berden, ikke langt fra Bardewyk. Verdens Biskop gjorde Fordring paa at indrette og bestyre dette Kloster, men afstod derfra ifølge det Apostoliske Sædes Kjendelse. Oddo blev, som Gavebrevet udviser, affendt til Paven.

35.

Der fortælles, at han var kommen i Embede ved den pestagtige Simoni, fordi han besad saa stor en Arv. Heraf overlod han nødtvungen en Deel til Keiseren, og en anden Deel offrede han til sin Menighed, som han styrede fromt; en tredie Deel gav han sine Forældre tilbage. Han var en ærværdig Olding, Fattigfolks Belynder og især en Børneven. Heraf tog hans Brødre Anledning til egenmægtig at bryde ud af Klostrene, for at søge sig Husstruer; hvilket i Førstningen forblev uændset.

36.

Unwan havde ved Paaskehøitid og andre Festligheder

jom oftest syv Biskopper hos sig, saavel som Abbederne; og desuden bevisste han i den Anledning baade Hertugen og adskillige af Landstæbets Grever en ikke ringe Ære.

37.

Odinkær var en Søn af Vinlands Hertug Toke, og havde sit Sæde i Ribe. Trediedelen af Vinland skal have været hans Fædrearv; og endda var denne hovedrige Mand vidunderlig afholdende. Som et Exempel paa hans Dyd har jeg hørt anføre, at han i hele Fastetiden hveranden Dag lod sig tugte med Svøber af en af sine Præster.

38.

Kong Svends Søn Knud afslagde sit hedenste Navn og modtog i Daaben Navnet Lambert. Derfor hedder det i vort Broderskabs Bog: „Lambrecht, de Danstes Konge, og Dronning Emma samt deres Søn Knud anbefale sig ærbødigst til de bremiste Brødres Forbønner.“

39.

Edgar var Anglernes vældigste Konge. Hans ægtefødte Søn var Edvard, en saare hellig Mand. Men Edwards Stifmoder Elfride dræbte sin kongelige Stifføn og gjorde sin egen Søn til Konge.

40.

Knud bortgiftede sin Søster Estrid til Kongen af Ruslands Søn.

41.

Da nemlig Rikard havde stilt sig ved Søsteren til Knud, blev han bange for Danskerne, gik til Jerusalem og døde der. Hans 40 Reisefæller skal paa Hjemveien have sat sig fast i Apulien, og fra den Tid af har Normannerne siddet inde med Apulien.

42.

Olaf var høist samvittighedsfuld i at iagttage Helligdagene. For den guddommelige Religions Skyld havde han

maattet rømme sit Herresæde, men atter tilkjæmpet sig det. Paa dette Tog siges han at være falden i Søvn i sit Telt, og der at have haft et Drømmesynd. Da Fjenden pludselig nærmede sig, gik Anføreren for hans Hær, som hed Fin, hen til Kongen og vakte ham. „Hvad har du dog gjort,“ udbrød Kongen med et Suf — „jeg saae en Stige, som naaede til Stjernerne, og jeg steg opad den. Ak! jeg havde allerede naaet dens høieste Trin, og jeg var lige ved at indgaae i den aabne Himmel, hvis ikke du havde vakt mig.“ Efter dette Synd blev Kongen omringet af Sine, og da han ikke satte sig til Modværge, faldt han som en kronet Martyr.

43.

Derfor paabød han som Sjælehyrde, at af de Kvinder, der aabenlyst havde indgaaet et brødefuldt Forhold til Kanonikerne, ikke en eneste maatte forblive i Staden. De bleve altfaa fordeelte paa Byerne i Omegnen samt stillede under strengt Tilfyn. Dermed ophørte den Sygdom, indtil Helligdommen brændte og Klostret nedreves.

44.

Paa samme Tid tiltraadte den berømte danske Biskop Poppo, der snart fik Esiko til Eftermand, en Reise, men faldt, da han havde naaet Eideren, i en Sygdom, hvoraf han døde.

45.

Man fortæller, at baade Thurgot og Odinkær lang Tid iforveien har spaaet Hamborgs og Bremens Menighed en Ddelæggelse for deres Synners Skyld. Denne Spaadom sees nu at være gaaet i Opfyldelse.

46.

Søster til Biskop Odinkær var Asa, en saare from Kvinde, som eiede en geistlig Stiftelse i Bremen. Hun gik bestandig barfodet, tilbragte henved 20 Aar med Faste og Bønner og Almisser, forlod sjelden Kirken og døde i god

Fred, uden at efterlade sig anden Formue end sine Børn, som hun stænkede Kirken.

47.

Keiser Konrad førte hvert Aar en Hær imod Slaverne; derfor var der dyb Fred hinsides Elben.

48.

Den ædle Fru Emma stænkede i Erkebiskop Wibentius's Dage til den hellige Bremer-Kirke to Kors, en Altertavle og en Kalk, Alt af Guld og Edelstene, med 20 Mark Guld i. Desuden Tæpper til hellig Brug, mange Zirater, guldbaldhyrede Kapper, Alterklæder og Bøger.

49.

Hermann aftjødte de Indfødte Marsklandet Eternbroch. Denne Gave bekræftede Keiser Konrad for Kirken i en Forordning, han selv udstedte; hvilket sees af et i Kirkens Archiv opbevaret Haandskrift.

50.

Denne Svidger blev fra Bispedømmet Papenberg hensat paa det apostoliske Sæde, efterat tre vægte Baver vare blevne udslettede af Rækken.

51-52.

Man siger, at dersom han havde levet længere, vilde han fornyet Alt. Han begyndte paa at omgive Byen med en Muur, nedbrød det gamle Bedehuus, og pønsede paa meget Andet, som røbede, at han ikke just meente det ilde. — Ham var det, som indviiede Esiko i Hedeby. Men Esiko døde, inden han havde tiltraadt sit Embede.

53-54.

En Deel trængende Klerke, som han foresandt i sit Stift, stænkede han hemmelig hver fra 4 indtil 10 vægtige Solvstykker; Mange gav han Kald, Andre sine egne Klæder. Det vakte hans Medynk, at de fleste Klerke mishandledes af Lægfolk, saa hvem der af disse havde afprøvet en Klerk, lod

han for sine Dine tildele Drefigener eller Slag med Hæmme af Drehuder. — Men da han saae Giftermaal som en Pest tiltage hos Klerkene med hver Dag, besluttede han i det Stykke at træde i sin Forgjænger Vibentius's Spor, dog ikke før han havde sat Kirke og Kloster tilbørlig istand.

55.

Bestemmelsen var, naar Byen havde faaet en Ringmuur, da at befæste samme med tre Porte og tolv Taarne, af hvilke det første skulde besætted af Biskoppen, det andet af Fogeden, det tredie af Provsten, det fjerde af Dekanen, det femte af Overlæreren, de øvrige sex af Borgerne.

56.

Der fortælles, at den berømte Röllner Erkebiskop Hermann fornæbde den gamle Klage over Bremen. Men da han saae sig afviist, deels ved Befelins Indflydelse og deels ved en tre Aars Tausshed, saa faldt han tilføie for Erkebispnen, som endog var hans Bordgjæst i Rölln en heel Maaned.

57.

I Spidsen for en stor dansk Flaade drog Kong Magnus til den mægtige Slaver=Stad Tomne, som han beleirede. Tabet var ligeligt paa begge Sider. Magnus satte dog Skæk i alle Slaverne. Han var en gudfrygtig og sædelig Ungersvend. Derfor gav Gud ham Seiren allevegne.

58.

Erkebiskoppen udnævnte Edo til Provst; derover blev dennes Slægtning, den yngre Edo, som rasende og satte Ud paa Munkeburet. For at affone denne Forbrydelse mod Helligdommen overdrog Edos Fader til Kirken, hvad Sønnen skulde arvet. Provst Edo valfartede derimod til Jerusalem, tiltraadte sin Pilgrims=Vandring paa Hellig Jakobs Fæst og kom næste Aar ved Paasketider tilbage.

59.

Somme af Biskoppens Avindsmænd sigte nemlig om ham, at Hovmod var hans eneste Feil. Derved skal der mellem ham og Biskop Brun i Berden være opstaaet en Trætte, der var Biskopper aldeles uværdig, nærmest foranlediget ved en overmodig Foged, en vis Wulfred, der ligesom Erkebisen afgik ved en hurtig og sørgelig Død.

60.

Samme Aar som Erkebisen, døde ogsaa Biskop Odinkær i Ribe. Paaske-dag afholdt han Høimesen, og derpaa bekkede han sit Huus, fikker paa, at hans Endeligt var forhaanden.

61.

Pave Clemens fornyede alle de Rettigheder, som forlænge siden af det romerske Sæde vare blevne tilftaaede vort Hamborger Stift.

62.

Svend blev slaet af Magnus og faldt tilføie, idet han traadte i Seierherrens Tjeneste og svor ham Trostabs. Tilskyndet af Dansterne optog han Kampen paany, men fandt igjen sin Overmand i Magnus. Da tog han sin Tilflugt til Jakob, idet han høilig beklagede at have brudt sit Trostabsløfte.

63.

Efter sin Hjemkomst fra Grækenland ægtede Harald den russiske Konge-Datter Gerzlef. En Søster til hende blev gift med Ungarns Konge Andreas og ved ham Moder til Salomon. En tredie Søster ægtede den franske Kong Henrik, og hun fødte ham Philip.

64.

Harald stred paa Magnus's Side mod Svend; men da hiin var død, tog han Krigstjeneste hos denne.

65.

Som vi nemlig i det Foregaaende har sagt, formalede Dane-Kongen Knud sin af Rikard forskudte Søster med sin Jarl Ulf, og af dette Ægteskab fødtes Hertug Bern og Kong Svend. Ulf Jarl gav den engelske Hertug Godwin sin Søster tilægte; deres Børn vare Svend, Toste, Harald og den Gyde, som var Kong Edwards Dronning. Svend Godwinfen blev derefter sin Fætter Berns Banemand. Saare stridbar var Harald; han kappede Hovedet af den irske Kong Gris, jog den danske Kong Svend ud af England, og brød sig ikke det mindste om sin Slægting og Herre, Kong Edvard. Men Straffen fra Gud, Normannerne's Plage og Englands Undergang, udeblev ikke.

66.

Efterat han var udtraadt af Klostret i Bremen, var det forbi med Yndigheden imod Kloster-Reglerne, saavel som med Tugt og Samdrægtighed mellem Brødrene, idet urolige Hoveder forstyrrede det Hele.

67.

Anunds Enke Gunild var En, og en Anden var Gyde, som faldt for Thora.

68.

Biskop Adelward kom til Norge, indbudt af Harald. Der var Liget af en Mand, der havde været død i 60 Aar; det vilde slet ikke til at opløse sig. Men Biskoppen meddeelte det Syndsforladelse, og snart var det blevet til Støv. Dette Menneske var nemlig engang bleven fat i Van for Sørøveri af Erkebisp Libentius, og dette var i et Syn blevet tilkjendegivet Adelward.

69.

Fra den Dag af sendte Harald sine Bisper til Gallien [for der at indvies]; tillige antog han mange, som

kom fra England. En af dem var Asgoth, hvem Erkebispem paa Hjemreisen fra Apostel-Staden lod fængsle, men derpaa, da han afslagde Trostabseden, gav Foræringer og Hjemlov.

70.

„Alexander, Biskop, Guds Tjeneres Tjener, til Harald, de Norske Konge: Hilsen og Apostolisk Velsignelse. Saasom I endnu ere ufuldkomne i Troen og, saa at sige, halte i den kirkelige Tugt, saa bør det Os, hvem hele Kirkens Styrrelse er betroet, flittig at see ind til Eder med gudelige Formaninger. Men esterdi Vi, paa Grund af Banstelheden med de lange Veie, allermindst formaae dette, saa være det Eder vitterligt, at Vi visseelig have overdraget Alt dette til Adalbert, Erkebiskop udi Hamborg, Vor Fuldmægtig. Saa har da bemeldte Erkebisp, Vor høierverdige Legat, i sine Breve til os beklaget sig over, at Biskopperne i Eders Land enten ikke ere indvieede, eller for rede Penge, tværtimod de til hans Stift og ham udstødte romerste Gave-Breve, have modtaget en yderst forkastelig Indvielse i England eller Frankrig. Thi er det, i Kraft af Apostlerne Peders og Povels Mhndighed, Vor Formaning til Eder, at ligesom I bør udvise ærbødig Lydighed mod det Apostoliske Sæde, I saaledes tilligemed Eders Biskopper ville forholde Eder med fornævnte høierverdige Erkebiskop, som er Vor Fuldmægtig og staaer i Vort Sted“ . . . osv.

71.

Rygtet melder, at to Munkke fra Böhmer-Skovene paa den Tid kom til Staden Rethre, hvor de offenkjendte Guds Ord, men i den Anledning, efter deres eget Onske, af en hedenst Forsamling mishandlede paa forskjellig Maade og tilsidst halsluggedes for Christi Skyld. Deres Navne kjendes ei af Mennesker, men ere, som vi for Alvor troe, skrevne i Himlen.

72.

Ved Udløbet af Bene=Floden ligger en meget stor Stad, som hedder Demmin; der er Grændsen for Hamborg Stift.

73.

Den fortræffelige danste Konge led ikke af nogen anden Feil end en umaadelig Tilbøielighed til Kvinder. Jeg troer ikke, at Feilen laae hos ham selv, men har sin Rod i hans Folk. Dog undgik han ikke Straffen for dette Onde, idet en af hans Friller, ved Navn Thora, ryddede hans retmæssige Dronning Gyde afveien ved Gift. Og da Kong Svend havde sendt Sønnen af Thora, som hed Magnus, til Rom, for der at lade ham salve til Konge, da døde den arme Ungervend underveis, og efter ham fødte den brødefulde Moder ingen anden Søn.

74.

Skriften siger nemlig til Pharao: „Jeg har dertil opvakt dig, at jeg paa dig vil vise min Magt, og at mit Navn maa forherliges blandt Hedninger.“ — Saa forbarmer da Gud sig over hvem han vil, og forhærder hvem han vil.

75.

Sammestedes strinlagde han Hovedet af den hellige Secundinus, som skal have været en af Thebæer=Hovdingernes Legion. Hans Levninger kom Erkebispnen i Italien i Besiddelse af, hvor de velvillig overlodes ham af en Biskop i Turin.

76.

„Det skulde gaae underligt til, om den, der lever priseligt, ikke ogsaa skulde blive priist af Menneſter.“ Pave Leo.

77.

Ofte have vi hørt den fromme Erkebisp Adalbert, naar han formanede Klerkene til Afholdenhed, da at sige til dem: „det er min Formaning og Befaling til Eder, at I

løsrive Eder fra Kvindernes fordærvelige Bænker, eller, om I ikke kan tvinge Eder til denne Fuldkommenhed, at I da idetmindste med Kyndighed bevare Egteskabets Baand, efter som det hedder i Ordsproget: om ikke Kyndst, saa dog forsigtig!"

78.

Deriblandt Paulus, som fra Jødedommen havde omvendt sig til den christne Tro. Han havde, jeg veed ikke om af Bindeslyge eller af Videbegjærighed, forvildet sig heelt til Grækenland; og da han kom tilbage derfra, sluttede han sig til vor Erkebisp, pralende med sin Rædoms Mangfoldighed, saa at han paa tre Aar kunde omstabe til Philosopher, hvem der ikke kjendte Bogstaver, samt gjøre rødt Guld af Kobber. Han fik med Lethed Erkebispens til at troe Alt hvad han sagde, idet han satte Kronen paa alle sine Løgne med den Forsikkring, at han i Hamborg snart skulde faae lutter Guldmønt sat i Omløb, saa at man skulde bruge byzantinske Gylden for Smaapenge.

79.

Af alle Biskoppens Indtægter blev, efter Loven, en tiende Deel daglig givet Capellanen, som dermed skulde bestridde Omkostningerne ved Fattiges og Trængendes og Fremmedes Bespisning. Men Capellanen var en Bedrager, som tilbageholdt Meget til sit Brug og havde Intet tilovers for de Fattige.

80.

Man fortæller, at denne Ansver, da han gif sin Videlse imøde, bad Hedningerne om, at hans Videlsesfæller, som han frygtede skulde falde fra, maatte stenes først. Da saa de vare blevne martyrkronede, boiede han selv, i Righed med Stephanus, gladelig sine Knæ.

81.

Denne Johannes havde, af Lyst til at see sig om, forladt Skotland og begivet sig til Saxland, hvor han,

som Alle, blev venlig modtaget af vor Erkebisop, som kort derpaa sendte ham til Fyrst Gottskalk i Slavenland. I de Dage, han opholdt sig hos ham, skal han have døbt Hedninger i Tusindviis.

82-83.

Paa selvsamme Tid blev Slesvig, denne de transalbingiske Saxers Stad, som ligger paa det danske Riges Grændse og er ligesaa velhavende som folkerig, aldeles ødelagt ved et uventet Overfald af Hedningerne. — Dette er Slavernes tredie Fornægtelse, idet de først vare blevne christnede af Karl, dernæst af Otto, og nu tredie Gang af Fyrst Gottskalk.

84.

Denne norske Kong Harald havde 300 store Skibe, som alle blev tilbage der. Oventjebøet havde Bastarden den Lykke, at en Mængde Guld, som Harald havde bragt med sig fra Grækenland, faldt i hans Hænder. Det var en Vægt, som tolv Ungerfvende knap kunde bære paa deres Ryg.

85.

Da de to Erisker vare omkomne i Slaget, blev Halsteen, en Søn af Steenkil, ophøiet til Konge. Snart blev ogsaa han forjaget, saa hentede man Amund fra Rusland, drev ham igjen afsted, og derpaa kaarede Sverkerne en vis Hakin.

86-87.

Denne ægtede den unge Dlaf's Moder. Men den norske Konge giftede sig med den danske Konges Datter, og de sluttede Fred med hinanden. Disse vare Sønner af Harald.

88.

Ofte paastod han ogsaa grændende, at alle hans Formænd ved Hertugernes Forfølgelse og Ondstabsfuldheden hos Stiftets Beboere vare blevne, saa at sige, baade fogte og

stegte over Ilden. Derfor, tilføiede han, er jeg vis paa, at ogsaa jeg skal martyrkrones af dem for Sandhedens Skyld.

89.

Nothebald var et ondskabsfuldt Menneske, en aabenbar Spytflikker og en Løgner.

90.

Siden den Tid afholdt han sig fra de kunstige Saltvandsbade, han næsten daglig pleiede at bruge, samt fra meget Andet, som han mærkede, var Folk til Besvær.

91.

En vis Adamat, som var Læge og født i Salerno, skal tre Dage iforveien have betroet Erkebispen, at hans Dødsdag var ganske nær. Men denne vilde ikke vide Noget heraf, fordi han kun havde sin Opmærksomhed henvendt paa Nothebald, som lovede, at Timen for hans Bedring ret snart skulde indtræffe.

92.

Det er dermed som der staaer at læse i Esthers Bog: Fyrsterne have trofskyldige Øren, og bedømme Andre efter som de selv er til, og derved overlisteres de med snedigt Bedrag. Ja, baade af gamle Historier og af hvad der skeer daglig kan man lære, hvorledes onde Menneskers Indflydelse giver Kongernes Tanke en forkeert Retning.

93.

Samme Aar som han bortgik fra dette Liv, for ei mere at vende tilbage, havde han nemlig i Bremen afholdt det Landemøde, paa hvilket han i Brødrenes Forsamling afsatte Dekanen Lindger for beviisligt Mord, samt benyttede Leiligheden til at holde et Foredrag over Kyndighed, som han sluttede med forfærdelige Trusler.

94.

Saa vel den ældre som den yngre Adelsward fattes over Gotherne; den Sidstnævnte blev sendt til Sigtun og

Upsala. Simon bestiftedes for Skridfinnerne, Johannes for Derne i Østersøen. Den tyvende var 630, hvem Erkebispens selv indviede for Slavenland.

95.

Skoven Ifarnho begynder ved det danske Bad, som hedder Eli, og strækker sig lige til Slaver-Staden Nybet og til Floden Trave.

96.

Fra Ribe kan man seile til Ginkfal [het Zwin by Damme] i Flandern paa to Dage og ligesaa mange Nætter; fra Ginkfal til Brawle i England paa to Dage og een Nat. Dette er Englands yderste Punt mod Syd, og Seiladsen derhen fra Ribe krummer sig i sydvestlig Retning. Fra Brawle til St. Mahé i Bretagne paa een Dag; derfra til Ferrol ved St. Jago paa 3 Dage og 3 Nætter. Derfra til Lissabon paa to Dage og to Nætter, og hele denne Fart krummer sig i sydvestlig Retning. Fra Lissabon til Gibraltor paa 3 Dage og 3 Nætter i østlig og sydlig Krumning. Fra Gibraltor til Tarragona paa 4 Dage og 4 Nætter i nordøstlig Krumning. Fra Tarragona til Barcellona paa een Dag, ligeledes i nordøstlig Krumning. Fra Barcellona til Marseille paa een Dag og een Nat, næsten lige østerpaa, dog med en lille Bøining mod Syd. Fra Marseille til Messina paa Sicilien paa 4 Dage og 4 Nætter i en Krumning mellem Øst og Syd. Fra Messina til Acce paa 14 Dage og ligesaa mange Nætter mellem Øst og Syd, meest dog i østlig Retning.

97.

Til England seiler man for en god Sydstvind.

98.

Slesvigs første Biskop var Harald, den anden Poppo, den tredie Rodulf.

99-103.

Omtrent midtvejs mellem Aarhus og Vendsyssel ligger Viborg ved ... — Imellem Oceanet og Vendsyssel-Havet er Forbjerget Skagen, som vender mod Nerne i Nord. — Vendsyssel, en treskift Ø ved Mundingen af Havgugten, hvor denne løber ind fra Oceanet. — Den første Biskop i Ribe var Livdag, Ddinkær den anden, Vale den tredje, Dddo den fjerde. — Den første Biskop i Vendsyssel var Magnus Munk; den næste var Alberik.

104.

I dette forhennævnte Ocean ligger Den Forsetes-Land, som nu egentlig hedder Farrien eller Helligland. Den ligger i en Afstand paa 3 Dages Roening fra England. Forresten er den nær nok ved Frisland eller ved vor Weser, til at kunne sees over Havspeilet. (Resten ulæselig).

105.

I Liudgers Levnet fortælles om en vis Landrik, som paa Karls Tid blev dræbt af en Biskop [sammesteds].

106.

Den første Biskop i Fyen var Keiner, og den næste var Munken Gilbert.

107-108.

Mellem Sælland og Fyen ligger en lille Ø, som kaldes Sprog; ret en Røverkule og en Skræk for alle Forbiseilende. — Sællands første Biskop var Gerbrand, Aage den anden og Wilhelm den tredje.

109.

Øren hænger paa Torvet for Alles Dine og truer Forbrydere med Dødsdom; og hvem en saadan Dom er overgaaet, ham seer man hovere over Dødens Komme og gaae til Ketterstedet som til et Gjæstebud.

110.

Første Biskop i Skaane var Bernhard; saa kom Henrik og Egin.

111.

Fra denne D var det, Longobarderne eller Go-therne først brod op. Den kaldes af Romernes Kronikskrivere Skantia eller Gangavia eller Skandina-
navia. Dens Hovedstad er Lund, som Englands Overtinder, Knud, vilde gjøre til Londons Medbeilerste.

112.

For Svenskerne prædikede Lifdag, Poppo, den ældre Odinkær, Gothebald ... (Resten ulæselig).

113.

Skaanes fornemste Stad, Lund, ligger ligesaa langt fra Havet som fra Dalbo.

114.

Denne Fynbo blev af Erkebispens i en Sag, der gif paa Liv og Død, affat fra sit Embede og gif i den Anledning til Rom, hvor han døde.

115.

Oster-Søen eller det barbariske Hav, eller det skythiske Hav, eller det baltiske Hav, er et og selv samme Hav, som Martian og de gamle Romere kalde de skythiske eller mæotiske Sumpe, eller Geternes Drk, eller den skythiske Strand. Dette Hav altsaa trænger sig fra Vesterhavet ind mellem Danmark og Norge og strækker sig mod Øst, man veed ikke hvor langt.

116.

Rusland kaldes af de barbariske Danske Østergaard, fordi det ligger i Øst, og har som en vandrig Have Overflod paa alt Godt. Det hedder ogsaa Hunnegaard, fordi Hunnerne der havde deres første Sæde.

117.

Rygen (Reune) er Runernes D tæt ved Staden
Tomsborg. Ifkun disse Runer har en Konge over sig.

118.

Disse Folkefærd lovsynger Horats i sine lyriske Digte
saaledes: „Bedre leve paa aaben Mark Skyther og raae
Geter, hvis Bogne paa vanlig Viis føre de ustadige Telte,
og som ei dyrke en og samme Ager længere end et Aar ad
Gangen, hvis rige Medgift er Fædrenes Dyd, og for hvem
Synden er en Skam og Døden en Binding.“ Indtil denne
Dag hersker en saadan Levemaade hos Russernes Naboer,
Thyrkerne, samt hos Skythiens øvrige Folkefærd.

119.

Da den svenske Kong Emund, for at udvide sit
Herredomme, havde sendt sin Søn Anund til Skythien,
kom denne tilfids til Kvindernes Land. Her skyndte
Kvinderne sig at komme Gift i Brøndene, og dræbte saaledes
Kongen og hele hans Hær. Dette har vi i det Foregaaende
omtalt, og det er Biskop Adelward selv, der har fortalt
os det og indestaaet for Sandheden baade af dette og Andet.

120.

De kaldes paa deres Sprog Wilzer, ere blodtørstige
Fraadsere, og kaldes af Digterne Geloner.

121-122.

Fra Dansk Skaane seiler man til Byrka paa fem
Dage, og fra Byrka til Rusland er ligeledes en fem
Dages Seilads. — Der, i Byrka, er den hellige Ans-
gars Havn og den hellige Erkebiskop Unnis Gravhøi; det
kalder jeg et venligt Bedested for Bekjendere fra vort
Sæde!

123.

Paulus taler i sin Longobarder=Kronike om

Nordboernes Frugtbarhed, samt om syv Mænd, der henligge paa Bredden af Oceanet i Skridfinnernes Egn.

124.

Tacitus tillægger Sveverne ogsaa Navn af Sveoner. (D. e. Svenske. See Tac. Germ. 44 fgg).

125.

Danske, Svenske og Normænd samt Skythiens øvrige Folkestammer kaldes af Romerne Hyperboreer, og dem lægger Martian megen Roes paa.

126.

Gøtha=Elven er en Flod, som skiller Normændene fra Gothland. Den er i Størrelse ikke ulig Sagernes Elven, hvorefter den har faaet sit Navn.

127.

Af denne Sygdom plages ogsaa Slaverne, saavel som Parther og Maurer, efter hvad Lukan fortæller om hine, og Sallust om disse.

128.

Alt hvad der forhandles mellem Barbarerne, bliver, naar det er et huusligt Anliggende, afgjort ved Lodkastning; hvorimod man i offentlige Sager pleier at indhente Guderne Svar. Dette sees af den hellige Ansgars Levnet.

129.

Gother kaldes af Romerne Geter. Saaledes synes Virgil at mene Gotherne, idet han taler om

„den vilde Geloner,
Naar han til Rhodope flygter affted, og til Geterne Udørf,
Stærtnet Mælk med Hestenes Blod iblandet at søbe.“

Ja, indtil denne Dag har Gother og Sember Ord for at gjøre det Samme, og det er ganske vist, at de drikke dem fulde i Mælken af deres Lastdyr.

130.

Endnu før disse Mænds Tid er der dog blevet prædiktet

for Svenskerne af danske eller engelske Biskopper. Men Thurgot blev særlig indviet for Gothland og indsat i Skara.

131.

Indbudt af Kong Harald kom Adelward ogsaa til Norge, hvor han fandt en hæderlig Modtagelse, der svarede til denne Mands Hellighed og til Rytet om hans Dyder. Da han reiste, forærede Kongen ham saamange Penge, at han for dem strax fik løskjøbt 300 Fanger.

Den yngre Adelward kom paa den Tid til Gothland, hvor han fandt sin Navne meget svag, saa at han med Bedrøvelse traf Anstalter til hans Begravelse. Derpaa ilede han til Sigtun. Men da han omsider blev forjaget af Hedningerne, fulgte han en Indbydelse til Staden Skara. Dette mishagede vor Erkebisp i den Grad, at han stævnedes ham til Bremen for Krænkelse af Reglerne.

132.

Helsingland er Skridfinnernes Hjem, beliggende paa de ripheiske Bjerge, hvor Sneen stadig holder sig. De Indfødte er saa fortrolige med Kulden, at de hverken bryde sig om Huus eller Tag. Kjødet af de vilde Dyr er deres Føde og Skindene deres Klædning.

133.

Paa de hyperboreiske Bjerge skulle, foruden andre Uhyrer, ogsaa Griffer fremkomme.

134-135.

I Nærheden af hiint Gudehuus staaer der et meget stort Træ, med vidtudstrakte Grene, immer grønt, baade Vinter og Sommer; af hvad Art det er, veed Ingen. Der er ogsaa en Kilde, hvor Hedningernes Offeringer sædvanlig fuldbyrdes, og hvori et levende Menneske pleier at ned-sænkes. Kommer han ikke mere tilsyne, saa er Folkets Dnske opfyldt. — En Guldfjarde gaaer rundt om Templet; hæn-

gende over Bygningens Tinder breder den sit røde Stær til alle Sider. Templet ligger nemlig paa en Slette og er i Righed med et Theater trindt omleiret af Bjerge.

136.

Fornylig blev dog Svenskerne's meest christelige Konge, Anund, da han ikke vilde bringe Troldene det hos Folket vedtagne Offer, fortrængt fra Herredømmet; og man siger, at han med Glæde forlod Thinget, fordi han agtedes værdig til, for Jesu Christi Navns Skyld at lide Forsmædelse.

137.

I ni Dage vedvare Gilberne og de andre med Offeringen forbundne Høitidsstikke. Hver Dag offre de et Menneske tilligemed andre Dyr, saa at Tallet paa de levende Slagtoffer i Løbet af de 9 Dage bliver 72. Denne Offering stæer ved Foraars Jævnøgn.

138.

Forresten er det bleven os fortalt af nogle af Biskop Adelswards Retsagere, at da han første Gang var kommen til Sigtun, for at holde en Høimesse, nedlagdes der i hans Hænder en Offergave paa 70 Mark Sølv. Saa stor en Værdighed og from Hengivenhed findes der hos alle Nordens Folkelag. Ved samme Leilighed kom han da ogsaa til Byrka, som nu er bleven en Tomt, saa at man næppe mere kan see Spor af Byen. Derfor var den hellige Unnis Gravhøi heller ikke til at finde.

139.

Fra de Normænd, som boe hinsides Danmark, udgif de Normanner, som beboe Frankrig; og fra disse har Apulien fornylig modtaget et tredje Hold Normanner.

140.

Det er det Mærkelige ved Hedningernes Begravelsestikke, at om de end ikke troe paa Rjødets Opstandelse, saa

bære de dog paa de gamle Romeres Viis den meeft ærbødige Omhu for deres Liig og deres Gravsteder. Forresten begrave de en Mands Formue tilligemed ham selv; ligeledes hans Rustning og hvad der i Livet var ham kjær. Det Samme findes skrevet om Indianerne. Man forklarer dette af den gamle hedenske Skik, hvorefter der endnu jævnlig findes slige Sager i deres Mausoleer, efterfom de lod Skatte nedgrave hos sig i Urner eller andre Kar.

141.

Saaledes forfikkter Paulus i sin Longobarder=Kronike, at i Nordens yderste Egne, blandt Skridfinnerne, i en Grotte ved Oceanet, henligge syv Mænd som i Dvale, om hvilke Meningerne ere deelte, samt at de skulle prædike for Folkene henimod Verdens sidste Tider. Andre sige, at af de 11000 Jomfruer kom Nogle didhen, og at denne Skare tilligemed Skibene bleve begravne under et Bjerg, hvor der stæer Jartegn. Sammesteds byggede Olaf en Kirke. Olaf var en retfærdig Konge, og den første, som hendrog Normændene til Christendommen. Hans Søn Magnus undertvang Dankerne. Harald, en Broder til Olaf, men en Ridning, lagde Orkney=Øerne til sit Herredømme og udvidede sit Rige til de ripheiske Bjerge og til Island.

142.

Dog har endnu før hans Tid af vore Folk Livdag, Odinkær og Poppo prædiket for hiint Folk. Vi tør nok sige, at vore Folk have arbeidet, og Anglerne ere gaaede ind i deres Bestilling. Men da han og Meinhard og Albert, som vare indviede andetsteds, indfandt sig hos Erkebispnen, gav han dem Foræringer og bød dem paa hans Begne tage sig af Norge og af Øerne i Oceanet.

Ulæseligt.

Om det britiske Ocean, som støder op til Danmark og Norge, har man vidunderlige Skipper=Efterretninger; saasom, at dette Hav i Omegnen af Orkney=Øerne er et fast Saltlag, hvori Skibene næsten ikke kan komme frem, med mindre Stormen hjælper dem paa Gled. Derfor kaldes ogsaa det Farvand i daglig Tale paa vort Sprog „Libersee“ (Lever-Sø eller det levrede Hav).

Her seer man, at denne Bogs Forfatter har været fra Øvre=Tydskland, og at han derfor har fordærvet os de fleste Ord eller Egen=Navne, idet han har villet tillæmpe dem efter sin Udtale. (Dette sigter til Till. 144. See Lappenberg, Archiv für ältere deutsche Geschichtskunde von Pertz, VI., S. 757, Anm. 2).

Thule . . . i Havet . . . den fjerneste af alle Øer . . . Solinus fortæller, at ved Vintertide, ved Jævnøgn, er der næppe Dag, og om Sommeren ingen Nat. Thi . . .

Britannien er den største af alle Øer. Fra den er der ni Dages Seilads til Island. Derfra til Fiskhavet een Dags Seilads. Det er et Fiskhav, fordi det aldrig optøes af Solen.

Naar man løber ud fra de Danskes Forbjerg Aalborg, saa skal der være en 30 Dages Reise til Island. Dog kan det naaes paa kortere Tid, naar man har rigtig god Vind.

149.

Ved Island er Ishavet, og det er baade glødende og dampende.

150.

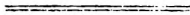
Hos dem er der ingen anden Konge end Loven; og der er „Synden en Skam og Døden en Binding“.

151.

Den største By sammesteds er Skalholt.

152.

Efter Andres Sigende er Halageland den yderste Deel af Norge, som nærmest grændser til Skridfinnerne og er utilgængeligt formedelst Fjeldenes og Kuldens Barfthed.

Anmærkninger.

a) „Scipios Drøm“ er Navnet paa et af Marcus Tullius Ciceros mange Bærker. • Og at A. har kjendt Noget til disse, fremgaaer af S. 128, hvor han anfører en Yttring om Xerxes, som er taget af Cicero (de finibus II, 34). Da imidlertid A. her erklærer Scipios Drøm for at være opdigtet af Cicero, saa har han ved denne Leilighed maaſkee ikke umiddelbart henholdt sig til denne Forfatter, men vel nærmest til Macrobius (in somnium Scipionis), en Grammatiker fra det 5te Aarhundrede, som han andetsteds (S. 207) udtrykkelig beraaber sig paa. „Elfenbeens-Porten“ omtaler Virgil, en bekjendt romersk Digter fra Keiser Augusts Dage (Publius Virgilius Maro) som Indgangen for de falske Drømme, hvorimod de sande Drømme siges at indgaae gennem Søvnens anden Port, som er af Horn (Æneiden VI, 894-96).

b) „Driader“ (eller rettere: Dryader, o: Skovnympher, som høre hjemme i den græske og romerske Gudeverden) er her en Skrivfeil for Druider, som A. feilagtig anseer for et Folkeslægt, skjøndt de kun var en særskilt Præstestamme hos de hedenske Celter i Gallien og Britannien paa Cæsars Tid og derefter. Derimod tør man ikke bestynde A. for en lignende Misforstaaelse med Hensyn til „Barderne“. Thi vistnok bruges dette Navn som oftest kun om de kymriske Skjalde, ligesom det vel heller næppe er meent anderledes i de Ord af Lukan (Phars. I, 447-51), som A. her nærmest har for Øie; men dog har der beviistlig været en tydsk Folkestamme, som kaldtes Barder, og hvis Navn endnu spores i Bardewyk og Bardengau i det Tyneborgske, samt forekommer hos vor Forfatter i Tillæggene 28 og 34, S. 219 og 220.

c) *Mercurius* er, som man veed, en græst-romerst Guddom, der altsaa ikke kan være bleven dyrket af Sagerne, idetmindste ikke under dette Navn. Men hvad *A.* her meddeler, er jo kun en Udskrift af *Einar*, som igjen har fulgt *Romeren Tacitus*. Og hvad nu *Tacitus* angaaer, der i sin Bog om *Germanien* eller *Tydskland* (Cap. 9) nævner *Mercur* som de tydske *Svevers* ypperste Guddom, da henpeger han dermed umiskjendeligt paa *Wodan* eller *Odin*. (See *Grundtvigs Haandb. i Verdenshist. II, S. 66*). Denne Sammenstilling af *Wodan* og *Mercurius* grunder sig vistnok især paa den Omstændighed, at vor *Onsdag* (d. e. *Odins-Dag*, sønderjyds: *Wonsdau*, engelsk: *Wednesday*) er af *Latinerne* opkaldt efter *Mercur*. Men skjøndt *A.* ved denne *Veilighed*, som sagt, lader *Einar*, og med ham *Tacitus*, føre Ordet, vil han dog i sin *Beskrivelse* af *Norreleden* (S. 195) ingenlunde lade *Wodan* gaae op i *Mercur*; thi der henfører han *Wodan* til *Mars*, og *Thor* (hvem *Tacitus* kalder *Hercules*) til *Jupiter*. Skjøndt altsaa *A.* ligesaa lidt som hans *Forgjængere*, *Tacitus* og *Einar*, i dette *Stykke* har formaaet eller vist sig tilboielig til at løsrive sig fra den *Fordom*, at *Folke-Guderne* udenfor *Grækenland* og *Rom* kan eller skal henføres til en eller anden formeentlig tilsvarende græst eller romerst Guddom; saa har han dog ikke blot i sin *Tilslutning* til den i saa *Henseende* herstende *Tankegang* lagt en vis *Selvstændighed* for *Dagen*, ved ikke at binde sig til *Dagen*, men at tage *Hensyn* til *Forestillingen* om disse *Guders* *Væsen* og *Egenskaber*, samt til den *Maade*, hvorpaa de dyrkedes og afbildedes; men, hvad mere er, han har gjort et virkeligt og fortjenstligt *Fremstridt* i denne *Retning*, ved at fastholde *Gudernes* folkelige *Kjendingsnavne*. Endnu bedre har dog vor *Sage* opfattet denne *Sag*. Han yttre sig herom paa følgende mærkelige *Maade*: „At der ikke er Noget om, at vore *Fædres* *Guder* skulde have været de samme som dem, de gamle *Romere* kaldte *Jupiter* og *Mercurius*, eller overhovedet som dem, *Græker* og *Latiner* viste en tilbunds overtroist *Dyrkelse*, det seer man grandt endog saa blot af *Ugedagenes* *Navne*. *Onsdag*, som hos os er kaldt op efter *Odin*, hedder nemlig hos dem *Mercuris* *Dag*, og den *Dag*, vi har tilegnet *Thor*, har

de tilegnet Jupiter; men sæt nu, at vi, paa den Regning, vilde gjøre Thor til Jupiter og Odin til Mercurius, saa skulde Jupiter ogsaa være en Søn af Mercur; thi efter den almindelige Forestilling hos vort Lands Folk var Thor en Søn af Odin. Da' nu derimod Latinerne, efter en ganske anden Forestillingsmaade, paastod, at Mercurius var Jupiters Søn, saa tør vi ikke trodse Folkenes bestemte Vidnesbyrd, men nødes til at ansee Thor og Odin for noget ganske Andet end Jupiter og Mercurius". (Grundtvigs Overs., ny Udgave, S. 235 f.). — Her see vi altsaa i en høist betydningsfuld Sag Erkjendelsen gennemgaae tre forskjellige Udviklingsstrin. Først den græsk-romerske, gennem Latinen til Middeltalderen forplantede Synsmaade, hvorefter Grækenlands og Roms Guder ansees for at være de samme, der dyrkedes af alle andre Hedninger; dernæst, i Forbindelse med denne Sammenblanding, en vis Anerkjendelse af Gude-Navnenes Betydning, som nu her hos Mester Adam, hvor han ikke netop kun affskriver Einar, men følger sit eget Hoved; og endelig, som hos Saxe — men vel ogsaa først hos ham, thi Fortalen til Edda, som endda er yngre, synes dog kun at nægte de nordiske Guders Udspring fra Grækenland og Rom, ikke at hævede deres folkelige Oprindelse og Eiendommelighed (see Grundtvigs Danster, 1849 Nr. 22) — den klare Anskuelse af de forskellige Folke-Guders selvstændige Eiendommelighed. Denne sidste Betragtning, der i Grunden falder sammen med den ebraiske eller rettere, bibelske Anskuelse, var det altsaa Nordboen forbeholdt at hæve sig til, medens Tydskeren kun gjorde et forberedende Skridt henimod dette Maal. Denne mærkelige og fornøielige Sagttagelse maa da tjene til Undskyldning for min Vidtløftighed i at omtale dette Æmne.

Hvad altsaa det her omhandlede Sted angaaer, saa skal denne saksiske Mercurius, i Henhold til Einar og Tacitus, forestille Wodan, skjøndt Wodan ellers af A. lignes ved Mars.

d) „At Saxerne dyrkede Nordens Guder, det er sikkert nok. Vel har i den nyere Tid endeel Tydskere gjort en saksisk Overgud af Blokken Irminsul (ret egentlig ex trunco Minervam); men naar man kun lidt Angelsaksisk, seer man strax, at Navnet virkelig, som Adam

af Bremen melder, betyder „Verdens=Støtten“ (universalis columna), og naar man er lidt hjemme i Edda, gjenfjender man snart det fælles Stamtræ, Aften Yggdrasil deri.“ Grundtvig, Haandb. i Verdenshist. II. S. 226. — Paa Aften Yggdrasil saavel som paa Urda's Rilde henpeger ligeledes Tillæg 134. See N. M. Petersen, Nordiskt Mytologi S. 130 f.

e) Skjøndt nærværende Oversættelse, i det Hele taget, er bygget paa Rappenberg's Udgave, har jeg her dog foretrukket Mader's Læsemaade. Sammenhængen tilsteder nemlig ikke at udslette den Spydighed, hvormed A. omtaler Vilhads Higen efter Martyrkronen og Tilbagevigen for Martyr døden. Thi strax nedenfor kommer A. endnu engang tilbage paa det Selvsamme, der jo ogsaa stemmer med Sagens unægtelige Udfald (Rappenberg: erat ad martyrium. Mader: ad in. piger erat). En lignende Bending forekommer S. 192 om Goternes anden Biskop, Gottskalk: „han var en viis og god Mand, som helst sad hjemme og holdt mere af Ro og Mag, end af Arbeide“.

f) Man oversee endelig ikke det Smukke i den Tanke, at den Egn, der har det vigtigste Fiskeri, skal tilegnes Fiskeren Simon Peder.

g) Hvad her er oversat ved „Rente=Termin“, hedder paa Latin indictio (ogsaa inductio, hvad dog næppe er rigtigt) og grunder sig paa en Lovbestemmelse af den romerske Keiser Constantin den Store fra Aar 313 e. Chr. angaaende Opkrøning af en vis Skat tre Gange i Løbet af 15 Aar. Udførligst omhandles dette af Du Cange, Glossarium ad scriptores mediae et infimae latinitatis. — Antallet af Terminens tilbagelagte Aar udfinder man derved, at man til det givne Aarstal efter Christi Fødsel adderer 3 og dividerer Summen med 15; Resten er da Tallet, man søger. Saaledes her: $788 + 3 = 791$; dette divideret med 15 giver en Rest af 11 tilbagelagte Aar.

h) Bogen er til endnu, men anses ikke mere for god nok til at kunne tilskrives Ansgarius. See Dr. Helveg: den danske Kirkes Historie til Reformationen, S. 79 f.

i) D. e. Aar 804 e. Chr.

j) Renair eller Rousse i Østflandern.

k) Tandem extincto celitus Gotafrido. At Gode=

freds Død kommer A. ret tilpas, er indlysende; men at A. med disse Ord har betegnet hans Dødsmaade som en pludselig og voldsom Undergang, kan jeg ikke see. Og dette vilde Adams næste tydske Oversætter, Laurent, vist heller næppe kunnet gjætte sig til, dersom han ikke havde haft Saxe's Kalv at pløie med. Saxe fortæller nemlig om denne Godefred eller Gøttrik, at han „just stod i Begreb med at trænge dybere ind i Tydskland, da nogle af hans egne Drabanter med Forræderi stjal Livet af ham“; samt, at „da Carl fik det at vide, hoppede Hjertet ham i Livet af Glæde, og det sagde han høit, at vel havde han altid haft Nykken med sig, men aldrig syntes han dog, den havde været ham saa god, som ved dette betimelige Dødsfald“. (Grundtvig's Overs. S. 395).

l) Dette er mindre nøiagtigt. Ludvig den Fromme regjerede fra 814 til 840; hans 26de Regjeringsaar er altsaa 839. Efter de Norske's Aarbøger døde Witrik isvrigt Aar 838. Rignende Smaafeil i Tidsregningen har A. tiere gjort sig skyldig i, og dette skal tildeels blive paaviist ogsaa i de efterfølgende Anmærkninger, deels for en Ordens Skyld, og deels, fordi Læseren derved sættes istand til, selv at see, hvor hellig man i forrige Aarhundrede har gjort A. Uret, ved for slige ubetydelige Enkeltheder's Skyld at stemple ham som uvidende og uefterrettelig i det Hele taget.

m) Ved at fastholde denne Bestemmelse har A. gjort hvad han kunde, for her at ordne Tidsregningen. Han kan ikke gjøre ved, at man desuagtet, i Hensende til Leuderik's Død, kommer til at vikle mellem 845 og 849, efter som Ludvig Tydskers Regjering enten regnes fra Faderens Død 840, eller fra Freden i Verdun 843.

n) Svfr. Ansgars Levnet af Rimbert i Leys danske Oversættelse, S. 32 ff. — Tiden for disse Begivenheder er Aarene 836—840.

o) Teksten er her aabenbar i Bilderede, idet der tales om en Tredeling mellem Fire. Pipin maa gaae ud, baade fordi han ikke er Broder, men Farbroder til de Andre, og fordi den her omtalte Deling, som foretoges Aar 842, er ham uvedkommende. Iligemaade er Pave Sergius's Magling ved denne Leilighed tvivlsom; thi Sergius blev først Pave to Aar senere.

p) Det kan vel være os ligegyldigt, enten det var et Segl eller, som Kimbert siger, et Tegn. Len har i sin nysnævnte Fordanskning af Kimberts Bog om Ansgar (S. 64) ladet det beroe med en anbefalingskrivelse. (I Latinen hos A. sigillum, hos Kimbert signum).

q) Naar Ansgarius, som er vor nordiske Menigheds Apostel, med den her omtalte Reise til Sverrig for Die, ihufommer et Dromme-Syn fra sin tidligere Tid, hvori han har seet den allerede da hensovne Abbed Adelar og hørt sig tiltalt af denne med et Herrens Ord ved Propheten Jesaias (Cap. 49) om Hedningernes Der og om Folkene langveis borte ved Jorderigs Ende, hvorhen Frelsens Budskab skal bringes, og om Pilen, gjemt i Herrens Rogger; og naar han da derved bliver sig bevidst, selv at være en saadan Herrens Piil, der nu skal fremdrages af Roggeret og flyve fra Bue-Strängen til de danske Der og til Sverrig med Bud om Bod for alle Savn: saa har Alt dette Meget at betyde. Thi dermed indvarsles og derpaa følger en Bedrift, hvorved Synets Gnyldighed afhjemles og Dpfyldelsen af Skriftens Spaadom iværksættes, vel ikke ganske, men dog tildeels. Dermed er altsaa Aandens og Kraftens Beviis givet for Rigtigheden af Ansgars Tilegnelse af Herrens Ord ved Propheten. (See Kimberts Ansgar, Lens Dversj. S. 60—71). — Naar derimod Mester Adam anseer denne samme Reise til Sverrig for en „nøiagtig“ Dpfyldelse af Propheten Ezechiels Spaadom om Gog og Magog (Cap. 39): saa har dette ikke nær Saameget at betyde. Thi dermed tilsigtes ingen kirkehistorisk Bedrift, ei heller indledes derved nogen Dpfyldelse af Spaadommen. Nei, deri skal vi kun see en Prøve paa Adams og hans Tidsalders i mange Maader høist umodne Skriftklogskab, som ved denne Leilighed, blandt Andet, gjør sig skyldig i en meget uklar Forvexling af to saa forskjellige Begreber som Udlæggelse og Anvendelse. Synd vilde det imidlertid være at gaae irecte med en Klerk fra det 11te Aarhundrede, fordi han har misforstaaet en Spaadom, hvis Udtydning og Dpfyldelse vel endnu maa forbeholdes en fjern Fremtid. Derimod er Adams Betragtning af denne Spaadom i en anden Henseende værd at lægge Mærke til, forsaavidt som den nemlig

er eiendommelig ikke blot for ham, men for hans Tidsalder. At henhøre Ezechiel's Spaadom om Gog til de udvandrede Gother er nemlig en Tanke, som stuldes Biskop Isidor; og at forstaae samme Spaadom om de hiemmeblevne Gother er en Betragtning, A. har tilfælles med vor danske Rim=Kronike. Der hedder det i Rimet om Humble:

Han (Zafet) fødte en Søn, Magog hed han,
 Hans Slægt kom først til disse Land;
 I Skaane og Gødeland sættes de,
 Gødinge af Gog saa kaldes de.
 Somme de spredtes os hid til Hand,
 Og Somme de bleve i Gødinge Land.

(Ley's Udgave Lin. 37—42; jvfr. 1 Mos. 10, 2). Denne besynderlige og, som Ley udtrykker sig, „fæle“ Sammenstilling af Gog og Gother grunder sig uden Tvivl paa den tilfældige Lighed i Klang af begge disse Navne. Slige Ordspil og derpaa byggede Formodninger om Slægtskabet mellem Middeldalderens og Oldtidens Helte eller Folkelæder, er nemlig meget gjængse hos Middeldalderens Kronike=Skrivere. Om dette Særsyn anmærker Grundtvig særdeles træffende: „Dette Spøgeri af Oldtidens Døde i Middeldalderens Kroniker maa ligesaa lidt forarge som forvirre os, da det var uundgaaeligt, naar de nye Iudbyggere i den dannede Verden baade lærde at læse og føde, de maatte være i Slægt med Fortidens Hoved=Folk, for at fortsætte deres Liv, men var langt fra at kunne gjøre en ordenlig Steen=Table; saa den Gothiske fra Geterne er endnu langt rimeligere end den Frankiske fra Trojanerne, den Britiske fra Brutus og den Skotske fra Sklytherne“. (Haandb. i Verdenshist. II, S. 78 f).

r) Den af Pave Nikolaus I. (858—863) i denne Anledning udstædte Bulle kan af danske Læsere eftersees i Ley's Overt. af Rimbert S. 34—37. Den er af 31. Mai 858 og findes, tilligemed den ældre samme Sag vedrørende Bulle af Gregor IV. (827—844) aftrykt i Mader's Udgave af Adam p. 185—87 og 194—99.

s) Lufan Phars. I, 3. — Denne vor Adams Andlingsdigter levede i Rom under Nero, og har i et langt Heltedigt freinstillet Borgerkrigene mellem Pompejus

og Cæsar. I disse Krige forefaldt Slaget ved Pharsalus, og deraf kommer Digtets Navn Pharsalia.

t) Ligesom A. henviser til den latinske Kimbert, saaledes er det hans Oversætter en Glæde, at kunne henvise Adams danske Læsere til C. S. Leys danske Udgave af „Ansgars Levnet, beskrevet af Erkebiskop Kimbert og en anden Discipel“. (Kbhvn. 1837). Under Udarbejdelsen af disse Anmærkninger har jeg fundet Leilighed til, hist og her at sammenligne Leys Overs. med Grundskriftet, saaledes som dette er aftrykt hos Staphorst, Hamburgische Kirchengeschichte I, p. 79—133; og jeg tør med god Samvittighed anbefale Leys Oversættelse. Vistnok kan den særegne Orthographi, Hr. Ley bruger, støde Diet, men dog vel ikke i den Grad som for 24 Aar siden, da Bogen udkom; thi da brød man ene og alene for den Sags Skyld Staven over den, men et saadant baade aandløst og hjerteløst Snarperi har vi nu dog vel forvundet, eller idetmindste lært at flamme os ved. Og hvad Bogens Indhold i og for sig angaaer, da er det ingen Overdrivelse, hvad Ley siger om den S. 111: „Kimberts Bog er Grundvolden, hvorpaa Sags Borg i Norden maa bygges, naar den skal staa fast og dlybt.“ — Det er heller ingen Udsteielse fra Sagen, jeg her gjør mig skyldig i; thi Kimberts Bog om Nordens Apostel og Adams Bog om Menigheden i Norden maae helst følges ad. Min Fordanstning af A. kan ikke fare bedre end ved at komme i bogligt Selstab med Kimbert og den danske Kimkrønike, Saxe og Svend Aagesen, Snorro og Rnytlinge-Saga, som nu alle kan læses paa Danst.

u) Effera barbaries laxis regnabat habenis. Adams nyeste latinske Udgiver, den lærde Lappenberg, veed ikke, og jeg endnu mindre, hvor A. har dette Vers fra, som atter forekommer hos Helmold. (Berz Archiv VI, S. 811).

v) Nos genus ignavum, quod tecto gaudet et umbra. Juvenal, VII, 105, hvor der dog staaer lecto (Sengen) istedetfor tecto. Juvenal er en romersk Satiriker fra Domitians Reiserdage, og Lappenberg anmærker, at A. blandt sin Lids Forfattere er saagodtsom ene om at kjende Juvenal og Persius. (Berz anf. St. S. 810).

w) Hvem denne danske Biskop er, A. her beraaber sig paa, veed man naturligviis ikke, efterdi A. ikke har fundet for godt at navngive ham. Det vilde jo ligge nær nok at gjætte paa Bisp Willum i Roeskilde, derfor ikke det var, at A. gjør ham til Hjemmelsmand i en Sag, man i Danmark helst anseer for et tydsk Paafund og derfor nødig vil lade gjælde paa en dansk Biskops Ord.

Hermed staae vi ved Spørgsmaalet om det slesvigiske Markgrevskab, som det er en kassen Sag at røre ved, især i vore Dage, og ikke mindst for hvem der, som jeg, helst vil holde sin Ben fra Strid, og hvis videnskabelige Adkomst til at tale med om Sligt desuden er for Intet at regne. Imidlertid troer jeg dog, for Mester Adams Bedkommende at maatte indlade mig paa denne Gjenstand med nogle faa Ord, som blot skal tjene til at vise, hvad det er og ikke er, A. melder om denne Sag, samt hvorledes man i den Anledning baade paa tydsk og paa dansk Side har gjort A. Uret, ved at give ham Eren eller Skylden for Adskilligt, han næppe har tænkt paa, langt mindre strebet om.

Det følger af sig selv, at jeg ved denne Leilighed ikke kan tage Hensyn til nogensomhelst grundet eller ugrundet Paastand angaaende det slesvigiske Markgrevskab, der ikke støtter sig til Adams Vidnesbyrd. Naar saaledes Tydskeren Dahlmann og med ham Rappenberg, i Henhold til Einars Aarbøger for 828, saavel som til Fulda-Klostrets Aarbøger for 852, tør glæde deres Landsmænd og drille os med det Foregivende, at der allerede før Henrik Fuglefængers Tid har været oprettet et tydsk Markgrevskab i Slesvig, og at Henrik ved den her omhandlede Leilighed kun har indsat en ny Markgreve, fordi den gamle var død; saa skal jeg her ikke indlade mig paa at undersøge, hvorvidt denne Oplysning lader sig forene med, hvad der ellers er os noksom bekjendt om den søndertydsk Kong Gøttriks truende Holdning ligeoverfor Keiser Karl den Store, om Fredslutningen mellem Sidstnavnte og Gøttriks Eftermand Hemming, hvorved Eideren fastsattes som Grændse, og andet Eignende, der rigtignok allerede maa synes tilstrækkeligt til at udelukke al Tanke og Tale om et slesvigsk Markgrevskab i det 9de Aarhundrede. I saa Henseende maa det være nok at gjøre opmærksom paa, at Alt

dette er A. aldeles uvedkommende, idet han ei alene ikke nynter om Sligt, men skildrer Henrik Fuglesængers Indblanding i de danske eller slesvigste Anliggender paa en dermed uforenelig Maade.

Forfaavidtsom derimod Paastanden om et slesvigst Markgrevskab fra tydsk Side er bleven fremsat i Henhold til Adam, er der, forsættelig eller uforsættelig, indløbet den Feiltagelse, at man i denne Sammenhæng har talt om „Slesvig“ i en Betydning, som er A. og hans Tidsalder aldeles fremmed, nemlig som om derved stulde forstaaes hvad man i en senere Tid har kaldt „Sønderjylland“ og hvad man nu kalder „Hertugdømmet Slesvig“. Paa denne Maade kommer da den slesvigste Markgreve til at forestille en keiserlig Statholder over hele Landet mellem Eideren og Konge-Aaen. Denne Urimelighed, som det naturligiis fornoier Tydskerne, ret at sætte sig fast i, har man fremdeles paa dansk Side ikke været koldfindig nok til at lade være udenfor Striden som Noget, der baade er A. og hele Spørgsmaalet aldeles uvedkommende. Og derved har man da paa dansk Side ladet sig forlede til at affærdige ikke blot de nyere Tydskeres Paastande, men ogsaa Adams Bidnesbyrd, med et Nei, der synes at gaae til samme Yderlighed som Tydskernes Ja. Som Beviis herpaa være det mig tilladt at anføre en Uttring af Frederik Barfod i hans „Fortællinger af Danmarks Historie“, Side 105: „Senere Tydskere have endog udfundet, at han (Henrik) indsatte en tydsk Markgreve i Sønderjylland, til hvem Samtiden imidlertid Intet mærkede, saa han først hundrede Aar senere kom fra Tanken paa Papiret, men aldrig ind i Virkeligheden“. Herimod er der nu dog, paa Adams Begne, Adskilligt at indvende. Det er ganske sandt, at Snakken om „en tydsk Markgreve i Sønderjylland“ kun hidrører fra „senere Tydskere“, men just derfor er det nappet rigtigt, at denne „tydsk Markgreve i Sønderjylland“ allerede „hundrede Aar senere“ — det vil jo her siges: 100 Aar efter Henriks Seier over Gorm eller Knud — er kommen „fra Tanken paa Papiret“. Paa hvad for et Papir? Paa Adams idetmindste ikke. Pigeaa lidt som „en tydsk Markgreve i Sønderjylland“ nogenfinde er kommen „ind i Virkeligheden“, ligesaa lidt er

han hos Adam kommen „fra Tanken paa Papiret“, skjøndt det forresten ganske rigtig var Mester Adam, der levede og skrev „hundrede Aar senere“, d. e. 100 Aar efter Krigen mellem Henrik og Gorm. Sagen er den, at for A. er „Slesvig“ kun en By og „Sønderjylland“ et vildfremmed Begreb; Alt hvad der ligger mellem Eideren og Skagen, indbefatter A. under Navnet „Jylland“, uden at kjende det Mindste enten til Konge=Naen som en Mellemgrændse, eller til Forstjellen mellem Nørre= og Sønderjylland. Naar A. taler om en Markgreve i Slesvig, saa menes dermed altsaa blot Byen, og ingenlunde Hertugdømmet Slesvig eller Sønderjylland.

Alt hvad nu A. fortæller om den slesvigste Markgreve, indskrænker sig til Følgende. Da Henrik havde slaet Kong Gorm og nødt ham til at lade de Christne i Fred, uvidede han Grændsen for det tydske Rige indtil Byen Slesvig, hvor han anlagde en saksisk Coloni og indsatte en Markgreve til at vogte den nye Grændse. Strax efter Henriks Død blev imidlertid Markgreven tilligemed Ottos Gesandter nedfablede ved Hedeby af Danskerne, som med det Samme ødelagde hele den saksiske Coloni. Men da trængte Keiser Otto ind i Danmark, overstred den tidligere ved Slesvig opreiste Grændse, rykkede frem til Ottosund og slog paa Tilbageveien den danske Kong Harald ved Slesvig. Som en Følge heraf maatte Harald modtage sit Rige som et Lehn af den tydske Keiser, hylde Christendommen og finde sig i, at Keiseren oprettede 3 Bispesæder i Jylland, nemlig i Slesvig et, i Ribe et andet, og et tredie i Aarhus. Men omsider, da Knud var bleven Konge i Danmark, kom der ved Erkebispens Mægling et Forlig istand mellem ham og den tydske Keiser Konrad, som ved den Leilighed afstod til Knud baade Staden og Markgrevskaftet Slesvig hinsides Eideren; og fra den Tid af har Slesvig tilhørt Danmarks Konger (S. 48. 56. 57. 87).

Følge denne Fremstilling har altsaa det slesvigste Markgrevskaft kun bestaaet i henved 100 Aar, fra Henrik den Første til Konrad den Anden, eller fra Gorm den Gamle til Knud den Store, og kun omfattet Staden Slesvig og sammes nærmeste sydlige Omegn indtil Eideren. Om nu

dette Markgrevskab kun staaer paa Papiret, eller i sin Tid har bestaaet i Virkeligheden, er altsaa et Spørgsmaal, som for det Første angaaer en langt mindre betydelig Sag, end det i Stridens Hede har faaet Udseende af, og som for det Andet hænger altfor nøie sammen med Henriks og Ottos Seire over Gorm og Harald og siebliffelige Overmagt over Danmark, til at kunne besvares uden Hensyn dertil. Naar desuden Erkebiskop Adelbert, i Anledning af Svend Estridsøns Dødsønske om at faae oprettet et nordist Erkesæde, erklærer at ville samtykke deri, dog med det Forbehold, at Erkesædet i Bremen skal naae lige op til Slesvig hinsides Eideren, saa er dette atter Noget, som bliver langt forklarligere under den Forudsætning, at det har sin Rigtighed med hvad A. fortæller om det slesvigste Markgrevskab.

Hermed er Spørgsmaalet om det slesvigste Markgrevskab vistnok ingenlunde afgjort; imidlertid haaber jeg dog at have stillet det Gjenstand i et klarere Lys, navnlig for Adams Bedkommende. Endnu skal jeg blot tilføie, at jeg anseer Tillæg 82 for uforenelig med Adams hele øvrige Betragtning af de her omhandlede Forhold, saa dette Tillæg maa nok henregnes til de uægte.

x) Dette Udtryk sigter til et bekjendt Udsagn af den romerste Digter Ennius om Fabius Cunctator: unus qui nobis cunctando restituit rem. Dette Vers („han som ene ved Rølen igjen vor Sag fik istandbragt“) behøver A. ikke just at have læst sig til hos Virgil; han kan gjerne have fundet det hos Cicero. Om det er en smagfuld Anvendelse, han har gjort deraf, er et andet Spørgsmaal.

y) Vel ikke fuldt 5 Aar, men kun fra Slutningen af Aaret 961 til Begyndelsen af 965. Endvidere maa mærkes, at Ottos Kroning ikke falder i hans 28de, men i hans 26de Regjeringsaar, 126 Aar efter Karl den Stores Kroning.

z) Læseren seer nok, at A. forveksler Jesus og Johannes.

æ) Altsaa efter Adams Regning, Aar 971; men i Virkeligheden Aar 968. Denne Adelbert døde Aar 981.

ø) Dette er en Feiltagelse. Vendlerne eller, som de siden kaldtes, Longobarderne er et ganske andet Folk end Bandalerne, som de netop laae i Krig med. See

Grundtvigs Haandb. i Verdenshist. II., S. 170 f. Et tredie Folk, forskjelligt baade fra Bandler (Wendler, Wendelboer) og Bandaler, er Benderne; og dem er det, A. her taler om.

aa) Virgils Æneide VI., 439. Det er næppe rimeligt, at man i Rethre har været saa stiv i Latinen, at man der skulde have indrettet Byens Udenværker efter de græsk-romerske Forestillinger om Dødningsriget med Floden Styx; men dette er vel ogsaa kun Adams behagelige Skjemt.

bb) Solin taler hverken om „Vulkans Gryde“, ei heller om „den græske Ild“, og det er derfor næppe muligt at blive klog paa, hvad A. mener med Alt dette. Vil man sønderhugge Knuden, kan man jo antage, at Teksten her er i Vilderede, skjøndt den forresten seer ganske umistænkelig ud; og vil man gjætte sig til Meningen, har man Valget mellem flere forskjellige Sager, saasom Rav, Pottemager-Vare, ildsprudende Bjerge og Fyrtaarne. See Lappenberg hos Berg, Archiv VI., S. 813—17.

cc) Hele dette Sted er hidtil blevet misforstaaet af alle mig bekjendte Fortolkere og Oversættere, mig selv iberegnet. Endda har Nykken været end Forstander, saa at jeg nu seer mig istand til at rette den hidtil gjængse Fortolkning, uden dog at skulle ændre en eneste Tøddel i min Oversættelse. Man er nemlig snublet over denne „Hartild“, hvem Ingen vil vedkjende sig, allermindst som Konge i Danmark. I Betragtning af den Omstændighed, at dette Sted gjenfindes hos Albert af Stade, samt at denne ifstedetfor „Hartild“, skriver Harald, har man da formodet, at Adam har tænkt paa Harald Graafeld. Men hvor uefterrettelig Adam end viser sig i sin Tale om Norges ældre Begivenheder, veed han dog allfor god Besked med Danmark, til der at ville indsætte en Hartild eller Harald Graafeld til Konge paa Harald Blaatands Beføstning. „Hartild“ maa ganske vist, paa Albert af Stades Ord, rettes til „Harald“; men denne „Harald“ er saa dog ingen Anden end Harald Blaatand. Dette vil man let kunne forviise sig om, ved endnu engang at eftersee Stedet. Adam gif nemlig ud fra, at Harald Blaatand „udvidede sin Myndighed over Normænd og Engelskmænd.“ I denne Sammenhæng indskyder han nu en

meget forvirret Efterretning om Hakon Gladejarl. Denne Etmand af Ingvar (d. e. Yngve) har, efter Adams Formening, regjeret over Norge, ikke blot som Jarl, men som Konge, i 35 Aar. Betydningen for at have opfattet sig til Norges første Konge sigter uden Tvivl til den Kjendsgjerning, at Hakon nægtede at betale Harald Blaatand Skat. At Harald vel ikke „gjenindsatte“ men dog „indsatte“ Hakon i Herredømmet, det har jo sin Rigtighed. Naar Adam fremdeles siger, at Harald med det Samme „stemte ham gunstig mod Christndyrkerne“, saa tør jeg ikke med Grundtvig (Haandb. i Verdenshist. II., S. 269) deri see en Forverling af Hakon Gladejarl med Hakon Edelsteen; jeg seer deri blot en Hentydning til Poppo's Kunststykke med det gloende Jern og den Evang, Harald Blaatand i den Anledning udøvede over Hakon Gladejarl, hvem han jo paansøgte baade Daab og christne Præster. At nemlig Adam har anderledes høie Tanker baade om Poppo og om Haralds Christendom end vi, med Historien saavel som med Ohlenschlägers og Grundtvigs Digninger („Palnatofe“ og „Optrin af Nordens Kæmpeliv“) paa vor Side, kan enten fatte eller tilegne os, er jo nok som bekendt. Endelig feiler A. ogsaa, baade ved at anslaae Hakons Regjeringstid (975—995) til 35 Aar, og ved at lade Harald B., som døde før Hakon, arve denne; men dette er ligesuldt Adams Mening.

dd) „Som en anden Tydide“ skulde A. have sagt. Tydeus havde af Banvare dræbt sin Broder; og ligesom nu Diomedes, Søn af Tydeus, helst taug stille med Faderens Baadesgjerning, saaledes, mener A., vilde Svend Estridsøn nødig omtale sin Oldefader Haralds og Morfader Svend Tvestjægs blodige Mellemværende.

ee) Det vil være Adams lærde Læsere bekendt, at hele dette Afsnit, lige fra Ordene: „Da jeg angaaende hans Endeligt“ (S. 70, L. 9 f. n.) indtil: „endnu stræbe at holde i Hævd“ (S. 71, L. 17 f. o.) er bleven stærkt omtvistet af vor Forfatters fædrelandshistoriske Kyndinger. Sagen er den, at Adams Fremstilling er utydelig, idet man ikke ret seer, hvor den danske Konges Tale, som begynder med de Ord: „ja, det er det, vi Efterkommere maae bøde for“ — igjen afbrydes ved Adams egen Fortælling. Enten

maa Kongens Tale være endt med Ordet: „Landfngtigbed“, eller strække sig til: „aldrig glemmes hos os,“ eller først slutte med: „endnu stræbe at holde i Hævd.“ I de to første Tilfælde bliver det endda lige tvivlsomt, om Affnittet: „Disse ere de Begivenheder ... endnu stræbe at holde i Hævd“ — skal forstaaes om Harald eller om Adeldag; og som en Følge heraf bliver Spørgsmaalet dette: om den her omtalte frisiske Lovgivning skal tilskrives Kongen af Danmark eller Erkebispnen i Bremen. Under den tredie Forudsætning derimod, hvorefter Kong Svend vedbliver at føre Ordet eller dog A. at henholde sig til Kongens mundtlige Meddelelse lige indtil: „stræbe at holde i Hævd“ — er det en Selvfølge, at Talen er, ikke om Erkebistop Adeldag, men om den danske Konge, Harald Blaatand, og det saaledes, at denne Konge, efter hvad A. har hørt af Kong Svend, har givet Friserne Love. — Angaaende hele denne Forhandling om den rette Fortolkning af dette vanskelige Sted maa jeg nærmest henvise til E. Paludan-Müllers Indbydelseskrift: „Om Harald Blaatands Lovgivning. En hermeneutisk Undersøgelse.“ (Odense 1832). Resultatet af denne Undersøgelse er da dette: at Adams Fremstilling i Henhold til Kong Svends mundtlige Meddelelse først er tilende med Ordene: „endnu stræbe at holde i Hævd.“ Heri er nu jeg, for mit Bedkommende, aldeles enig med Paludan-Müller, dog ikke ganske af selvsamme Grund. Hvad der nemlig i mine Dine afgjør hele Sagen til Fordeel for Paludan-Müllers Fortolkning, er den Omstændighed, at baade Helmold og Albert af Stade aabenbar har opfattet Adams Ord paa selvsamme Maade. Denne Omstændighed kan jeg ikke tillægge en saa underordnet Betydning, som Paludan-Müller tilkjender den, hverken i „hermeneutisk“ eller i „historisk“ Henseende. Hvad nemlig den bogstavelige og sproglige Fortolkning af Adams Fremstilling angaaer, saa bør man efter min Overbeviisning antage, at Mænd som Helmold og Albert af Stade ifølge hele deres Dannelses besad en umiddelbar Sikkerhed i at opfatte Adams Latinitet; en umiddelbar Sikkerhed, som vi, med vor grammaticalste og classiske Underviisning i Latinen, næppe tør rose os af. Og i historisk Henseende var Helmold og Albert atter saaledes stillede, baade i Tid og

Kum, at de vel, selv naar de fulgte Adam, maatte have en selvstændig Mening om, enten den omspurgte Lovgivning stammede fra Harald eller fra Adeldag. Derimod har jeg ikke kunnet overbevise mig om, at man, affeet herfra, just er nødt til at lade Paludan=Müllers Opfattelse af Adams Ord, skjøndt den vistnok er den eneste rette og rigtige, gjælde for den eneste mulige, saa at enhver anden Opfattelse skulde være en Misforstaaelse eller Krænkelse af den bogstavelige Mening. Utydeligheden eller Tvetydigheden vedbliver, synes jeg, ligesuldt at være tilstede. Dette anmærker jeg blot til Retfærdiggjørelse af min Oversættelse. Som Oversætter er det ikke min Sag at følge denne eller hiin Fortolkning; min Opgave bestaaer netop i, trolig at gjengive Latiniens utydelige eller tvetydige Udtryksmaade. Det er aldeles utilladeligt, at bære sig ad som Miesegaes, der i sin tydfte Oversættelse af A. her indstuder to Ord (S. 132: „mit ihm“) som der ikke findes mindste Spor til i Teksten. Derfor er jeg heller ikke uvillig til at indrømme, at de Citationstegn, jeg i min Oversættelse, S. 70, L. 3 og 5 f. n., har bragt, helst maatte været borte, skjøndt de til Nød kan svares dermed, at de dog indskrænke sig til de Ord, A. ligefrem lægger Kong Svend i Munden. Det Følgende er, som sagt, Adams egen Fremstilling i Henhold til hvad han hørte Kong Svend fortælle om Harald Blaatand; først med de Ord: „Imidlertid gif den gamle troe Adeldag“ o. s. v. gaaer A. over til at omtale Erkebisp. Dette er nu min Opfattelse af Sammenhængen; men at min Oversættelse ogsaa tilsteder en anden Fortolkning, f. Ex. Lappenbergs (han vil nemlig have Kong Haralds og Dronning Gunilds Ihukommelse „hos os“, S. 11 L. 5 f. o., henført til dem i Bremen og Hamborg) — det anseer jeg ikke for at være en Feil.

ff) Trygge Hakonson var af Haarfagers Æt og Fader til den velbekjendte Olaf Tryggesson; men om han end maastee har hersket over en Deel af Norge, har han dog næppe været Konge over hele dette Land. Saxe siger, at det var Harald Blaatand, som forhjalp ham til Herredømmet, men at det var hans Søn Olaf, Svend Tvefjærg søgte Tilflugt hos.

gg) Fortællingen om Theotimus er tagen af Cas-

fiodors saakaldte „Trilling-Krønike“ (historia tripartita), som var Middelalderens sædvanlige Haandbog i Kirkehistorien.

hh) Det er udentviol den berømte Guido af Arezzo, Tonekunstens Reformator og Opfinderen af det nu brugelige Nodesystem, A. her omtaler.

ii) De hildesheimste Aarbøger hensefø dette til 1026.

ij) Keiser Konrad II. døde Aar 1039, den 4. Juni, altfaa i Erkebispens fjerde Embedsaar.

kk) Knud den Store døde Aar 1035 og Olaf Skjoldkonning i Sverrig 1024. Sidstnævnte var en Søn af Sigrid Storraade, som blev gift med Svend Tvestjæg.

ll) Thjadmar eller Tymme var Biskop i Hildesheim 1038—1044.

mm) Det var Ulfhild, en Søster til Magnus den Gode, som ved denne Leilighed ægteede Hertugsonnen Ordulf. I de Dage (1042 eller 1043) lod Svend Estridsøn til at ville være Magnus en tro Tjener; og den Æneste, der kunde gjælde for en farlig Medbeiler til det danske Kongesæde, var da denne Harald, hvem Ordulf dræbte. Harald var nemlig en Søn af Thorkild den Høie og Gunild, som var en Søsterdatter til Knud den Store. Suhm, Danmarks Hist. IV., S. 73—74 og 82—83.

nn) Rufans Phars. I., 70—71: Summisque negatum Stare diu.

oo) Fra 788 til 1043, altfaa knap 255 Aar. Iøvrigt maa Alebrands Død, endog i Henhold til Adams egen Regning, at Alebrand var Hermanns Efterfølger i 10 Aar, maaffec rettere ansættes ved Aar 1045 (S. 96 og 103). I faa Fald har da Adalbert kun været Erkebisp i 27 Aar. Fuldkommen Sikkerhed synes her ikke at kunne opnaaes.

pp) See den foregaaende Anm.

qq) Denne Kirke blev, siger Albert af Stade, efter at have lidt en ganske ubetydelig Brandstade, i Bund og Grund nedreven af Erkebiskop Liemar, som derpaa opførte en ny Kirke isteden (1089).

rr) I Arene 1043—45.

ss) Smlng. S. 171 og 201, samt Tillæg 141.

- tt) Om Kvinde-Landet see nedenfor Anm. mmm).
- uu) Smlng. Anm. a).
- vv) Romernes verdenserobrende Væsen, udtrykt i det berømte Ord af Virgil, *Æneiden* VI., 854: *Parcere subiectis et debellare superbos*.
- ww) Lufans *Phars.* VIII., 493—494: *Exeat aula, Qui vult esse pius*. (Seg burde sagt: „vige“ istedetfor „blive“). Juvenal I. 161: *Accusator erit, qui verbum dixerit*. A. forandrer verbum til verum.
- xx) Sallusts *Jugurthinste Krig* 91.
- yy) *Persius* III., 118: *Non sani esse hominis non sanus juret Orestes*.
- zz) *Horats* *Epistler*, I., 1, 100: *Diruit, aedificat, mutat quadrata rotundis*.
- ææ) *Virgils Æneide*, XI., 831 og XII., 952: *Vitaeque cum gemitu fugit indignata sub umbras*.
- øø) Adam har for en Feils Skyld slaaet *Propheten Jesaias* (5, 20) sammen med *Juvenal* III., 30: *Maneant qui nigra in candida vertunt*. Begge disse Udsagn har han henført til *Skriften*, samt forandret *maneant* til *pereant*.
- aaa) *Leys Dovers*. S. 64. — Baade *Bendtsjæfel* og *Skaane* er A. tilbøielig til at henregne blandt *Derne*. S. 179 og 181.
- bbb) At *Adams Pen*, for hver Gang den peger paa *Fjnen*, viser altfor stik mod *Nord*, baade her og S. 178 og 179, har *Lappenberg* ondt ved at tilgive vor *Forfatter*, vistnok især fordi han med det Samme indstjærper, hvad en *Lydsfer* nødig vil høre: at *Inland* begynder ved *Eideren*.
- ccc) *Conversus a piratis* maa man naturligtviis ikke med *Suhm* oversætte ved: „omvendt af *Sørøvere*“; men efter hans *Forslag* at rette *Læsemaaden* til *convertisse piratas*, behøves heller ikke. (*Suhm*, *Danm. Hist.* IV., S. 495). *Lappenbergs Fortolkning*: *divertentem, fugientem a piratis*, hæver *Bansfeligheden*. — I *Betragtning* af *Gilberts* tvetydige *Rygte* og mistænkelige *Opførel* kunde man endda nok sige for *Spøg*, at han teede sig, som om han var bleven „omvendt af *Sørøvere*“, medens man for *Alvor* maa give *Dr. Helveg Ret* i, at *Fjens* og *Hel-*

golands Forening under et og samme Bispeføde var „en besynderlig Forbindelse af tvende vidt adskilte Døer“. (Den danske Kirkes Hist. indtil Ref. S. 175).

ddd) Den Helgoland er altsaa A. bekendt under tre forskjellige Navne: Forsetesland, Helligland, Farrien. Det første Navn har A., efter eget Sigende, lært at kjende af Altkvins (Alcuins) Bog om Wilbrords Levnet, som oplyser, at Den kaldtes saa efter Forsete (eller Fosete), fordi denne Guddom (en Søn af Valder og Nanna, som boer paa Glitner-Borgen med Guldsøiler og Sølvtag, og hvis Lyft det er at mægle Forlig og stifte Fred) dyrkedes paa denne D (ligesom Valder i Vestfalen. N. M. Petersen, Nordiskt Mythologi S. 282). — Det andet Navn: Helligland, er aabenbart det samme som vort Helgoland; og det er derfor maastee et Spørgsmaal, om Adams Forklaring af dets Oprindelse er den rette, og om ikke dette Navn snarere maa henføres til Kong Helge, der i Sagnet synes at have været paa Farten mellem Helgoland og Fyen, ligesom Gilbert Munt i Historien. — Hvad det tredie Navn: Farrien, angaaer, (som hos Lindenbrog kun ved en Skrivfeil er gjort til Falster), saa veed jeg ikke, om det ikke kunde hænge sammen med det engelske far (fjern) og altsaa antyde Dens affides Belliggenhed. I saa Fald havde Engelfmanden jo paa en Maade hjemlet sig Retten til sin nuværende Besiddelse af denne D.

eee) Miesegaes anmærker med Rette, at A. stjelner mellem „Vikinger“ som en nordisk og „Åskomanner“ som en tydsk Benævnelse paa Sørovere eller Strandhugsmænd. Og som en Følge heraf maa man endvidere give Miesegaes Ret i, at A. sandsynligviis udleder denne sidste Benævnelse af det plattyske „eische“, som betynder „fæl“, „flem“, „ond“. (Miesegaes's tydske Overs. af Adam af Bremen S. 136, Anm.). Denne Formodning forekommer idetmindste mig saare rimelig, fordi jeg her i Tønning har lært det Udtryk „eische“ at kjende af daglig Tale.

fff) See Anm. aaa).

ggg) Det Samme fortæller Saxe og knytter dertil følgende Viigtale over denne fede Henrik, som aad og drak, til han revneede: „Dog, endnu et Ord! hvilken skammelig

Død, om det saa var for en Bonde, end sige for en Biskop, hvis Navn er derved skjændet saa, at det vil være kun til Spot og Latter, saalænge Verden staaer! Fy ham an, den Fyldevom, som i sit Liv vanærede og i sin Død udslettede det Fædresnavn, han bar, og forstjertede med Rette, ved sin Graadighed paa Verdens Bæger, Deelagtighed i Herrens Kalk! Stam og Skjændsel fik Standen af ham, som skulde den ære og pryde, og viselig var den forsmædelige Død, han fik, kun Væn som forskyldt til en Mand, der levede i Suus og Duus, skjøndt det netop var hans Kald at staae som et Mønster paa al Tugt og Erbarhed; kun det er tungt, at Folket skal dele den Spot, hvortil hans Dødsmaade giver Anledning, saa Dannemarks Krønike nødes til at rødme ved hans Ihukommelse!" — Iøvrigt giver Saxe ved en senere Veilighed sit Mishag tilkjende, baade med Skaanes Løsrivelse fra Sællands Biskop, og med at Egin (eller Eivind) i Dalbo arvede Sædet i Lund efter Henrik. Ventelig er dette Grunden til, at Saxe er ligesaa ordknapp i at rose Egin, som ordrig i at laste Henrik. Om Egin siger han nemlig blot, at han ikke var som Henrik (Grundtvigs Overs. S. 467—68).

hhh) Om denne Forveksling af Irland og Skotland indeholder Grundtvigs Verdens-Krønike fra 1817, S. 227, følgende Anmærkning: „Skotland er et nyt Navn paa hvad der forud kaldtes Albanien, og udmærker sig fra Britanniens og Galliens nye Navne, ikke paa det Fordeeltigste, ved i sin egen kritiske Historie at staae som en Skrivfeil, der kun har sin Grund i nogle irske Klerkes flakke Hjerner, hvori Navnet, der gjennem Aarhundreder tilhørte Irland, svømmede over til Albanien og oversvømmede Landet i det ellefte Aarhundrede.

iii) „Denne Ganund Ulf er maastee Ulf Gallicianus, Farfader til Botild, Kong Erik Siegods Dronning“. Suhm anf. St. S. 503.

jj) Hermed sigtes, efter Lappenbergs Mening, til Sprogø, som findes omtalt i Till. 107. Det er vel næppe rimeligt. Derimod har Suhm „gandske vidst“ Ret, naar han siger: „Gandske vidst Skaane“. Anf. St. S. 508. (Svfr. Anm. aaa).

kkk) Læns Overs. S. 72: „Kurlændere“, men i Latinen Chori.

lll) Det er naturligtvis Rygen og Rygboerne, A. her omtaler; men det er underligt, at Navnet hos ham er mindre kjendeligt end hos Tacitus, som kalder dem Rugii. (Germ. 44).

mmm) Det oldgræske Sagn om Amazonerne har, som bekendt, gjort saa stærkt og varigt et Indtryk paa de forskjelligste Folks og Tidsaldres Phantasi, at man ikke blot i Oldtiden søgte at indlemme disse „emanciperede Kvinder“ i Historien om Alexander den Store, men endnu ved Nyaarstidens Begyndelse troede at have gjenfundet dem i Sydamerika. Intet Under derfor, at vi ogsaa i Middelalderen træffe paa Forestillingen om et saadant Kvindfolk og Kvinde=Rige. Sagnet om Amazonerne var uden Tvivl A. bekendt fra Latinstolen; og det var da en Selvfølge, at han dertil henførte, hvad han i Bremer-Havn kan have hørt af vore Søgutter om Nordens Skjoldmøer. At han fremdeles stræbte at give disse poetiske Skikkelser en mere sikker eller virkelig Tilværelse, ved at fæste dem til Tid og Rum, eller ved historisk at bringe dem i Forbindelse med en svenst Kongesøns mislykkede Krigstog, og geographisk at henvise dem til Kvænland, det ligner haade ham og hans Tidsalder; men at det blotte og bare Navn Kvænland, ved af A. at misforstaaes, som om det skulde betyde „Kvindeland“, i og for sig skulde været tilstrækkeligt til at fremkalde hos A. eller hans Hjemmelsmand alle disse eventyrlige Forestillinger; det er dog virkelig en ligesaa eventyrlig Tanke af Adams lærde Kyndinger, som Adams egen Efterretning om disse Kvinder, at de „undfange ved at drikke Vand“.

nnn) Martianus Capella er en Forfatter, som har havt megen Indflydelse paa Middelalderens boglige Dannelse. Vor A. henholder sig ofte til ham, Saxe nævner ham vel ikke, men røber dog idelig, at han kjender ham, og Svend Aagesen nævner ham udtrykkelig (R. Th. Fengers danske Udgave af S. A. S. 2). — Denne Martian levede i det 5te Aarh. e. Chr. i Nordafrika og skrev henved Aar 470 et Slags Encyclopædi, betitlet Satiricon og bestaaende af 9 Bøger, hvoraf de to første, under den særskilte Titel:

de nuptiis Philologiae et Mercurii, indeholde en allegoriff Fremstilling af Mercurus Bryllup med Philologien, medens de 7 sidste Bøger handle om de 7 frie Kunster. — I Forbindelse hermed maa vi ogsaa omtale Solinus. Denne Forfatter fra 2det eller 3die Aarh. e. Chr. har efterladt et Værk, Polyhistor, som udbreder sig baade over Naturhistorie, Historie og Geographi, dog uden at være selvstændigt; thi det meddeler ifær Uddrag af den ældre Plinius.

ooo) Skal man ved de Gamles „Ripheerbjerger“ tænke sig noget Bestemt, maatte de vel nærmest henføres til Kjølen, men det gaaer næppe an at tillægge den Forestilling, de Gamle forbandt med hiint Navn, en saadan Bestemthed. Det er heller ikke rimeligt, at Lufan, ved at nævne Albis, har meent Andet end Elben, som han jo omtaler i umiddelbar Forbindelse med Rhinen (Phars. II, 51—52).

ppp) Angaaende hele dette mærkelige Afsnit „om Svensernes Overtro“ maa jeg tildeels henvise til Anm. c). Naar A. siger, at Odin betyder „Naseri“, saa steer det af den Grund, at han forklarer Wodan af „Wuth“, „wüthen“. Dette viser tillige, at han meget vel veed, at Hedenstabet i Norden er det samme som Sazernes. Dette indrømmer han jo ogsaa paa en Maade S. 12, med den Bemærkning, at Sazernes fordums Overtro endnu fastholdes af Svenskerne. Men hvad den Uhovsfthed angaaer, som han forekaster baade Freis Billedstøtte og Offerfangene, saa maa jeg overlade til Mythologerne at oplysse, hvorvidt denne Beskyldning kan være grundet eller ei.

qqq) I Righed med „Sporaderne“ — skulde eller vilde A. maastee have sagt, ifald han havde tænkt sig lidt nøiere om. Cycladerne er nemlig en samlet, Sporaderne derimod en adspredt Øgruppe i det græske Archipel; og dette ligger i selve Navnene.

rrr) See Anm. ooo).

sss) Lufan Phars. I, 446: Et Taranis Scythicæ non mitior ara Dianæ.

I Overensstemmelse med den i ovenstaaende Anmærkinger iagttagne Fremgangsmaade, leilighedsviis at meddele Oplysning om de Forfattere, hvis Læsning sees at have paavirket A. og afprøvet sig i hans Skrift, ikke just med Hensyn til Indholdet, men især hvad Indklædningen angaaer, vil jeg her slutte med en Fortegnelse over de Steder i den hellige Skrift, som A. dels anfører, dels hentyder til.

- Side 2. Matth. 20, 1 ff.
 — 3. 1 Sam. 10, 12. 19, 24.
 — 14. 1 Kor. 15, 10.
 — 15. Matth. 10, 23. 13, 24 ff. 3af. 5, 16.
 — 23. Rom. 9, 16. 18.
 — 27. Ezech. 39, 6.
 — 36. Rom. 8, 18.
 — 39. 4 Mos. 12, 3. 1 Kor. 9, 22. 2 Kor. 11, 29.
 — 40. Ps. 12, 2. Matth. 28, 19. 20.
 — 44. 1 Mos. 15, 16.
 — 45. Jes. 8, 18.
 — 46. 2 Mos. 20, 5.
 — 56. Ps. 126, 5. Rom. 8, 28.
 — 60. Matth. 21, 9.
 — 63. Ps. 40, 6.
 — 70. Matth. 13, 24 ff.
 — 73. 1 Tim. 1, 20. 1 Matt. 11, 1. Abentb. 20, 8. 2 Mos. 20, 5.
 — 77. Phil. 1, 15. 17.
 — 80. 1 Kor. 4, 9. Rom. 9, 18.
 — 81. Domm. 3, 3 ff.
 — 84. 1 Kor. 9, 11. Gal. 6, 8.
 — 95. Matth. 10, 16. 1 Sam. 2. 3.
 — 96. Ps. 94, 1.
 — 98. Matth. 20, 1 ff.
 — 103. 1 Kor. 5, 8. Luf. 16, 9. Wiisd. 4, 14.
 — 110. Rom. 2, 1.
 — 114. Ps. 74, 22.
 — 116. 2 Kong. 11, 11 ff.
 — 118. Ap. G. 5, 41.
 — 121. Ap. G. 10, 2.

- Side 123. Ps. 94, 1. 2.
 — 125. 2 Kor. 11, 28. 5 Mos. 10, 18.
 — 138. 1 Kong. 19, 10.
 — 144. 1 Mos. 16, 12. Ps. 137, 7.
 — 145. Jer. 11, 19.
 — 146. 1 Mos. 15, 16. Matth. 18, 7. 1. Kor.
 11, 18.
 — 147. Ps. 79, 1.
 — 152. Phil. 3, 19. Ps. 32, 9. Ps. 89, 33.
 — 153. Sach. 1, 15.
 — 158. Ps. 18, 26. 27.
 — 159. 2 Kong. 20, 3. Ap. G. 16, 16. Ps. 110, 1.
 — 160. 1 Thess. 5, 2. 3.
 — 161. Matth. 25, 13. Jef. 5, 20; 40, 6. 1 Pet.
 1, 24.
 — 163. Gal. 4, 27. Jef. 54, 1.
 — 165. Ps. 126, 4. Ps. 83, 13.
 — 166. Ps. 83, 5. Ps. 43, 24. Ps. 74, 23. Ps.
 123, 3. Ps. 69, 27. 1 Sam. 16, 7.
 — 169. Matth. 9, 37—38.
 — 171. 1 Kor. 15, 8. Matth. 20, 1 ff. Phil. 2, 21.
 — 191. Phil. 2, 21.
 — 203. 1 Tim. 6, 8.
 — 204. Rom. 15, 24.
 — 207. Ps. 104, 24. Ps. 89, 12. 10. Ps. 36, 7.
 Rom. 11, 33.
 — 208. Ebr. 13, 14. Ps. 27, 13. Ps. 77, 11.
 — 210. Marc. 12, 41 ff. Luk. 21, 1 ff.
 — 227. Luk. 10, 20.
 — 228. 2 Mos. 9, 16. Rom. 9, 17. 18.
 — 229. Ap. G. 7, 60.

Tøvrigt undgaaer det vist ingen bibelkyndig Læfers Opmærksomhed, at Hentydninger til Skriftsteder ogsaa forekomme hos A. i en Sammenhæng, hvor det aldeles ikke gjælder en ligefrem Anvendelse af Skriften. Saaledes S. 87: „Imellem Knud og den norske Kong Olaf var der Krig alle deres Livs Dage“; S. 117: „Men der var Krig mellem Harald og Svend alle deres Levedage“; ganste fom 1 Kong. 15, 32: „Men der var Krig mellem

Alfa og Israels Konge Baesa alle deres Dage". Ogsaa bibelske Legender findes der Spor af, saasom S. 46, hvor der siges om Erkebiskop Hoger: „Vi troe, at hans Opstandelse er fuldbyrdet, som den af Andre siges forvist at være skeet med David og med Evangelisten Johannes". Dette grunder sig uidentvivel paa kirkelige Sagn, knyttede til Ap. G. 2, 25—29. 34—35, og til Joh. 21, 23.

Register.

- Aachen 37. 107. 216.
 Aage (Aveco) 92. 182. 233.
 Aalborg 177. 180. 184. 200. 240.
 Aarhuus 57. 81. 116. 171. 178.
 180. 186. 233.
 Abeelin 98. 122.
 Abjalon 70.
 Acelin 171. 193.
 Acre 232.
 A[dam] 1. Omtalt 1—4. 42. 43.
 45. 48. 50. 69. 70. 75. 77. 80.
 87. 98. 99. 107. 110. 111. 127.
 135. 143. 149. 150. 159. 161.
 165. 166. 187. 190. 194. 195.
 206. 210—12. 226. 228. 238.
 240.
 Adamat 231.
 Adelbert, Erkebisp i Magde-
 borg 62. 68.
 Adelbert, bøhmisk Biskop, 188.
 219.
 Adelbert (den Store) Erkebisp i
 Bremen og Hamborg 75. 95.
 107—173. 206. 208. 216. 227.
 228. Omtalt 1. 178. 179. 182.
 183. 189. 190. 192. 193. 196.
 197. 203. 204. 227. 228. 229.
 230. 231. 239.
 Adelbert. Biskop over Arkney-
 Zerue 171.
 Adalbrekt 69.
 Adalbag, Erkebisp 44. 55—71.
 72. 76. 77. 81. 111. 183.
 Adalbag, Dindkar den Yngre
 Tilmann 76.
- Adelgar, Abbed 35.
 Adelgar, Erkebisp 35. 41—44.
 95. 216.
 Adelin 43.
 Adelward, Biskop i Verden 55.
 Adelward (den Ældre) 75. 118.
 119. 171. 192. 226. 231. 237.
 238.
 Adelward (den Yngre) 170. 171.
 196. 197. 231. 232. 235. 237.
 Adrian (I. Pave 772—795)
 15. 17.
 Afrika 9.
 Agapetus (II. Pave 946—956) 57.
 Agnes 141. Omtalt 131.
 Alvileja 132.
 Avitanien 28.
 Alaner 189.
 Albaner 189.
 Alberik 171. 178. 233.
 Albert 239.
 Albion 217.
 Albis 8. 190.
 Aldrik 30.
 Alebrand (Beselin) 96—104.
 111. 129. 164. 207.
 Alemannien 14.
 Alexander (II. Pave 1061—73)
 120. 162. 169. 227.
 Alexander, Selgen 33.
 Alfward 149.
 Alfster 127.
 Altenwalde 141.
 Altheim 46.
 Amazoner 118. 188. 194.

- Ambrosius 37.
 Amrin (Wibloch) 18.
 Amorer 44. 146.
 Amund 230.
 Anatrog 93. 98.
 Anders 111.
 Andreas 225.
 Angler 9. 14. 38. 75. 85—86.
 99—100. 148. 221. 239.
 Anlaf 68.
 Anno 132.
 Ansgarius 19. 21—35. 39. 44.
 45. 49. 50. 62. 84. 153. 167.
 177. 187. 195. 208. 215. 235.
 236.
 Ansvær 146. 229.
 Anund, hedensk Konge i Sverrig
 27. 50.
 Anund Jakob, kristelig Konge
 i Sverrig 89. 100. 115. 117.
 226. 238.
 Anund, svensk Kongesøn 118. 235.
 Apulien 221. 238.
 Ardgar 29.
 Aristo 122.
 Arnold 113.
 Arnulf 39. 42. 43. 216.
 Asa 222.
 Aschbrook 18.
 Asgoth 171. 227.
 Astomanner 73. 74. 100. 180.
 201.
 Aue (kalte) 18.
 Amunde 100.
 Avoco s. Aage.
- Babylon 172.
 Baden 82.
 Baiern 14. 65.
 Baldwin 129.
 Balje 113.
 Baltiske Hav 78. 180. 183.
 184. 185. 188. 192. 194. 198.
 217. 219. 234.
 Bant 215.
 Barbariske Hav 62. 177. 178.
 179. 217. 219. 234.
 Barcelona 232.
 Barder 8. 219.
 Bardemyl 220.
- Barde 129.
 Barpel 18.
 Bartholomæus 94.
 Baskum 33.
 Beda 202. 207.
 Bela 140.
 Belgisk Gallien 218.
 Benedict den Hellige 15.
 Benedict (V. Pave 965—966) 60.
 Benedict den Ældre (VIII. Pave
 1012—1024) 82.
 Benedict den Yngre (IX. Pave
 1033—1046) 95. 96. 107.
 Benedict (uægte Pave (1046)
 113.
 Benno 67. 74. 81.
 Berengar 60.
 Bern 86. 226.
 Berner 81.
 Bernhard, Biskop i Minden 44.
 Bernhard, Biskop i Osnab-
 ruck 44.
 Bernhard, Biskop i Skaane 86.
 88. 171. 201. 234.
 Bernhard, Hertug i Sarland
 81. 82. 83. 89. 93. 94. 97. 99.
 100. 112. 123. 138. 139. 220.
 Bernhard, Greve 128. 142. 145.
 Beselin s. Alebrand.
 Bevern 18.
 Biberlach 19.
 Bille 63. 216.
 Biso 44.
 Bispenis 63.
 Bjørn, svensk Konge 23.
 Bjørn, svensk Konge 50.
 Bjørn, Broder til Svend Estrid-
 søn 117.
 Blasfon 202.
 Bledense 19.
 Blesinger 182.
 Blunk 63.
 Bluse 147.
 Boleslaus 219.
 Bonifacius s. Winfred.
 Bonifacius (toskand Markgreve).
 129.
 Bornholm 182. 186.
 Bornhøft 63.
 Bovo, Abbed 38.

- Bovo, Bisp 172.
 Bramstedt 165.
 Brandenburg 62. 172.
 Bremen 2. 16. 17. 18. 20. 21.
 24. 25. 26. 29—34. 40. 43.
 46. 47. 49. 51. 55. 57—62.
 67. 71. 74. 76. 81. 82. 95.
 96. 99. 101—3. 108. 110. 113.
 114. 117. 125. 131. 134. 139—41.
 143. 145. 146. 149. 150. 153.
 154. 159. 162. 168. 173. 196.
 207. 210. 212. 216. 222—24.
 226. 231. 237.
 Bretagne 232.
 Britannien 9. 85. 183. 202.
 203. 206. 217. 218. 240.
 Briter 75.
 Britisk Hav 8. 62. 67. 85. 177.
 240.
 Brun, Hertug 37.
 Brun, Biskop 225.
 Bruno 58.
 Brustlach 19.
 Bugislaus 218.
 Bulso 17.
 Burgund 28.
 Burgunder 87.
 Burfard 132.
 Burken 103.
 Burwid 63.
 Butue 147.
 Büden 40. 74.
 Bøhmen 8. 64. 218. 227.
 Bøhmer 36. 46. 48. 67. 217.
 Byrka 23. 27. 30. 49. 185. 187.
 190. 192. 197. 235. 238.
 Byrkner 50.

 Capitoliet 144.
 Casino 15.
 Cato 210.
 Chissemoor 18.
 Chizziner 65. 122. 123. 217.
 Chori 187.
 Christian 171. 178.
 Cinfjal 232.
 Circipaner 65. 122. 123. 124.
 217.
 Clemens (II. Pave 1046—1047,
 oprindelig kaldet Svidger) 95.
 113. 225.
 Colbeck 18.
 Corona 61.
 Cyflader 202.
 Cyfloper 194. 207.
 Cæsar Augustus 107.
 Cæjarius 61.

 Dacer 8. 189.
 Dagan 81.
 Dalbo 170. 182. 183. 234.
 Damian 61. 228.
 Danmark 21. 23. 29. 30. 32.
 39. 45. 48. 56. 57. 68. 69.
 75—78. 80. 84—87. 90. 93.
 99—101. 115. 124. 130. 167.
 169. 171. 173. 177. 181. 182.
 184. 185. 200. 234. 238. 240.
 Danste 20—22. 24. 31. 32. 34.
 36—38. 39. 42. 46—50. 56.
 57. 62. 64. 68. 70. 73. 75—79.
 85—87. 89. 91. 99. 101. 148.
 177. 179. 180. 184—186. 190.
 198. 199. 208. 218. 219. 221.
 236. 239. 240.
 David 46. 70.
 Debo 151.
 Delvenau 63.
 Delvunder Skov 63.
 Demmin 65. 66. 228.
 Deventer 37.
 Diderik, Bisp 37.
 Diderik, Greve 73.
 Ditmarsker 63.
 Ditmer 113.
 Donau 156.
 Dosfaner 65.
 Driader (Druider) 8.
 Drogo 24.
 Duisburg 128. 155.

 Ebbø 22—25. 28. 34.
 Eberhard 129.
 Ebbert 170.
 Eddenried 18.
 Edgar 75.
 Edmund 50.
 Edo 224.

- Edward (Evagrius) Biskop 69.
 Edward, Søn af Edgar 221.
 Edward den Hellige 86. 100.
 115. 117. 148. 226.
 Egbert 128. 142. 145.
 Egin (Egino) 171. 182. 183.
 197. 234.
 Egvard f. Evagrius.
 Eider 21. 36. 62. 87. 123. 131.
 177. 222.
 Eilbert 132. 171. 179. 233.
 Eilhard 61.
 Einar 7. 9. 12. 13. 34. 64.
 183. 184. 189. 215.
 Eiben 7. 8. 15. 18. 20. 21. 25.
 27. 48. 62. 67. 71. 73. 80.
 89. 93. 98. 101. 114. 121. 178.
 179. 142. 146. 216. 217. 236.
 Efride 221.
 Eli 95.
 Elias 27. 138.
 Elisa 27.
 Elnod 87.
 Emma (Kudgers Hustru) 81. 94.
 101. 143. 223.
 Emma, Dronning 86. 99. 100.
 221.
 Emmeran 14.
 Ems 8.
 Emsgau 18. 142. 215.
 Emund Griffon, svensk Konge 68.
 Emund (Gamle) svensk Konge
 117. 119. 235.
 Emund, Broder til Edelred. 86.
 Engelhardt 103. 129.
 Engelfmænd 68. 117.
 England 38. 68. 75. 77. 79.
 84—87. 91. 93. 98—101. 115.
 120. 147. 148. 178. 182. 183.
 201. 202. 219. 226. 232. 233.
 Enterigau 18.
 Erik, svensk Konge 195.
 Erik, sv. K. 50. 68.
 Erik Seiersæl, sv. K. 75. 77. 78.
 218—19.
 Erik, sv. K. 148. 230.
 Erik, sv. K. 148. 230.
 Erik, sv. Martyr 149.
 Erimbert 30.
 Erp 58.
- Esbed 114. 115.
 Esther (Dronning) 231.
 Esther, Indbyggerne i Esthland
 185.
 Esthland 187.
 Estrid, svensk Dronning 78.
 Estrid, Søster til Knud d. St.
 221.
 Eternbroch 223.
 Eurak (Evagrius) 62.
 Europa 9. 21.
 Evagrius 62.
 Ezechias 159.
 Ezechiel 31.
 Eziko 69. 81. 84. 222. 223.
 Ezjo 122.
- Falster 186.
 Farien 170. 171. 179. 233.
 Federitgau 215.
 Felicianus 61.
 Felix 61.
 Femern 186. 187.
 Ferrol 232.
 Fin 222.
 Finveder 193..
 Fivelgau 142. 215.
 Flandern 112. 216. 232.
 Folbreft 69.
 Folkward 81. 92.
 Formosus (Pave 890—896) 43.
 216.
 Forsetes=Land 179. 233.
 Forst 18.
 Franke 4. 7. 9. 10. 13—15.
 22. 27. 38. 39. 67.
 Frankfurt 39.
 Frankrig 20. 31. 36. 47. 120.
 148. 208. 218. 219. 238.
 Franskmænd 79.
 Frederik 158.
 Frei 183. 194. 195.
 Friser 8. 10. 14. 18. 19. 21.
 27. 32. 38. 71. 138. 179. 183.
 207.
 Frisland 8. 14. 18. 19. 20. 22.
 32. 37. 38. 61. 73. 85. 102.
 113. 131. 138. 142. 145. 178.
 179. 206. 215. 233.
 Fulco 216.

- Gallien 9. 31. 50. 168. 182.
 185. 190. 192. 193. 231. 234.
 236.
 Gallus 14.
 Gamle 117.
 Gangavia 234.
 Ganund Ulf 184.
 Garbeck 63.
 Geloner 189. 235. 236.
 Gerbrand 86. 92. 181. 233.
 Gero 91.
 Gerzlef 225.
 Geter 189. 234. 235. 236.
 Gibraltar 232.
 Gijilhar 68. 81.
 Gisle, ungarisk Dronning 220.
 Gisle, tydsk Keiserinde 92. 102.
 Gislemar 23.
 Glinstermoor 74.
 Gneus 93. 98.
 Gnif 149.
 Gnup (Enni=Gnup?) 43.
 Godbert 25. 27. 30.
 Godefred (den Ældre) 21. 22.
 Godefred (den Yngre) 36. 38.
 216.
 Godwin 86. 117. 226.
 Gog 31.
 Gorm 48. 49.
 Goslar 128. 145. 160. 162.
 Gothebald 79. 219.
 Gother 9. 31. 50. 168. 182.
 185. 190. 192. 193. 231. 234.
 236.
 Gothland 88. 89. 181. 184.
 186. 193. 197. 236. 237.
 Gottfred 113. 129. 142.
 Gottskalk, Bisp i Rameslo 92.
 Gottskalk, gotthisk Biskop 93.
 Gottskalk, slavisk Fyrste 101.
 121—23. 142. 146. 147. 172.
 192. 230.
 Gozzikaner=Abbedi 114.
 Gratian 113.
 Gregor af Tours 9.
 Gregor (I. 590—604) 40. 208.
 Gregor (IV. Pave 827—844)
 24. 28. 31. 44. 57.
 Grif 226.
 Grimfil 88. 201.
 Græfenland 65. 66. 119. 178.
 183. 186. 187. 229. 230.
 Græker 65—67.
 Grønningen 128. 155.
 Grønland 168. 184. 204.
 Grønlandere 125.
 Gudred 38. 68.
 Guido 95.
 Gunild, gift med Harald Blaa=
 tand 57. 71.
 Gunild, Knud d. Stores Datter
 (omtalt 87) gift med Konrad
 II. 100.
 Gunild, gift med Svend Estridsøn
 118.
 Gunild, Enke efter Anund 226.
 Gurd 43.
 Guttorm 32.
 Gyde 118. 226. 228.
 Gynther 47.
 Gøtha=Elv 190. 236.
 Haardefnud Gorm s. Gorm.
 Hadeln 9. 73. 99. 141. 179.
 Hadugat 10.
 Hakin 230.
 Hakon 68.
 Halageland 204. 241.
 Halberstadt 44. 95. 96. 109.
 132.
 Haldo 61.
 Halitgar 22.
 Halvdan 36. 38.
 Hamberg 142.
 Hamborg 1. 2. 7. 8. 20. 21.
 24—34. 37. 40. 45. 46. 48.
 55. 57—59. 61—67. 69. 72.
 75. 77. 80. 83. 84. 87. 89. 93.
 95. 96. 98. 108. 116. 121.
 122. 124—27. 129. 130. 136.
 141. 147. 155. 159. 163. 170.
 183. 185. 208. 212. 216. 217.
 219. 222. 225. 228. 229.
 Harald (Raf) 22. 23.
 Harald (Blaatand) 49. 56—58. 70.
 Harald (Godwinson) 86. 148.
 226.
 Harald (Harefod) 99.
 Harald, dansk Prinds 101.
 Harald (Haardraabe) 116. 117.

119. 120. 148. 184. 205. 225—27.
230. 239.
- Harald, Biskop i Slesvig 232.
- Hardegon 45.
- Hardefnud 99. 100.
- Harød, f. Horit.
- Harig 69.
- Harif 92.
- Harlingerland 215.
- Hartilb 68.
- Hasel 18.
- Hatto 43.
- Hausberge 83.
- Havel 65.
- Havelberg 62.
- Haveller 65.
- Heddi 24.
- Hedeby 48. 56. 76. 101. 178.
- Heiligenstedten 25. 131.
- Helge 42.
- Helsingaund 24.
- Helligland (Helgoland) 179. 184.
233.
- Helsingborg 78. 181.
- Helsingland 193. 194.
- Hemming 21.
- Henrik (I) 47. 48.
- Henrik (II.) 82. 83. 87.
- Henrik (III.) 93. 98. 99. 107.
113. 128. 129. 131.
- Henrik (IV.) 162. Dmtalt 131.
132. 141. 144. 156. 160.
- Henrik (I.) fransk Konge 130. 225.
- Henrik, Søn af Gottskalk 147.
- Henrik, Biskop i Lund 182. 183.
234.
- Henrik, Greve 220.
- Herbert 171. 178.
- Hergeir 23. 27.
- Heribert f. Herbert.
- Heridag 20. 21.
- Heriward 74.
- Hermann (ældre) Erkebisp i
Køln 43. 216. 224.
- Hermann (yngre) Erkebisp i
Køln 129.
- Hermann, Erkebisp i Bremen
94—96.
- Hermann, Jariff Hertug 59. 67.
- Hermann, Greve 139—41.
- Hersfeld 155.
- Heruler 8.
- Heselingen 61.
- Hesser 14.
- Hesseweg 18.
- Hieronymus 51.
- Hildebald 19.
- Hildesheim 55. 100.
- Hildinrode 96.
- Hiltin 190.
- Himantopoder (=: Hæfæbundue)
194.
- Hirminfried 9.
- Hoger 43—46. 95.
- Holstener 63.
- Horats 235.
- Horød 69.
- Horek 22. 30. 32. 36.
- Horit 57.
- Hornbed 63.
- Hugmark 215.
- Hunfred 91. 103.
- Hunnegaard 234.
- Hunner 8. 234.
- Hunsgau 215.
- Hunte 18.
- Huser 189.
- Huulboer 189.
- Hybernien 184. 202.
- Hyperboreer 185. 236.
- Jakob (Apostel) 162. 224.
- Jakob (Anund) 78. 190 f. Anund
Jakob.
- Jarislaf 78.
- Jerusalem 172. 221. 224.
- Jishav 206. 240. 241.
- Jtia 28.
- Jmmedinger 82.
- Indianer 239.
- Jngigerd 78.
- Jngvar 36. 68.
- Johan den Tiende (efter sæd-
vanlig Regning Johan XI.,
Pave 914—929) 47.
- Johannes (Apostel) 34. 46.
- Johannes (XII. Octavian) 931
—936 Pave) 60.
- Johannes den Femtende (eg.
XVI., Pave 985—996) 71.

- Johannes, norsk Biskop 77.
 201.
 Johannes, Biskop i Mecklen-
 borg 146. 172. 229.
 Johannes Munk (Hiltin) 171.
 190. 232.
 Jomne (Jomsborg) 65. 66. 70.
 190. 224. 235.
 Jomsborg s. Jomne.
 Irland 184. 218.
 Irminsul 12.
 Isarnho 177. 217. 232.
 Island 166—68. 171. 184.
 203—4. 206. 239—41.
 Jøleif 171. 204.
 Jølander 204.
 Jørael 81. 166.
 Italien 60. 72. 113. 132. 220.
 Italiener 79. 129.
 Jupiter 195.
 Jyder 185.
 Jylland 57. 177—80.

 Kalabrien 67.
 Kanaan 81.
 Karl (den Store) 13—21. 46.
 56. 59. 63. 64. 215. 230. 233.
 Karl (den Skalsbede) 26. 28.
 32. 38.
 Karl (den Tjffe) 39.
 Karl, fransk Prinds 67.
 Kiew 66.
 Kilian 14.
 Knud (den Store) 78. 84—87.
 89. 90. 92—94. 98. 99. 101.
 182. 219. 221. 234.
 Knud (Hardsknud) 221.
 Konrad (I) 45—47.
 Konrad (II) 87. 92—94. 96.
 98. 102. 107. 223.
 Konstantinopel 66. 116 130.
 Korvei 23. 38. 41. 43. 128.
 141. 156.
 Kosmas 61.
 Kragebeen 79. 85. 219.
 Kuhmühlenbach 18.
 Runo 132.
 Rurland 186.
 Rvindelands 185. 187. 235.
 Rølln 16. 19. 27. 31. 37. 43.

44. 58. 103. 111. 129. 132.
 150. 155. 224.

- Raaland 186. 187.
 Lambert 221.
 Lambrecht 221.
 Lamer 185.
 Landrif 233.
 Lanfrank 148.
 Langbarder el. Longobarder 8.
 234.
 Langeland 186.
 Leidrad 47. .
 Lenzen 122. 146.
 Leo (VII. Pave 936—939) 55.
 Leo (VIII. Pave 964—965) 60.
 Leo (IX. Pave 1049—1054) 128.
 131.
 Leo (Pave, uvist hvilken) 228.
 Lesum 74. 102. 113. 128. 131.
 141. 158.
 Leubuzzer 65.
 Leuderik 26—29. 71.
 Leutifer 65. 123. 185. 217.
 Liastimona 114.
 Libentius (den Ældre) 62. 71
 —82. 96. 129. 139. 220.
 Libentius (den Yngre) 91—94.
 223. 224. 226.
 Libersee 240.
 Piemar 1. 107. 212.
 Lingoner 65.
 Linoger 122.
 Lisfabon 232.
 Lindger, Vilhabs Ven 15. 215.
 233.
 Lindger, Broder til Hertug
 Benno 81. 102.
 Lindger, Dekan i Bremen 231.
 Lindwinestein 63.
 Liutbert 35.
 Liutgart 33.
 Livdag 57. 69. 233. 234. 239.
 Lochten 145.
 Lodbrog 36.
 Loire 32.
 London 85. 234.
 Lorgau 17. 18.
 Lorsh 141. 156.
 Lorset 128.

- Lothar, Søn af Ludv. den Fromme 28.
 Lothar, fransk Konge (954—986) 67.
 Lothringen 28. 32. 47.
 Ludvig (den Fromme 814—840.) 20—22. 41.
 Ludvig (Tydfer 840—876) 26. 28. 29. 31. 34—37. 39.
 Ludvig (Barn 899—911) 44. 45.
 Ludvig (III. i Frankrig 879—882) 37.
 Lufan 190. 207. 236.
 Lund 180. 182. 183. 234.
 Lybek 122. 217. 232.
 Lüche 18.
 Lyncborg 93. 156.
 Maaß 38.
 Maccio 95.
 Macrobius 207.
 Magdeborg 8. 61. 62. 67. 68. 81. 91. 103. 129. 132. 160. 218. 220.
 Magnus (den Gode) 99—101. 115. 224. 225. 239.
 Magnus (Søn af Harald Haardraade) 149.
 Magnus, jariff Hertug 145. 146. 156. 165.
 Magnus Munt 171. 233.
 Magnus (Søn af Svend Estridsøn) 228.
 Magog 31.
 Maints 16. 17. 22. 24. 35. 37. 43. 44. 55. 128. 129.
 Marcomauer 8.
 Margrete 86.
 Maria 34. 162.
 Markward 37.
 Mars 195.
 Marseille 203. 232.
 Martianus Capella 185. 189. 202. 205. 234. 236.
 Maternian 25.
 Maurer 236.
 Mauritius 61.
 Mede 18.
 Meginwerk 102.
 Meiner 92.
 Meinhard 171. 239.
 Meissen 62.
 Mefflenborg 65. 122. 131. 146. 147.
 Meiborf 21. 63.
 Mercurius 11.
 Merka 69.
 Merseborg 62.
 Meschenreitz 63.
 Messina 232.
 Mets 24.
 Mieczyslew 87.
 Miffel el. Michael 46. 47. 95.
 Minden 35. 44. 114. 132.
 Mirrer 185.
 Missizla 69.
 Mistivoi 79. 93. 122. 219.
 Mizgidrog 79.
 Monomachos (Konstantin IX. byz. Keiser 1042—55) 130.
 Morø 186.
 Morfeter 215.
 Moses 39.
 Møhrer 66. 217.
 Møtiffke Sumpe 234.
 Møen 186.
 Münster 215.
 Raffon 69.
 Reptun 66.
 Reutrer 19.
 Nikolaus (I. Pave 858—863) 30. 31. 35. 44. 57.
 Rithard 27.
 Rorge 68. 69. 74. 77. 79. 81. 84. 85. 90. 83. 99—101. 119. 120. 125. 149. 167. 169. 171. 178. 184. 190. 193. 198. 199. 200—2. 204—6. 219. 226. 234. 241.
 Nordalbinger 7. 21. 24. 29. 32. 3. 37. 83. 139. 177.
 Nordalbingien 79. 124.
 Nordhumberland 38.
 Nordhumberländer 68.
 Nordvid 38.
 Normanbi 86.
 Normanner 9. 10. 21. 27. 32. 39. 42. 50. 56. 64. 86. 89. 130. 148. 185. 221. 226. 238.

- Normannien 45. 115. 197.
 Normænd 68. 75. 78. 85. 89.
 99. 149. 184. 185. 190. 193.
 200. 201. 236. 238. 239. 241.
 Nothebald 158. 159. 160. 231.
 Ny Korvei 22. 35. S. Korvei.
- Obotriter 10. 21. 65. 78. 122.
 147.
- Octavian s. Johannes (XII).
 Odder 80.
 Oddo 171. 178. 220. 233.
 Odense 179.
 Oder 64. 65. 66. 80. 185. 217.
 Odger 24.
 Odin 194. 195.
 Odinkær (den Ældre) 69. 76.
 81. 84. 92. 221. 222. 233. 234.
 239.
 Odinkær (den Yngre) 76. 93.
 219. 225.
 Ohre 217.
 Okrif 61.
 Olaf, dansk Konge 42. 45.
 Olaf, svensk Konge 30. 50. (Rim-
 berts Ansgar, Leys Dverf. 64.
 71. 73. 75).
 Olaf, svensk Konge 78. 85. 88—
 90. 98.
 Olaf Tryggvesøn 77. 78. 219.
 Olaf (den Hellige) 87—89. 100.
 116. 117. 201. 239.
 Olaf (Kyrre) 149. 230.
 Oldenborg 62. 65. 66. 69.
 80. 92. 122. 131. 187. 217.
 219.
 Ordulf 100. 139—41. 147.
 Ordvig el. Orvig 216.
 Orst 157.
 Organer 202.
 Orosius 9. 190.
 Orvig el. Ordvig 36.
 Osbern 117.
 Osmund 117. 171. 201.
 Osnabrück 44.
 Øste 18.
 Østergau 19.
 Østringen 215.
 Øtter 18.
- Ottesfund 177.
 Otto (I.) 51. 55—58. 60. 62.
 67. 177—78. 216. 230.
 Otto (II.) 67. 130.
 Otto (III.) 67. 71. 77. 79. 219.
 Otto, Domproft 72. 218.
 Otto (bairsk Hertug) 129. 156.
 Ottoner 80.
- Paderborn 8. 44. 82. 102.
 Pahlen 131.
 Papenberg 223.
 Paris 32.
 Parma 132.
 Parther 236.
 Pascal (I. Pave 817—824) 22.
 Paulus (Apostel) 14. 114. 204.
 227.
 Paulus el. Paul (I. Pave
 757—767, altsaa feilagtig nævnt)
 215.
 Paulus (en Bedrager hos Adels-
 bert) 229.
 Paulus (Dialonus, Forfatter til
 Långobarder=Kroniken) 235. 239.
 Pene 62. 65. 66. 122. 123. 185.
 217. 228.
 Peder (Apostel) 17. 19. 26. 29.
 33. 34. 41. 51. 92. 227.
 Peshinager 217.
 Petrus s. Peder.
 Pharao 228.
 Philip 225.
 Philister 81.
 Pipin (den Lille) 13. 14.
 Pipin 2s.
 Pilsna 128. 155.
 Pløn 63. 217.
 Polaber 65. 122.
 Polakker 64. 87. 185. 186. 188.
 217.
 Polen 117. 218.
 Pomerinker 66. 185. 217.
 Poppo 75. 76. 81. 84. 92. 218.
 222. 232. 234. 239.
 Prag 218.
 Prawle 232.
 Preusser 66. 188. 217.
 Pytheas 203.

- Rabbod 37.
 Rabegaft 65. 146.
 Radulf f. Rodulf.
 Rameslo 28. 33. 45. 81. 92.
 131. 197. 218. 220.
 Raner 187.
 Ratibor 98 101.
 Rægeborg 65. 122. 131. 146.
 Rav=Der 202.
 Reepsholt 61.
 Regnbald 30.
 Regnbrandt 57. 69.
 Regnfred 22.
 Regnward 46. 95.
 Retharier f. Rethrer.
 Reinald 68.
 Reinbert 81. 83.
 Reiner 233.
 Reingerd 61.
 Rembert 86.
 Remigius 25.
 Rethre 65. 147. 227.
 Rethrer (Retharier) 65. 123.
 217.
 Rhabanus 28.
 Rheims 22. 24. 216.
 Rhinen 7—9. 13—15. 27. 28.
 38. 47. 102. 156.
 Rhodope 236.
 Ribe 32. 57. 69. 76. 81. 98.
 101. 171. 178. 221. 225. 232.
 233.
 Richborough 218.
 Rifard 86. 221. 226.
 Rimbart 27. 34—41. 42. 44.
 49. 137.
 Ring 21. 22. 50.
 Ripheer=Bjerge 190. 194. 198.
 200. 238.
 Robert 86.
 Rodnach 20.
 Rodulf 88. 93. 98. 100. 171.
 179. 232.
 Roesfilbe 70. 170. 180.
 Rom 15. 31. 60. 67. 79. 113.
 117. 183. 228. 234.
 Romere 8. 9. 17. 27. 61. 168.
 177. 183. 234.
 Rosefeld 224.
 Rudolf 36.
- Runer 187. 235.
 Rusland 66. 78. 86. 184. 185.
 189. 200. 219. 221. 230. 234.
 Russer 188. 217. 235.
 Rustrien 19.
 Rustringien 215.
 Rygen 66.
 Ryger 235.
- Saale 7. 8. 62. 114. 217.
 Sachelhenbach 18.
 Salerno 231.
 Salluft 152. 236.
 Salomon 140. 225.
 Samber el. Sember 50. 91. 188.
 236.
 Samø 186.
 Saracener 67. 116.
 Sarmater 8. 189.
 Saul 3.
 Sayer 7—9. 12—16. 18—20.
 22. 48. 62. 66. 67. 73. 74.
 83. 87. 124—139. 147. 156.
 183. 217. 230. 236.
 Sayland 4. 7. 8. 15. 22. 33.
 37. 45. 47. 48. 59. 60. 63. 64.
 73. 74. 83. 97. 121. 128. 133.
 139. 156. 178. 215. 229.
 Schelde 38.
 Schneidbach 18.
 Schwentine 63. 217.
 Schönefeld 63.
 Scipio 3.
 Secundinus 228.
 Sederik 69. 89.
 Segeberg 217.
 Seine 32.
 Sember f. Samber.
 Sergius (II. Pave 844—847)
 28. 43. 44. 57. 81.
 Seward 171.
 Sibif 129.
 Sicambrer 8.
 Sicilien 232.
 Siegfriedsmoor 18.
 Siegerik 45.
 Sigfred 21.
 Sigfred, Broder til Saludan 36.
 38. 216.
 Sigfred, Martgreve 73. 74. 218.

- Sigfred, Biskop 88. 93. 117.
 Sigmund 44.
 Sigtryg 68.
 Sigtun 170. 194. 196. 197.
 231. 237. 238.
 Sigward 201.
 Silvester 113.
 Simon (Gobbert) 25.
 Simon el. Simeon 171. 193.
 232.
 Sinai 127.
 Sinnicius 25. 28.
 Sinzig 128. 155.
 Sixtus 25. 28.
 Skaane 57. 76. 78. 79. 86.
 148. 171. 178. 180—83. 185.
 197. 200. 219. 234. 235.
 Slagen 233.
 Skalholt 241.
 Skandinavien 234.
 Skantia 234.
 Skara 89. 170. 182. 193. 197.
 237.
 Skirneð 103.
 Skuter 185.
 Skotland 171. 202. 229.
 Skotter 75. 148. 184.
 Skridfinner 193. 200. 232.
 236. 237. 239. 241.
 Skythier 85. 116. 235.
 Skythien 51. 119. 235. 236.
 Skythisk Hav 64. 217. 234.
 Slavenland 58. 62. 64. 65.
 69. 73. 79—81. 83. 98. 112.
 121. 123. 130. 146. 166. 172.
 178. 197. 200. 219. 230. 232.
 Slaver 8. 9. 12. 20. 31. 46—48.
 50. 55. 57. 62—67. 69. 70.
 73. 79. 80. 87. 89. 101. 119.
 121. 122. 124. 126. 185—87.
 190. 219. 232. 236.
 Sleøvig 30. 39. 48. 56. 57. 66.
 75. 76. 81. 87. 98. 100. 117.
 121. 170. 171. 177. 178. 230.
 232.
 Slien 177. 178. 185. 232.
 Solinus 66. 189. 190. 194.
 202. 241.
 Sorber 7. 36. 48. 67. 217.
 Spanien 187. 204. 218.
- Speier 19. 129.
 Sprogø 233.
 St. Jago 232.
 St. Mahé 232.
 Stade 73. 103. 114. 131.
 Steenfi 193.
 Steenfil 118. 119. 148. 196.
 197. 230.
 Steffen s. Stephan.
 Steinbeck 18.
 Stephan (den Hellige) 114. 229.
 Stephan (VI. Bave 885—891) 42.
 Stephan, Konge i Ungarn 220.
 Stiepel 102.
 Stodsee 63.
 Stoderaner 65.
 Stormarer 63. 126. 147. 216.
 Sturmgau 18.
 Styg 55.
 Stærkulf 69.
 Stør 63.
 Sulla 154.
 Sullberg 114. 126.
 Sufer 36.
 Sundrold 42.
 Svend, Fader til Hardegon 45.
 Svend Otto (Eveffjag) 57. 70.
 72. 75. 77—79. 85. 221.
 Svend (Estridsøn) 42. 50. 69.
 70. 73. 75. 86. 98—100. 115—17.
 125. 149. 178. 182. 225. 226.
 Svend (Alvivesøn) 99.
 Svend (Godminsøn) 86. 226.
 Svenskere 12. 23. 24. 30. 31.
 34. 50. 64. 73. 78. 90. 91.
 149. 185—87. 190—94. 198.
 201. 208. 219. 220. 230. 236—38.
 Sveoner 236.
 Sverrig 23. 27. 29—31. 49.
 50. 57. 68. 69. 75—77. 79.
 81. 84. 88. 91. 93. 98. 100.
 115. 119. 125. 148. 149. 166.
 167. 169. 171. 178. 181. 182.
 186. 190. 192. 193. 197—200.
 204. 205. 219.
 Svever 8. 190. 236.
 Svidger 95. 153. 223.
 Snagrius 9.
 Sælland 57. 76. 78. 86. 92.
 171. 178—80. 186. 233.

- Tacitus 236.
 Tadir 171. 197.
 Tangward 172.
 Tarragona 232.
 Telga 197.
 Tenisebed 63.
 Thebær 228.
 Theodemar 94.
 Theoderik 35. 220.
 Theotimus 84.
 Theophano 130.
 Thjadmer (Thymme) 99. 100.
 Thjadrif 95.
 Thjodrif 9.
 Tholf 171. 201.
 Tholosanter 65. 123. 217.
 Thor 91. 194. 195.
 Thora 77. 228.
 Thule 202—6. 240.
 Thurgot 89. 92. 192. 222. 237.
 Thurolf 171. 202.
 Thy 186.
 Thyringen 8. 9.
 Thyringer 10. 13. 14.
 Tjadhelm 61.
 Tofe 221.
 Tofte 86. 148. 226.
 Tours 9. 32.
 Transalbinger 65.
 Trave 217. 232.
 Trawenhorst 63.
 Tribur 43. 144.
 Trier 24. 37. 129. 132.
 Triesmarer 215.
 Trondhjem 90. 120. 200. 201.
 202.
 Trygge 75.
 Tuf 115.
 Tullius 3.
 Turin 228.
 Turholt 24. 26. 28. 216.
 Twiste 18.
 Tydeus 70.
 Tydsfland 7. 8. 13. 28. 128.
 177. 190. 208. 218.
 Tyrfer 185. 235.
 Ulf 86. 98. 226.
 Ulfred 91
 Ungarer 43. 46—48. 98. 113.
 217.
 Ungarn 65. 112. 129. 140. 220.
 Unni 47—51. 55. 167. 235.
 238
 Unwan 82—91. 97. 201. 225.
 Unstrut 10.
 Upsal 49. 88. 194—97. 232.
 Uto 89. 93. 99. 142. 145. 146.
 Utrecht 132. 156.
 Vale 98. 125. 178. 233.
 Valentinian 9.
 Vandaler 8. 64.
 Vehne 18.
 Venceslaus 218.
 Vender (o: Vender) 64. 66. 68.
 79. 83. 93. 98. 101. 123.
 Vendsyssel 171. 177—80. 186.
 200. 233.
 Verden 21. 24. 28. 44. 55. 58.
 81. 82. 131. 155. 220. 225.
 Vermelænder 193.
 Vesterhav 234.
 Westfaler 8.
 Westgoter 192.
 Westgothland 192.
 Viborg 171. 178. 233.
 Victor 61.
 Vigen 200.
 Vinland 205.
 Vinland 221.
 Virgil 236.
 Vitalis 162.
 Vitus 61. 82.
 Volkweg 18.
 Vulkan 66.
 Wager 65. 122. 187. 217.
 219.
 Waldeemoor 18.
 Walthard 81. 91.
 Wange 215.
 Wapel 215.
 Warnaber 65. 122.
 Wego 69.
 Welataber 185.
 Wesp 156.
 Wendila 61.

- Wendilgardt 61.
 Werra el. Weser 17. 18. 215.
 Wesenberg 63.
 Weser (d. s. s. Werra) 8. 74.
 100. 103. 206. 233.
 Wesil 160.
 Wegel 132.
 Widger 43.
 Widukind 15. 16.
 Wiefte 18.
 Wigbert 44.
 Wigmod 17.
 Wilbrord 14. 15. 23. 179.
 Wildeshausen 67. 131. 155.
 Wildloch 18.
 Wilhad 4. 14—19. 20. 33. 51.
 82. 94. 102. 103. 114. 206.
 207.
 Wilhelm (Wastard) 86. 148.
 149.
 Wilhelm, Bisp i Utrecht 132.
 Wilhelm, Bisp i Roeskilde 170.
 171. 179. 233.
 Wilner 65.
 Willer s. Wilrif.
 Wilrif 20—26. 33.
 Wilzer 64—66. 123. 184. 185.
 187. 217. 235.
- Wimarck 18.
 Winfred 14.
 Winther 103.
 Wizzer 185. 189.
 Worms 216.
 Wulfred 225.
 Wümme 18.
 Würzburg 142.
 Wysesbroof 18.
 Wølpe 18.
- Xerxes 128.
- Yppo 146.
- Zeiz 62.
- Zedelred 75. 85. 86.
- Zbbert 23.
- Zrkney=Zer 85. 119. 125.
 167. 168. 171. 182. 184. 202.
 206. 239. 240.
- Zstergaard 66. 184. 234.
- Zsterjø 49. 64. 178. 232. 234.
- Zitgother 192.
- Zitgotkland 192.

Rettelser.

- Side 28. L. 16 f. n. Lothrengiu læs: Lothringen.
— 79. - 9 f. o. Olaf Kragebeen læs: Olaf Kragebeen²⁷).
— 80. - 10 f. o. med Christne læs: med Christne²⁸).
— 224. - 10 f. o. Efter: „Overlæreren“ indstyhdes: „det sjette af
Brødre og Kanniker“.
-